ڕونکردنەوەیەکی پێویست

شۆڕشی ساڵی ١٨٨٠ی کورد بە سەرکردایەتی شێخ عوبەیدوڵڵەی شەمزینی جێگەیەکی تایبەتی هەیە لە مێژوی نوێی کوردا. هەر بۆیە هەمو ئەوانەی لەسەر مێژوی نوێی کوردیان نوسیوە، چ کوردو چ بێگانە، لەسەر ئەم شۆڕشەیان نوسیوەو، زۆربەیان بەسەرەتای دەست پێ کردنی قۆناغی نوێیان داناوە لە بزوتنەوەی ڕزگاری گەلی کوردا.

شۆڕشەکە، ئەگەرچی لەچەند مانگێ زیاتری نەخایاندوە، بەڵام لە سەردەمی خۆیدا گرنگییەکی ئەوەندە گەورەی هەبوە، تەنگوچەڵەمەیەکی قوڵی لەنێوان (دەربارەی قاجار)ی لەتاران و (بابی عالی)ی لە ئەستەمولّدا خوڵقاندوەو، حکومەتەکانی بریتانیاو ڕوسیا بایەخێکی زۆریان پێ داوەو، هەواڵو زانیاری زۆریان لەسەر کۆکردۆتەوەو،تەقەللایەکی زۆریان داوە بۆ کوژاندنەوەی، جێگەی داخە ئێمەی کورد کاتێ ئەمانەوێ لەمێژوی ڕابوردوی خۆمان بکۆڵینەوە، ئەبێ لەناو ئارشیفی دەوڵەتانی داگیرکەرو ئیمپریالیدا بۆ بەڵگەو زانیاری بگەڕێین، چونکە لەناو کەرەستەی حۆمالیدا بە دەگمەن هەواڵێکمان دەست ئەکەوێ.

ئەو کاتەی خەریکی ئامادەکردنی باسێ بوم لەسەر جوڵانەوەکەی شێخ عوبەیدوڵڵەی شەمزینیو، دواتر وەکو بەشێ لە کتێبی (کوردو عەجەم) بڵاوم کردەوە، بەناو زۆر لەسەرچاوەکاندا گەڕام بۆ ئەوەی چەندی ئەکرێ هەواڵو گێڕانەوەکان لەسەرچاوەکانی دەستی یەکەمەوە هەڵ بهێنجم. هەندێ لەوانەی لەسەر ئەم شۆڕشەیان نوسی بو ئیشارەتیان دابو بە سەرچاوەیەکی ئینگیزی بەناوی (Parlamentary Papers) کە ساڵی ١٨٨١ واتە لەسەردەمی جوڵانەوەکەدا لەلایەن حکومەتی بریتانیەوە بڵاوکرابوەوە.

ئەودەم چەند هەوڵمدا بە دەستی بهێنم دەستم نەکەوت.

هاوینی ١٩٩٨ لەگەڵ هەندێ لە دۆستەکانی سەردەمی پێشمەرگایەتیمدا لە لەندەن، لەوانە برایان: ڕەعد فەیلیو سەعد فەیلی، دانیشت بوین سەرگەرمی باسی جۆراوجۆر بوین، ئەو کاتە من خەریکی لێکۆڵینەوەی هەندێ بەڵگەی ساڵانی بیستو سیی وەزارەتی کاروباری دەرەوەی بریتانیا بوم، باسەکەی (کوردو عەجەم)م لەبیر چوبوەوە. کاک سەعد فەیلی، کە خەریکی لێکۆڵینەوەی مێژوی کورد بو لەیەکێ لە زانکۆکانی لەندەن، لەمیانەی قسەدا ئاگاداری کردم کە ئەو بەڵگەیەی دۆزیوەتەوە. منیش هەواڵەکەم بە خۆشیەکی زۆرەوە وەرگرتو، پاش چەند ڕۆژێ وێنەیەکی بۆ ناردم. دوای خوێندنەوەو تاووتوێ کردنی بۆم دەرکەوت کە زۆر گرنگترو پڕ زانیاریترە لەوەی من چاوەڕێم ئەکردو، ئەگەر لەکاتی نوسینی باسەکەمدا ئەم

سەرچاوەیەم لە بەر دەستدا بوایە ئەمتوانی کەڵکی زۆری لێ وەربگرمو باسەکەمی پێ دەوڵەمەنتر بکەم.

بەلامەوە نارەوا بو ئەم بەڵگانە هەروا بە نەناسراویو نەزانراوی بمێننەوە، بۆیە تکام لەکاک جەمال عەزیز کرد وەری بگێڕێ بۆ کوردیو، ئەویش بێ ئەوەی گوێ بداتە نالەباری هەلومەرجی تەندروستی خۆی، قۆڵی لێ هەڵماڵیو لە ماوەیەکی کورتدا کارەکەی ئەنجامدا. کاتێ هاوڕێیانی بەڕێزم: شێرکۆ بێکەسو رەئوف بێگەرد مژدەی دامەزراندنی (دەزگای چاپو پەخشی سەردەم)یان بۆ نوسیمو، داوای بەشداریو هاوکارییان لێ کردم، بە چاکم زانی ئەم بەرهەمەیان وەکو یەکەمین دیاری بۆ بنێرمو، بۆ ئەم مەبەستە رەزامەندی کاک جەمالیشم وەرگرت. ئەم بەڵگانە کەوا بۆ یەکەمین جارە بلاو ئەکرێنەوە کەلێنێکی گرنگ لە کتێبخانەی کوردیدا ئەگرنو چەند لایەنێکی شۆڕشەکە رون ئەکەنەوە.

بەڵگەکان زۆرنو هەمە جۆرن، رونو ئاشکران، لەبەر ئەوە بە پێویستی نازانم هیچیان لەسەر بنوسم، چونکە وەکو ئەڵێن: خۆیان قسە ئەکەن. بۆ خوێندەوارێکیش کە حەزبکا زیاتر لەسەر شۆڕشەکە بزانێ ئەتوانێ بگەڕێتەوە سەر بەشی (خەملینی هۆشی نەتەوەیی) لە کتێبی (کوردو عەجەم)دا کە ساڵی ١٩٩٢ لە ئەوروپا لە هەمان کاتدا لە کوردستان چاپو بلاوکراوەتەوە.

لە کۆتاییدا بە پێویستی ئەزانم سپاسی کاک سەعد بکەم کە ئەم بەڵگانەی لە گۆشەی فەرامۆشی دەرهێناو، سپاسی کاک جەمال بکەم کە وەری گێڕاو، سپاسی دەزگای سەردەم بکەم کە چاپو پەخشی کرد.

سلێمانی، سەرەتای ١٩٩٩

نەوشیروان مستەفا

نامەكاری سەبارەت بە هوروژمی كوردەكان بۆ ئێران

ژمارە:١

لە مستەر تۆمسنەوە بۆ ئێرل گرانڤیل (لە ٢٢ی حوزەیراندا وەرگیراوە)

تاران، ١٤ مایس ١٨٨٠.

گەورەم ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە پێت رابگەیەنم كە چەندین گفتوگۆم لەگەڵ وەزیری كاروباری دەرەوەدا هەبوە دەربارەی ئەو تالانیەی خێڵە كوردەكانی دانیشتوی سنوری توركیا– ئێران كردویانەو، هانی پایە بڵندیم داوە بۆ جێبەجێكردنی رێككەوتنێكی رەسمی لەگەڵ توركیادا بۆ خستنە ژێر كۆنترۆڵی ئەم خێڵانەو رێگەگرتن لێیان لەپەنا بردنە بەر ئەو دیو سنور كاتێك كە كاربەدەستو هێزەكانی هەردولا راویان دەنێن.

پایە بڵندی دڵنیای كردم كە ئەو نەك هەر تەنها دەیەوێت، بەڵكو حەزیش دەكات كە رێككەوتنێكی ئاوها لەگەڵ بابی عالیدا بكات، وە هەر ئەوەندەی كە سەفیری توركیا لێرە دەسەڵاتی پێویستی وەرگرت بۆ گفتوگۆكردن لەسەر پەیماننامەكە، ئەوا بایەخی تەواو بە مەسەلەكە دەدات.

لە ئەستەمولەوە، بە بروسكە بە فەخری بەگ راگەیەندراوە كەوا بەم زوانە مسوەدەیەكی پەیماننامەكەی، دەربارەی ئەم مەسەلەیە پێدەگات وە دەسەڵاتی ئەداتێ تەسلیمی حكومەتی ئێرانی بكات، بەڵام بەریزی هێشتا ئەو نامەیەی پێنەگەیشتووە كە لە نامەكاریەكەدا ئاماژەی پیكراوە.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژمارە:٢

لە ئێرل گرانڤیل وە بۆ مستەر گۆشن

بەریز وەزارەتی دەرەوە،١ تەمموز ١٨٨٠

لەنامەكەی مستەر تۆمسن وە لە ١٤ مایسدا كە كۆپیەكی لای خۆتانە، بەریزتان تێدەگەن كە وەزیری كاروباری دەرەوەی ئێران ئامادەیی خۆی دەردەبرێ بۆ گەیشتن بە ریكەوتننامەیەكی رەسمی لەگەڵ توركیادا بۆ سەركوتكردنی ئەو هوروژمانەی كوردەكانی دانیشتوی سنوری توركیا– ئێران كردویانە. ئەگەر مسوەدەی

ڕێکەوتننامەکــە دەربــارەی مەســەلەکە کــە دەڵێــن ســەفیری تورکیــا لــە تــاران چاوەڕوانێتی‌تا ئێستا لە بابی عالیەوە بۆ نەنێردراوە، ئەوا دەبێ بەڕێزتان سورین لەسەر ئەوەی هیچ کاتێ بەفیڕۆ نەدرێت بۆ گەیاندنی بە بەڕێزی.

(ئیمزا) گرانڤیل

ژمارە:٣

لە ئێرل گرانڤیل وە بۆ مستەر تۆمسن

بەڕێز، وەزارەتی دەرەوە، ١تەموز ١٨٨٠.

حکومــەتی خــاوەن شــکۆ خۆشــحاڵە بــەوەی کــە بــەهۆی نامــەی ١٤ مــانگی رابوردوتانەوە ئەوە بزانێـت کـە حکومـەتی ئـێران ئامادەیـە بـۆ بـە ئاکـام گەیشـتنی ڕێککەوتننامەیەکی رەسمی لەگەڵ بابی عالی‌دا بۆ دامرکاندنی هوروژمی کوردەکانی دانیشتوی سنوری تورکیا– ئێران، وە ئەوەشیان پێ باشە کـە ئێـوە سـورن لەسـەر ئەوەی کە وەزیری کاروباری دەرەوەی ئێران ئەم مەسەلەیە لەبەرچاو بگرێت.

من داوام لەسەفیری حکومەتی خاوەن شکۆ لە ئەستەموڵ کردوە کە تەقەللا بکات هیچ ماوەیەك بە فیڕۆ نەدرێت بۆ ناردنی مسوەدەی پەیماننامەکە بۆ سەفیری تورکیا گەر تا ئێستا بۆی رەوانە نەکرابێت.

(ئیمزا) ئێرل گرانڤیل

ژمارە:٤

لە مستەر گۆشن وە بۆ ئێرل گرانڤیل– (لە ١٠ی ئابدا وەرگیراوە)

گەورەم ثیراپیا، ٣ ئاب ١٨٨٠.

نیشانە بەنامەکانی گەورەتان لە ٣٠ حوزەیران‌و ١ تەمموزدا* دەربارەی مەسەلەی کوردەکان لە ولایەتی واندا، ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کەبڵێم، زۆر کەم مەسەلەیەك هەبوە ئەوەندە زۆر قسەم لەسەر کردبێ لەگەڵ عابدین پاشادا ئەوەندەی پێویستیی مامەڵـەکردن بـە تونـدی لەگـەڵ ئـەم بـاندە روتکەرەوانـەداو، کۆتـایی پێـهێنان بـەو خراپەکاریەی کە دیارە هەیە. پێش وەرگرتنی ئەو نامانەی سەرەوە کە ئامۆژگاریم دەداتێ بۆ پەلەکردنی مەسەلەکە لەسەر بەیاننامەکەی بابی عالی.

---

* "بڕوانە "تورکیا ژ: ٢٣ (١٨٨٠)" ژ: ١٣٧

لەو کاتەوە، من زۆر جارگەڕاوەمەتەوە بۆ ئەو راپۆرتە بەردەوامانەی کە پێم دەگات دەربارەی ئەو تالآنیانەی دەکرێن. ئەو سیستەمەی کە بابی عالی پەیڕەوی کردوە لەوەلآمدا ئەوە دەردەخات کە پێوەنانێکی زۆر هەیە بەو راپۆرتانەی کە بەمنو خەڵکی تریش دەگات، بەلآم ئەو سەرپێچیکردنانە کە رویداوە، پێویستە بخرێنە پاڵ ئەو باندانەی کە سنوری ئێرانیان بەزاندوە.

من باسی پەیماننامە پێشنیارکراوەکەی نێوان ئێرانو بابی عالی سەبارەت بە دامرکاندنەوەی ئەو هوروژمانەی کوردە دانیشتوانەکانی سەر سنوری تورکیا- ئێران دەیکەن، کردوە، بەلآم وا دەردەکەوێت کە گفتوگۆکان ئەنجامێکی دیاریکراویان نەبێت گەر ئەوانە نەگوێزینەوە بۆ ئەستەموڵ.

لە هەمان کاتدا، من سورم لەسەر ئەوەی کە چالاکترین پیاو کە حکومەت بتوانێ دایبنێ، دەبێت بە تایبەتی بۆ ئەوە دابنرێ کە مامەڵە لەگەڵ گیروگرفتی کوردەکاندا بکاتو بە ژمارەی پێویستیش لەهێز پشتگیری بکرێت. هەفتەی رابوردو پێشنیازەکەم بۆ سوڵتان دوبارە کردەوە کاتێ شەرەفی دیدەنی خاوەن شکۆیم درایە.

خاوەن شکۆ پێی راگەیاندم کە پلانێك لەژێر باسدایەو لە چەند رۆژێکی کەمدا بە من دەگات. ئەو پلانە دەربارەی کارکردنی جەندرمەیە لەو ولایەتانەی لەبەر باسدان، بەلآم تا ئێستا بڕیار نەدراوە کە ئایا ئەو جەندرمانە لەسەر شێوازی هوڵەندی رێکدەخرێن یان رۆمانی. پێکهاتەیەکی ئەرکەکانی سوپاو پۆلیس خرابوە ناو سیستەمی رۆمانیەوە کە وای بۆ دەرکەوتبو کاریگەر بێت.

بەلآم پیویسترین شت لای من هەر وەك بەخاوەن شکۆشم راگەیاند، دانانی ئەفسەریکە کە پیی رابگەیەندریت کە باوەرو شەرەفی لەوەدا دەبیت کەسەرکەوتوبیت لە نەهیشتنی بێ نیزامیدا (ئاشوبە).

پیدەچو خاوەن شکۆ سور بێ لەسەر پەلەکردن لە مەسەلەکەو بەلینیشیدا کە بە خیرایی گرنگی پیبدا؛ بەلآم لەوانەیشە پیی راگەیەندرابیت کە ولایەتی وان ئارامە.

وا دەردەکەوێ ئەو رۆحیەتەی کە کاربەدەستە تورکەکان خۆیان بۆ سازداوە کە بەرامبەر ئەم کارانە بوەستنەوە هەروەك من لەم بابەتەو، لە بابەتی شیوە ئاسایی تریشدا دەیکەم، لە کۆپی بروسکەیەك کە لەناو ئەم نامەیەدایەو دوینێ دراوە بە تەرجومانی یەکەم (First Dragoman) دەخەمە پیش چاو.

ماوەیەکی زۆر نابیت، رۆژنامەیەکی تورکی بەنفوز لەیەکێ لە وتارەکانیدا باسی ئەوەی کردوە کە کوردەکان شایستەی گوێ پیدانی زۆرترن وەك لە ئەرمەنیەکان.

(ئیمزا) جۆرج جەی گۆشن

هاوپێچی ١ی ژمارە: ٤

سەفیری حکومەتی خاوەن شکۆ شەرەفی ئەوەی هەیە کە گەیشتنی هەڵبژاردەی راپۆرتێکی حاکمی گشتی وان رابگەیەنێت دەربارەی کاروباری دەوڵەت لە باخ کاڵی کە بە بابی عالیش گەیشتوە.

بەڵام، سەفیری حکومەتی خاوەن شکۆ بەداخەوە ئەوە رادەگەیەنێ کە ئەو بیروبۆچونەی بەڕێزی بۆی چوە سەبارەت بەبارودۆخی ئێستای ئەو ناوچەیە، لەراپۆرتەکانی جێگری کۆنسوڵی خاوەن شکۆ لە وان پشتگیری لێناکرێت.

ئەو ئەفسەرە رایدەگەیەنێت کە لەسەرەتای مانگی رابوردودا تێکڕای دانیشتوانی سێ گوندی باخ کاڵیی ئەو دەوروبەرە گەیشتونەتە وان، چونکە بەهۆی تاڵانی کوردەکانەوە نەیانتوانیوە لە ماڵەکانیاندا بمێننەوە، بە تایبەتی لەلایەن پیاوەکانی عەلی خان وە، وە هەروەها لە ١٨ مایسیشدا ژمارەیەکی زۆری ئاوارە لەهەمان ناوچەوە لە حاڵەتێکی زۆر نەداریدا هاتن‌و رایانگەیاند کە عەلی خان هێرشێکی تری کردوەو هەرچی گوند هەبو تاڵانی کردبو. هەروەها دەڵێت کە نێردراوێك لەئارگیش‌و ئەلجیفاسەوە هاتبون‌و ناڕەزاییان بەرامبەر رەفتاری کوردەکان لەو ناوچەیەدا دەربڕیبو. ئەوانە دەڵێن، هەرچەندە گوندنشینەکانی ئەو ناوچانە دانەوێڵەی زۆریان هەیە بەڵام تاڕادەیەك توشی برسێتی بون، ئەویش بەهۆی ئەوەی کە ناوێرن دانەوێڵەکانیان ببەن بۆ ئاش نەوەك کوردەکان بیانبەن، هەروەها ئەو کوردانە خۆیان دەکەن بەناو ماڵەکاندا، راوو روت دەکەن‌و پەلەو مەڕەکانیشیان لەسەر دانەوێڵە هەراشەکە دەلەوەڕێنن. دەڵێن، گەر رێگە لە لەناوبردنی دانەوێڵە هەراشەکە نەگیرێ، ئەوا ئیمساڵ هیچ بەرهەمێك نابێت، وە لەبەر ئەوەی ئەو ناوچانە شوێنی سەرەکی گەنم‌و جۆن ئەنجامێکی خەتەرناك دێتە کایەوە.

لە دواییشدا نێردراوێکی تر لە ئەلجیفاسەوە هات‌و سکاڵانامەیەکی هێنابو کە تورکەکان‌و مەسیحیەکان ئیمزایان کردبو و قائمقامیش تەسدیقی کردبو، داوای یارمەتیان دەکرد، چونکە ئەو کوردانەی کە ناویان زازۆنلیەو لکێکی هۆزی هەیدەرانلین، هاتبونە خوارەوەو لەناو کێڵگەی دانەوێڵە هەراشەکاندا خێوەتیان هەڵدابو، مەڕەکانیان تیایاندا دەلەوەڕاندو لە هەمو لایەکیشەوە ماڵ‌و گوندو ئاشەکانیان تاڵان دەکرد.

کاپتن کلایتن رایدەگەیەنێت کە رۆژانە لە هەمو لایەکەوە راپۆرتی راو و روتکردن‌و خراپەکاری تازەی پێدەگات لەسەر ئەو بەشەی کوردستان‌و، قەناعەتی خۆی دەردەبڕێ بەوەی کە مەترسیەکی زۆر هەیە کە ناوچەی زۆر لەلایەن ئەو کوردانەوە بەفیڕۆ بچێت.

وا پێدەچێ کە مەترسی زۆر، بە تایبەتی لە ئەختەماردا هەبێت، چونکە کوردەکانی ئەو نزیکانەی بەردانی سەرۆکەکانیان کە عابدین پاشا گرتبونی، زۆر

هانی دابون‌و لەو باوەڕەدا بون کە لەوانەیە لەو کاتەدا بتوانن بە (حصانەوە) پەلامار بدەن.

راپۆرتی داوە کە گوشاری برسێتی لەزیادبوندایەو نرخی دانەوێڵەش لەچەند رۆژێکی کەمدا نزیکەی دو هێندی لێ دەرچوە، کومسیونەکانیش زانیاریان پێگەیشتبو کە موتەسەریفی موش دانەوێڵەی عەمبارەکانی حکومەتی داوە بە موفتی‌و قازی‌و دەوڵەمەندو خەڵکانی بەنفوزی تر، کەچی گەنمی بەسەر هەژاراندا دابەش نەکردوە، وە سەبارەت بەناردنی ئەوەی کە لەوانیشەوە لێی داواکرابو، کۆسپی دروستکردووە.

بەهۆی هەلومەرجی ئەم مەسەلانەوە، سەفیری حکومەتی خاوەن شکۆ گومانی لەوەدانیە کە بابی عالی بە پێویستی دەزانێ فرمانی توند بۆ فەرمانبەرەکانی لەوان بنێرێت کە هەنگاوی پێویست بنێن بۆ پاراستنی دانیشتوانە بێوەیەکانی دژی زوڵمی کوردەکانی دراوسێیان‌و بۆ خۆشی خەڵکە ستەمدیدەکە.

ئەو کاتەی ئەوەی سەرەوە دەنوسرا، بروسکەیەکی کۆنسوڵی حکومەتی خاوەن شکۆ لە ئەرزڕۆم کە بەم دواییانە سەردانی وانی کردوە، گەیشت. لە بروسکەکەدا دەڵێت کوردەکان نزیکەی بیست گوندی کوردو مەسیحیان لەناوچەی هەکاری لەو سێ مانگەی رابوردودا تالانکردوە، سێهەم دوا هوروژمیان لە ٢٠ حوزیرانی رابوردودا رویدا. ئەو بە پێویستی دەزانێ کە کاربەدەستە ئێرانیەکان هان بدات بۆ رێگەگرتن لە کوردەکان کە لە سنور نەپەڕنەوە، لەبەر ئەوەی هێزەکانی تورك ئەوەندەنین کە رێگە لە پەلامارەکان بگرن.

مەیجەر ترۆتەر لەسەری دەرواتو دەلیت، کاتی دانان‌و پیکهینانی جەندرمە لە ولایەتە تازەکەی بەتلیس‌دا گۆردراوە تا سالی داهاتو، ئەویش بەهۆی پیویستی پارەوە؛ شەست دیل لە زینداندان‌و بەتاوانی گەورە تاوانبارکراون‌و هیچ دادگایەکیش نیە کە دادگاییان بکاتو، برسیتیش هیشتا خەلك زۆر لەناو دەبات لە ناوچەکانی باش قەلا، بایەزیدو هەکاریدا.

حکومەتی خاوەن شکۆ متمانەیەکی زۆری هەیە بەوەی کە بابی عالی بتوانێ پیشانی بدات کە ئەوەندەیان هیزو دەسەڵات هەیە کە بتوانن بە خیرایی مامەلە لەگەڵ ئەم حالەتە ناهەموارەدا بکات، ئەوەی کە تازەترین لەو زانیاریانەی بە بروسکە گەیشتون، پیشانی ئەدەن کە گۆرانکاری روئەدات.

(ئیمزا) جی. جەی گۆشن — ثیراپیا، ٢١ حزیران ١٨٨٠

هاوپێچی ٢ی ژماره: ٤

له حەسەن پاشاوه بۆ قەدری پاشا

(به بروسکه)   ٢٤\١٢ تەمموز ١٨٨٠

بروسکەی ٢ی تەمموز (   ) وەرگـیرا. بەپێی فەرمانەکانی پایەبەرزتان، راسپاردەی پێویستم ئاراستەی موتەسەریفی هەکاریو قایمقامەکانو سەرۆك هۆزەکان کردوه. لەهەمان کاتداو بەشێوەیەکی تایبەتی داوام له موتەسەریف کردوه که به شەخسی بڕوات بۆ ناوچەکان که بونی تیایاندا پێویستەو گرنگی تایبەتیش به راگرتنی نیزامو سەلامەتی خەڵکی بدات. سەرەڕای ئەوەش، من لەڕێگەی بەکرێگیراوی شوێن متمانەوه، بەزمانێکی پاراو ئاگاداری سەرۆك هۆزەکانو خەڵکی تریشم کردۆتەوه که به گوێرەی پێویستیەکانی بارودۆخەکه لەو ناوچانەدا خۆیان لەو کارانه بپارێزن که دەبێته هۆی ناڕازیبون.

سوپاس بۆ خوا که له ویلایەتەکەدا تا ئێستا هیچ شتێك رونەداوه شایانی باسکردن بێ. ئێستاش، زیاتر لەهەمو کاتێ، کەسانی نیەت خراپ هەوڵئەدەن ئاساییترین شت زل بکەن. ئێمه هەوڵئەدەین سروشتو گرنگی هەر حاڵەتێك بەبێ دواکەوتن بڵاوبکەینەوه.

بەو جۆره، لەشەوی پێنج شەممەی رابوردودا دەنگه دەنگێکی گەوره پەیدا بو دەربارەی کارێك که جەرده ٨٠٠ سەر مەڕی له گێدی کڵێسه که دو سەعات لەوان وه دوره، دزیبو. ئەم راپۆرته، تەنانەت له کۆنسوڵی روسیش بیستراوه. هەر به خێرایی، دو تابور نێردرا بۆ شوێنەکه بۆ لێکۆڵینەوه.

لەگەڵ ئەوەشدا، به پێی شایەتی قەشەکانی کڵێسه که ئێستا ژمارەی مەڕه دزراوەکان کەمکراوەتەوه بۆ ٣٠ دانه. ئەم سیستمی پێوەنانه، بەگرنگی پێدان به روداوێکی بچوکەوه، پشتگیری لەوه دەکات که شەرەفی ئەوەم هەبێ ئەوەی سەرەوه به پایەبڵندت رابگەیەنم.

ژماره: ٥

له ئێرل گرانڤیل وه بۆ مستەر گۆشن

بەڕێز   وەزارەتی دەرەوه، ١٩ ئاب ١٨٨٠.

نامەکەی رۆژی ٣ی ئەم مانگەی بەڕێزتانم وەرگـرت، که ئەو رونکردنەوه دوپاتکراوانەم پێرادەگەیەنێت که بۆ بابی عالیتان کردوه بەوەی که کۆتایی به تاڵانی کوردەکانی سەر سنوری تورکیا– ئێران بهێنرێتو، بەتەواویش ئەو تێبینیه دەسەلمێنێ که بەڕێزتان ئاراستەی عابدین پاشاتان کردوه لەسەر مەسەلەکەی ٢١ی

حزیرانو، لەهجەی بەڕێزیشتان بۆ سوڵتان بەو بۆنەیەوە لەدوا چاوپێکەوتن لەگەڵ خاوەن شکۆیدا.

(ئیمزا) گرانڤیل

ژمارە: ٦

لە ئێرل گرانڤێل وە بۆ مستەر گۆشن– (لە ٢٤ی ئابدا وەرگیراوە)

(هەڵبژاردە) ڤیراپیا، ١٧ی ئاب ١٨٨٠.

دەربارەی مەسەلەی پێکهێنانی کۆمەڵەیەکی کوردی، لە پەتریارکی ئەرمەنیەکانەوە بروسکەیەکم پێگەیشتوە، وا هاوپێچ بە ئەسڵی بۆ زانیاری بەڕێزتان دەنێرم.

هاوپێچی ژمارە: ٦

وان، ٢٠ جون ( ) ١٨٨٠.

ئیتر هیچ گومانێك نەماوە. خەریکە کۆمەڵەیەکی کوردی لەسەر تەفرەدانی حکومەتی مەرکەزی پێك دێت کە دەخوازێت مەسەلەی ئەرمەنیەکان دابمرکێنێتەوە بە ڕێگەی پێکهێنانی یەکێکی تازە کە هی کوردەکانە.

ڕۆحی ئەم کۆمەڵەیە، سیاسەتی عوسمانیە. شێخ عوبەیدوڵڵە بەناو ناوەندەکەیەتیو؛ بەحری بەگیش پەیامبەرە لێوەشاوەکەی.

وروژاندنێك لە ئارادایە. بەحری بەگ دەچێت بۆ لای سەرەك خێڵە کوردەکانو هەندێ جار بەڵێنیان دەداتێ، هەندێ جار استعطاف، وەهەندێ جاریش هەڕەشە بەکار دێنێت بۆ یەکخستنی هەمویان لەدەوری یەك سەرۆك هەمان سەرۆك کە شێخ عوبەیدوڵڵەیە.

بۆ ئەوەی کۆمەڵە کوردیەکە وڵاتێك لە تورکیادا دروستبکات، دڕندەترین چالاکی دەکات تاوا لە ئەرمەنیەکان بکاتە ناوچەی ئاغباغ (هەکاری) جێبهێڵن. بەم دیدەوە، هەمو جۆرە خراپەکاریەك دەکات کە هێورکردنەوەی بێ سودە.

بڕوانە، چەند کەسانێکی شوێن متمانە چۆن لە ئاغباغەوە دەربارەی ئەم مەسەلەیە دەنوسن:

"کاتێ بەحری بەگ وەك هەڵگری میدالیای دەوڵەت کە حکومەتی عوسمانی پێی بەخشیبو هات بۆ ئاغباغ، ئەم وتەیەیدا: "من دەعوەتی شێخ دەکەم کە بچێت بۆ

ئەستەمولّ؛ گەر بەرهەلّستی بکات، ئەوا منیش لای خۆمەوە بە هێزەکانی ئیمپراتۆریەتەوە دەکشێمە سەری".

"لەگەلّ ئەم قسانەشدا، بەحری بەگ هەر ئەوەندەی گەیشتە لای شێخ، نەك هەر تەنها سەرۆك کوردەکانی ئەرمینیای بانگ کردە لای شێخ، بەلّکو ئەوانەی ئێرانیشی بانگ کرد.

"مەمێی کوڕی عەلی خان بەیاوەری پیاوەکانی، سوێندیان بۆ شێخ خواردوەو بەدیاریەوە گەڕاونەتەوە. سەرۆك هۆزی تریش، لە یەکەم یاخیبوندا، لەگەلّ شێخدا خۆیان دیەوە.

"وێڕای ئەمانەش، چەند سەرەك خێلّێك وەك عەبدولرەحمان جیهانگیرو، کیرۆت عەلی مەحمود تا ئەم کاتەش سەرباری هەمو تەقەللاکانی بەحری بەگ دانیان بە کۆمەلّەدا نەناوە، هەرچەندە هەمو گریمانێك هەیە کە دەچنە ناوی.

"بەحری بەگ هەروەها دەعوەتی خێلّەکانی میلان، ئەلکانو دو دەری ئێران کردوە کە بێنو بچنە ژێر رکێفی شێخەوە.

"ئەم کۆمەلّەیە، ئێستا ٤,٠٠٠ هەزار تفەنگی مارتینی هەیە، کە ٢٠٠ دانەیان ئێرانیەو ئەوەشی ماوە تورکیە.

"حکومەتی عوسمانی، لە بۆ بەرزکردنەوەی حورمەتی رەگەزی کورد لە ئەوروپادا، هەولّی نائاسایی ئەدات بۆ تەفرەدانی بزوتنەوەی هاوزەمان لە تورکیاو ئێراندا، کە ئەندامەکانی کۆمەلّە دەخوازن ناوەندێکی تری ئۆپوراسیونو کۆنترۆلّکردن لەنێوان ئاسمەو سەلّماسدا پێکبهێنن.

"موتەسەریفی ئاغباغ (هەکاری) کە ئەم بزوتنەوەیە تۆقاندویەتیو لەوانەیە کاردانەوەکەشی هێشتا لای حکومەتەوە پێ نەگەیشتبێت، دەخوازێت دەست لەکار بکێشێتەوە.

"بەهۆی بەهانەی جیاوازەوە، بەحری بەگ دەخوازێ بچێت بۆ وان بۆ ئەوەی کوردەکانی ئەو ویلایەتە هان بدات بچنە ناو بزوتنەوە گشتیەکەوە. ئاگاداری ئەوەش ببە کە ئەم کۆمەلّەیە لە هەمو شوێنێك لکی هەیە.

لە راستیشدا، هەندێ لەسەرەك هۆزەکانی تورك لە وان لەبیری ئەوەدان کە واز لە شارەکە بهێنن شێخ کۆنترۆلّی بکات. بەهەرحالّ ئێمە لەو باوەڕەدا نین کە کوردەکان بوێرن تا ئەو خالّە بڕۆن.

گرنگی سیاسی ئەم کۆمەلّەیە هەرچەنێك کەم بێت، بەلاّم لەگەلّ ئەوەشدا لەوانەیە ئەنجامی خراپی هەبێ لە فریودانی دانیشتوانە ئەرمەنیەکاندا کە ئێستا ژیانو مالّو مولّکیان لە مەترسیدایە.

فەرماندەی فەیلەقەکەی سوپا بەچاولێپۆشینی حاکمی وان ئەم لەشکرکێشیانە جێبەجێدەکات.

بەبۆچونی ئێمە، بەلانانی ئەم دو کارە گەورەیە، باشترین ئامرازە بۆ پەکخستنی ئەو نەخشانە کە مەخابن زۆر لە چونە پێشەوەدان.

سەرباری ئەمانەش، هەر ئەوەندەی بڕیارە بەرزەکەی پەیماننامەی بەرلین جێبەجێ دەکرێ، کوردەکان کە لە تورکەکان زیرەکترن، دەتوانن بەهۆی ئەو نەرمیەی کە تایبەتە بە خەسڵەتیان، چاکتر کاربکەن وەك لەوەی خۆیان وابەستە بکەن بە ئەرمەنیەکانیەوە.

ژمارە: ٧

لە مستەر گۆشن وە بۆ ئێرل گرانڤیل– (لە ٣١ی ئابدا وەرگیراوە)

گەورەم، ثێراپیا، ٢٣ی ئابی ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کە هاوپێچ کۆپی نامەیەکی سەیرت بۆ بنێرم کە ئاراستەی جێگری کۆنسوڵی حکومەتی خاوەن شکۆ لە وان کراوە دەربارەی بیروبۆچونو سیاسەتو فێڵی شێخ عوبەیدوڵڵەی کوردەوەو، وەزعی نەستۆریە مەسیحیەکانیش لە کوردستاندا.

هاوپێچی ژمارە: ٧

لە جێگری کۆنسوڵ، کلایتون وە بۆ مەیجەر ترۆتەر

بەڕێز باشقەلا، ١١ تەمموز ١٨٨٠.

ئەو کاتەی گەیشتمە ئێرە، توسون پاشای موتەسەریف پێی راگەیاندم کە ماوەیەك بەر لە ئێستا ئەفسەرێکی ناردوە بۆلای شێخ عوبەیدوڵڵە لەگەڵ فرمانی وسامەکەیدا وە لەنێو گفتوگۆکردن لەگەڵئەفەسەرەکەدا شێخ گوتویەتی "ئەمە چیە من دەیبیستم، گوایە ئەرمەنیەکان دەیانەوێت ولاتێکی سەربەخۆیان لە واندا هەبێ، وە نەستوریەکانیش بەنیازن بەیداخی بەریتانیا بەرزبکەنەوەو خۆیان بەرەعیەتی بەریتانی دابنێن. من هەرگیز رێگە نادەم تەنانەت گەر پێویست بکات ژنانیش چەکدار بکەم". لەهەمان کاتدا شێخ ناردویەتە لای مار شەمعونو داوای لێدەکات بداتە پاڵی دژی حکومەتی تورکو، هەمان داواشی لەسەرەك قەشە ئەرمەنیەکانی ئێرە کردوەو پێی گوتون کە ئەو مەسیحیەکان دەپارێزێ. هەروەها وای لە گوندنشینەکان کردوە، تەنانەت ئەوانەش کە ماوەی چوار سەعات لە باشقەلاوە دورن، کە بەڵێن بدەن باجی بدەنێ.

هەروەها پاشا دەلیت شیخ ویستویەتی کورەکەی بنیریت بۆ ئەستەموڵ لەگەڵ ئەم پیشنیارانەی خوارەوەدا. شیخ بری گەورەی پارە دەستنیشان دەکات کە لە ریگەی بەدرخان بەگەوە دەدریت بە سولتان کاتێ نیمچە سەربەخۆ دەبیّو، هیشتا بری گەورەتریش دەدات گەر دان بنریت بە دەسەڵاتی بەسەر کوردستانداو دەستیش نەخریتە کاروباریەوە.

زۆر ئاشکرا دیارە کە شیخو رەنگە کوردی تریش زۆر بە توندی دوشمنکار بن بەرامبەر هەر مافیك کە بە ئەرمەنو نەستۆریەکان دەدریت. لەهەمان کاتدا، شیخ دەخوازیت کە خۆی بکاتە میری فعلی کوردستانو دەیەویت نەستۆریو ئەرمەنیەکان دژی حکومەتی تورك کۆمەکی بکەنو، هەروەها دەسەڵاتی خۆشی بەسەر کوردەکاندا بسەپینیت کە بەهیچ شیوەیەك جیگیر نیە لەبەر ئەوەی دو خیلی بەهیز دژی وەستاونو، کورە گەورەکەی خۆیشی دوژمنایەتی لەگەلدا هەیەو ئیستا لە ئیرانە. سەرباری ئەوەش، هەرچەندە لەوانەیە کوردی تریش بۆ ماوەیەك لە گەلیدابن. بەڵام ئەگەر توشی تیکشکانیك ببیت، وە یان ئەگەر سەربکەویتو هەولی سەپاندنی دەسەڵاتی توند بدات بەسەریاندا، ئەوا لیی دەکشینەوە.

بەشیوەیەکی گشتی، شتیکی بەلگە نەویستە کە ئۆتۆنۆمی وە یان حکومەتی نیابی لەم کاتەدا تەواو لە شوینی خۆیدا نابێ لەم جیگایانەدا، وە ئەوەی پیویستە دەسەڵاتیکی بەهیزە لەدەستی پیاویکی بە توانادا کە شوین متمانەی ئەوروپا بیت. بەڵام من هەروەها زۆر دلنیام لەوەی کە پیویست دەکات تا رادەیەك حکومەتە ئەوروپاییە سانەویەکان کۆمەکی بکەن.

دەمەویت سەرنج بۆ راستیەکیش رابکیشم، کە ئەو پەیوەندیە توندو تۆلەی کە لەم وڵاتانەدا هەیە لەنیوان بنەما ئایینیو سیاسیەکانداو، ئەو وتوویژانەی کە لەم دواییەدا بەردەوام بو لەنیوان نەستۆریەکانو کلیسە ئینگلیزیەکاندا، بونەتە هۆی باوەریکی بەربڵاو لەنیوان نەستۆریەکان خۆیانو رەگەزەکانی تریشدا کە نەستۆریەکان لە هەندێ شیوازی تایبەتەوە شایستەی پاریزگاری لیکردنن لەلایەن ئینگلستانەوە؛ لە راستیدا، ئەوەی کە ئەمانە بە فعل رەعیەتی بەریتانیان، باوەریکە لەلایەکەوە رو لە ئیدیعای نەستۆریەکان دەکاو دەبیتە هۆی وروژاندنی غیرەت لەنیوان ئایینو رەگەزە جیاوازەکانداو، هەروەها ئەو بێ متمانەییەی کە تورکەکان بە ئینگلستانیان هەیە.

(ئیمزا) ئیمیلیەس کلایتن

ژمارە: ٨

لە کۆنسوڵی گشتی، ئابۆت وە بۆ ئیرل گرانڤیل (لە ٧ی ئەیلولدا وەرگیراوە)

هەلبژاردە. **تەوریز، ٣١ی تەمووز ١٨٨٠.**

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کە لەگەڵ ئەم نامەیەدا، کۆپی سێ نامەو یەك هاوپیچتان بۆ رەوانە بکەم کە ئاراستەی وەزیری مفوض خاوەن شکۆ لە تارانم کردوە، دەربارەی ئاشوبەکانی سەر سنوری تورکیا– ئیرانو کردەوەکانی شیخ عوبەیدواللەی سەرۆکی کوردەکان. مەسەلەی کورد، ئەوەی کە خیرو خۆشی هەزاران ئەرمەنیو مەسیحیشی پیوە پەیوەستە، زو یا درەنگ سەرنجی ئەوروپا رادەکیشیت. ئەمەش مەسەلەیەکە چەند رویەکی هەیە. من لەم تەرەفەی سنورەوە بە بایەخەوە چاوەدیری کاریگەریەکانی دەکەم؛ بەلام لەناو خودی تورکیادایە کە پیویستە ئیمە بەدوای ئەو هۆیانەدا بگەریین کە ئیستا لەژیر دەسەلاتی شادا لەکاردان.

هاوپیچی (١)ی ژمارە: ٨

لە کۆنسوڵی گشتی، ئابۆت وە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز، **تەوریز، ١٤ تەمموز ١٨٨٠.**

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە ئەوە رابگەیەنم کە لە ١١ی ئەم مانگەدا هاوکارە تورکەکەم چاوپیکەوتنیکی لەگەڵ والیدا هەبو بۆ ئەوەی بارودۆخی کاروبارە ناتەواوەکانی سەر سنوری تورکیا– ئیران، نزیك بە باشقەلا رون بکاتەوەو، بەدوای ئەوەشدا بروسکەی بۆ نوینەری بابی عالی لە تارانو پاشای وان کردوە.

وا دەردەکەوێ کە کوردەکانی شکاكو هەیدرانلو هوروژمیکی درندانەیان بۆ ناو تورکیا کردبێ؛ بەلام لەلایەکی تریشەوە کاربەدەستە ئیرانیەکان نارەزایی ئەوە دەردەبرن کە چەند خیلیك لە تەرەفی تورکیادا ئەم کیشانەیان دروست کردبێ. بەواتایەکی تر کۆچرەوەکان کە دلسۆزن بۆ شاو تارادەیەکی زۆریش سونین هاو مەزهەبەکانیان لە ولاتی عوسمانیدا تەئسیریان هەیە لەسەریان، بە هەیبەتو ترسەوە دەروانن شیخ عوبەیدواللەی سەرۆکە روحیەکەیان لە هەردو دیوی سنورەکەدا.

من لەو باوەرەدام، کە نیاز وایە جەنەراڵ کوبی خان لە تەوریزەوە بنیردریتەوە سنور، کە رەنگە نیردراویکی بابی عالیش چاوی پێ بکەویت بۆ دانانی چارەسەریك بۆ ئەم کیشەیەی ئیستا، بەلام خان خۆی پیی راگەیاندم کە ئەوەندە سور نیە لەسەر هەلسان بەو کارە، چونکە ئەنجامیکی باشی نابیت ئەگەر حکومەتی ئیران بەشیوەیەکی ریکوپیك کۆمەکی نەکەن.

بیگومان دوژمنایەتی سنوری ئیستا لەنیوان تورکیاو ئیراندا چارەسەرناکریت- وەك ئەوەی کە من لەم سێ سالەی دواییدا دیومە کراوە- کە چەند مانگیکی کەم لە ئیستا بەدواوە جاریکی تریش هەلدەگیریتەوە؛ شتیکی ئاشکراشە کە ئەنجامیکی هەمیشەیی نایەتە دەست بۆ هیورکردنەوەی سنور تاکو ئەو دو زلهیزە بەشیوەیەکی رەسمی پەیماننامەیەکی تایبەت بۆ ئەو مەبەستە نەبەستن. بە هەر حالْ، من مەترسی ئەوەم هەیە کە لەم کاتەدا جیاوازییە تائفیەکان وایان لیبکات نەتوانن بە روحیەتیکی پاکەوە مەسەلەیەکی ئاوها لیکبدەنەوە.

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

هاوپیچی (٢)ی ژمارە: ٨

لە کۆنسۆلی گشتی، ئابوت وە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز، تەوریز، ١٥ تەمموز ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە پیتان رابگەیەنم کە وا پیدەچێ ئەو هەلویستەی کە بابی عالی سالی پار هەیبو بەرامبەر سەرۆکی کوردی یاخیبو شیخ عوبەیدوالله، کاری ئالۆزی ترسناکی لی بتەنیتەوە.

لەبری ئەوەی حکومەتی تورکیا سزای توند بەشیخ بگەیەنێ بۆ شۆرشەکەی، دیاریو خەلاتی پیداوەو، ئیستاش پرۆژە لەبەرچاوەکەی دور لە سزادان، بە ئاشکرا جیبەجی دەکات.

من دەزانم کە شیخ لە هەردو دیوی تورکیاو ئیراندا گوند دەکرێ کە نفوزی زۆری پێ پەیدا دەکاتو، هەروەها توانیویشیتی خیلی شکاك کە وەلایان بۆ شا هەیە، بەشیوەیەکی لەبەرچاو بخاتە ژیر رکیفیەوەو خۆشیان بە تفەنگی مارتینی چەکدار کردوە.

لەم دواییانەدا، کورەکەی شیخ لەگەلْ هیزیکی سەربازی تورکدا سەردانی بازارگاریان کردوە. ئەم شوینە بریتیە لە دۆلیك لەنیوان گەوەرو برادۆستدا، لەکۆندا خیزانی جولەکەی لی نیشتەجێ بون، بەلام ئیستا کەلاوەنو نزیك خالێ سنورن. مەبەست لەم جموجولەش یان بۆ خۆپیشاندانیکی چەکدارانە دژی عەلی خانی سەرۆك شکاکەکان بوە، وە یان بۆ دروستکردنەوەی دیوارە روخاوەکانی بازارگار بوە.

بەهۆی بەرهەلستکارکردنی شیخەوە، حکومەتی ئیران ناتوانێ نوینەریك لەمەرگەوەر دابنیت. سەرۆك خیلەکانی شنۆو لاهیجان مسکینو پیاوەکانی شا- لە

گفتوگۆدان بۆحالەتیکی سەربەخۆ کە وایان لیبکات بەکردار ببنە هاوپەیمان لەگەڵ شیخدا.
ئەم کارانە وا دانراون کە دەسەڵاتی شا لەنیو رەعیەتە خیلەکیەکانیدا هەلتەکینن.
بۆچونی من ئەوەیە کە شیخ خواستەکانی پارتە مورتەجەعەکەی تورکیا جیبەجێ دەکاتو، دەبیت جولانەوەکەی لە نزیکەوە چاوەدیری بکریت، چونکە لەوانەیە ببیتە کۆسپ لەریگەی هەردو حکومەتی ئیرانو تورکیادا.
من لەو باوەرەدام کە شیخ بلیسەی تەعەسوب بە زیندویی لەنیو موسولمانەکاندا دەهیلیتەوەو، گەر کردەوەکانی رانەگیریت ئەوا جاریکی تریش دەبیتە کارەساتیك بۆ دانیشتوانە مەسیحیەکانی نزیکی، هەروەك ئەوەی لەو جەنگەی دواییدا کردی.
ئەوەی زۆر نەویستە ئەوەیە کە ریگەی بدریێ نفوزی لە ئیراندا بلاوببیتەوەو، منیش ئەو بۆچونەم بۆ کاربەدەستە ناوجییەکان دەربریوە.
بیگومان، لەئاکامی ئەو ریگەیەی ئەو پەیرەوی دەکات، حکومەتی ئیران- هەروەك لەنامەی ژ: ٣٨ی دوینیمدا باسکراوە ئەسلی پیشیویەکانی ئیستا ناو سنور بۆ خاکی تورکیا دەگیریتەوە.

هاوپیچی (٣)ی ژ: ٨

بۆ کۆنسۆلی گشتی، ئابۆت

هەلبژاردە ورمێ، ٨ی تەمموز ١٨٨٠.

شیخ عوبەیدوالله لە ریزی ئەکلیرکی ئیسلامدا، خۆی بە سیهەم کەس دادەنێ. هەروەها بیجگە لە چەند خیلیکی کەم کە بەناو رەعیەتی ئیرانن، شیخ مەلیکی سیڤیلی مەقبولو دانپینراوی هەمو کوردانە. بەشیوازیکی شایانە دەژێ، رۆژانە ٥٠٠ بۆ ١٠٠٠ میوانی هەمو جۆرە چینەکان لە مالیدا میوانداری دەکرین. شۆرەتو شەخسەیتی بە ئاشکرا جیاوازە لەوەی کە لە کاربەدەستە ئیرانیو تورکەکاندا دەبینرێ. خۆی وەیان کورەکەی، بەشەخسی هەمو ئەو کەسانە دەبینن کە بۆ کار دین، وە گرنگیش نیە ئەو کارە هەرچۆنیك کەمو بێ بایەخیش بێ. ژیانی مالەوەی زۆر ساکارترە. ئەلکهول هەرگیز ناچیت بەشارەکەیدا.
لە بەیانیەکی زوەوە تا درەنگانیکی شەو خۆیو میراتگرەکەی بە بەرژەوەندی حکومەتو میللەتەکەیەوە خەریکن.
میللەتەکەی شیخ ریزو خۆشەویستی زۆریان بۆی هەیە، بەلام لەهەمان کاتیشدا ناویرن گویرایەلی نەبن. ئەوان دەلین حاکمو قازیەکی عادلە. هەرگیز بەرتیل

وەرناگرێو ڕیگەش نادات بە فەرمانبەرەکانی وەریبگرن. هەر کەسیك لە یاسا لابدات، حوکمی مردنی دەدریت.

شیخ زیرەکەو بە پەرۆشیشە کە بتوانێ دەربارەی ئایدیاو ژیانی شارستانی بزانێ.

شیخ هەولئەدات میللەتەکەی بکاتە هاولاتیو دزو جەردەو تالانی نەهیلیت. بۆ ئەمەش زەوی کشتوکالی لە گەوەر، باشقەلا، مەرگەوەر، وە تەرگەوەر دەکرێ.

کورەکەی شیخ کە ناوی عەبدوالقادرەو میراتگریتی، ئیستا لیرەیە. رەنگە مەبەستی هاتنەکەی کە پیشنیارەکە لەجیاتی باوکی، بخریتە بەردەم حکومەتەوە. شیخ دەلیت کوردەکانی شکاکی ژیر نفوزی عەلی خان، هەرکیەکانی ژیر نفوزی حەسەن بەگ، پیکەوە لەگەڵ ژمارەیەك بەگی تردا کە هەمو بەناو رەعیەتی ئیرانن، بە بەردەوامی کاروانە ئیرانیەکانو ئەوانەی کە سەر بەویشن، روت دەکەنەوە. ئەوانە هەروەها رەعیەتەکانی شیخو ئەوانەی ئیرانیەکانیش بەبێ جیاوازی دەکوژن. ئەو زۆر جار داوای لە حکومەتی ئیران کردوە کە سزایان بدات وەیان ریگەی ئەو بدات سزایان بدات، بەلام هەرگیز گوێی لی رانەگیراوەو داواکەشی سەیر نەکراوە. شیخ دەخوازێ ئیستا هەر سێ دەشتەکەی مەرگەوەر، تەرگەوەر وە برادۆست کە کەوتونەتە نیوان ورمێو سنوری تورکیاوە، سالانە بە بریك پارە پیی بدریت بە کرێو، بەلینیش ئەدات کە لەهەر تالانیەك کە لەناوچەکەدا دەکریت، بیانپاریزیت. شیخ گوتویەتی، گەر ئەمە رەفز بکریتو رەعیەکانی بە بەردەوامی تالان بکرین، ئەوا یاسا دەخاتە دەست خۆیەوەو ئەم خیلانە بە تەواوی لەناو دەبات. چەند حەفتەیەکی کەم لەمەوبەر، کورەکەی بە تۆپو سوپایەکەوە هات بۆ برادۆست بۆ ئەوەی شەری شکاکەکان بکات، بەلام عەلی خان بەلینی دلسۆزی (ولاء) بۆ شیخ داو بەو پییەش وەك رەمزیك کورەکەی خۆیو ١٠٠ پیاویکی دەرەجەداری نارد بۆ ریزلینان لە شیخ. شیخیش گوندیکی کریو لە برادۆست قەلایەکی لەنیوان زەویەکانی شکاکو هەرکیەکاندا دروستکرد.

ژمارە: ٩

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل– (لە ٥ی تشرینی یەکەمدا وەرگیراوە)

گەورەم، تاران، ٢٤ی ئاب ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە رایبگەیەنم کە بەردەوام بومە لەسەر هاندانی حکومەتی ئیران بۆ هاوکاریکردن لەگەڵ کاربەدەستە تورکەکاندا بۆ پاراستنی نیزام لەنیوان خیلە کوردەکانی دانیشتوی نزیك سنوری ئیران.

وەزیری کاروباری دەرەوە دلنیای کردوم کە ئەو زۆر بە دلسۆزیەوە دەخوازیت ئەوەندەی لە تواناداببیت یارمەتی حکومەتی تورکیا بدات بۆ جیبەجیکردنی هەر ئیجرائاتیك کە حەزبکەن بیکەن بۆ کۆتایی پیهینانی جموجۆلی بیّ یاسایی ئەم خیڵانە. بەڵام ئەو تیبینی داوە بەوەی کە کاتیّ هەر ئاژاوەیەك لەناو تورکیادا نزیك بە سنور روئەدات، ئەوا کاربەدەستە تورکەکان بەشیوەیەکی نەگۆر تەقەللا ئەکەن وای پیشان بدەن کە ئیران لەروداني بەرپرسیارەو، بۆ نۆ لەدەی ئەو حالەتانەشدا، زۆر بە ئاسانی لە ئەنجامی نەرمی خۆیانەوە بوە. وا خۆی پیشان نەئەدا کە خیلە ئیرانیەکان ئەوەندە زۆر گوناهبارن وەك ئەوانەی تورکیا سەبارەت بەو ململانیّ ئاساییەی سەر سنور کە بە بەردەوامی رویئەدا، وە کە دەبوە مشتومرو داوا بۆ چاککردن لە هەردولادا. بەڵام سور بو لەسەر ئەوەی کە هەمیشە ئیران لەم جۆرە روداوانەدا ئامادەتر بوە لە تورکیا بۆ لیکۆلینەوەو بژاردن. بۆ ئەمەش چەندین نمونەی هینایەوە، کاتیّ لەو ساڵانەی دواییدا ئیران بەو شیوەیە کاری کردبو، بەڵام تورکیا کەللەرەقانە هەمو چاککردنیکی بارودۆخەکەی رەفز کردبو.

لە پشتگیریکردنیدا بۆ ئەم بۆچونە، نیشانەی بەو لیژنەیەدا کە ئیستا لە سنوری ئازەربایجانە بۆ لیکۆلینەوە لەو گازندانەی کە خیلە ئیرانیو تورکەکان دژ لەیەك کردویانەو؛ گوتی، هەر ئەوەندەی کە نیردراوە ئیرانیەکە، قولی خان، کە ئیستا لەسەر سنور چاوەروانی فەرمانبەرە تورکەکەیە بۆ بەشداری کردن لە لیکۆلینەوەکەدا، راپۆرتەکەی دەنیریو ئەو زەرەرانە پیشان ئەدات کە ئەم خیڵانە گەیاندویانە، حکومەتی ئیران ئەو زەرەرانە دەبژیریّ کە بەدەستی رەعیەتەکانی کراوە.

سەبارەت بە مسوەدەی پەیماننامەکە کە جەنابتان لەنامەی ١ی تەمموزدا نیشانتان پیدابوو، لە ریگەیەوە پیشنیارتان کردبو کە حکومەتەکانی تورکو ئیران ریککەوتننامەیەکی رەسمی بکەنو پەنا نەدەن بەهیچ خیلیکی کورد کە لەو بەر سنورەوە داوای پەناهەندەیی دەکات کاتیّ بەهۆی خراپە کاریو تاوانەوە لەلایەن کاربەدەستەکانی خۆیانەوە راودەنرین، پایە بلندی پیی راگەیاندم کە حکومەتی ئیران هیشتا ئامادەیە بۆ بە ئەنجامگەیاندنی ریککەوتنیکی ئاوها لەگەڵ بابی عالیدا، بەڵام لەو باوەرەدایە کە هەندیّ کیشە لەروی ئەو پەیماننامەیەدا بەرز بۆتەوە، بەوەی کە سەفیری تورکیا لیرە بۆ ماوەیەك نەدەچو بەلای ئەوەدا کە وتوویژ بکاتو، هیچ شتیکی بەپەلەش نەبو کە بگەیەنریتە دەرئەنجامیك.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن.

ژ:١٠

له مستەر تۆمسن وه بۆ ئیرل گرانڤیل
له (٨ تشرینی یەکەمدا به بروسکه وەرگیراوه)

گەورەم، تاران، ٨ ت١ ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیه که بۆ زانیاری جەنابتان رایبگەیەنم، ژمارەیەکی زۆر له کوردەکان وەك راگەیەندراوه ١٥,٠٠٠ کەس بەهیزی سەر به خیلی هەمه جۆرو دانیشتوی هەردولای سنوری تورکیا– ئیران، بەسەرۆکایەتی شیخ عەبدوالقادری کوری شیخ عوبەیدواللەی سەرۆکه ناودارەکەی تورکیاو سەرۆك خیلیکی ئیران بەناوی حەمزاغا، دەوری شارو ناوچەی سابلاخ یان گرتوه.

به نزیك بونەوەی کوردەکان کاربەدەسته ناوجییه ئیرانیەکان هەلاتنو، وا باس دەکریت که کوردەکان ئیستا ماوەیەکی کەم چوبیتنه پیشەوه بۆ شارۆچکەی مەرەگه که کەوتۆته نیوان نزیکەی نیوه ریگای سابلاخو تەوریزەوەو، چەندین له گوندی ئەو نزیکانەیان تالان کردوه.

حکومەتی ئیران فەرمانی بۆ هیزەکانی لەپادگانی تەوریز دەرکردوەو هەروەها بۆ ناوچەکانی ئەو دەوروبەره که لەشوینی ئاژاوەکاندا کۆببنەوەو، فەرماندەیی ئەم هیزانەش سپیردراوه به حیشمەت الدولە، میر حەمزه میرزا که ئیمرۆ پایتەخت جیدەهیلیٚو کاری فەرماندەیی وەردەگری وابا‌س دەکریٚ، ئەو هیزەی لەژیر فرمانیایەتی ١٢,٠٠٠ پیاو بن، که بریتین له هیزی نیزامیو نانیزامی لەگەڵ دو بەتارییەی تۆپخانەدا.

فەخری بەگی سەفیری تورك لیره، لەگەڵ کاربەدەسته تورکەکانی واندا پەیوەندی کردوەو داوای کردوه که هیزەکانیان لەگەڵ هیزەکانی خاندا هاوکاری بکەن، بۆ ئەوەی کاتیٚ کوردەکان له خاکی ئیرانەوه دەرپەرینران، ریگەیان لی بگیریت تا لەناو سنوری تورکیادا پەنایان پی نەدریٚ.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژ:١١

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل
(بە بروسکە لە ١١ تشرینی یەکەمدا وەرگیراوە)

گەورەم،   تاران، ١١ ت١، ١٨٨٠.

ئەم بەیانیە شا پەیامیکی بۆ ناردم، دەلیت حەزدەکات بمبینیت. بەو پییە رۆیشتم بۆ کۆشكو خاوەن شکۆ دەستی کرد بە قسەکردن دەربارەی سەرهەلدانی کوردەکان لە ئازربایجان. خاوەن شکۆ گوتی ئەوە تەواو شتیکی سەرسورمینەر بوە بۆی؛ چونکە ئەو لەو باوەرەدا بوە کە لە رۆژئاوای سنوری مەملەکەتەکەیەوە دراوسییەکی شارستانی هەیە کە هەمیشە توانیویتی نیزام لە مالەکەی خۆیدا بپاریزێو، هەردو هیزو ویستیشی هەبوە کە ریگە لە کۆمەلی (تاقمێ) چەکداری درندە بگریت سنور نەبەزینن بۆ سوتاندن، روتکردنەوەو کوشتن، ئەو چاوەروانی نەکردوە کە رەعیەتەکانی سولتان لە رۆژئاوادا رەفتاریان وەك تورکومانەکان بیت لە رۆژهەلاتدا.

لەم کاتەدا، ئامادە نەبو بۆ جولانەوەیەکی ئاوها گەورەو چاوەروانکراو و، بەو پییەش داوای لیکردم کە تازووە داوایەکی جدیی ئاراستەی حکومەتی خاوەن شکۆ بکەم کات بە فیرۆ نەدەن سەبارەت بەو راستیەی کە وەك یەکیك لەهیزە ناوبژیکەرەکان ئامۆژگاری سەفیری حکومەتی خاوەن شکۆ لە ئەستەمولْ بکات بۆ ئەوەی بە توندی تەئسیر لە حکومەتی تورکیا بکات کە بەشیوەیەکی پیویستو پەلە، هاوکاری لەگەلْ ئیراندا بکەن بۆ راگرتنی ئەم بزوتنەوەیەی کوردستان.

خاوەن شکۆ پیشنیاری کرد کە دەبیٚ بابی عالی هەرەشە لە شیخ عوبەیدواللە بکات کە رەعیەتیکی تورکیایە، یان بە بلاوکردنەوەی هیزیکی سەربازی وەیان هەر شیوەیەکی تر، بەو پییەش ناچار بکریت عەبدوالقادری کوری کە یەکیکە لە سەرکردەکانی بزوتنەوەکە لەناو ئیراندا، بانگ بکاتو خۆشی واز لەو نیازە دوژمنکاریە بهینیت کە ئیستا لەبیریدایە بەرامبەر ئیران.

خاوەن شکۆ هەروەها لەو باوەرەدا بو کە دەبیٚ بابی عالی هەندێ ئیجرائاتی عەسکەری لەسەر سنور بکات بۆ ئەوەی ریگە لە کوردەکان بگرن کە لە سنورەوە دەکشینەوە کاتێ هیزەکانی ئیران پەلاماریان ئەدەن. گەر هەمو شتیك جیبەجێ بکریت بە خیراییکردن لە قایمکردنی هیزەکان لە ئازربایجاندا، ئەوا رەنگە نەتوانن بۆ مانگیکی ترلە هەمان شویندا بمیننەوەو خاوەن شکۆش زۆر مەترسی ئەوەی هەبو کە لەوانەیە روسیا سود لەو دواکەوتنە وەرگرێ بۆ ئەوەی بەشیوەیەکی کاریگەر دەست

تیوەردان بکاتو بەهانەی سەلامەتیو بەرژەوەندی رەعیەتە زۆرەکانی لە ئازەربایجان بهینێتەوە کە حکومەتی ئێران نەیتوانیوە بیانپارێزێت.

دەستێوەردانێکی ئاوها لەلایەن روسەکانەوە، خاوەن شکۆ، روسیاشی بێتە سەر؛ وەك یەك کوشندە دەبێ بۆ ئێرانو تورکیاش.

من وەڵامم دایەوە کە بەخێرایی بروسکە بۆ جەنابتان دەکەم، بەو رادەیەی خاوەن شکۆ دەیخوازێ، بەڵام گوتیشم، لەبەر رۆشنایی ئەو راستیەی کە شێخ عوبەیدوڵڵە پێشتر بەسەرکەوتویی بەرامبەر دەسەڵاتی بابی عالی وەستاوە، من بەهەرحاڵێ بو بێ دڵنیابوم لەوەی کە ئەو گوشارەی دەیخەنە سەری، کاریگەریەکی زۆری دەبێ.

خاوەن شکۆ پێی راگەیاندم کە کوردەکان لەراستیدا نەچوبونە ناو مەرەغاوە وەك راپۆرت درابو، بەڵام گوندەکانی ئەو دەوروبەرەیان بەتاڵان بردبو و بەرەو لای باشور کشابونەوە.

سەبارەت بەو هێزانەی کە لەبەردەست دەسەڵاتدارەکانی ئازاربایجاندان، خاوەن شکۆ پێی راگەیاندم کە سێ فەوج لەناوچەکەدانو، پێنجی تریش داواکراون. هەموی تیکرا ۱۰,۰۰۰ کەس لە تارانو شوێنەکانی ترەوە دەنێردرێن بۆ بەهێزکردنی ئەو هێزانەی ئێستا لە ئازەربایجانن، ئەم بەهێزکردنانە یەکێك لە فەوجە تازەکانو بە تارییەیەکی تۆپخانەیان بە تفەنگەوە تیادایە، ئەوانەی کە لەم دواییانەدا لەلایەن ئەفسەری نەمساویەوە راهێنراونو، چواریشیان لەگەڵ هێزەکەدایە. هەروەها دو بەتارییەی تۆپخانەی کۆنی ئێرانیشی لێیە.

بەپێی ئەم یەکەم راپۆرتانەی گەیشتونە ئێرە، شۆرشگێرە کوردەکان ۱٥,۰۰۰ کەس دەبن، بەڵام حکومەتی ئێران مەزەننەیان بە ۷.۰۰۰ کەس دەکات.

حاجی میرزا حوسەینی کۆنە وەزیری کاروباری دەرەوە، بۆ تەوریز دانراوەو، بەرپرسیاریەتی ناوچەکە لەژێر ناوی میراتگری شەرعیدا وەردەگرێ. بێگومان، ئەم دانانە بۆتە هۆی نارەزایی دوژمنە زۆرەکانی وەزیری پێشو، لەبەر ئەوەی باش دەزانن کە لەم بەریوەبەرایەتیەیدا سەرکەوتو بێ، ئەوا گریمانی گەرانەوەی بۆ دەسەڵات لە ماوەیەکی کەمدا دور نابێت.

(ئیمزا) رۆناڵد ف. تۆمسن

ژمارە: ١٢

لە عاسم پاشاوە بۆ موسو روس بەگ- (لە ١٥ تشرینی یەکەمدا لە موسوروس بەگەوە بۆ ئیرل گرانڤیل نیردراوە)

بە بروسکە ئەستەمولّ، ١٤ی ت١، ١٨٨٠.

بە بابی عالی راگەیەندراوە، کورەکەی شیخ عوبەیدوالله کە چەند ساڵیك لەمەوبەر پەنای بۆ ئیران بردوە، خۆی ئامادە دەکات پیشەوایی باندیك بکاتو بۆ مەبەستی تالأنی بچیتە ناو خاکی عوسمانیەوە. حکومەتی ئیمپراتۆریەت کە ناتوانێ چاوەدیری راگرتنی نیزامو سەلامەتی خەلکەکە نەکات، ئیجرائاتی بەپەلەو کاریگەری کردوە بۆ پاراستنی ئەو خەلکەی کە هوروژمەکانی ئەم تاقمە هەرەشەیان لیدەکاتو، بۆ پاراستنیان لە هەر تالأنیەك، بە پەلەو بە ژمارەی پیویست هیز بۆ سنور نیردراوە.

من بەباشم زانیوە کە ئەوەی رویداوە بۆت بنیرم، بۆ ئەوەی لە حالەتی پیویستدا بتوانیت راستیەکەی بۆ ئەوانەی دەورت باس بکەیت.

ژمارە:١٣

لە ئیرل گرانڤیل وە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز، وەزارەتی دەرەوە، ١٦ی ت ١، ١٨٨٠.

لەریگەی قائم بالاعمال ی بالیۆزخانەوە لیرە، حکومەتی بابی عالی رونی کردەوە کە کورەکەی شیخ عوبەیدوالله خۆی ئامادە دەکات بۆ پەلاماردانی ناوچە تورکیەکان لەخاکی ئیرانەوە کە بۆ چەند ساڵیك دەچێ پەناهەندەیە لێی، وە ئیجرائاتی کاریگەریش بۆ راگرتنی نیزام جیبەجی کراوە.

(ئیمزا) گرانڤیل

ژمارە: ١٤

لە مستەر گۆشن وە بۆ ئیرل گرانڤیل- (لە ١٩ تشرینی یەکەمدا وەرگیراوە)

گەورەم، ثیراپیا، ١٢ی ت ١، ١٨٨٠.

هاوپێچی ١ی ژمارە: ١٤

لە کاپتن کلایتن وە بۆ مستەر گۆشن

بەڕێز، وان، ٥ی ت١، ١٨٨٠.

وا ڕاگەیەندراوە کە شێخ عوبەیدوالله لەگەڵ ٥٠٠ کەسدا دژی حکومەت کشاوەو زابتیەکانی ئێرەش مانیان گرتوە لەبەر ئەوەی موچەیان نەدراوەتێ. حکومەت شەلەلی توش بوە. کوردەکان لەهەمو شوێنیکدا هەن.

هاوپێچی ٢ی ژمارە: ١٤

بەڕێز، بەغداد، ٨ی ت١، ١٨٨٠.

ڕاگەیەندراوە کە شێخ عوبەیدوالله لەگەڵ هەزاران کوردا لە سنور پەڕیوەتەوەو گەیشتۆتە ورمێ. وا باسدەکریت کە چەند هەزار نەستۆریەك کوژرابن.

ژمارە: ١٥

لە ئیرل گرانڤیل وە بۆ مستەر گۆشن

بەڕێز، وەزارەتی دەرەوە، ١٩ی ت ١، ١٨٨٠

نیشانە بە نامەکەم لەیەکی تەمموزدا، نامەیەکی وەزیری مفوضی حکومەتی خاوەن شکۆ لە تاران بۆ بەڕێزت ڕەوانە دەکەم، کە ئەو وتو وێژەی تیادایە کە لەگەڵ وەزیری کاروباری دەرەوەی ئێراندا کردویەتی بۆ ڕاگرتنی نیزام لەنێو ئەو خێلە کوردانەی لەسەر سنوری تورکیا– ئێران نیشتەجێن.

بەڕێزتان لەنامەکەی مستەر تۆمسن وە تێدەگەن کە وەزیری مفوض تورك لە تاران هیچ پێشکەوتنێکی لەگەڵ ئەو پەیماننامەیەدا بەدەست نەهیناوە کە پێشنیار کرابو بۆ دانوستاندن لەگەڵ حکومەتی ئێراندا بۆ چارەسەرکردنی ئەم مەسەلەیە؛ وە منیش داوا لەتۆ دەکەم کە هەلیکی باش برەخسێنی بۆ هاندانی بابی عالی بۆ پێویستی پەلەکردن لە بەئاکام گەیاندنی ئەم ڕیککەوتنە.

(ئیمزا) گرانڤیل

ژماره: ١٦

له مستەر گۆشن وه بۆ ئیرل گرانڤیل– (له ٢٦ی تشرینی یەکەمدا وەرگیراوه)

گەورەم، ثیراپیا، ١٩ی ت ١، ١٨٨٠.

نیشانه به نامەکەی رۆژی ١٢ی ئەم مانگەم، ئەز شەرەفی ئەوەم هەیه که هاوپێچ کۆپی بروسکەیەکت بۆ رەوانه بکەم که سەفیری ئیران لیره بەمنی داوه، سەبارەت به هوروژمی کوردەکان بۆ ناو ئیران.

(ئیمزا) جۆرج. جەی گوشن

هاوپێچی ژماره: ١٦

له وەزارەتی کاروباری دەرەوەی ئیرانەوه بۆ سەفیری ئیران له ئەستەمول

به بروسکه

دو کوری شیخ عوبەیدوالله که دانیشتوی هەکارینو حەمزاغای مەنگور که به کەسایەتی خراپ ناسراون، لەگەڵ چەند سەرۆکیکی تاقمی تالانکەری گەرۆك وەك خۆیان، هەلساون به چەندین کاری تالانیو ویرانکردنی هەمەجۆر له لاڤۆنچو مەرەگەدا. بۆ ریگەگرتن له راپەرین، هیز نیردراوه بۆ سزادانی سەرپێچی کەران. رەوشتو سروشتی درندانەی کوردەکان لەم ناوچەیەدا، لەلایەن دەرەوه نەزانراوه. ئەم راپەرینه هیچ گرنگ نیه. شتیکی ئاساییه که دەبینین ئەم کوردانه هیچ ئامانجیکیان نیه تەنیا تالانی نەبیت. هەر ئەوەندەی هەوالی نزیکبونەوەی هیزەکان هات، ئەم تالانچیانه روەو مەرەگەی ئەو نزیکانه هەلاتن.

ژماره: ١٧

له مستەر تۆمسن وه بۆ ئیرل گرانڤیل

(له ١٧ی تشرینی یەکەمدا به بروسکه وەرگیراوه)

گەورەم، تاران ٢٧ی ت ١، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیه به جەنابتان رابگەیەنم، که هەفتەی رابوردو مستەر ئابۆت ورمێی جیهیشتوه بەنیازی گەرانەوه بۆ تەوریزو، ریگەی لەو چونەی لیگیراوه لەبەر ئەوەی ریگاکان لەدەستی کورده یاخیبوەکاندایه.

نامەیەکی مستەر ئابۆتم لایه به بەرواری ٧ی ئەم مانگه، تیایدا رونی دەکاتەوه که ئەو کاته شارەکه لەلایەن کوردەکانەوه بەهۆی دو هیزەوه لەژیر مەترسیدا بوه، هەریەك لەو هیزانه کوریکی شیخ عوبەیدوالله فەرماندەی بوەو، بەشیکی ١٠٠٠

کەسی بەهیز بە فەرماندەیی شیخ سادق سەنونی داگیرکردوە لە ٢٤ میل لە ورمیٚوە دورە لەسەر ریگە سەرەکیەکەی سنورو، ئەویتریشیان کە بە فەرماندەیی شیخ عەبدوالقادر بوە دەستیکی بالاّی هەبو لەناوچەکانی مەرەگەو سابلاّخدا.

بەپیی زانیاری‌یەکانی ئەو دواییەی لە تەوریزەوە هاتوە، ئیستا وا دەردەکەویت کە شیخ عەبدوالقادر دوای ئەوەی شارۆچکەی میاندواوی تالاّن کردوەو دانیشتوانەکەشی بەشمشیر کوشتون، ریٚی کردوە بۆ تالاّنکردنی دیهاتەکانی دەوری مەرەگەو، ژمارەیەکی زۆر لە گوندی ئەو نزیکانەی ویرانکردوە، بەلاّم بە نزیکبونەوەی هیزە تازەکانی کە حکومەتی ئیران ناردبونی، لەو بەشەی ناوچەکە پاشەکشەی کردبو و کشابو بۆ ورمیٚو، بە گەیشتنیشی بۆ ئەویٚ خەلکەکەی بانگ کردبو تەسلیم ببن.

ژمارە: ١٨

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(لە ٢٨ی تشرینی یەکەمدا بە بروسکە وەرگیراوە)

گەورەم، تاران، ٢٨ی ت ١، ١٨٨٠.

نیشانە بەنامەکەم بە بەرواری ئیمرۆ ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە بە جەنابتان رابگەیەنم، کە ئیستا هەوالّ گەیەندراوە کە کورەکانی شیخ عوبەیدوالڵەو برایەکی هەمزاغای سەرەك خیلی کوردی ئیران بە گوللە لەو پیکادانەدا کوژراون کە چەند رۆژیٚ لەوەبەر لە نزیك مەرەگە رویداو، ئیعتماد السلطنەش توانیویتی وا لە کوردەکان بکات روەو سابلاخ بکشینەوە.

پاشا خانی حاکمی خۆی، بەهیزە تازەکانەوەو بە یارمەتی هیزەکانی ورمیٚ، رۆژی یەك شەممە گەیشتنە سەلماس وە بەپیی دوایەمین هەوالّ

ژمارە: ١٩

لە مستەر گۆشن وە بۆ ئیرل گرانڤیل– (لە کاتژمیری ١٠,١٥ی پاش نیوەرۆی ٢٩ی ت ١، وەرگیراوە)

گەورەم، ڤیراپیا، کاتژمیر ١٢,١٠ ی پاش نیوەرۆ، ٢٩ ت ١ ١٨٨٠.

لەوان وە راگەیەندراوە کە حاکمی سورەیا رایکردوەو، شیخ عوبەیدوالڵەش سنوری بەزاندوە بۆ ناو ئیران.

ژماره: ٢٠

له مستەر تۆمسن وه بۆ ئیرل گرانڤیل

(له ٣٠ی تشرین یەکەمدا به بروسکه گەیشتوه)

گەورەم، تاران، ٣٠ی ت ١، ١٨٨٠.

نیشانه به بروسکەی جەنابتان له ١٦ی ئەم مانگەدا، ئەز شەرەفی ئەوەم هەیه پیتان رابگەیەنم کە ئەو وتارەی لیرەدایەو قائم بالاعمالی (چارج دو ئەفیر) بالیۆزخانەی تورك له لەندەن داویتی، لەگەڵ دیدو قسەکانی شیخ عوبەیدوڵڵەدا ریك ناکەویت، هەروەك لەو نامانەیدا کۆکراونەتەوه کە بەم دواییانه ئاراستەی ئیقبال الدولەی حاکمی ورمیٚ‌و میسیونەره ئەمریکیەکانی ئەو شوینەی کردون، بۆ ئەوەی لەریگەی مستەر ئابۆت وه بۆ حکومەتی خاوەن شکۆ رەوانه بکرین.

لەم نامانەدا، شیخ عوبەیدوڵڵه به راشکاوی دەڵیت کە مەبەست له ناردنی کورەکەی بۆ ئیران، وەدەستهینانی ریگەچارەیەکه بۆ گازندەی کوردەکان؛ شیخ دەڵیت کوردەکان لەلایەن تورکیاو ئیرانەوە بەشیوەیەکی زۆر خراپ بەکارهینراون؛ ئیستا خۆی‌و سەرەك خیلەکانی کوردستان دەخوازن کوردستان لەسەر بنچینەیەکی یەکگرتو و سەربەخۆ دابمەزرینن.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژماره: ٢١

له مستەر تۆمسن وه بۆ ئیرل گرانڤیل

(به بروسکه له ١ تشرینی دوەمدا گەیشتوه)

گەورەم، تاران، ١ی ت٢، ١٨٨٠.

نیشانه به نامەکانی پیشوتان سەبارەت به چونه پیشەوەی یاخیبونی کوردەکانەوه، ئیستا ئەز شەرەفی ئەوەم هەیه به جەنابتان رابگەیەنم کە حکومەتی ئیران له تەوریزەوه بروسکەی پیگەیشتوەو تیایدا هاتوه کە کوردەکان له ورمیٚ کشاونەتەوه. هەروەها باسیشکراوه کە ململانیٚ‌و دوبەرەکی لەنیوان سەرۆك کوردەکاندا کە ئیستا خەریکی جۆره ریکەوتنیکن لەگەڵ کاربەدەستە ئیرانیەکاندا، رویداوه

(ئیمزا) رۆنالد. ف تۆمسن

ژماره: ۲۲

له مستەر گۆشن وه بۆ ئیرل گرانڤیل- (له ۲ی تشرینی دوەمدا وەرگیراوه)

گەورەم،   ڤیراپیا، ۲٤ی تشرینی یەکەم، ۱۸۸۰.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیه که هاوپیچ کۆپی نامەیەکی مەیجەر ترۆ تەرت بۆ رەوانه بکەم که تیبینی تیادایه سەبارەت بەو هەولەی واتەواتی لەسه ربلاوبۆتەوه بۆ پیکهینانی کۆمەلەیەکی کوردی.

(ئیمزا) جۆرج جەی. گۆشن

هاوپیچی ژماره: ۲۲

له مەیجەر ترۆتەرەوه بۆ مستەر گۆشن

بەریز،   ڤیراپیا، ۲۰ی ت ۱ی، ۱۸۸۰.

داوام له کاپتن کلاینتن کردوه که هەر زانیاریەکی سەبارەت بەوەی که ناوی دەبریَ به کۆمەلەی کوردی چنگ کەوت، به رەسمی بۆم رەوانه بکات.

نیشانه بەواتەواتی بونی کۆمەلەیەکی کوردی، که تا رادەیەك حکومەتی تورکی ریکی خستوه، بۆچونی من ئەوەیه که تەنها له خەیالی چەند ئۆرگانیکی رۆژنامەوانی ئەستەمولدا هەیه.

تا ئیستا، سیاسەتی تورکیا، هەمیشه بەگژاکردنی خیلیك دژی یەکیکی تر بوەو، ئەو شۆرشانەی کوردستانیش که له دو سالی دواییدا رویانداوه، له هەمو حالەتیکدا بەیارمەتی سەرەك هۆزی تری کورد دامرکینراونەتەوه.

من به شەخسی به ئاگام لەوەی که هەلچونیکی زۆر لەنیو کوردەکاندا هەیه، بەهۆی نیشانه دان به مەسەلەی ئۆتۆنۆمی ئەرمەنیەکان که زۆر باسکراوه. هاوینی پار له وان، چەندین کاربەدەستی بەرز دەربارەی مەسەلەکه قسەیان بۆ من کردو، سەرەك کوردەکانیش بۆ خۆیان له گفتوگۆکانیاندا دەربارەی مەسەلەکه لەگەلْ مندا نیشانەیان بۆ کردوه. گریمانیکی زۆر هەیه که ئەگەر ئیمتیازیکی نائاسایی به ئەرمەنیەکان بدریتو کوردەکانی لیدەرکریت، لەوانەیه کوردەکان دژی مەسیحیەکانو حکومەتیش یەکبگرن که کاریکی ئاوها ئەنجام ئەدات.

لەوانەیه ئەو یەکبونه به قەتلوعامی مەسیحیەکان له شوینه دورەکاندا تەواو ببیت که مەسیحیەکان ناتوانن هیچ بەرهەلستیەك بکەنو حکومەتیش هیزی نابیت ئەگەرچی ویستیشی هەبیَ که ریگەی لیبگریت.

شتیکی بەلگەنەویستە کە بە نفوزترین کەس لە رۆژهەلاتی کوردستاندا شیخ عوبەیدوللەیەو، شەخسی خۆیو دەسەلاتی لەناو کوردەکانی سنوردا زۆر لەوەکانی سولتان پیرۆزترە. گومان لەوەدا نیە کە ئامانجی ئەم پیاوە رزگارکردنی ولاتەکەیە لە کاربەدەستەکانی سولتانو، دانانی خۆی بە حوکمداری کوردستان کە پیکهاتوە لە بەشیکی باشوری وانو بەشیکی باکوری ولایەتی موسلو زیاتریش بە هەمو لایەکدا ئەوەندەی کە بتوانیت نفوزی فراوان بکات. بۆ جیبەجیکردنی ئەم کارەی، سیاسەتی ئیستای راکیشانی مەسیحیەکانە بەلای خۆیدا نەك لە خۆشەویستی یان لە ریزەوە بۆیان، بەلکو وەك ئامرازیك بۆ جیبەجیکردنی خواستەکانی.

شیخ، تەنها سەرۆکی موحتەمەلە بۆ کۆمەلەیەکی کوردی، لەگەل ئەوەشدا، من دەزانم کە هەندێ سەرەك هۆزی کوردی بە نفوز تا مردن دژی دەوەستن؛ وە هەرچەندە دەسەلاتی تا ئەو بەر سنوری ئیران فراوان بوە، بەلام لەبەشی رۆژئاوای کوردستاندا نفوزی لەدەست داوە.

رەنگە چونە ناوەوەی ئەم دواییانەی شیخ بۆ ناو ئیران بەهۆی ئەو بۆچونەوە بوبیت کە حکومەتی ئیرانی زۆر بۆگەن تر بو لەوەی تورکیاو، وەدەستهینانی دەسەلاتیکی سەربەخۆ، لەوێ ئاسانتر دەبێ وەك لە تورکیادا. هەر ئەوەندەی ئەوە وەدەستهینرا، هیزە زۆر زیادبوەکەی دژی فەرمانبەرە عوسمانیەکان بەکاردینیت.

من بەمەبەست زاراوەی "فەرمانبەرە عوسمانیەکان" بەکاردینم، نەك دەسەلاتی سولتان، چونکە لەو باوەرەدام کە شیخ، زۆر یا کەم بە شەخسی بەوەفایە بۆ سولتانو؛ ئامادەیی مل کەچیە بۆ دەسەلاتیو ریزی لیدەگریت، مادام ئەو فەرمانبەرە عوسمانیەکانی لە کۆل دەبیتەوەو، وەك ئەمریکی واقعو یاسایی بە سەرۆکی فەرمانرەوایی کوردستان سەیر دەکریت.

من لەو باوەرەدام، شیخ کوری شیخ زەهارە، کە شیخیکی زۆر بەناوبانگی تر بوەو لە سالی ١٨٤٣دا هاندەری سەرەکی بە کۆمەل کوشتنی نەستۆریەکان بوە لە لایەن بەدرخان بەگەوە لە بۆکتان. هەروەها، لە سالی ١٨٦٩دا، شیخ عوبەیدوللە لەلایەن کونسۆل تایلەرەوە راپۆرتی لەسەر درابو بەوەی یەکیك بوە لە هاندەرە سەرەکیەکانی پەلامارە توندەکاندا بۆ سەر مەسیحیەکان لەو بەشەی ناوچەکانی نزیکیەوە. لەلایەکی تریشەوە، من گەیشتومەتە ئەو قەناعەتەی کە لەماوەی دوا جەنگدا، شیخ کە چەند هەزار موتەطوعیکی هینابوە ناو سوپای تورکەوە، لەکاتی کۆمەلکوژیەکەی بایەزیددا نفوزی خۆی بەکار هینا بۆ مەسیحیەکانو ژمارەیەکی زۆریان لە تیاچون رزگار کرد.

گەر حکومەتی بابی عالی دانا بن بۆ بەرژەوەندیەکانی خۆیان، ئەوا ئەم هەلەی ئیستا دەقۆزیتەوە بۆ لەناوبردنی شیخ، چونکە تا لە ولاتەکەی خۆیدا بمینیتەوە، دەبیتە درك لە کەلەکەیاندا.

(ئیمزا) هینری ترۆتەر

ژمارە: ٢٣

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(لە ٢ی تشرینی دوەمدا بە بروسکە گەیشتوە)

گەورەم، تاران، ٢ی ت ٢، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە بە جەنابتان رابگەیەنم کە خاوەن شکۆ شا، زۆر بە پەرۆشە بۆ ئەوەی رونکردنەوەی زیاتر لەلایەن حکومەتی خاوەن شکۆوە بۆ بابی عالی بکریتو، هانی حکومەتی عوسمانی بدریّ لە نزیکترەوە چاوەدیری سنوری تورکیا- ئیران بکات بۆ ئەوەی ریگە لە کوردەکان بگیریّ ئەم دیوو ئەو دیوی سنور بکەن. هەروەها خاوەن شکۆ داوای پیویستی دەرکردنی ئەمریکی بانگهیشان (استدعاء) ئەکات لای بابی عالیەوە کە ئاراستەی شیخ عوبەیدوالله بکریتو داوای لیبکات بگەریتەوە بۆ ناو خاکی تورکیاو وەلای خۆی بۆ سولتان تازە بکاتەوەو، بلاوی بکەنەوە کە ئەگەر مل دانەنەوینیّ، وا توندترین ئیجرائاتی بەرامبەر دەکریت بۆ ئەوەی گویّ رایەلّ بیت.

تا ئیستاش لەلایەن شیخەوە، بەیانی وروژینەر لەناو کوردەکاندا بلاو دەکریتەوەو، بەم دواییانەش نوینەریکی نهینی ناردوە بۆ تاران، بەنامەیەکەوە بۆ عەباس میرزای برای شا، داوای لیدەکات کە بەشداری لە بزوتنەوەکەی ئیستای کوردستاندا بکات.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژمارە: ٢٤

لە ئیرل گرانڤیل وە بۆ مستەر گۆشن

بەریز، وەزارەت، ٢ی ت ٢، ١٨٨٠.

نامەکەی ١٢ی ئەم مانگەتم پیگەیشت، زانیاری باشو بەسودی دەربارەی مەسەلەی یاخیبونی کوردەکان مەرکەزی شیخ عوبەیدواللەی تیادابو.

له حاله‌تی دانانی کۆمیسیۆنیك له‌لایه‌ن تورکیاو ئیرانه‌وه بۆ سه‌ردانی سنوری کوردستان وه‌ك هه‌نگاویکی سه‌ره‌تایی بۆ ئه‌و په‌یماننامه‌یه‌ی که بۆ ماوه‌یه‌ك له‌نیوان دو زلهیزه‌که‌دا راگیراوه، من پیشنیاری به‌ریزتان ده‌سه‌لمینم که به یاوه‌ری یه‌کیك له کۆنسۆله‌کانی حکومه‌تی خاوه‌ن شکۆ بیت که خۆی به مه‌سه‌له‌که ناساندوه.

(ئیمزا) گرانڤیل

ژماره: ٢٥

له مسته‌ر پله‌نکیت وه بۆ ئیرل گرانڤیل- (له ٤ی تشرینی دودا وه‌رگیراوه)

(به بروسکه) سانت پیته‌ر سبورك، ٤ی ت ٢، ١٨٨٠.

پیم گه‌یشتوه که حکومه‌تی روسیا داینـاوه هیزی روسی بنیریت بۆ کۆمه‌کی ئیرانیه‌کان له بۆ ملدانه‌واندنی کورده تالانکه‌ره‌کان له‌سه‌ر سنوری روسیا- تورکیاو، شای ئیرانیش ئه‌م عه‌رضه‌ی قبوڵ کردوه. واباس ده‌کریَ، ئه‌و هیزانه‌ی روسیا که له‌م کاره‌دا به‌کار ده‌هینرین به ژماره که‌م بن، له‌وانه‌یه هه‌ندیَ له پاسه‌وانانی سنور بن.

ژماره: ٢٦

له ئیرل گرانڤیل وه بۆ مسته‌ر پله‌نکیت

به‌ریز، وه‌زاره‌تی ده‌ره‌وه، کاتژمیر ٤ی پاش نیوه‌رۆ ٦ی ت ٢، ١٨٨٠.

نیشانه به بروسکه‌تان له ٤ی ئه‌م مانگه‌دا، پیویسته ئامۆژگاری ئه‌وه‌ت بکه‌م که پرسیار له حکومه‌تی روسیا بکه‌یت گه‌ر تۆ به‌شیوه‌یه‌کی دروست ئه‌و عرضه‌ت پیَ راگه‌یه‌ندرابیت که کراوه بۆ یارمه‌تیدانی ئیران له داپلۆسینی کورده راپه‌ریوه‌کاندا.

(ئیمزا) گرانڤیل

ژماره: ٢٧

له مسته‌ر گۆشن وه بۆ ئیرل گرانڤیل (له کاتژمیری ٧,١١ پاش نیوه‌رۆی ٧ تشرینی دوه‌مدا وه‌رگیراوه)

(به بروسکه) ئه‌سته‌موڵ، ٥,٤٥ پاش نیوه‌رۆ، ٧ ت ٢، ١٨٨٠.

پیم راگه‌یه‌ندراوه که حکومه‌تی تورك که‌وتۆته کارکردن بۆ ریگه‌گرتن له تاقمه کورده کۆچه‌ره‌کان که نه‌چنه ناو خاکی تورکیاوه. نۆ به‌تالیون نیردرابو بۆ دروستکردنی پشتینه‌یه‌ك.

ژمارە: ٢٨

لە مستەر پلەنکیت وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(بە بروسکە لە ٧ تشرینی دوەمدا گەیشتوە)

گەورەم، **سانت پیتەرسبوگ، ٨ ت٢، ١٨٨٠.**

ئەم بەیانیە، ئەز شەرەفی ئەوەم هەبو بروسکەی ٦ی ئەم مانگەی جەنابتان وەربگرم کە لیم دەخوازن لە حکومەتی ئیمپراتۆریەت بپرسم گەر من بەشیوەیەکی راست پیم راگەیەندرابیت کە ئیمپراتۆری روسیا یارمەتی ئیران بدات بۆ دامرکاندنی راپەرینی کوردەکان.

لەبەر ئەوەی ئیمرۆ یەك شەممەیە، ناتوانم تا سبەینێ بارون جۆمین ببینم. رۆژنامەی "Bereg" وتاریکی بلاوکردۆتەوە، تەرجەمەکەی هاوپیچ لەگەڵ ئەم نامەیەدایە، دەلیت شای ئیران بوە کە داوای یارمەتی لە روسیا کردوە بۆ کۆتایی هینان بە یاخیبونی کوردەکان.

Berey لەسەری دەرواتو دەلیت، روسیا یارمەتی ماددی (material) دەدات تەنها لە حالەتیکدا ئەگەر ئیران نەتوانیت بۆخۆی ئاژاوەکان دابمرکینیتەوە.

(ئیمزا) پلەنکیت

هاوپیچی ژ: ٢٨

هەلبژاردە لە رۆژنامەی "Bereg" وە

(تەرجەمە) **سانت پیتەر سبورگ، ٧ی ت ٢، ١٨٨٠.**

ئاژاوە لە ناو ئیراندا- . رۆژنامەی "Bereg" هەندێ هەوالی وریاکردنەوەی لەم ولاتەوە بلاوکردۆتەوە، کە سنوری بە روسیاو، ئەفغانستانو تورکیاوەیە، ئەو ولاتانەی کە بایەخیکی زۆر ئەدەن بە مەسەلەی رۆژهەلات. هاوسێی ئەم ولاتانە، ئەو بەشەی ئیرانە کە کوردەکان ئیستا هەولئەدەن جێ پییەکیان تیایدا هەبێ، بە تایبەتی لەو ناوچانەی ئەرمەنیەکاندا کە بەم دواییە بە دەستمانهینایەوەو، هەروەها لەلاکەی تریشەوە روەو ئەرمینیای تورکی کە عنصری ئەرمەنی هەمیشە لە ململانییەکی زۆردا بوە لەگەڵ کوردا.

لەسەر وەختی دواجەنگەوە لە رۆژهەلاتدا، کەلینیکی فراوان لە نیشانەکانی سنوری ئیمپراتۆریەتی عوسمانیدا بەدی دەکریت کە لەنیو مەسەلەی تردا، تەعبیرەکە لەسەرهەلدانی خیلە عەرەبەکاندا هەیە.

کوردەکان دژی ئیران راپەریون. تۆ بلێی تورکیا دیسان دەستی لەم گەمەیەدا نەبێ؟ ئایا لەوانە نیە بابی عالی بەهیوا بیت بارودۆخیکی خراپی تازە بینیتە کایەوە

كە وەك بەهانەیەك بەكاری بهێنێت بۆ ئەوەی مل نەدا بۆ بڕیارەكەی كۆنفرانسی بەرلین، ئەوەندەی كە پەیوەندی بە ئەرمینیاوە هەیە؟ ڕەنگە دیپلۆماتەكان لە ئەستەموڵ نیازیان وابێت كە بە هەمان شێوە سود لە كوردەكان وەربگرن، هەر وەك لە ئەلبانیەكانیان وەرگرت لە مەسەلەی مۆنتنگرایندا. لەوانەیە ئەم پرسیارانە هەموی بەم زوانە وەڵام بدرێنەوە.

لە ئێراندا، چەندین مەسەلەی سیاسی گران بەیەكەوە گرێدراون، بەهەمان شێوە مەسەلەی ئابوری كەلای روسیاو ئینگلستان بە بایەخن.

لە سالی ١٨٤٤وە تا ١٨٥٣، لەنیوان كابینەكانی لەندەنو پیتەرسبورگدا، تێگەیشتنێكی تەواو هەبو سەبارەت بە وەزعی ئێران. ئەم تێگەیشتنە كە باشترین ئەنجامی هەبو، بە جەنگی قەرم تێكدرا. ئینجا، خستنەروی ئەم مەسەلەیە دەبێ زۆر خوازراو بێ، بە تایبەتی لەبەر ئەوەی مەسەلەكە بە بەردەوامی زۆر شوێن سەرنجی روسیایەو لە راستیشدا هیچ هۆیەك نیە كە پێویست بە دوژمنایەتی بكات لە نیوان روسیاو ئینگلستاندا لە ئاسیای ناوەراستدا.

ئەو لەیەك گەیشتنە چاكەی كە لەنیوان روسیاو ئێراندا هەیە، بەم دواییانە هەروەك لەلایەن هەندێ ناوەندی ئاگادارەوە باسكراوە، پشتگیری لەو راستیە دەكات كە ئێران داوای كۆمەكی سەربازی روسیای كردوە دژی كوردەكان، بەو باوەرەی كە سەرهەلدانە ناوچەیەكی زۆر گەورەتر دەگریتەوەو بۆ سنوری روسیاش بلاودەبیتەوە. رێگە بەهێزەكانی روسیا دەدرێت كە لە خاكی ئێراندا مانۆر بكات بۆ ئەوەی شۆرشەكەی ئەم تالانكەرانە دامركێنێو، هەروەها بۆ گریمانی ئەوەی كە كوردەكان هەولئەدەن پەنا بەرنە سنوری توركیا، لەوەختێكدا هێزەكانی روسیا فرمانیان دراوەتێ كە بەهیچ جۆرێك بۆی نەچن.

رەنگە یارمەتی روسیا پێویست نەبێت، چونكە دوا راپۆرتەكانی روسیا لەسەرخۆ ترن.

ژمارە: ٢٩

لە مستەر پلەنكیت وە بۆ ئیرل گرانڤیل- (لە ٨ی تشرینی دوەمدا وەرگیراوە)

گەورەم، سانت پیتەر سبورگ، ٣ی ت٢، ١٨٨٠.

بەم دواییانە، بارون جۆمین دەربارەی ئەو ئالۆزیە مەترسیدارانە قسەی بۆكردم كە بەهۆی ئەو ئاژاوەیەی كوردەكانەوە سەرهەلئەدا كە ئێستا دەیخولقێنن لەسەر سنوری توركیا- ئێرانو، مەترسی ئەوەش هەبو كە ئەو شتەی دوای ئەوە بیبینین كۆمەلەیەكی كوردی بێت، كە سولتان لەوانەیە بەباشی بۆ مەبەستێك بەكاری بهێنێت، وەك كۆمەلەی ئەلبانیەكانی بەكارهینا.

بەریزی لەسەری رۆیشتو گوتی، لەوانەیە ئەم ئاژاوانە بلأوببنەوە بۆ ناوچەکانی نزیکتر بە سنوری روسیاو، لەو حالەتەشدا حکومەتی ئیمپراتۆریەت راستەوخۆ زۆرتر بایەخ بە مەسەلەکە ئەدا وەك لەوەی ئیستا بە خۆشیەوە داویتی.

(ئیمزا) ف. ر. پلەنکیت

ژمارە: ٣٠

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل (لە کاتژمیری ٣،٨ پاش نیوەرۆی ٨ تشرینی دوەمدا گەیشتوە)

به (بروسکه) تاران، ٨ی ت٢، ١٨٨٠.

ئیرانیەکان هیشتا ورمیٚیان بەدەستەوەیەو لە نزیکیشەوە شەر بەردەوامە، بەلأم وەك بەرەسمی بلأوکراوەتەوە، کوردەکان نەکشاونەتەوە. ئیرانیەکان لە بینەب سەرکەوتنیکیان بەدەست هیناوە، کوردەکان نزیکەی ٣٠٠ کەسیان لە دەستداوە.

ژمارە: ٣١

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(بە بروسکە لە ٨ی تشرینی دوەمدا گەیشتوە)

گەورەم، تاران، ٨ ت٢، ١٨٨٠.

نیشانە بە بروسکەی پیشوم بە بەرواری ئیمرۆ دەربارەی یاخیبونی کوردەکان لە ئازەربایجان، ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە بە جەنابتان رابگەیەنم کە ئیستا هیوای حکومەتی ئیران بوژاوەتەوە بەوەی کە بتوانیت لەریگەی گفتوگۆوە یەکبونی کوردەکان بترازینیتو لەت لەت بکات. ئەم هیوایەش لە نیشانەی ئەو ناریکیانەوە دیت کە ئیستا لەناو کوردەکاندا بەدەرکەوتوە. وا باسدەکریت کە هەندێ لەو کوردانە شیخیان جیهیشتبیتو حەز بکەن بگەرینەوە بۆ وەلاکەی خۆیان بۆ شا.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژمارە: ٣٢

لە مستەر پلانکیت وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(بە بروسکە لە ٨ تشرینی دوەمدا وەرگیراوە)

گەورەم، سانت پیتەر سبورگ، ٨ ت ٢، ١٨٨٠.

بەدوی بروسکەی ٦ی ئەم مانگەی جەنابتاندا، ئیمرۆ سەردانی وەزارەتی دەرەوەم کرد بۆ ئەوەی لەریگەی بارۆن جۆمین وە بزانم ئاخۆ راستە کە ئیمپراتۆری خاوەن شکۆ بەلینی داوە هیزەکانی روس بنیریت بۆ یارمەتیدانی شای ئیران بۆ مل پیدەواندنی کوردە تالآنچیەکان.

لەو کاتەدا، بارۆن جۆمین بە ئەنجومەنیکی وەزارەتی کاروباری دەرەوە خەریك بو، بەلآم زۆرباش بو و هاتو قسەی بۆ کردم.

پیی راگەیاندم، کە ئەوە شا بوە خواستی خۆی بۆ وەزیری مفوض لەتاران دەربریوە کە یارمەتی خاوەن شکۆ بدات بۆ گیرانەوەی نیزام لەناو خیلە کوردەکاندا.

بە بیستنی ئەم داوایە، ئیمپراتۆر دەستبەجێ رازی بو، بەلآم بە پونگانەوەیەکی ئاشکراوە کە هیزەکانی روس بەهیچ جۆریك ریگە نادرین دوای کوردەکان بکەون بۆ ناو خاکی تورکیا.

بارون جۆمین گوتی، ئەو دوا هەوالآنەی لە کوردستانەوە گەیشتون، زۆر باشتر بونو، لەوانەیە ئیتر یارمەتی روسیا پیویست نەبیت. لەگەڵ ئەوەشدا، هەندێ ئیجرائات کرابو بۆ هینانی هیزی پیویست بۆ سنور، نەبادا لەوەدوا پیویست بن.

بەریزی نەیتوانی ژمارەی ئەم هیزانەم پیرابگەیەنیت کە پییان وترابو بچن بۆ ئەو کارە.

(ئیمزا) ف. ر. پلەنکیت

ژمارە: ٣٣

لە مستەر گۆشن وە بۆ ئیرل گرانڤیل– (لە ٩ی تشرینی دوەم وەرگیراوە)

گەورەم، ثیراپیا، ١ی ت٢، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کە گەیشتنی نامەی مانگی رابوردوی جەنابتان پێ رابگەیەنم، ئەوەی کە جەنابتان بۆ جاریکی تریش نیشانە ئەدەن بەسودی پەیماننامە پیشنیارکراوەکەی نیوان تورکیاو ئیران، سەبارەت بە پەلاماردانی کوردەکان لەناو سنورەکانیاندا، بۆ ئەوەی ئەوەندەی دەتوانرێ وتوویژکردن لەسەری دوانەکەویت. من هەل نیە نەمقۆستبیتەوە بۆ قسەکردن لەگەڵ وەزیرەکاندا لەسەر مەسەلەی ئاشوبەی ناو کوردەکان. جار لەدوای جار دلنیام کردونەتەوە کە قەناعەتم هەبوە بەوەی کە کوردەکان ئەوانیان بەهیچ نەزانیوە. هەولم داوە، ئەوە بۆ قەدری پاشاو عابدین پاشا بسەلمینم کە تازوە وتوویژەکانی نیوان تورکیاو ئیران تەواو بکریتو، هەروەها پیم داگرت لەسەر باسکردنی مەسەلەی کورد لەگەڵ عاسم پاشادا، ئەگەرچی ئەو بایەخیکی کەمی پێئەدا. ئیستاش، نامەیەکی رەسمی ئاراستەی بابی عالی

دەکەم کە پیویستە وەڵامیکی نوسراوی بۆ بدریتەوە. من هیچ هۆیەك شك نابەم کە لەو باوەرەدابم بابی عالی نارەزایی لەسەر ئەو ریکەوتنە پیشنیازکراوە هەبیت، بەڵام وەزیرەکان بایەخیکی جددیان پینەداوە. من هەمیشە بەگازندە وەڵامم دراوەتەوە، بەوەی گوایە خیلە کوردەکانی دانیشتوی ئیران سەرپیچیکەری سەرەکی بونە، بەڵام ئەمە هیچ بەلگەیەك نیە دژ بە پەیماننامەکە، کە زۆر پیویستە.

(ئیمزا) جۆرج جەی. گۆشن

ژمارە: ٣٤

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(لە ٩ی تشرینی دوەمدا بە بروسکە گەیشوە)

گەورەم، تاران، ٩ی ت٢، ١٨٨٠.

نیشانە بەنامەی پیشوتر سەبارەت بەیاخیبونی کوردەکان، ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە بە جەنابتان رابگەیەنم کە ئیقبال الدولەی حاکمی ورمێ راپۆرتی بە حکومەتی ئیران لیرە داوە، کە توانیویتی کوردەکانی ژیر فەرماندەیی شیخ عوبەیدوالله لە سەنگەرەکانیان لە سیر وەدەربنێو، ئیستاش کشاونەتەوە بۆ گوندی اسماعیل کەلاسی، کە نزیکەی ١٠ میل لە ورمێوە دورە، روەو مەرگەوەر بەلای سنوری تورکیادا.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژمارە: ٣٥

لە ئیرل گرانڤیل وە بۆ مستەر پلەنکیت

بەریز، وەزارەتی دەرەوە، ٩ی ت٢، ١٨٨٠.

ئیمرۆ سەفیری روسیا سەردانی کردمو، نیشانەیدا بە چونی باندە کوردەکانەوە بۆ ناو خاکی ئیران.

شازادە لۆبا نوف گوتی، شا داوای یارمەتی لە ئیمپراتۆر کردوە دژی ئەم خیلانەو، هانی خاوەن شکۆی داوە هیز بنیریتو بیخاتە ژیر تصرفی حکومەتی ئیرانەوە. بەڵام ئیمپراتۆر ئەوەی رەفز کردوە، ئەگەرچی رازی بوە بەوەی ریگە بدات هەندێ لەهیزەکان لەسەر سنور کۆببنەوە. ئەم بابەتەی سەرەوە، بە بروسکە بۆتان رەوانەکراوە.

(ئیمزا) گرانڤیل

ژ:٣٦

له مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(له ١٢ی تشرینی دوەمدا بە بروسکە گەیشتوە)

گەورەم، تاران، ١٢ی ت٢، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە بە جەنابتان رابگەیەنم کە دوینێ لەرێگەی میرزا سەعید خان وە پەیامیکم لە شاوە پیگەیشت، داوام لیدەکات پیزانینی تەواوی خاوەن شکۆت پیبگەیەنم سەبارەت بەو رۆلە چاکەی جەنابتان دیوتانە لەهاندانی سولتاندا بۆ هاوکاریکردن لەگەلیدا بۆ دامرکاندنی یاخیبونی کوردەکان. خاوەن شکۆ گوتی، ئیران هەمو هەولیکی داوە بۆ نەهیشتنی ئاژاوە، بەلام هیشتا مەترسی ئەوەی هەبو کە سەرکردەکانی شۆرشەکە، بۆ ناو خاکی روسیا هەلاتبیتن.

خاوەن شکۆ بەجدیەوە داوای ئەوەی دەکرد کە جەنابتان چالاکانە هانی حکومەتی عوسمانی بدەن بۆ پیویستی جیبەجیکردنی ئەو بەلینی هاوکاریکردنەی کە پیشتر داویانەو، بۆ دەستگیرکردنی شەخسی شیخ عوبەیدوالله، کورەکانی، یان هەر دنەدەریکی سەرهەلدانەکە، کە لەسنوری تورکیا دەپەرنەوە، وە لە حالەتی گرتنیشیاندا، دەبیت سزایەکی وابدرین کە ببنە عیبرەت، بەشیوەیەك کە لە ئیستا بەدواوە بە تەواوی ریگەگر بیت لە کوردەکان کەئاژاوەی لەو جۆرە لە سنوری ئیرانی ئارامدا بنینەوە.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژمارە: ٣٧

له مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل- (له ٦ی کانونی دوەمدا بە بروسکە گەیشتوە)

گەورەم، تاران، ١٢ ت٢، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە بە جەنابتان رابگەیەنم کە هەوالی مردنی حشمەت الدولە، حەمزە میرزا کە بەو دواییانە بۆ فەرماندەیی هیزەکان لیرەوە نیردرابوە سنور بۆ دامرکاندنی سەرهەلدانی کوردەکان، گەیشتە تاران.

دوینێ بروسکەیەکی حکومەتی ئیران لە سوپا سالار، حسین خان وە گەیشت، بەهاناچونی سابلاخ بە خاوەن شکۆ رادەیەگەنیت، کە هیزەکانی ژیر فەرماندەی ئیعتماد الدولە بە ئەنجامیان گەیاندوە. هەروەها پایەبلندی راپۆرتی ئەوەی داوە کە کورەکەی شیخ عوبەیدوالله، پیکەوە لەگەڵ هەمزاغای سەرەك هۆزی کوردی ئیرانی، لەو ناوچەیە هەلاتونو هیزیکیش نیردراوە بۆ راونانیان.

هەروەها، یەکیك لەخیلە یاخیبوەکان هەولی داوە بەرەو سنور بکشیت بۆ ناو خاکی تورکیا، بەڵام هیزەکانی ئیرانی گرتیانن و گیرایاننەوە، زیانی کوردەکانیش ٢٠٠ کەس کوژراوە.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژمارە: ٣٨

لە مستەر گۆشن وە بۆ ئیرل گرانڤیل (لە ١٣ تشرینی دوەمدا وەرگیراوە)

(بە بروسکە) ثیراپیا، ١٣ی ت٢، ١٨٨٠.

ئایا بۆم هەیە داوا لە بابی عالی بکەم کە شیخ عوبەیدوڵلەو کورەکانی بگریت و سزاشیان بدات بەشیوەیەك کە ببنە عیبرەت؟

من دلنیام لەوەی کە کاریکی واناکەن بە توندی مامەلە لەگەڵ شیخ عوبەیدوڵلەدا بکەن، چونکە لەوانەیە هەنگاوی لەوجۆرە ببیتە هۆی راپەرینی کوردەکانی تورکیا.

ژمارە: ٣٩

لە ئیرل گرانڤیل وە بۆ مستەر گۆشن

بەریز، وەزارەتی دەرەوە، ١٣ی ت٢، ١٨٨٠.

نیشانە بە بروسکەی ئیمرۆتان، ئەو گازندانەی کە پیویستە سەبارەت بە شیخ عوبەیدوڵلە بۆبابی عالی بکەن، بۆخۆتان جێ دەهیلم.

راپۆرتی کۆنسوڵەکان ئەوە دەردەخەن کە لە راستیدا شیخ نابیتە مەترسی بۆ تورکەکان گەر هیزی نیزامی دژی بنیردریت.

پیویستە ئاگاداری بابی عالی بکەیت کە پەنا یان پشتگیری شیخ نەکات، کە لەوانەیە ببیتە هۆی دوژمنایەتی لەنیوان ئیران و تورکیادا.

(ئیمزا) گرانڤیل

ژمارە: ٤٠

لە مستەر گۆشن وە بۆ ئیرل گرانڤیل (لە ١٦ی تشرینی دووەمدا وەرگیراوە)

گەورەم، ئەستەموڵ، ٩ی ت ٢، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کە هاوپیچ دو نامە لە جیگری کۆنسوڵ،کلایتون وە بۆ مەیجەر ترۆتەر– تان بۆ بنیرم کە دەربارەی مەسەلەی کوردە.

من به بایەخێکی زۆرەوە موتابەعەی بزوتنەوەی کورد دەکەم، بەڵام لە تواناداا نیە زانیاری زۆری شوین باوەرم چنگ بکەوێ.

بەهەر حاڵ، باوەرم وایە کە لەوانەیە لە چەند رۆژێکی کەمدا هەندێ مەسەلەی گرنگ کە پەیوەندی بەمەوە هەیە، بۆ جەنابتان بنیرم.

(ئیمزا) جۆرج جەی. گۆشن

هاو پیچی ١ی ژمارە: ٤٠

لە کاپتن کلایتن وە بۆ مەیجەر ترۆتەر

بەریز، وان، ٥ی تشرینی یەکەم، ١٨٨٠.

سامیح پاشا پیی راگەیاندوم کە کیشەو گیرو گرفتیکی زۆر پەیدا بوە لەنیوان میللەتی شیخ عوبەیدوڵلاو کاربەدەستانی ئیراندا. بەپیی قسەی سامیح پاشا، پانزە یان شانزە سالیك لەمەوبەر، هەمزاغا ناویکی خەلکی کەرکوکی ئەو نزیکانە گیرابو و نیردرابو بۆ ئەستەموڵ. پاش ئەوەی بۆ نزیکەی ١٥ ساڵ لە زیندان دەمینیتەوە، بە بەلینی ئەوەی رەفتاری باش بیت، بەر دەدرێ، بەڵام لەبری ئەوەی بەبێ دەنگ لەنزیك کەرکوك بمینیتەوە، دەپەریتەوە ئەو دیو سنور بۆ ئیرانو دەکرێ بەسەرەك خیلی مەنتوری کوردان. نزیکەی دو مانگ لەمەوبەر، کاربەدەستە ئیرانیەکانی سابلاخ بە بیانوی قەرز نەدانەوە، وەیان لەبەر هەندێ هۆی تر خزمیکی دەگرن. هەمزاغا دەچیت بۆ سابلاخو داوا دەکات گەر کەمیك لەسەری بوەستن، پارەکە بداتەوە. بەڵام حاکمە ئیرانیەکە فەرمانی گرتنی هەمزاغا ئەداتو ئەویش خەنجەرەکەی هەلدەکیشیتو دەست دەکاتە پەلاماردانی ئەو کەسانەی لەوێ ئامادەبون. چەند کەسیکیان لیدەکوژیتو بریندار دەکات، ئینجا خۆی هەلئەداتە سەر ئەسپەکەیو دەرباز دەبیت. راپۆرتیك لەسەر روداوەکە بۆ تەوریز نیردرابو و بەخیراییش فەرمان بە هیزەکان درابو کەبچن سزای مەنتوریەکان بدەنو هەمزاغاش بگرن. پاشان هەمزاغا پەنا بۆ شیخ عوبەیدوڵلا دەباتو سەمیح پاشاش ئیمرۆ پیی راگەیاندم کە زانیاری تازەی پیگەیشتوە بەوەی کە عەبدولقادری کوری شیخ عوبەیدوڵلا لەگەڵ ٥٠٠٠ بۆ ٦٠٠٠ کەسدا داویەتیە پاڵ مەنتوریەکانو ئیستا بەرەو سالاخ دەکشێ؛ بەڵام هیزەکانی ئیران نزیکنو پیکادانیش چاوەروان دەکرێ.

سامیح پاشا، هەروەها پیی راگەیاندم کە شیخ عوبەیدوڵلا سویندی بە قورئان خواردوە کە دلسۆز بیت بۆ سولتان. بەهەرحاڵ، واتە واتی تریش هەنە کە شیخ دەستی کردوە بە جوڵانەوە دژی دەسەڵاتی تورك.

بۆچونی من ئەوەیە، کە گرنگی جوڵانەوەکەی ئیستا دژی کاربەدەستە ئیرانیەکان هەرچیەك بیت، شیخ لەو نیوانەدا هەندێ بەرنامەی هەیە. سەرەرای ئەوانەش کە من تیی گەیشتوم لەماوەی سەردانەکەمدا بۆ هەکاری، هەروەك لە نامەی ١١ی تەمموزی

١٨٨٠شدا باسم کردبو، بیستومە کە شیخ کۆنفرانسی تازەی لەگەڵ سەرەك کوردەکاندا کردوە، بەڵام سەبارەت بە ئامانجەکەیان، من ناتوانم بلێم ئەگەر دژی دەسەڵاتی تورك بیت، وە یان بەهۆی ئەو واتەواتانەی دامەزراندنی دەولەتیکی ئەرمەنیە کە ئەوەندە زۆر دانیشتوانە موسولمانەکانی ئەم ناوچانەی هەژاندوە.

(ئیمزا) ئیمیلیەس کلایتن

لە کاپتن کلایتن وە بۆ مەیجەر تورتەر

بەریز، وان، ٥ی تشرینی یەکەم، ١٨٨٠.

کاتیك کە پایز دەچیتە پیشەوە، راو و روتو تالانی کوردەکان زیاد دەکات. بەدەگمەن رۆژیك تیدەپەریٚ بەبیٚ ئەوەی هەندیٚ روداوی تازە باس نەکریت. لە ٢٩ی ئەیلول‌دا، قەشەی گوندی ئەرمەنی، لە نوردوز لەگەڵ پیاویکی تردا هاتن بۆ لام و وتیان رۆژیك یا دو رۆژ لەوەبەر، ١٢٠ لە کوردەکانی مامخۆران پەلاماری گوندەکەیان داون و، هەولیان داوە رانە مەرەکانیان ببەن. بەڵام گوندنشینەکان بەرگریان کردوە؛ پینج کەس کوژراون و چەند کەسیکیش لە هەردولا بریندار بون و، کوردەکانیش ناچار بون پاشەکشیٚ بکەن. بەهەرحاڵ، گوندنشینەکان مەترسی ئەوەیان هەبوە کە کوردەکان بە ژمارەی زۆرتر بگەرینەوەو تۆلە بستینن و، داوایان لە من کرد هەولبدەم کاربەدەستەکان هەندیٚ هیز بنیرن بۆ پاریزگاریکردنیان.

بەم پییە، رۆژی دوایی کاربەدەستەکانم بینی و، سەمیح پاشاش بەلینی‌دا کە هەندیٚ سوارە بنیریٚ. بەهەرحاڵ، تا ئەم ساتەش هیچ کەسیك نەرۆیشتوە، بەڵام ئەم ئیوارەیە لە مواقینەوە پەیامیکم پیگەیشتوە دەلیت ئیمشەو کۆمەلیك دەکەونە ریٚ. بەهەر حاڵ، تورکەکان ئەم ئازایەتیە نائاساییەی ئەرمەنیەکان کە لەشەردا پیشانی ئەدەن، بەهیچ جۆریك پەسەند ناکەن.

پیریٚ، بۆ جاریکی تریش، لەسەر ریگەی خوتود کە پینج سەعات لەوان وە دورە، کاروانیك پەلامار دراوە. سی باریك بردراوەو چەند کەسیکیش بریندار بونە. هەروەها راپۆرتی روتکردنەوەشم پیگەیشتوە کە لە ئارجەش و ئەلجیفاس رویداوەو ئیستا والی لییە. وا باس دەکریٚ کە گویٚ لە هیچ گازندەیەك ناگریٚ و دەلیت ئەو نەهاتوە بۆ سزادانی کوردەکان بەلکو بۆ ریکخستنی ئیدارەکان هاتوە. هەروەها وا باسدەکریت کە چەکی بەسەر کوردەکانی نزیك ئارجەشدا دابەشکردوە تا بتوانن بەرەنگاری پەلاماری خیلەکانی سنوری ئیران ببنەوەو، کاتیکیش کە ئاگادار کراوە کە رەنگە کوردەکان ئەم چەکانە دژی مەسیحیەکان بەکاربهینن بۆ تالانکردنیان، وتویەتی هیچ

مەترسیەك نیە. چاوەدیری بەویژدان (نزیە) دەزانیت کە مەترسی هەیە، کاتێ دەبینی لەهەمو لایەك چی روئەدات.

راپۆرتەکانی هەکاری ئەوە نیشان ئەدەن کە لەوێ پشێویەکی تەواو هەیە. کوردەکان، بەتایبەتی شیخەکان هەمو ولآتەکە بەریوە دەبەن‌و، پیدەچێ حکومەت بێ دەسەلآت بێ. یەکێ لەبەرپرسە تورکەکان، سەرۆکی دادگای مەدەنی، پیرێ پیی گوتم "من نازانم گەر تۆ نیازت هەبێ لەم کاتەدا گەشتێ بۆ هیچ لایەك بکەیت، بەلآم ئامۆژگاریت دەکەم کە نەچیت بۆ هەکاری؛ بارودۆخەکەی ئەوێ تەواو نیە. پیشتر، زۆر سەرگورشتەی ناراست دەربارەی روتکردنەوە دەگیردرایەوە، بەلآم ئیستا راستە." هۆی چالاکی کوردەکان لەم کاتەدا ئەوەیە کە ئەوەندە نیە کاتی دروینە تەواو بوەو زەخیرە بۆ زستان کۆدەکەنەوە.

ئەوەی نائارامیەکەی ئیرەی زیاد کردوە، دوینێ زەپتیەکانی ئیرە (Zaptieh) مانیان گرتبو. فرمانیان پیدرابو کە بچن بۆ چەند شوینیك بۆ گرتنی خەلك‌و راگرتنی نیزام، ئەوانیش رەفزیان کردبو برۆن‌و گوتوبویان وا بۆ چل یان پەنجا مانگ دەچیت نە موچە نە ئازوقەیان وەرنەگرتوە. لە راستیدا هەموو حکومەتەکە پەکی کەوتوە بەهۆی نەبونی پارەوە. ئیمرۆ سامیح پاشام بینی‌و هانمدا کە هەندێ ئیجرائات بکات بۆ راگرتنی راووروتی کوردەکان. وەلآمی دامەوە: " ئەوەی بتوانم دەیکەم، بەلآم دەتوانم چیبکەم؟ هیچ پارەمان نیە، خۆت دەزانیت زەبیتەکان رەفزیان کردوە کاربکەن‌و، منیش پارەم لانیە کە هیزە نیزامیەکان بەریوە ببەم". لە ئەنجامی برسیتیەکەدا، داهات کەم بۆتەوەو ئەوەیش کە دیت لەلایەن فەرمانبەرە برسی‌و بەرتیل خۆرەکان‌و داوا پر لە فەرمانەکانی ئەستەمولەوە بۆ پارە قوت دەدرێ، بەجۆریك هیچ نامینیتەوە بۆ موچەی فەرمانبەرە سانەویەکان، هیزەکان وەیان زەبیتەکان‌و، تیگرای حکومەت‌و بەریوەبەرایەتیەکەش بۆ خۆی چەقیوە. هەمو بارودۆخەکە پرە لەنیگەرانی.

(ئیمزا) ئیمیلیەس کلایتن

ژماره:٤١

له ئیرل گرانڤیل بۆ مستەر پلەنکیت

بەڕێز،   وەزارەتی دەرەوە، ١٦ ت ٢، ١٨٨٠.

لەنامەیەکی M.de Giers **وە بۆ سەفیری ڕوسیا، نیشانە دراوە بە داواکەی شا بۆ یارمەتی ڕوسیا بۆ دامرکاندنی ڕاپەڕینی کوردەکان، ئەویش وەك یەکە لەگەڵ ئەو زانیاریەی پێشتر دەربارەی ئەم مەسەلەیە بۆت ناردبوم.**

میر لۆبانۆڤ ئاموژگاریکراوە کە من دلنیا بکات لەوەی کە ئیمپراتۆر سورە لەسەر ئەوەی کە کاتێ فەرمانی بەهێزەکانی داوە، لە سنور نزیك نەبنەوەو ئەوەندەی ئەتوانن نەپەڕنەوە، چونکە خاوەن شکۆ بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ لەجیاتی ئیرانیەکان دەست تێوەردان ناکات بۆ ئەوەی حەساسیەتی نێو دەولەتی نەوروژێنێت.

میر لۆبانۆڤ گوتی؛ وەك ئەو تێگەیشتوە، خواستی ڕوسیا خۆی بوە کە لەنێو سنوری خۆیدا بمێنیتەوەو نەچێتە پێشەوە، نەبۆ ناو خاکی تورکیاو نەبۆ ئیرانیش.

من وەڵامم داوەتەوە کە بێگومان ئەوە گرنگترین کۆتاییە کە تێبینی بکرێت.

(ئیمزا) گرانڤیل

ژمارە: ٤٢

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(بە بروسکە لە ١٩ تشرینی دوەمدا وەرگیراوە)

گەورەم،   تاران، ١٩ی ت ٢، ١٨٨٠.

ئیمرۆ بروسکەیەکم هەر بە بەرواری ئیمرۆ لە کۆنسوڵی گشتی حکومەتی خاوەن شکۆی بەریتانیا لە تەوریزەوە وەرگرت، تیایدا ڕایدەگەیەنیت کە تیگرای هێزەکانی شیخ عوبەیدوالله هەڵاتونو لەورمی کشاونەتەوە بۆلای مەرگەوەرەوەو، تەیمور پاشا خانیش لەگەڵ ئیقبال الدولەی حاکمی ورمێو هێزەکانی ئیران کە لەژێر فەرماندەیان، ڕاویان دەنین.

(ئیمزا) ڕۆنالد ف. تۆمسن

ژماره: ٤٣

له مستەر تۆمسن وه بۆ ئیرل گرانڤیل

(به بروسکه له ٢٠ تشرینی دووەمدا وەرگیراوە)

گەورەم، تاران، ٢٠ ت ٢، ١٨٨٠.

ئەوەنده نابیت زانیاریم له کۆنسۆلی گشتی حکومەتی خاوەن شکۆ له تەوریز که بەرواری دوینێی لەسەرە، وەرگرتوەو گەیشتنی ژمارەیەکی زۆر له کۆزاکەکان که چەند فەوجیك دەبن، بۆ نەخچەوانی سەرسنوری روسیا، دەگەیەنیت.

ئەمانه دەبو بەخیرایی له جەلفا، که خالیکی سنوریه لەسەر ریگا سەرەکیەکەی تەوریز، دەست بەکاربن‌و، هەروەها جموجولی لەبەرچاوی هیزەکانی روسیاش لەنیوان ئەم شوینەو نەخچەواندا هەبو.

مستەر ئابۆتیش هەروەها پیی راگەیاندم که بیستویەتی هیزیکی گەورەی روس چاوەروان دەکریت بگاته جەلفا.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژماره: ٤٤

له مستەر پلەنکیت وه بۆ ئیرل گرانڤیل- (له ٢٢ی تشرینی دووەمدا وەرگیراوە)

گەورەم، سانت پیتەرسبورگ، ١٧ی ت٢، ١٨٨٠.

ئەم دوای نیوەرۆیه پرسم لەبارۆن جۆمین کرد دەربارەی ئەوەی گەر هیچ هەوالیکی تازەی کوردستانی لاهەبیت.

وەلامی دایەوه که پیدەچێ تازەترین هەوالەکان زۆرتر شوین رەزامەندی بن. له قۆناغی یەکەمدا حکومەتی ئیران لەوه ترسابون که لەوانەیه کوردەکان یارمەتی زۆریان له تورکیا وەرگرتبیت.

بەلام ئیستا ئیرانیەکان لەم بەشەدا هەستیان به دلنیایی زیاتر کردوەو وردە وردە یاساو نیزامیان گیراوەتەوە.

هەولمدا شتیکی زیاتر دەربارەی جۆری یارمەتیه سەربازییەکەی روسیا بخەمه پیش چاو که بەلینی به ئیران دابو، بەلام هیچ شتیکی زیاترم چنگ نەکەوت لەو بۆچونه زیاتر که یارمەتیەکانی روسیا چیتر پیویست نەبو.

(ئیمزا) ف. ر. پلەنکیت

ژماره: ٤٥

له مستەر گۆشن وه بۆ ئیرل گرانڤیل– (له ٢٣ی تشرینی دووەمدا وەرگیراوه)
(هەلبژارده) ئەستەمولّ، ١٦ی ت ٢، ١٨٨٠.

لەو کاتەوەی لەنامەکەی ٢٩ی تشرینی یەکەمدا، دەربارەی مەسەلەی کورد بۆ جەنابتانم نوسیبو، بواری قسەکردنم لەگەلّ سەرەك وەزیران‌و وەزیری دەرەوەدا لەسەر مەسەلەکه هەبوه، بەلاّم من هیشتا ناتوانم باسیکی ئاشکراو گریدراوی تەواو دەربارەی هۆکانی بزوتنەوەی ئیله کوردەکان‌و پەلاماردانی خاکی ئیران وه دەست بهینم.

راپۆرتەکەی وەزارەتی دەرەوه، بەزۆری ئاماژه بۆ ئەو پیشوازیلیکردنەی سەرۆکیکی کوردی گومانلیکراو لەخاکی ئیراندا دەکات، که له ئەستەمولّ زیندان کرابو و، دوای ئەوەی ماوەی سزادانەکەی تەواو ببو، گەرابۆوه بۆ ولاّتەکەی خۆی؛ بەلاّم پاشان رۆیشتبو بۆ ئیران‌و "بەدەست لەسەر سنگەوه پیشوازی لیکرابو".

خالی سەرەکی گرنگ ئەوەیه که لی بپیچریتەوه ئایا کاربەدەسته تورکەکان به چ چاویك دەروانننه بزوتنەوەکه. خەلکی نایانەویت بزانن کێ ئەوه بلاّودەکاتەوه، که رووداوەکه رەزامەندیەکی زۆر نهینی لای تورکەکان پەیدا دەکات‌و، بیگومان واتەواتیش بلاّوه که تورکەکان چەکیان به کوردەکان داوه. من دەلیم "بیگومان بلاّوه" چونکه باوەر له نیو تەلەکه نهینیەکانی تاقمەکەی کۆشکدا ئەوەنده باو قولّ چەسپیوه، که هیچ رووداویکی لەو چەشنه بەبێ ئەوەی هۆکانی لیك نەدرابیتنەوه رو نادات، جا راست بێ یان هەله، ئەمەش له چالاکی ئەو کۆمەله پیاوانەدایه که سیاسەتەکەیان وەك دەلین، فراوانکردنی نفوزی تورکیایه به هەمو لایەکی تازەدا، بەوەی که بەشداری دەکەن له بژاردنی ئەو خاکانەدا که له جەنگەکەی دواییدا لەدەستیان دابو.

زمانی تورکەکان سەبارەت بەم هوروژمه بۆ ناو خاکی ئیران، بەشیوەیەکی گشتی نامۆیه. ئەوان لەو باوەرەدا نەبون که هیزەکانی ئیران بتوانن بەرامبەر کوردەکان بوەستن. گەر هیزەکانی تورك دەستیان تیوەرنەدایه، ئیرانیەکان زۆر خراپ دەگوشران. ویرای ئەوەش، وەزیری کاروباری دەرەوه خۆی دوینێ شەو به تەئکیدەوه بەمنی راگەیاند که هیزەکانی تورك نەیانتوانیوه دوای کوردەکان بکەون بۆ ناو خاکی ئیران.

جەختم لیکرد که ئایا تورکیا چی دەکرد. دلنیای کردم که ئەوان ئەو کاته ١٠,٠٠٠ هیزیان لەسەر سنور هەبو و، دەچون زۆنیکیان (نطاق) پیك دەهینا. بەدوای بروسکەی جەنابتان له ١٣ی ئەم مانگەدا، ئەم پرسیارەم ئاراستەکرد، که ئایا ئیمه

پشت ئەستور بین بەوەی کە شیخ عوبەیدواللە سزا ئەدەن گەر توانیان دەستگیری بکەن، بەلاّم بەریزی وەلاّمیکی ئاشکرای ئەوتۆی نەدایەوە. ناچار بوم بۆی رون بکەمەوە کە تاوانیکی گەورە بوە کە رەعیەتەکانی زلهیزیك پەلاماری خاکی یەکیکی تر بدەن، بەلاّم انطباعیکی ئەوتۆم نەکەوتەوە دەست کە کرداری ئەو کوردانە بە تایبەتی بەتاوان دانرابیت.

من هەولم داوە کە بۆچونی خەلکی تریش لیکبدەمەوە بۆ گریمانی ئەوەی کە عوبەیدواللە سزا بدریتو، گەیشتومەتە ئەوەی کە باوەر ناکریت هیچ گریمانیك هەبیت. پیاویکی پایەبەرزی ئیرە، لیهاتوو بە توانا بە قەدەر قازیەك، بۆی رونکردمەوە کە هیچ گومانیك نیە لەوەی کە زۆرترین نەرمی پیشان ئەدریت. لەوە نەدەچو سزای عوبەیدوالله بدەن؛ کاتیك کە کاربەدەستە تورکەکان دەترسان تەنانەت سەرەك کوردیکی بچوکیش بگرنەوە کە ٣٠ کەسی کوشتبو و، لە بەندیخانەی سیڤاس رایکردبو و، ئینجا گەرابۆوە بۆ ناو خەلکەکەیو بەخۆشیەوە پیشوازیان لیکردبو و پاشانیش حصانەی درابویە ئەگەرچی بونیشی لە گوندەکەی خۆیدا بەتەواوی زانرابو. من هەر بەردەوام دەبم لەسەر ئاگاداریەکەم کە چ ریگەیەك ببیت بۆ پیکدادانی تورکیاو ئیران بەیەکتردا.

هەروەها، هاوپیچ لەگەلّ ئەمەدا، وتاریکی رۆژنامەیەکی خۆجیییت بۆ دەنیرم، داوای رونکردنەوەیەك دەکات بۆ ئەسلی (سەرچاوەکەی) هوروژمی کوردەکان بۆ ناو ئیران

هاوپیچی ژمارە: ٤٥

هەلبژاردە لە پەیامنیری ئەستەمولەوە

راپەرینی کوردستان: سەرچاوەکەی رۆژنامەی "Djeridei Havadis" ئەو باسەی خوارەوەی دەربارەی ئەو هۆیانەی ریگەیان خۆشکردوە یاخیبونی کوردەکان لە ئیراندا، بلاّوکردۆتەوەو، تیکراش خالی نیە لەشتی پر بایەخ. پەیامنیرەکەمان لە ئەستەمولّ دەلیت:

"لەمانگی رەمەزانی رابوردودا، حاکمی سابلاّخ، ئاغا شازادە ناردی بەدوی هەمزاغای سەرخیلی کوردی ناسراو بە مونکیور. هەمزاغا داواکەی بەجیهیناو، وەك پیشەی هەمو سالیکی، چەند ئەسپو ئیستریکی بەدیاری بۆ برد. بەلاّم بەریزی بەرامبەر کەمی دیاریەکە نارەزایی دەربریو، ئەوەندەش زۆر نەنگی پیشاندا کە هەمزاغا وای بەچاك زانی شارەکە جیهیلیت بەبیّ ئەوەی مۆلەت لە حاکم وەرگریت. کاتیّ ئاغا شازادە بە رۆشتنی هەمزاغا دەزانیّ، زۆر تورە دەبیّو هەر دەستبەجیّ

کۆلۆنیل (سەرتیپ) موحەمەد سادق خانو کابتن موحەمەد حسین خان بەختیاری، بەهێزیکی ٥٠٠ سوارەوە دەنێریت بۆ گرتنو هێنانەوەی راکردوەکە. لەبەر ئەوەی هەمزە بەو کارانەی زانیبو بەرامبەری دەکرێ، ژمارەیەك لە ئەسپ سواری ئیلەکەی بانگ دەکاو پێکەوە هێزەکەی حاکم دەشکێنن. کاتێ ئەم هەواڵە دەگاتە سابڵاخ، شازادە دەستبەجێ دەکەویتە کۆکردنەوەی هێزێکی گەورەتر بۆ ئەوەی یاخیبونەکەی پێ دابمرکێنێ. لەهەمان کاتدا، هەمزاغا زانیاری باشی دەبێ بەوەی کەچی بەرامبەری ئامادە دەکراو، بۆ ئەوەی خۆئامادەکردنی پێویستو بەپەلە جیبەجێ بکات بۆ بەرەنگاربونەوەی مەترسیەکەو، لە مەترسی ئەوەش کە ئەو ئەوەندە بەهێز نەبو کە بتوانیت بەتەنیا بەرامبەر هێزەکانی شا بوەستێت، دەنێریتو داوا لە شیخ عوبەیدوالله دەکات بۆ یارمەتیدانی. شیخ، عەبدوالقادری کوری بەهێزیکی ٢٠٠ سوارەوە دەنێریت بە هەنایەوە. سەرۆك کوردیکی تریش بەناوی کریم خان وە ئەداتە پاڵ هەمزاغا؛ هەرسیکیان بەهێزیکی ٨٠٠٠ سوارەوە بەرەو پێشەوە دەرۆن بۆ بەرەنگاربونەوەی حاکمی سابڵاخ. حاکم، بەم هێزە زۆر گەورەیەی کە هەمزاغا هینابوی بۆ بەرەنگاربونەوەی، دەتۆقێو بەیاوەری چەند سوارەیەکی کەمەوە هەڵدێ بۆ تەوریز. کاتێ هەمزاغاو هاوپەیمانەکانی دەبینن ریگاکە کراوەیە، بەرەو پێش دەرۆن بۆ سابڵاخ، بەبێ ئەوەی هیچ بەرگریەك بەرامبەریان هەبێتو، لە کۆتایی ئەیلولدا دەیگەنێ. سەیری کرد (هەمزاغا) دانیشتوانەکان، کە هەمو کوردن، ئامادەن بۆ پێشوازیلیکردنی وەك رزگارکەریك لە ستەمی ئیرانیەکان، کە بە تایبەتی لەسەر مەسەلەی باج سەندن زۆر زۆرداربون. بۆنمونە "ماهیانە" هەبو کە باجیکی مانگانە بو؛ "سالیانە"، "عیدیانە" باجیك بو بۆ جەژن دەسیندرا؛ "نەڤرۆزە" باجیك بو بۆ جەژنی ٢١ ئازار؛ "موحەرەمیە" باجیك بو بۆ یەکەم رۆژی سەری ساڵ؛ "مولودیە" بۆ یادی لەدایکبونی پیغەمبەر، هتد.. لەبەر ئەوە کە دەیان بینی بەچ شیوەیەك لەلایەن کاربەدەستە ئیرانیەکانەوە دەچەوسینرینەوە، خەلکەکەی سابڵاخ بەهەمو گۆرانکاریەك دلخۆش دەبون. سێ رۆژ پاش ئەوە، هەمزە گەمارۆی میاندواو دەداتو پاش تیکشکاندنی هیزیکی ٢٠٠٠ سوارە لەژیر فەرماندەی عەلی خان ی حاکمی مەراغەدا، لە ١ی تشرینی یەکەمدا دەکەویتە ژیر دەست. لەم شەرەدا، مەلا موحەمەد جاف دەکوژرێو مەرکەمەت عەبادیش لەلایەن کوردەکانەوە بەدیل دەگیریت. لەو ساتەوە، هەمزەو هاوپەیمانەکانی دەکەونە کار بۆ پەلاماردانی شاری بۆ ناب. حاجی عەلی حاکم، بەهێزیکی ٣٠٠٠ کەسیەوە، بەرگریەکی خۆراگرانە دەکات، بەڵام کوردەکان دەیشکێننو شارەکەش دەکەویتە ژیر دەستیانەوە. ئاغا خان، بە فەرماندەیی حەوت یان هەشت بەتالیۆنی نیزامیەوە، لەگەڵ هەشت تۆپدا دیت

بەنیازی پەلاماردانی کوردەکان. شەر دەست پیدەکاتو ٢٤ سەعات دەخایەنێ، لە کۆتاییشدا ئیرانیەکان تیکدەشکینو دەکەونە هەلاتن. هەوالی ئەم تیکشکاندنە دەبیتە هۆی وروژاندنیکی زۆر لەناو تەوریزدا. موسی ئەفرەندین میرزای وەلیعە هدی شای ئیرانو حاکمی تەوریز کە لەو کاتەدا لەتاران دەبێ، فەرمان ئەدات بە ئیعتماد السلطنە تا بەهیزیکی گەورەوە بکشیتە سەر شۆرشگیرەکان. هەروەها کیچمە لوت دەولەی کرماشانیش فەرمانی پێ ئەدرێ کە دژ بە یاخیبوەکان بکشێ. ئەو شارانەی کە بەبێ بەرگریکردن تەسلیمی کوردەکان دەبن سابلاخ، ساقی، بانە، لاهیجان، سەرجان، چینو و بۆکان دەبن. هەمو ئەم شارو گوندانە، دانیشتوانەکانیان کوردن. ئەو شارانەش کە بە بەرگریەکی زۆرتر یان کەمتر لەلایەن شۆرشگیرەکانەوە دەگیرین ئەمانەن: میاندواو، مەرحەمەت ئاباد، مەراغە، ورمێ، ڤیناو سیراجە، هیچترود، ساتلمیچ، بوزلیك، بنەجەو، گیول ئودلو دانیشتوانەکانیشیان فارس دەبن. برازاکەی کورد عەزیز، کە کۆنە وەزیری جەنگی ئیران بو، داویەتیە پالّ شۆرشگیرەکانو زۆر سەرەك ئیلو ئەفسەری تریش بەهەموو تفاقیکەوە خۆیان داوەتە پالیان.

ژمارە: ٤٦

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گانڤیل

(بەبروسکە لە ٢٤ی تشرینی دوەمدا گەیشتوە)

گەورەم، تاران، ٢٣ی ت٢، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە بە جەنابتان رابگەیەنم کە ئەم بەیانیە شا بۆ دیمانەیەکی رەسمی ناردی بەشوینمداو، جاریکی تریش دەربارەی سەرهەلدانی کوردەکان قسەی بۆ کردمەوە. شا دەیگوت حکومەتی ئیران زانیاری پیگەیشتوە کە کوردەکان لە کۆتاییدا لە سابلاخو ناوچەکانی ئەو نزیکانە دەرپەریندراونو ئیستا ئەو هیزانە داگیری کردون کە لەم دواییانەدا لە تارانەوە نیردرابونو، شیخ عوبەیدوالڵەش کە هیزەکانی ئیران بە فەرماندەیی تەیمور پاشاخان لەدەشتی ورمێ دوجار شکاندویانە، رایکردوە بۆ ناوچەیەکی نزیك مەرگەوەر لەسەر سنور، کە خۆیو عەبدوالقادری کوری لەگەلّ لقەکەی ئیلی شکاکی کورد لە ئیران پەنایان بۆ بردوە. ئیقبال الدولەو تەیمور پاشاخان، لەم کاتەدا بۆ دۆلی مەرگەوەرو برادۆست کشاون بەدوای شیخ داو، سوپاسالاریش کە بەیانی دەگاتە سابلاخ، لەچەند رۆژیکی کەمدا دەروات بۆ ورمێو لەویشەوە گەر پیویست بیت بۆ ناوچەکانی شکاك. هەولئەدەن لەناو خاکی ئیراندا شیخ بگرن، بەلام بە بۆچونی خاوەن شکۆ، زۆر لەوە دەچێ، شیخ کاتێ بینیویتی هیزەکانی ئیران گوشاری زۆریان خستۆتەسەر، جاریکی تریش سنوری بەزاندۆتەوە

بۆ ناو تورکیا. شا وای هەستدەکرد کە بابی عالی بەرپرسیاریێ بۆ هەمو ئەوەی کە رویداوە. یاخیبونەکە، شیخ لە تورکیا نەخشەی بۆ کیشابو و ریکی خستبو؛ ئەمیش وەك رەعیەتیکی تورك، کاربەدەستەکانی تورکیا هیچ شتیکیان لینەکردبو بۆ ریگەگرتن لە هینانەدی ئامانجەکانیدا. بە پیچەوانەوە، ریگەی پیدرابو کە بانگەوازەکەی دەربکاتو لەخاکی تورکیاوە وتاری ئاگرین بنیریت بۆهەمو ئیلە کوردەکانی ئەم لایەی سنور، سەرباری ئەو نیگەرانیەش کە ئیران لەسەر مەسەلەکە دەریئەبری، لە کۆتاییدا ریگەی پیدرا لە سنور بپەریتەوەو خۆشی بەسەرکردەی یاخیبوەکان دابنیت. خاوەن شکۆ وایدەزانی کە بابی عالی لەم کاتەدا هەمو هەولیك ئەدا بۆ ساریژکردنی ئەو برینەی رەعیەتەکانی بۆ ولاتەکەیان دروستکردوە. بەهەر حالْ، ئەو لەوە دەترسا کە ئەگەر لەژیر فشاری ناوبژیکەرە زلهیزەکاندا نەبیت، ئەم کارە ناکریتو، بەو هیوایەش بو کە حکومەتی خاوەن شکۆ بە توندی دنەی بابی عالی بدات بۆ گرتنی شیخ عوبەیدواللە، یان ئیعدام بکریت، وە یان دوربخریتەوە بۆ شوینیکی دوری ناو ئیمپراتۆریەتەکە، کە نەتوانێ هیچ زەرەریك بگەیەنێ، وە یانیش ریگە بە ئیران بدریت هیزەکانی لەو دیو سنورەوە بنیریت بۆ هاوکاریکردن لەگەلْ هیزەکانی تورکیادا بۆ گرتنی سەرکردە گەورەکانی سەرهەلدانەکە.

شا دەیگوت گەر بابی عالی نەخوازیت وە یان نەتوانیت ئەم پیشنیارانە جیبەجێ بکات، ئەوا ئالۆزی زۆر پەیدا دەبی کە زەرەربەخش دەبن بۆ بەرژەوەندی گشتی. تەنانەت ئامارژەی بۆ ئەوە دەکرد کە ناچار دەبیت داوا لەهیزەکانی ئیران بکات سنور ببەزینن بۆ گرتنی شیخ عوبەیدواللە لەناو خاکی تورکیادا. لەکاتیکدا کە مەحکوم کردنەکەی دوپات دەکردەوە، گوایا روسیا بەکردار دەست وەردەدا لەم مەسەلەیە، شیوەی تیبینیەکانی هەندێ گریمانی لەیەك گەیشتن بۆ کاری هاوبەش لەخاکی هەردو زلهیزەکەدا پیشان ئەدات.

وا پیدەچێ، داوای حکومەتی ئیران سەبارەت بەگرتنو دورخستنەوەی شیخ عوبەیدواللە نەرمو (معتدل) مەعقول بیت، خۆ ئەگەر ئەم داوایە قوبولْ نەکرا، لەوانەیە یاخیبونەکە بەهاری داهاتو دەست پیبکاتەوە. بەرگریکردنی بەردەوامی شیخ لەنزیك سنورەکە، پیویست بەهیشتنەوەی هیزیکی گەورەی ئیران دەکات لە ناوچە سنوریەکانی ئازەربایجانداو، لەم کاتەشدا، بونی هیزیکی ئاوها لەم بەشەی ولاتەکەدا نەك تەنها مەسرەفیکی قەبە دەخاتە سەر حکومەتی ئیران، بەلکو بەتەواوی ئەو زەخیرەو خواردەمەنیە زۆر کەمەی ناوچەکەش وشك دەکات کە قاتوقریەکەی سالی پارو تالانیو ویرانکاری کوردەکانیش لەو دو مانگەی دواییدا وای کردبو، کە بەشی پیداویستی دانیشتوانەکان نەکات.

هەردو زلهیزی محمدیان وەك یەك پییان باشە كە نیزام لەناو خیلە كوردەكانی سەر سنوردا راگرنو، هەردوكییان دان بەوەدا دەنین كە حەزدەكەن بگەنە هەندێ لە یەكگەیشتن سەبارەت بەمەسەلەكە.

حكومەتی ئیران، ئیستا راستگۆیی بابی عالی لەم بارەیەوە هەلدەسەنگینێو ئەوەیش بەو پیوانەیەی كە كاربەدەستە توركەكان سەبارەت بەشیخ عوبەیدوللەو سەركردە گەورەكانی سەرهەلدانەكەی ئیستا دایاننناوە. بیگومان، ملدان بەداواكانی شا، كارەكانی داهاتو ئاسان دەكات سەبارەت بە سەقامگیركردنی ئاشتی لەنیو دانیشتوانی كوردستاندا لە هەردو لای سنوردا؛ بەلام گەر رەت كرانەوە، ئەوا بەهۆی ئەو هەستو ریزە زۆرەی لەم ولاتەدا هەیە بۆ شیخو ئەو تەشجیعەش كە بابی عالی دەیكات، ئەوە من زۆر بەدوری دەزانم، لە حالەتی سەرهەلدانی دوژمنایەتی لەنیوان توركیاو روسیادا، ئیران جاریكی تر بە بێلایەنی بمینیتەوە وەك لەماوەی ئەم دو سالەی جەنگەكەیاندا پیرەوی كردبو.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژمارە: ٤٧

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(لە ٢٤ی تشرینی دوەمدا بە بروسكە وەرگیراوە)

گەورەم، تاران، ٢٤ی ت٢، ١٨٨٠.

نیشانە بەنامەكەم لە ٢٠ی ئەم مانگەدا ئەو زانیاریەم تیا دوپاتكردبۆوە كە لە كۆنسولی گشتی حكومەتی خاوەن شكۆ لەتەوریز پیم گەیشتبو سەبارەت بە جموجولی هیزەكانی روسیا لەسەر سنوری ئیران، شەرەفی ئەوەم هەیە بە جەنابتان رابگەیەنم كە لە چاوپیكەوتنیكدا كە دوینێ لەگەل هاوكاری روسیدا كردم، پیی راگەیاندم كە فەوجیكی قوزاكەمان، نزیكەی ٥٠٠ كەسی بەهیز، گەیشتونەتە جەلفا.

مستەر زینوڤییڤ دەیگوت، لەوانەیە فەوجیكی تریش بۆ ئەوێ بنیردریت، هەرچەندە لەوەش دەچێ كە بەهۆی نەبونی هیچ پیداویستیەك لێی، ئەو كارە برەخسێ.

هەروەها لەسەری رۆیشتو وتی، كە هیچ هیزیكی روسی نەچوە بۆ سنوری ئیران.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژماره: ٤٨

له ئیرل گرانڤیل وه بۆ مستەر گۆشن

بەریز، وەزارەتی دەرەوە، ٢٤ت٢، ١٨٨٠.

بروسکەیەکم لە مستەر تۆمسن وه کە بۆ جەنابیشتان دوبارەکراوەتەوە، پیگەیشتوە، باس لە گفتوگۆیەك دەکات کە لەگەڵ شادا سەبارەت بە یاخیبونی کوردەکان، کراوه.

خاوەن شکۆ دەلیت، شیخ عوبەیدوالله ئیستاکه شکیندراوەو، سوره لەسەر ئەوەی (شاه) که دەبێ بابی عالی یان شیخ بگریتو سزای بدات، وەیان تەسلیمی بەکاربەدەستە ئیرانیەکان بکاتەوە، وەیانیش ریگە بەهیزەکانی بدات لەسنور بپەرنەوەو لەگەڵ هیزی عوسمانیەکاندا هاوکاری بکەن بۆ دەستگیرکردنی سەرکردە بالاکانی سەرهەلدانەکه.

لەوانەیه بەریزتان لەم بارەیەوه ئامۆژگاری بدەن بەبابی عالی، بەو شیوەیەی دەزانیت بارودۆخەکه پیویست دەکاو، ئەو رونکردنەوانەش که بۆ حکومەتی تورکیای دەکەیت، به حکومەتی خاوەن شکۆی رابگەیەنه.

(ئیمزا) گرانڤیل

ژماره:٤٩

له مستەر پلەنکیتوه بۆ ئیرل گرانڤیل

(له ٢٤ی تشرینی دوەمدا به بروسکه گەیشتوه)

گەورەم، سانت پیتەرسبورگ، ٢٤ی ت٢، ١٨٨٠.

لەمیانەی گفتوگۆکەی ئیمرۆدا، بارۆن جۆمین پیی راگەیاندم که ئەو دو راپۆرتەی له کوردستانەوه پیی گەیشتون، زۆر شوینی رەزامەندی نەبون.

پرسم کرد گەر ئەمه هیچ جیاوازیەك بکات لەو خۆ ئامادەکردنه سەربازیەی که روسیا لەسەر سنوری ئیران دەیکرد.

بارۆن جۆمین گوتی، له حالی حازردا لەو باوەرەدا نیم. ئیرانیەکان، ئەوەندەی بتوانن بەرەنگاری کوردەکان ببنەوه، ئەوا پیویست ناکات هیزەکانی روسیا لەسنور بپەرنەوه. بەلام ئەگەر ئیرانیەکان تیکبشکین، ئەوا بارودۆخەکه مەترسیدار دەبیت.

بروانه ژماره: ٤٦

ژماره:٥٠

له مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(بە بروسکە لە ٢٥ی تشرینی دووەمدا گەیشتوە)

گەورەم، تاران، ٢٥ی ت٢، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە پییان رابگەیەنم کە ساتیکی کەم لەمەوبەر بروسکەیەکم لە کۆنسوڵی گشتی حکومەتی خاوەن شکۆ لە تەوریز پیگەیشت، دەڵیت

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژماره: ٥١

له مستەر گۆشن وە بۆ ئیرل گرانڤیل (لەکاتژمیری ٨ سەرلەبەیانی ٢٦ی تشرینی دووەمدا وەرگیراوە)

(بە بروسکە) ئەستەموڵ، کاتژمیری ١١,٤٠، ٢٥ ت٢، ١٨٨٠.

سەبارەت بە شیخ عوبەیدوالله، رونکردنەوەی زیاترم بۆ بابی عالی کردوەو، وەزارەتی دەرەوەش پیی راگەیاندم کە کومیسیونیك پیکدەهینریت بۆ دادگاییکردنی شیخ، کورەکەیو هەروەها شۆرشگیری ترو باسکردنی کاروبارەکان. من بەردەوام دەبم لەسەر جەخت کردن بۆ سزادانی ئەو شۆرشگیرانەی کە جەنگیان لەسەر زلهیزیکی دۆست بەرپا کردوە.

سولتان بەسەفیری ئیرانی راگەیاند کەنوینەریکی ناردوە بۆقەناعەت پیکردنی شیخو گەرانەوەی بۆ ناو خاکی تورکیا، ئەمەش وەك سەفیرەکە بۆی دەچو، زۆر شوینی رەزامەندی نەبو.

ژماره: ٥٢

له مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(بە بروسکە لە ٢٨ی تشرینی دووەمدا گەیشتوە)

(هەلبژاردە) تاران، ٢٨ی ت٢، ١٨٨٠.

هەر ئیستا، بروسکەیەکم لە کۆنسوڵی گشتی حکومەتی خاوەن شکۆ لە تەوریز، بە بەرواری دوینیٚ، پیگەیشت، باسی گەیشتنی نیردراویکی ئیرانی لە سابلاخ وە دەکات کە هەوالی لە کامپەکەی ئیرانەوە هینابو، دەڵیت سوپاسالار ئیجرائاتی کاریگەری کردوە بۆ ریگەگرتن لە تجاوز لەلایەن هیزەکانی ئیرانەوە.

هــەروەها رادەگەیــەنیت کــە، ئیلــی موکــریو ژمارەیــەکی زۆر لەســەرەك خیلــە کوردەکانی تر، پەنایان بردۆتە بەر تەویلەکــەی سوپاســالارو خۆیـان بـە حکومـەتی ئیران تەسلیم کردوە.

ژمارە: ٥٣

لە مستەر پلەنکیت وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(لە ٢٩ی تشرینی دوەمدا، بە بروسکە وەرگیراوە)

(هەلبژاردە)   سانت پیتەرسبورگ، ٢٩ی ت٢، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کە هاوپیچ، هەلبژاردەی یاداشتیکی تایبەتیت بۆ بنیرم کە لەبارۆن جۆمینەوە پیم گەیشتوە.

بارون جۆمین پیم رادەگەیەنێ کە بروسکەیەك لەتارانەوە ئەوە باسدەکات کە شیخ عوبەیدوالله دوای ئەوەی لەلایەن ئیرانیەکانەوە تیکشکیندراوە، بلاویکردۆتەوە کە واز لە نەخشەکانی دەهینیت.

بروسکەکە زیاتر دریژەی پیدەدات، گوایە شیخ داوا لە حکومەتەکانی بەریتانیاو روسیا دەکات هانی بابی عالی بدەن بۆ پیویستی ئیجرائات وەرگرتنی توند بۆ گرتن، چەککردن، وە سزادانی ئەو کوردانەی گوناحباربون. تەنها دوای ئەمەیە کە بتوانرێ کاریك بکرێ بۆ پیاچونەوەی گازەندە رەواکانی کوردەکاندا.

هاوپیچی ژمارە: ٥٣

لەبارۆن جۆمینەوە بۆ مستەر پلەنکیت

(هەلبژاردە)   سانت پیتەر سبورگ ٢٩\١٧ ت٢، ١٨٨٠.

بە بروسکەیەك لە تارانەوە پیمان راگەیەندراوە کە شیخ عوبەیدوالله دوای ئەوەی لەلایەن هیزەکانی شاوە تیکشکیندرا، بلاوی کردۆتەوە وازی لە ئامانجەکانی هیناوە. شا داوا دەکات کە ئینگلستانو روسیا هانی بابی عالی بدەن بۆ ئەوەی ئیجرائاتی توند بکات بۆ گرتن، چەککردن وە سزادانی گوناحبارەکان. تەنها دوای ئەمە دەتوانریت کاریك بکریت بۆ پیاچونەوەی گازەندە رەواکانی کوردەکاندا.

ژمارە: ٥٤

لە مستەر گۆشن وە بۆ ئیرل گرانڤیل– (لە یەکی کانونی یەکەمدا وەرگیراوە)

(هەلبژاردە)   ئەستەمولّ، ٢٦ ت٢، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کە هاوپێچ سێ نامەت بۆ بنێرم لە جێگری کۆنسۆڵ، کلایتن وە، سەبارەت بە هوروژمی کوردەکان بۆ ئێرانو ئەو جموجولە سەربازیانەی کە کراون. ئێستا، هۆ روکەشیەکانی هوروژمەکە تەواو ئاشکرایە، بەڵام وا دەردەکەوێ هێشتا غموضی زۆر دەوری دو پرسیاریان دابێت، ئایا شێخ عوبەیدوالله بە راستی نەخشەیەکی بەربڵاوو طموح جێبەجێ دەکات؟ دەبێ هەستی حکومەتی عوسمانی سەبارەت بە بزوتنەوەکە، ئەوەندەی کە ئەوان بەئاگان لێ، چییە؟ من ئەو هەنگاوانەم بە سەفیر راگەیاندوە، کە لەگەڵ وەزیرەکاندا ناومە بۆ پشتگیریکردنی داوای ئێرانیەکان کە تورکەکان لای خۆیانەوە کاریگەر بکەنو، نیازی خۆشم کە جەختم کردوە، بۆ کردنی ئیجرائاتی توند بۆ سزادانی شێخو کورەکانی.

لەو کاتەوە، من دوبارە دەربارەی مەسەلەکە پەیوەندیم بە عاسم پاشاوە کردۆتەوە. پێی راگەیاندم کە بابی عالی پێشنیار دەکات بۆ ناردنی کۆمیسونێك بۆ لێکۆڵینەوە لە رەفتاری شێخو سەردارەکانی تریش:

بەوەی کە ئەوانە شۆرشگێر بون نەك دزو جەردەو دەبێ دادگایی بکرێن. بەڵام لە راستیدا ئەنجومەنی وەزیران هێشتا لەسەر نامەکەو کۆمیسۆنەکە بریاری نەداوە. من سبەینێ بەریزی دەبینمو جەخت دەکەم لەسەر رونکردنەوەی زیاتر بەوەی کە ئایا بابی عالی چی دەکاتو باسەکانم لەسەر ئەو بەرپرسیاریتی‌یە دەبێت کە روبەرویان دەبێتەوە، گەر نەیانتوانی سزایەکی ئەوتۆی ئەو رەعیەتانەی خۆیان بدەن بە جۆرێك ببنە پەند، لەبەر ئەوەی جەنگیان دژ بە وڵاتێکی دۆست بەرپا کردوە.

هاوپێچی ١ی ژمارە: ٥٤

لە کاپتن کلایتن وە بۆ مەیجەر ترۆتەر

بەرێز،   وان، ١٩ی تشرینی یەکەم، ١٨٨٠.

بەهەمو حسابێك، وا پێدەچێ کە ئێلە کوردەکان بە فەرماندەیی شێخ عوبەیدوالله بەردەوام بن لە چونە پێشەوەیاندا بۆ ناو خاکی ئێران. دوێنێ، والی بروسکەیەکی پیشان دام کە لە تارانەوە پێی گەیشتبوو، دەڵێت خێلە ئێرانیەکان دەچونو دەیاندایە پاڵ هێزەکانی شێخو، حکومەتی ئێرانیش لەشکری دەنارد، بەڵام ئەوەندە بەهێز نەبون کە بتوانن بەرامبەر کوردەکان بوەستن. کاربەدەستە تورکەکان نێردراوەکانی خۆیان دەنێرن بۆلای شێخ بۆ ئەوەی هەولبدەن شێخ تەفرە بدەن واز لەو رێگەیە بهێنێت، بەڵام والی دەیگوت من لەم باوەرەدا نیم شێخ گوێیان لێ بگرێت.

هەروەها نامە نێردراوە بۆ موتەسەریفو قایمقامەکانی هەکاری کە رێگە نەدەن سەرەك هۆزەکانی ئەو سنجقە پاڵ بدەنە شێخ، بەڵام من باوەرم وایە کە ئەوە شتێکی

پر گومانە کە ئەوەندەیان دەسەڵات هەبیت بتوانن ئەو کارە بوەستینن. لەهەمان کاتدا، لە پینج بەتالیۆنەوە بۆ هەشت بەتالیۆن ئاراستە دەکریت بۆ ئیرە، چونکە لەحالی حازردا سێ بەتالیۆن لە واندا هەیە. نیاز وایە لەم کاتەدا ئەم لەشکرانە لیرە بمیننەوەو چاوەروان بن بزانن مەسەلەکان بەکویدا دەکەون، بەڵام چەند بەتالیۆنیکیش دەنیردریت بۆ باشقەڵاو گەوەر بۆ پیکهینانی ئەمباری زەخیرە، نەبادا پیویست بکات لەویوە هیز بنیرن.

فەریق، موسا پاشای فەرماندە لەموش، گەیشتۆتە ئیرەو بریار وایە بچیت بۆ هەکاری.

گومان لەوەدا نیە کە بزوتنەوەی کوردەکان شتیکی جدیەو مەترسی گەورەش هەیە کە ئەگەر خیلە درندەکان لەگەڵ پاشکەوتوەکانی ئیراندا بەیەك بگەن، وا هەلدینو لە سنورەوە دەپەرنەوە بۆ هەکاری. من هەروەها بیستومە کە گومان دەربراوە سەبارەت بەوەی ئایا لەشکر داوا دەکریت کە ئەو کارە دژی کەسایەتیەك بەو ریزە بەرزەوە وەك شیخ، بکات.

ئەمانە، هەمو سەرنجی دەسەڵاتدارەکانی داگیرکردوەو، لەبەر ئاسایشی وڵاتەکە ریگەیان گرتوە کە کاریکیان بۆ بکریت. بە بەردەوامی راپۆرتی تازە دیت لەبارەی تالآنی کوردەکانەوە، بەڵام هیچ هەنگاویك نانریت بەرامبەریان. هەمیشە پیویستی پارەو پیاو بەهۆیەك دانەنریت کە بۆچی ئەوەندە کەم کار دەکریت. زەبیتەکان هاواری موچەیانەو رەفزی ئەوە دەکەن فرمانەکان جیبەجێ بکەن تا موچەیان نەدریتێو، ئیستاش هەرچی شتیکیان لە ئەستەمولەوە لی داوا دەکرێ، بێ هودەیە. بۆ ئەوەی خەرجیەکان مسۆگەر بکریت، دەبیت بەرهەمی دەیەك بفرۆشریت، لەبەر ئەوە، ئیمساڵ هیچ یارمەتیەك لە حکومەتەوە بۆ ئەو ناوچانەی توشی قاتو قری بوە، نابیت.

بەشیوەیەکی گشتی، وڵاتەکە لەبارودۆخیکی ناجیگیردایە، بەڵام لەوانەیە کەمتر لەمانگیك بەفر بباریت، ئەوسا وەك پیویستە لەشکر کیشی کوردەکان کەم دەکات.

(ئیمزا) ئیمیلیەس کلایتن

هاو پیچی ٢ی ژمارە: ٥٤

لە کاپتن کلایتنەوە بۆ مەیجەر ترۆتەر

بەریز، وان، تشرینی یەکەم، ١٨٨٠.

هەندێ دریژەی ترم (تفاصیل) سەبارەت بەراپەرینی کوردەکان دژ بە دەسەڵاتدارەکانی ئیران، پیگەیشتوە. یەکەم شت، پیویستە ئەوە بزانریت کە لە

دەوری سـابڵاخدا ئـەم خێڵانـەی لای خـوارەوە هـەن: لای بـاکوری رۆژهـەڵات و رۆژهەڵاتـەوە، میکـری (Mikry) کە پێکهاتوە لـە ٢,٠٠٠ مـاڵ؛ لـە باشـورەوە میوکـری (Meukury)، ٥,٠٠٠ ماڵ؛ لای باشوری رۆژئاواوە، مامش ٣,٠٠٠ ماڵ؛ لای بـاکوری رۆژئاواوە نزیک شنۆ، زازا ١,٠٠٠ ماڵ؛ وە لای باکورەوە نیوان سابڵاخو دەریاچـەی ورمێ کارەپاپاڤ ٣,٠٠٠ ماڵ. لەمانە، چوارەمی یەکەمیان کوردنو سونین، بەڵام قەرە پاپاڤەکان شیعەی ئێرانین.

کاتێک سەرۆک هۆزی کورد، هەمزە لە سابڵاخ هەڵات، پاش دەربازبونەکەی یەکەم جار رۆیشـت بـۆلای موکریـەکان (Meukry)، ئەوانـەی کـە بـو بـە سـەرۆکیانو پاشـان هەندێ پیاوی ئەساسی لەگەڵ خۆی بردو رۆیشـت بۆ لای ئێلی مامشو، راویـژی بـە سـەردارەکەیان کـرد. شـتێکی ئاشـکرایە کـە نارەزاییـەکی زۆر بـەربڵاو هەیـە بەرامبـەر فەرمانرەوایی ئێرانیو، سەرداری مامش یش رازی بو کە بۆ شۆرش بداتە پاڵ هەمزە. پاشان رۆیشتن بۆ شنۆ، کە عەبدوڵڵە خانی سەرداری زازا حاکم وەیـان پارێزگاریتی، واتیدەگـەن، خوشـکەکەی عەبدوڵڵـە خـان، ژنـی شـێخ عوبەیدوڵڵەیـە؛ لەهـەمو حالـەتێکدا، تێکەلیـەک (پەیوەندیـەک) لـەنێوانیاندا هەیـە. ئـەم عەبدوڵڵـە خانـە، بەشێوەیەکی زۆر خراپ رەفتاری لەگەڵدا کرابو لەلایـەن حاکمە ئێرانیەکـەی ورمـێوە، کە بەهۆی هەندێ بیانوەوە ناردبوی بەدوایدا، ئینجا گرتبوی، ١٠٠٠ جەلدەی لێدابو، وە تەنها دوای ئەوەی غەرامەیەکی زۆریشیان لێسەندبو، ئینجا رێیان پێدابو بڕوات. لەبەر ئەوە، بەخۆشیەوە رازی بو بەوەی بداتـە پـاڵ دو سەدارەکەی تـرو، بڕیاریـاندا هانا بەرن بۆ عەبدولقادری کورەکەی شێخ عوبەیدوڵڵە، کە لـە مەرگـەوەر دادەنیشـێو لەلایەن ئێرانەوە کراوە بە فـەرمانرەوای سـەرەکی ناوچـەکانو خێڵـەکانی نزیک سـنور. عەبدولقادر پشتگیری لـە مەسـەلەکەیان کـردو، دوای ئـەوەی پیاوەکانیـان کۆکـردەوە، کەوتنـە کشـان بۆ سـەر سابڵاخ. کاتێک بەسـەر رێگاکـەیاندا بـە قەرەپـەپاغدا تێپـەرین، خەلکەکەی لەترسی ئـەوەی لـەناو نـەبرێن، بـەناچاری دایانـە پاڵیان. ئێلـی میکریـش (Mikry) هەروەها دایانە پاڵیان، بەڵام ئاشکرا بو بە نابەدلیەوە بـو. ئینجـا سـابڵاخ بـە تـەواوی گـەمارۆ درا، حاکمەکـەی کـە بـەخوێن مـیربو، لەگـەڵ دەسـتوپێوەندەکەیدا لەناوەوە قەتیس مان. بە هـەرحاڵ، سـەرداری میکـری، وەک ناوبژیکـەرێک کـاری کـردو رێگە بە میرو دەستوپێوەندەکەی درا کـە برۆنو چەکو تفاقـەکانیان جێ بهێڵن. پـاش ئەمـە، بـەبێ ئـەوەی یـەک فیشـەک بتـەقێنرێت، سـابڵاخ تەسـلیم بـو. ئینجـا عـەبدولقادر ناردی بەدوی ئێلـەکانی باشـورو باشـوری رۆژهـەڵاتدا، تـا دەگاتـە بانـەو سـەقز، داوای لێکـردن تەسـلیمی بـبن. ئـەوانیش گـوێ رایـەڵی داواکـەی بـونو، پاشـان حکومـەتێکی هـەرێمی رێکخسـت، بـەدانانی حـاکم بۆ ئـەو ناوچانـەی تەسـلیم ببـون. دوای ئـەوە، لـە

سابلاخ وە پیشرەوی کرد بۆ روباری تاتاو، کە ولاتەکە دابەش دەکات بەسەر ئەو شوینانەی کە کوردەکانی بە شیوەیەکی سەرەکی لێ نیشتەجێیە، لەگەڵ ئەوانەی کە تایبەتە بە دانیشتوانە ئیرانیەکانی. واباس دەکرا، کە لیرە ٢٠,٠٠٠ کەسی لەگەلدا بوە، بەلام ئەم ژمارانە متمانەیان ناخریتە سەر. دوای ئەوە ناردی بۆ مەرحەمەترادو داوای کرد تەسلیم بیت. بەهۆی ئەوەی رەفزیان کرد تەسلیم بن، گەمارۆ، پەلاماردراو لەو ١٠٠٠ مالەی هەیبو، ٣٠٠ مالی تالانکرا. دوا زانیاری وا دەگەیەنیت کە عەبدوقادر بە چەند تۆپیك لەنیوان مەرحەمەتەرادو مەرەگەدایە، لەگەڵ تەقەمەنی تری جەنگدا کە کەوتونەتە دەستی. واباسدەکریت کە ئیرانیەکان تەقەلایەکی زۆر دەکەن بۆ ئەوەی بەرامبەر بەم شۆرشە بوەستن. سێ تابور پیکهینراوە، دوانیان لەتارانو تەوریزەوە بۆ سەر هیزەکانی عەبدوالقادر کۆ دەبنەوەو، ئەوی تریشیان بەلای رۆژئاوای دەریاچەی ورمێدا رێ دەکات (دەروات) بۆ هەرەشەکردن لە پاشەکشییان. رۆژانە هەوالی شەریکی قورس چاوەروان دەکرێ.

وا باسدەکریت دو فەیلەقی کوردی تریش لە شەرگەکەدا هەبن، یەکیکیان بە فەرماندەیی کورە گەورەکەی شیخ دایە لەنزیك مەرگەوەر، ئاشکرایە بۆ پاراستنی کشانەوەی عەبدوالقادرەو، ئەوی تریشیان بە فەرماندەیی خەلیفە سەعیدەو لە شوینیکدایە لەنیوان گەوەرو ورمێدا. سەعید لەگەڵ نیردراوی تردا هاتبو بۆ لای کوردەکانو، پیی راگەیاندبون کە تورکەکانیان لەگەلدایەو چەكو تفاقیان دەدەنێو، ئیستاش کاتی ئەوە هاتوە کە هەمو ئەو شتانەی عەلی خان لێی زەوت کردبوین (بەتالان لێی بردبون) لێی بسەندینەوە.

ژمارەیەکی لەبەرچاو دایانە پاڵ هیزەکەی سەعید، بەلام کاربەدەستە تورکەکان هەرەشەیان لیکردون کە نەچنە پاڵ ئەم بزوتنەوەیەو، زۆریشیان گەراونەتەوە بۆ مالەکانیان.

بەهۆی ئەوەی ئەو حاکمە ئیرانیەی ورمێ لەلایەن حکومەتەکەیەوە لۆمە کراوە بۆ ئەو روداوانە، بەوەی کە بەرپرسیار بوە لەدانانی عەبدوالقادردا، دەستی لەکار کیشاوەتەوەو هانای بۆ عەبدوقادر بردوەو خەلکەکەی ورمێش ملیان بۆ شیخ دانەواندوەو، باوەریش وایە کە یان هیزەکەی ژیر فەرماندەیی سەعید وە یان ئەوەکەی کورە گەورەکەی شیخ دەروات بۆ ورمێو دەیخاتە ژیر دەستی.

ئیمرۆ لەکاربەدەستە تورکەکانم بیستوە کە شیخ عوبەیدوالله خۆی لە سنور پەریوەتەوە بۆ ناو ئیران، بەلام ئەمانە دەلین شیخ بلاوی کردۆتەوە، ئەو هیچ کاریکی نیە بەم راپەرینەوە، بەلام کورەکانی بە پیچەوانەی خواستی ئەوەوە کار دەکەن. بیگومان، پیویستە ئەم بانگەوازە لەبەرچاو بگیردریت.

هـيزی قـايمكردنی تـازەی زۆر بـەرەو ئـيرە ئاراسـتە دەكريـت. دابەشـكردنی لەشكرەكان لەولايەتی واندا وەك لای خوارەوەيە:

گـەوەر، ٢ بـەتاليۆن، ٤ تۆپـی شـاخ؛ باشـقەلا، ١ بـەتاليۆن، ٢ تۆپـی شـاخ؛ جولەميرگ، ١ بەتاليۆن، ٢ تۆپی شاخ؛ وان، ٤ بەتاليۆن، ٤ تۆپی شاخ.

هەروەها ژمارەيەكی بچوكی سوارەش لە خالی هەمە جۆردا هەن.

ويرای ئەم هيزانەش پيم راگەيەندراوە كە دو بەتاليۆن لەديار بەكرەوە بەرەو ئيرە بەريوەيەو دوانيش لـە ئەرزبخانـەوە، لەكاتيكدا كە ٤ی تريـش هـەر لـە ئەرزبخانـەوە فەرمانييان پيدراوە ئامادەبن بۆ كەوتنەڕێ.

پيدەچيت مەسەلەكان لە كيشەو گرفت نزيك ببنەوەو، بەشيكی زۆريش بەندەبيت لەسـەر ئاكـامی پيكـادانيك لـەنيوان ئيرانيـەكانو هيزەكـەی عـەبدوالقادردا. ئەگـەر ئەوەكـەی دواوە (عـەبدوالقادر) سـەركەوتو بـو، وا ئەنجامـەكان زۆر مەترسـيدار دەبـن، بەلام ئەگەر تيكشكيندرا، ئەوا لەوانەيە جولانەوەكە بەخيرايی هەرەس بينيت، چونكە بيگومان ئيلەكانی ميكریو قەرپەپاغو، لەوانەيـە، ئيلـی تريـش، هـەر دەستبەجێ لی بكشينەوەو مەترسی تالانكردنی بێ ياسايیو كاولكردن لەلايەن ئيلـە لەيـەك تـرازاو و پەرەوازەكانەوە بيتە كايەوە.

ئەو زانياريانەی لەسەرچاوەی ترەوە بە من دەگەن، جەخت لەسەر ئـەو هەوالانـەی سەرەوە دەكەن، بەلام واتەواتی زۆر دژ بەيـەكيش هەنـە، كـە لەوانەيـە پيوەنـانی زۆری پيوەبێ، لەهەردو ژمارەی هيزی كوردەكانو چەندايەتی ئەو سەركەوتنانەی پەيوەست بوە پيوەيان؛ بەلام، من لەو باوەڕەدام ئاشكرايە، كە مەسەلەكە زۆر بەجدی دادەنريت.

(ئيمزا) ئيميليەس كلايتن

هاوپيچی ٣ی ژمارە: ٥٤

لە كاپتن كلايتن وە بۆ مەيجەر ترۆتەر

بەريز، وان، ٢٧ی تشرينی يەكەم، ١٨٨٠.

دوينـێ مـالی پيـی راگـەياندم كـە بروسـكەيەكی لـە ئيرانـەوە پيگەيشـتوە دەليـت پيكـادان لـەنيوان ئيرانيـەكانو كوردەكـاندا رويـداوەو، كوردەكـان شـكيندراونو زيـانی ٣٠ كەسيان بوە. بەلام زۆر لەوە دەچێ كە پيكادانەكە شەريكی گشتی بوبێ.

هـەروەها زانيـاريم پيگەيشـتوە كـە، كـاتيك هـيزی كوردەكـان بەرپـەرچ ئەدرانـەوە، شيخ موستەفا، كە يەكيكە لە خەليفەكانی عوبەيدوالله، لـەگـەڵ ٣٠٠ كەسـدا لـەبـەردەم

گوندی جیهانگیر ئاغادا وه دەرکەوتن‌و گوتی گوندەکە دەسوتینی گەر خەلکەکەی نەدەنە پالیان‌و، ناچاریش بو ئەو کارە بکات.

هەروەها بیستومە کە زۆر لە نەستۆریەکانی شەمدینان کە بدەنە پاڵ هیزەکانی شیخ.

ئەو کوردانەی هاتونەتە وان دەلین، شیخ عوبەیدوالله ناردویەتی بەدوی خەلکیداو داوایان لیدەکات دژی ئیرانیەکان راپەرن‌و، واتەواتیش هەیە کە شیخ دوای ئەوەی لە ئیرانیەکان دەبیتەوە، لا ئەدات بۆ سەر تورکەکان. من لەو باوەرەدام کە ئەو (شیخ) پلانیکی بەربلاوی هەیە بۆ یەکخستنی هەمو کورد لە ولاتیکی سەربەخۆدا بە سەرۆکایەتی خۆی. یەکەم شت، هەلومەرجەکان سەرنجیان بۆ لای کوردستانی ئیران راکیشاوەو، هەولئەدات حکومەتی ئیران ناچار بکات وەك فەرمانرەوای کوردەکانی ئیران دانی پیادابنیت و، پاشان لائەداتەوە بۆ ئەم تەرەفەو هەولئەدات مافەکانی لە تورکەکان وەدەست بهینیّ.

دو بەتالیۆنی زیاتریش بەخیرایی دەکەونە ریّ بۆ هەکاری.

واتەواتی ئەوە هەیە کە روسەکان لەشکر دەنیرن بۆ کۆمەکی ئیرانیەکان. من نازانم گەر هیچ بنچینەیەك (اساس) هەبیّ بۆ ئەمانە، بەلام قەشەیەکی نەستۆری کە لە روسیا گەراوەتەوە، رایگەیاندوە کە لەشکریکی گەورە لە یەریڤان کۆبۆتەوە.

(ئیمزا) ئیمیلیەس کلایتن

ژمارە: ٥٥

لە کۆنسۆلی گشتی، ئابۆت وە بۆ ئیرل گرانڤیل (لە ٤ی کانونی یەکەمدا گەیشتوە)

گەورەم، تەوریز، ١١ ت٢، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کەهاوپیچ راپۆرتیك لەسەر وەزعی مەسیحیە نەستۆریەکانی ورمیّ بۆ جەنابتان بنیرم کە لەئاکامی ئەو لیکۆلینانەوە هاتوە کە لەماوەی دوا سەردانم بۆ ئەو ناوچەیە، کردومەو، لەو باوەرەشدام کە شوینی رەزامەندی جەنابت بیت.

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

هاوپێچی ژماره: ٥٥

راپۆرتی کۆنسوڵی گشتی، ئابۆت لەسەر وەزعی مەسیحیە نەستۆریەکانی ورمێ

بۆ ئەوەی بۆچونیکی راستو بیگەرد دەربارەی ئەو شوینەی نەستۆریەکانی تیا دانـراوە پیکبـهینن، پیدەچـو ناچـاربین بـەوردی لـە پەیوەندیـەکانی نیـوان کریچیـە مەسیحیەکانو خاوەن مولکـە موسـلمانەکانیان بکۆڵینـەوە، هـەروەها ئـەو شـیوازەی بەکار دەهینرا بۆ کۆکردنـەوەی باجو خـەراجو، بەراورد کردنیکیش لەنیوان حالـەتی ئەو شتانەی کە هەردو رەگەزەکە بەدوای یەکدا تیایدا ئەژین.

دەشـتی ورمـێ، کـە شـارەکەی تیادایـە بـەو نـاوەوە، نزیکـەی ٥٠ میـل بـۆ بـاکورو باشور دریژ دەبیتەوە. لەلای رۆژهەلاتیەوە، دەریاچەیەکی خوییاوی هەیە، بەپانتایی ٣٠٠ کیلۆمەترو، نزیکەی ٥٠٠ گونـد بـەچری لـەو نـاوەدا بلاوبونـەتـەوەو، سـەرو ١٠٠ گونـد لەمانــەش خــەلکانی مەســیحی نەســتۆرینو ئــەوەش دەمینــێ (باقیەکــەی) موسـولمانن. زۆرایـەتی موسـولمانەکان شـیعەن، بـەلام هـەروەها ژمارەیـەکی زۆری گونـدی پـرشو بـلاو لەدەشـتەکەدا هـەن، کـە کـوردە سـوننی مەزەبـەکانیان تیـادا نیشتەجێیە.

ئەوسێ روبارە سەرەکیەی کە لە چیاکانەوە هەلدەقولین، ئاوی دەشتەکە دەدەنو خۆیان لەناو دەریاچەکەدا بەتاڵ دەکەنەوە ئەمانەن– چەهر چای، براندوز چـایو، نەزلو چای. دەشتی ورمێ، ئەوەندە بە پیتو پر دارو درەختە، شایستەی ئـەو ناوەیـە "بەهەشتی ئیران" کە لە بەهاراندا پێی دەلین.

خـاوەن مولکـەکان، وەیـان گـەورەی گوندەکـان، بەشـیوەیەکی سـەرەکی ئیلـی ئەفشارنو شیعە مەزەبن.

سیستمی باجو خەراج لەهەندێ گوندا بە "گورال" ناودەبرێ، کە واتا حەرفیەکەی "ببینەو وەربگرە"یە.

ئەو باجانەش کە بەپیی ئەمە دەسەندرێ بریتین لە: باجی خانوی موسولمانان، ٥ قران =؛

هـەمان شـت بـۆ مەسـیحیەکان، ٨ قرانـە= ؛ بـاج لەســەر ئـاژەڵ، موسـولمانو مەسیحیش وەکو یەك ئەیدەن، وەك لە خوارەوە هاتوە: گامیش، ٣ قـران= ؛ مانگـا، ١،١٠ قـران؛ مـاین، ٣ قـران= ، مـەر، ١٠ شـاهی= ؛ گـوێ دریـژ، ١،١٠قــران لەســەرو ئەمانەشـەوە، هـەمو ئـەو مەسـیحیانەی تەمـەنیان لەسـەرو ١٥ سـالیەوەیە، بـاجیکی سەرانە (رای) لە بری خزمەتی سەربازی ئەدەن، کە سالانە ٥ قرانە=

نیشـانە بـەوەی سـەرەوە، مـن تیناگــەم لەســەر چ مــەبدەئیکی یەکسـانی دەبـێ مەسیحیەکان ٣ قران لە موسولمانەکان زیاتر بدەن بۆ باجی خانو.

سەبارەت بەو پەیوەندیانەی کە لەنیوان کریچیو خاوەن مولکەکان، یەك بەدوای ئەویتردا هەیە، وا دیارە ئەوەی یەکەمیان، جا موسولمان یان مەسیحیەکان بن، هەمان سیستەم دەیانگریتەوە. خاوەن مولك بەرپرسیارە بەرامبەر حکومەت بۆ کۆکردنەوەی باجو خەراج، بەپارە بیت یان هەر جۆریك، کە بۆ هەر گوندیك دەقەبلیندریت؛ ئەو برە پارە دەستنیشانکراوەی کە سالانە داوا دەکریت بچیتە سجلاتی حکومەتەوە. لەلایەکی تریشەوە، کریچیش بەرپرسیارە بەرامبەر خاوەن مولکەکە بۆ دانەوەی قەرزی ئەو باجەی لەسەریتی، ئەوەی کە کەسایەتی شەخسی خۆی بە تەواوی لەسەری بەندە، جا ئەگەر سیستمیك لە بنچینەدا عادل بیت، وە یان بگۆریت بۆ ئامرازیکی چەوساندنەوە.

ریك لەنزیك کۆلیجی ئەمریکاییەوە کەمن تیایدا دەژیام دو گوند هەبو- یەکیکی موسولمان، ئەویتریان هی مەسیحی- هەریەکەیان ١٥ مالی تیادا بو و، هەردوکیشیان هەمان خاوەن مولکیان هەبو. من وای بۆ دەچوم کە ئەو سیستەمەی لەم نمونەیەدا بەکار دەهینرا، پیوانیکی باش بوبیت لەوەی کە لە هەمو دەشتی ورمیدا پیرەو دەکرا. لە هەردو ئەم گوندانەدا، خاوەن مولکەکە تۆوی ئەدا بۆ چاندنی غەلەکە، کە (؟) بەشی لی وەردەگرتو کریچیەکەش یەك بەش. بەرهەمی سالانە نزیکەی ٥٠ خەروار گەنم بو. حکومەت باجی تارادەی ٥ قران لە هەر خەرواریك وەردەگرت. بەو پییە، سەرجەمی باجەکان دەبوە ٢٥ تومان لە سالیکدا. گەر ژمارەی دانیشتوانەکە بە ٧٥ کەس دابنیین. هەر مالەو پینج کەس، ئەوا باجی سالانە دەگاتە ٣ تومان بۆ هەر یەکیك، کە بەرامبەر دەوەستیت، کاتێ دەمبینی موسولمانەکانو مەسیحیەکان سیستمیکی هاوشیوە دەیگرتنەوە، زۆر ئازارم دەچیشت بۆ لیکدانەوەی ئەوەی گەر موسولمانەکان بەشیوەیەکی تایبەتیو لەهەرچی رویەکەوە بێ، لەسەر ئازارو زەرەری ئەوەکانی دواوە (مەسیحیەکان) (امتیازیان پێ درابیت). ئاکامی لیکۆلینەوەکانم ئەوەبو کە چەندین نمونە دەرکەوتنەوە، کەخاوەن مولکە موسولمانەکە بەم ریگەیە ئەیدا بەلای هاو ئاینەکەیدا. لەبری ئەوەی بەشیوەیەکی بابەتی لەسەر بەندی ریکەوتنەکە بروات، سەبارەت بەدابەشکردنی تۆو، وەك لەسەرەوە باسکرا، هەندێ جار ریگەی ئەدا بە کریچیە موسولمانەکان کە چەند دۆنمیکی کەم لە ئەرز بە تۆوی خۆیان بچینن و دو بەشیش لە غەلەکە تەرخان بکات، کەچی نەرمیی لەم شیوەیە هەرگیز پیشانی نەستۆریەکان کە یاسایان بەوپەری توندیەوە بەکار دەهینرا، نەئەدرا.

لەدەشتی ورمێدا، سەردانی چەند گوندیکم کرد، کە دانیشتوانی هەندیکیان تەنیا مەسیحی بون، ئەوانی تریش موسولمان. بەلای منەوە جوتیارە مەسیحیەکان

بەشیوەیەکی گشتی بوەو پۆشتەتر بون، بەلاَم لەبەر ئەوەی بەزۆری کەمایەتی بون، کەمتر دەیانتوانی سەرکەوتوانە بەرامبەر خاوەن مولکە چەوسینەرەکەیان بوەستنەوە وەك هاوسێ موسولمانەکانیان.

کاتێ بیستم کە لە گوندی ئەردەشای کە مولکی دەولەتەو لەژێر سیستمی "گورال"دایە، باج و خەراج بە گۆترەترین (کیفی- اعتباطی-) شیواز دەسەپینرا، نارەزاییەکی دۆستانەم لای حاکمی ورمێ دەربری، کە دەستبەجێ گەورەی گوندەکەی بانگ کرد بۆ حساب کردن و، فەرمانی توندی دەرکرد بۆ ریگەگرتن لە دوبارەبونەوەی خراپەکاری لەو بابەتە.

لە گۆك تەپە، کە یەکیکە لە هەرە گوندە گەشەکردوەکانی ناو دەشتەکە، مامەوەو سەر لەبەیانی رۆژی یەك شەمە لە کلیسە نەستۆریەکەدا نویژم کرد. کۆمەلیکی گەورەی خەلکی نەستۆری، پیاوان، ژنان و، منالاَن لەهەمان نویژدا بەشدار بون. لەدوای نیوەرۆدا، لە کلیسەیەکی بچوکدا لە میسینورە ئەمریکیەکانی تایەفەی (مەزەبی) پریسبینزیان دروستیان کردوە، ئامادەی نویژیکی گشتی بوم. دوای هەردو نویژەکە، بەزمانی تورکی وتاریکم بۆ خەلکەکە خویندەوە، دلنیام کردن لەو بایەخە زۆرەی کە خاوەن شکۆ شاژن (ملکە) بە شەخسی داویەتی بەخیرو خۆشییان، وەك کەسانیکی مەسیحیو، لەکاتیکدا کە هانم ئەدان بۆ بەجێ هینانی ئەرکەکانیان وەك رەعیەتی شا، ئەوەشم بۆ رون کردنەوە کە بەهۆی ئەو دۆستایەتیەی کە لەنیوان ئیران و ئینگلستاندا هەیە، شای ئەو ولاَتەی دواینە (ئینگلستان) بەم دواییانە بەشداری لە تەبەروعیکی سەخیدا کردوە بۆ بەهەناچونی ئەو نارەحەتیەی قاتوقریەکە هینابوی.

بەداخەوە دەلیم کە لە هەندێ گوندەکانی سەر روباری نازلو چایدا، خاوەن مولکەکان بەشیوەیەکی فراوان پەنایان دەبردە بەر کاری سوخرە بۆ کیلاَنی کیلگەی برنج و باخی رەزەکانیاندا. وەك من دەیزانم، ئەو کریکارانەی کە لەهەردو موسولمان و مەسیحیەکانەوە بە سوخرە دەبران هیچ موکافەئەیەکی ماديان نادریتێ بۆ کارەکەیان و بەدەگمەنیش گەر پارەوە نانیکیان بدریتێ، ویرای ئەمانەش چەندین گازندەم پێ گەیشتوە کە زۆر جار لەلایەن سەرکارەکانیانەوە بەدلرەقیەوە لییان دراوە. پیدەچێ، مەسیحیەکان زۆرتر لە موسولمانەکان راپیچی ئیش بکرین و، چاکیش وایە کە سیستمەکە بە تەواوی نەهیلریت. سەربارى ئەو قاتوقریە دردۆنگەش کە ولاَتەکەی لەناو بردوە، لەوە ناچیت حکومەت هیچ کام لە باجەکانی واز لیهینابیت. لەم روەوە، موسولمان و مەسیحیەکان، وەك یەك هەمان کارەساتیان توش بوە؛ بەلاَم بیگومان ئەوانەی یەکەم (موسولمانەکان) زۆرتر توشی قاتوقریەکە هاتون، چونکە هیچ ریکخراویکی خۆجییی لەناو کۆمەلگاکەیاندا نەبوە بۆ

بەهـەناچونی نارەحەتیەکەیانـەوە، کـەچی نەسـتۆریەکانی کـە لەسـەر پیشـنیاری میسـیونیرە ئەمریکاییـەکان کاریـان کـردوە، کۆمیتـەی فریاگوزەریـان پیکـهیناوە، تەنانەت پیش ئەوەیش کە سەرمایەیان لە ئینگلستان و ولایەتە یەکگرتوەکانەوە بۆ بنیردریت. بەم ریگەیە، ژمارەی گەورە لە مەسیحیەکان، لە برسیتی رزگاریان بو. یەك یارمەتی ئەویتری ئەدا تاوەکو سەرچاوەکانیان بە تەواوی نەئەما،؛ بەلام لە هەندێ حالەتدا، دانیشتوانی ژمارەیەکی زۆر لە گوندە ئیرانیو کوردەکان، بە تەواوی لەناو چون و، لەهی تریشدا سەرجەمی دانیشتوانە نیرینەکان مردن و ژمارەیەك لە بیوەژن و منالیان بە تەواوی بێ دەرەتان بەجێ هیشت.

هەندێ جار، ئەو سیستمی چەوساندنەوەیەی کە پەنای بۆ دەبرا بۆ کۆکردنەوەی باجو خەراج، لەکاتیکدا کـە رو ئـەدات گـەورەی گوندەکـە کابرایـەکی بـێویژدان و، بۆگـەنیی سەرچاوەکانی عەدالـەت، خـەلکانی فاسـدو زەرەر بەخشـن، کـە شـیوەیەکی گشـتی لـە محمدیـانو موسـولمان وەك یـەك پیکدینـن؛ لـە ئـەنجامی گرتـن لایـەنی نویژیکـدا، مەسـیحیەکان نـاتوانن بەرهەمـەکانیان بـۆ فرۆشـتن بـهینن بـۆ بـازارو، موسولمانەکانیش رەفزی ئەوە دەکەن بیکرن؛ بەهۆی ئەوەی دانیشتوی شوینە پـر پشیویەکانی سەر سنورن، کە دەسەلاتیان لی زۆر لاوازەو، ئەو ناوچانەن کـە خـراپ بەریوە دەبرین، هاوولاتیانی ورمێو گشت دانیشتوانی دەشتەکەی دەوری، دەکەونە بەر (عرضە) پەلاماردانی بەردەوامی کوردەکانەوە، کەوا لە ژیان ومولك و مالٚ دەکەن لە هەمو بەشیکی تری ئیمپراتۆریەکەدا نائەمین تر بیت. کاریکی ئەستەم بتوانرێ چارەسـەریکی هەمیشـەیی بـۆ ئـەم بـارو دۆخـە ناهـەموارە دابنریت. بەتەنـها کـات، یاساکانی تارادەیەك گۆرانکاریە سیاسیەکان دەتوانن کار بۆ چارەسەریکی رادیکالانە بکەن.

بەلام جۆریکی تریش لەگازندە هەیە کە پیدەچێ دان بە ریگە چارەیەکدا بنیتو، لەناو ئەمانەدا یاسای "جدیـد الاسـلام" دینمـەوە. لەروانگـەی ئـەم یاسـایەوە، گـەر ئەندامیکی خیزانیکی مەسیحی ببیتە موسولمان، ئەوا لە مولك و مالی ئەو خیزانەی بەردەکـەویت و، وشـەی خـیزانیش تەنـها بـاوك و دایـك ناگریتـەوە، بـەلکو خزمـە دورەکانیش. زۆر دەگمەنە مەسیحیەك بەم اغرایە لە دیـن وەرگـەرێ، بـەلام شـتیکی نائاسایی نیە کە گەنجیکی موسولمانی سەرکیش کچە مەسیحیەکی خیزانیکی بوەو دەولەمەند تـەفرە بـدات، یـان بـەزۆر بیفرینـێ، بـۆ ئـەوەی بـلاوی بکاتـەوە کـە بۆتـە موسولمان و، داوای مولك و مالی خیزانەکەی بکات.

ئەگـەر کچەکە دەسـتبەرداری ئاینەکـەی نـەبێ، ئـەوا تـەواو شـتیکی ئاسـانە کـە کچیکی تر بهینیت بۆ ئەوەی دەوری ئەوی (مەسیحیەکە) بۆ بببینیت؛ دەتوانرێ تەنها

له دادگادا بەپەچەوە پیشان بدریت. چەندین حالەت رویداوە، کە بەم ریگەیە مولك و مالی چەندین خیزان زەوت کراوە.

لابردنی ئەم یاسا ناقۆلایە، کە ئیهانەیەکە بۆ ئیمانە گشتیەکەمان، هاندەریکە یارمەتی تاوان ئەدات، پیشیلی هەمو مەبدەئیکی عەدالەت (دادوەری)، ئاین و مرۆڤ دەکات، هاندەرو ئاگادارکەرەوە دەبیت بۆ حکومەتی ئیران لە سۆنگەی ئەوەوە کە بەردەوامبونی زیاتری، سەلبی ترین انطباع لەئەوروپادا دروست دەکات و، چاکتر بۆ ئیران لەوەدایە ئەو یاسا خراپە پر شەرمەزاریە لەرەگەوە دەربهینیّ، پیش ئەوەی فشاری دەرەوەی بخریتە سەر بۆ لابردنیو گەر بە انصافەوە بروانینە حکومەتی ئیرانی، لەو باوەرەدام کە شتیکی راستە ئەوەش بلیم کە کاتیك حالەتی فراندنی بەزۆر دەهینریتە بەردەمیان، ئامادەن بۆ ریگە چارەیەك بۆی. ئەو لایەنانەی کە ریگە لەرەوتی عەدالەت دەگرن فەرمانبەری ئیرانی نین، بەلکو قەشە ئیرانیەکانن. من لەم جۆرە، دو حالەتم هەبوە کە لە دو سالی رابوردودا مامەلەم لەگەڵ کردون. لە هەردو حالەتەکەدا، کچەکە گیردراوەتەوە بۆلای دایك و باوکیو تاوانکارەکەش سزا دراوە. دوا حالەت چەند مانگیکی کەم لەوەبەر رویداو، هیشتا هەروا مابۆوە کاتیّ تەوریزم جیّهیشت و رۆیشتم بۆ ورمیّ. بە گەیشتنم بۆ ئەویّ، زانیم کە تاوانکارەکە، لە ئەنجامی گازندەکانی وەزیری مفوض حکومەتی خاوەن شکۆو خۆمدا بە زیندانکردنی ٣ حەفتەو غەرامەیەکی قورس لە تاوانەکانی پەشیمان بۆتەوە. بۆ ئەوەی سزاکە تەواوتر بیت، لەسەر داوای من، حاکمی ورمیّ گەرەنتیەکی نوسراوی لەتاوانکارەکە سەندو، لەژیر سزای توندا بەستیەوە تا لەداهاتودا بە رەوشتی جوانەوە رەفتار بکات.

لەم ولاتەدا، شایەتی مەسیحیەك دژی موسولمانیك لەدادگایەکی دادوەریدا وەرناگیریت وەك لە تورکیادا هەیە؛ بەلام هەرچۆنیك بیت، تورکیا لەبنەرەتدا لەریگەی بانگهیشتنی ئیمپراتۆری هەمە جۆرەوە دانی بەوەدا ناوە کە لەم روەوە هیچ جیاوازیەك نیە لەنیوان دو رەگەزەکەداو؛ بەوپییەش، هیزە ئەوروپاییەکان بناغەی قایمیان هەیە کە کاری لەسەر بکەنو بەوهۆیەوە بۆیان هەیە وەك مافیك داوای رزگارکردنی تەواوی ئاینییو سیڤیلی هەمو دانیشتوانە مەسیحیەکانی ژیر دەسەلاتی سولتان بکەن. لەم روەوە، لەوانەیە چاکتر وابیّ کە بیر لەوە بکریتەوە هیچ دەستپیشخەریەك (مبادرە) لە ئیراندا نەکریت، بە پیشاندانی خواستیان بۆ حکومەتی شا، بۆ دەرکردنی فرمان بۆ مەسیحیو جولەکەکان کە لە ریگەیەوە هەمان ئەو وەزعو ئیمتیازەیان پیّ بدریت کە رەگەزی دەسەلاتدار هەیەتی. من باوەر ناکەم کە ئەو فەرمانانە لەهەمو کاتیکدا بەوردی جیبەجی بکریت، بەلام دەنگی ئینگلستان کیشیکی قورستری دەبیت کاتیك بەراشکاوی وەك مافیك داوای وەستاندنی ئەو

خراپەکاریانە دەکەین کە لەم کاتەدا دەتوانین تەنها ئاگاداری دۆستانە وەیان نارەزایی معتدل بە نەبرەیەکی لاواز دەرببرین.

هەروەك ئیستا باسم کرد، نەستۆریەکان باجیکی تایبەتی دەدەن، کە لەخزمەتی سەربازی دەیان بویری (اعفاء)؛ بەلام لەم دواییانەدا، دەسەلاتدارەکان دەستیان کردوە بەوەی کە زۆریان لیبکەن وەك مۆسیقاژەن لە تیمە سەربازیەکاندا خزمەت بکەن. ئەمان بەرقەوە (کراهیە) لەم سیستمە دەروانن، چونکە لە سەربازیدا لەنزیك موسولمانەکانەوە دایاندەنێو، دەبیتە هۆی ئەوەی ئەوانیش بەدلرەقیو کەم ریزەوە رەفتاریان لەگەڵ بکەنو، خوازیار دەبن کە لەم روەوە تەواو ببوردرین.

نەریتیکی نەستۆریەکان ئەوەیە کە هەمو سالیك بەژمارەی زۆر سەردانی روسیا دەکەن. هەندیکیان لە تفلیس یان لە شوینەکانی تری قەفقاس وەك کریکاری رۆژانەو ئیشی دەست کاریان چنگ دەکەویت؛ هی تر، خۆیان لە سوالکردندا دەبیننەوەو بۆ ئەو مەبەستەش دەچنە مۆسکۆو پیتەرسبورگ. لەوانەیە، لەدنیادا هیچ رەگەزیك نەبیت وەك ئەمان ئەوەندە وابەستە بن بە سوالکردنەوەو، واش دەردەکەویت کە لەم روەوە کاریکی گەشە کردویان هەبێ. حساب کراوە، سالانە ٥,٠٠٠ نەستۆری سەردانیروسیا دەکەن، لەوانە ٣٠٠ بۆ ٥٠٠ کەسیان بۆ مەبەستی سوالکردنو ئەویشی ماوە، بۆ گەران بەدوای کاردا دەچن؛ داهاتی سالانە لەو سەرچاوەیەی پیشوەوە ریژەی ٤,٠٠٠ لیرەو، ئەوەی دوایشەوە ١٠٠,٠٠٠ لیرە پیشان ئەدات.

بەهەرحاڵ، نەستۆریەکان، لەگەرانەوەیاندا لە سەفەرەکەیان، بەشیکی زۆر لە دەستکەوتەکانیان لە خاکی ئیراندا لێ دەسەندن. کاربەدەستەکانی سەر سنوری ئیران، کوردەکان، پاسەوانەکانی حکومەت ئەوانەی بەروالەت بۆ گرتنی دزو جەردە دانراون، بەلام پەنا دەبەنە بەر کاری نایاسایی بۆ پەیداکردنی نان– لەم دواییانەدا ئەم خەلکە بەدبەختانەیان بەبێ بەزەییترین شیواز روت کردۆتەوە بەلام لەروی دادوەریەوە سەبارەت بەکاربەدەستە ئازەربایجانیەکان، پیویستە ئەوە بلیم کە بەشیوەیەکی نەگۆر ئامادەن ئەم زولمو زەرەرانە ببژیرن کە رەعیەتەکانیان داویانە، لەهەر شوینیك گازندە لەسەر مەسەلەکە دەکریو، وەلیعە هەدی پایە پلندیش توندترین ئیجرائاتی کردوە بۆ ریگەگرتن لە رودانەوەی ئەو جۆرە کارانە. بەتەنها سالی پار، لەسەر پیشاندانی حالەتیکی در دونگی لەم جۆرە، ئەو فەرمانبەرەی لە کارخستبو کە بەشیوەیەکی سەرەکی بەرپرسیاربو، وە هەموو کەلوپەلی نەستۆریەکانی بۆ گیرابونەوە کە لەدەستیان دابو.

هەرچەندە لەوەی سەرەوەدا دەبینریت کە دۆخی مەسیحیەکان خواستی زۆر جێ دیلیت بۆ جیبەجێکردنیان، بەلام گومان لەوەدانیە کە لەو سالانەی دواییدا

بەجۆریکی لەبەرچاو چاك بـوە. لـەم بۆچونـەمدا، هـەردو میسـیونێرە ئەمریکیـەکانو نەستوریەکان خۆشیان پشتیوانیم لێ دەکەن. فەرمانبـەرە ئیرانیـەکان وەك دەسـەڵات، زۆر لیبوردون (متسامح)و، هەرگیز تەنگ بە مەسیحیەکان هەلناچنن لەپـەیرەو کردنی ئەرکە ئاینیەکانیاندا. ئـەو نفوزەی کـە میسـیونێرە ئەمریکاییـەکان بەراسـتی (بحـق) لـەناو وڵاتەکـەدا بەدەسـتیان هینـاوەو، ئیسـتا بـۆ چـل سـاڵ دەچیـت لـە نـاو نەستۆریەکاندا کار دەکەن، پاراستنی کافییان بۆ مسۆگەر دەکات لەحالـەتی زولمی ئاساییدا (عادی- بسیط). کاتیکیش حالەتی جدی روئەدات، میسیونێرەکان راپۆرت ئەدەن بە منو، منیش هەمیشـە کاربەدەستە ئیرانیـەکانم بینیوە ئامادەن بۆ بژاردن. لەمەسەلەی گیروگرفتی تایبەتیدا، هانا دەبەم بۆ یارمـەتی وەزیـری مفوض حکومـەتی خـاوەن شـکۆ لـەتارانو، بـەهۆی ئـەم ریگایانـــەوە هەمیشـــە ســـەرکەوتو بـــوم لـــە وەدەستهینانی ئامانجی خوازراودا.

هـەمو سالیك، ئـەو ورەو چاکبونـە ماددیـەی زیاتر لـەنیو نەستۆریەکانی ورمـێدا لەبەر چاوە، بەزۆری بەهۆی هـەولو تەقەللای میسـیونێرە ئەمریکاییەکانەوەیـە. لـەناو هەمو گوندیکی نەستوریدا، مسیونیرەکان شـوینیکیان بۆ عبادەتو قوتابخانەیەك بە قەشـەو مامۆسـتاکەیەوە هەیـە. خانوەکـانی مسیونەکە لـەدەرەوەی شـارن، کۆلیجیـك، خەستەخانەیەكو، مالی جێنشینیان تیدایـەو، لـە ١٥ دۆنم زەویدان؛ ئەمانـە هـەموی بینای زۆری جوانو، شایەتی راوەستاوی لیبوردویی حکومەتی ئیرانن. نەستۆریەکان ئـەم نـەوە پیاکـەوتوە خویندنیکی چاكو راستیان هەیـە، هـەم ئـاینیو هـەم دنیـایی (علمـانی)و، فـیری خویندنـــەوەو قســـەپیکردنی زمـــانی ئەنگلوســـاکونیش دەبـــن. مەسـیحیەت، بەبلاوکردنـەوەی عبـادەی خـۆی لەهـــەمو شـوینیکی ئـەم ناوچانـەدا، باشترین ضمانـەت وەدەسـت دینیـت بـۆ پیشـەوەچون لـەداهاتوداو، هیـدی هیدیش بانگەوازی نزیکبونەوەی (یبشر- یعلن) سەردەمیکی روناکیو ئاشتی دەکات.

(ئیمزا) ولیام جی ئابۆت   تەوریز، ١١ ت٢، ١٨٨٠

ژمارە: ٥٦

لە کۆنسوڵی گشتی، ئابۆت وە بۆ ئیرل گرانڤیل- (لە ٤کانونی یەکەمدا گەیشتوە)

گەورەم،   تەوریز، ١٥ی ت٢، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کە هاوپیچ هەلبژاردەی یادەوەری رۆژانەکانم کە لەورمێ دامنابو لەکاتی هوروژمی کوردەکاندا، لەگەڵ کۆپی ئەو نامەیەم کە بۆ وەزیری مفوض حکومەتی خاوەن شکۆ لەتاران دەربارەی هەمان مەسەلە ناردبوم، بۆ جەنابتان بنیرم،

هەروەها باسیکی ئەو گەشتەم بکەم کە بۆ ناو مەرگەوەر، شنۆ، سولدوزو، سابلاخدا کردوومە بۆ بارگەی ئیرانیەکان لە بناب.

بە بیستنی هەوالەکانی پر لەترسی هاتنە پیشەوەی لەشکری کوردەکان بەرەو تەورین، بەئەرکی خۆمم زانی ورمێ جیهیلمو، ئەوەندەی بتوانرێ بێ دواکەوتن بگەریمەوە بۆ شوینەکەی (پۆستەکەی) خۆم. خەتەریکی زۆرم دەهاتە رێ گەر هەولمبدایە بەریگائاساییەکەی سەلماس‌دا وەرگەرامایە، چونکە شیخ سادق لەوەدا بو پەلاماری هیزەکەی ئیران بە فەرماندەی تەیمور خان لەو نزیکانەوە بدات. تەنها ریگەی کراوە بۆ من ئەوەبو کە پشت ببەستم بە یاوەریکی کوردەوە کە شیخ دابومیێو ریگەی خۆم بگرم بەناو ئەو ریزە ئاواییانەی تەسلیم بە سوپاکەی ببون. تەنانەت ئەو ریگەیەش کە من هەلمبژاردبو، مەترسی زۆری تیدابو و، ئەو کاتە ئاهیکم پیداهاتەوە کە لەکۆتاییدا چومە ناو بارگەی ئیرانیەکانەوە.

لەبەر ئەوەی شیخ پیی راگەیاندبوم، کە یاوەرەکە لەبارەگای کوردەکان (حرس-مرافق) چاوەروانم دەکات، ناچار بوم بچم بۆ ئەویێو، بینیم ئامادەیە بۆ ئەوەی لەگەلمدا بروات.

لەماوەی مانەوەمدا لەورمێ، وام پێ راست بو کە هەمو قورسایی نفوزم بخەمە سەر شیخ، هەم بۆ ئەوەی خوینی ناپیویست نەرژینرێو، هەم بۆ مسۆگەرکردنی سەلامەتی شەرنەکەرەکان.

بیگومان تالانکردنی گوندەکانی مەسیحیو موسولمانەکان لە دەشتی ورمێ لەلایەن سەربازە کوردەکانەوە شتیکی لەدەست بەدەرنیەو؛ ترسی ئەوەشم هەیە کە بونی سوپایەکی گەورەی زیادەی ئیرانیەکان لە ناوچەکەدا، بارودۆخەکە لەم روەوە زیاتر ئالۆز بکات.

کاتێ لە ورمێ بومو لە گەرانەوەشمدا لە گەشتەکەم، زۆر کەوتومەتە شوینی خەتەرەوە، بەلام باوەرم وایە کە ئەو هەولانەی من داومە بۆ رزگارکردنی ژیانو مالی بەدبەخترین خەلکانی مەسیحیو موسولمانان دەبیتە شوینی رەزامەندی حکومەتی خاوەن شکۆ.

(ئیمزا) ولیام، جی ئابۆت

هاوپیچی ۱ی ژمارە: ٥٦

هەلبژاردە لەیادوەری رۆژانەی کۆنسۆلی گشتی ئابۆت کە لەورمێ نوسیویتی لەماوەی هوروژمی کوردەکاندا.

لە گەرانـەوەمدا وەك جیگـری حـاکم لـەدوای نیـوەرۆی ٢٠ی تشـرینی یەکـەمدا، دکتـۆر کۆچـران م بینـی نامەیـەکی لەشیخ عوبەیدواللـەوە پیگەیشـتبو، دەلیـت ئـەو شەوە لـەچیای سیر دەبیت، میسیونیرەکانیش دلنیا دەکات کە ئەو ریز لـە کۆمەلـە ئەوروپیو مەسیحیەکان دەگریـتو، ئامۆژگاریـان دەکات کـە چەندیك دەتوانـن هـەمو خـەلکو کەسـەکانیان پیکـەوە لەشـوینیکی ئـەمیندا کۆبکەنـەوە. هـەرزوو بیناکـانی کۆلیجەکە، پر بو لە ژمارەیـەکی زۆر لـە نەستۆری؛ پیاوان، ژنان لەگـەلّ منالاندا کـە پەنایان بۆ ئەویّ بردبو.

٢١ی تشرینی یەك- شیخ دو نیردراوی لە ورمیّوە نارد، داوا لە خەلکەکە دەکات تەسلیم بنو، تانیوەرۆ مۆلەتی داونەتیّ کە بیری لیبکەنەوە. دکتـۆر کۆچرانو مستەر لابارین رۆیشتن بۆ مار سورعینس بۆ دیداری شیخ.

٢٢ی تشرینی یەك- ئەم بەیانیە، بەسواری لەگـەلّ دکتـۆر کۆچراندا چوینە ناو شـارەوەو، دیداریکمـان لەگـەلّ ئیقبـال الدولـەدا کـرد. حـاکم گوتـی، ئـەو لەگـەلّ ستافەکەیدا بریاریان داوە بەرەنگاری بکەن، بەلام هاولاتیان چیان پیّ خۆشە بـا وا بکەن. ئامۆژگاری ئیقبال الدولەم کرد کە لـە دەرەوەی دیوارەکانی ورمیّ شـەر بکات، بۆ ئەوەی شارەکە لە تالانیو کوشتنو برین دور بیت، مەلا گـەورەکان (سـەرەکیەکان) ناردیانە لای شیخو بەناوی خۆیانو شارەکەیانەوە مل دانەواندنیان پیشاندا. ئیقبال الدولە وەك خزمەتیك داوای لیکردم هەولی دیداریك لەگەلّ شیخدا بدەم بۆ ئەوەی وای لیبکەم جەنگەکەی راگریـتو، لەهـەمان کاتیشدا پـەیوەندی بە پایتـەختو تـەوریزەوە دەکات. ئەگـەر شیخ واز لـەنیازی پـەلاماردانی ورمیّ بهینیت، وا ئیقبـال الدولـە رازی دەبیت شـەر راگریت، بەلام گـەر شیخ سوربیت لەسـەر شـەر، ئیقبال الدولە پیشـنیار دەکات کە بۆ ئەو مەبەستە بچنە دەرەوەی شار.

لەگەرانەوەمدا بۆ کۆلیجەکە، بیستم شیخ لەگەلّ سوپاکەیدا بەریوەیە بۆ شـارەکە. لەبەر ئەوە تیبینیـەکم بۆ ئیقبال الدولـە نوسی بۆ ئەوەی لەمە ئاگادار بیت. پاشـان لەگەلّ دکتۆر کۆچرانو مستەر شیردا روەو بارەگاکەی شیخ رۆیشتین. دەستبەجیّ بە شیخو سوپاکەی گەیشـتین، رووەو ورمـیّ دەکشـان. شـیخ زۆر خـۆش مەعشـەر بـو. داوای بە تەنگەوەهاتنی دانیشتوانە مەسیحیو هـەموو خەلکـە شـەر نەکـەرەکانم لای شیخ کرد، ئـەویش بـەلینیدا کە هـەرچی لە توانایدا بیّ بیکا بۆ پاراسـتنی ژیـان و مالیان. ئینجا پەیامەکەی ئیقبال الدولەم دایە. شیخ گوتی، ئیستا کـاتی ئـەوە بەسـەر چوە کە بکەوینە وتو ویژ کردنەوەو، زۆریش گازندەی لە حکومەتی ئیرانی کرد. پیم راگەیاند کە من پیویستە بچمە هـەر باسیکەوە سـەبارەت بـەو شـەرەی لـەنیوان ئـەو و ئـیراندا سـەری هـەلداوە؛ وە ئـەوەی کـە حکومـەتی خـاوەن شـکۆ ئاشـتیو ئـارامی

دەخوازیت لەنیو سنورەکانی تورکیا- ئیراندا؛ وە لە دلەوە خیرو خۆشی دانیشتوانی ئەو ناوچانەم دەویَ بەبێ گویدانە رەگەز یان باوەر. دوای ئەوە مۆلەتم وەرگرتو رۆیشتم.

لە ٢٣ی تشرینی یەکەمدا شیخ پەیامیکی تایبەتی لەکاتژمیری ٨ سەر لەبەیانیدا بۆ ناردم، نیازی خۆی دەردەخست بۆ پەلاماردانی شارەکە لەدوای نیوەرۆدا. شیخ گوتی، حەز دەکەم هەمو خەلکانی شەر نەکەر، جا هاوولاتی بن یا بیگانە، فرسەتیکیان هەبێو پیشەکی شارەکە جیهیلن، مەبەستیشی ریگەگرتن بو لە رشتنی ناپیویستی خوین. بۆ ئەوە، داوای لی کردم کە لەگەلْ سیمون ئاغا کە لای خۆی کاری دەکرد بچمە ناو شارەکەو کاری جیهیشتنی خەلکە شەرنەکەرەکە لەشارەکە لەگەلْ ئیقبال الدولەدا ریك بخەم. ئەم پیشنیارەم قوبولْ کردو، کاتژمیری ٩ی سەر لەبەیانیدا، لەگەلْ دکتۆر کۆچران، سیمون ئاغاو دو پاسەوانە ئیرانیەکاندا کەوتینەرێ بۆ ئەوەی کەئیمە بیرمان لیدەکردەوە، کاریکی بەزەییانە بیت، روەو دەروازەی سەرەکی شارەکە. بە گەیشتنمان بۆ ماوەی ٢٠٠ یاردەیەك بۆ دەروازەکە، پاسەوانیکم نارد بۆ گەیاندنی مەبەستی میسیونەکەمان، بەلام هەر ئەو ساتە، ئیرانیەکانمان بینی کەوتنە تەقەکردن لێی. لە راستیدا، لەچەند چرکەیەکی کەمدا، هەمومان کەوتینە بەرگوللەو لەنیو دەستریژی فیشەکی تفەنگدا بوین، کە بە خەستی لەهەمو لایەکمانەوە بەر دەبۆوە. ئینجا، خۆمۆمو هاوەلەکانم پاشەکشییەکی خیرامان کرد بۆ کۆلیجەکەو، بەزیندو مانەوەی منیش دەگەریتەوە بۆ خیرا دەرچونی ئەسپەکەم.

پاش نیوەرۆی هەمان رۆژ، سیمون ئاغا نامەیەکی لە شیخ وە بۆ هینام، تیایدا پاش بەکورتی باسکردنی ئەو روداوانەی سەرەوە، داوام لیدەکات نامەیەکی ئاراستە بکەم، تا بتوانێ لە داهاتودا بیخاتە بەردەست بۆ سەلماندنی پەرۆشی خۆی بۆ ئەوەی رەوشی ئەو شالاوەی ئیستا بگەیەنیتە بیرو بۆچونی مرۆڤایەتیەوە.

من رەفزم کرد کە دۆکیومینتیکی لەو جۆرە بدەم بە شیخ، بەلام نامەیەکی کورتو بەوریاییەوەم ئاراستە کردو، دوای ئەوەی گەیشتنی ئەو نامەیەم پێ راگەیاند کەبۆی نوسیبوم، خۆم لەوەدا هیشتەوە کە بلیم، دەبیت لەوە دلنیا بیت کە بە دلسۆزیەوە راپۆرتی تەواوی وردەکاریەکانی ئەم جەنگەی ئیستا بۆ حکومەتی خاوەن شکۆ دەنیرم.

٢٧ی تشرینی یەك- نامەیەکم لە شیخەوە پیگەیشت، پیم رادەگەیەنیت کە وەفدیکی هاوولاتیانو مەلاکانی ورمێ دین بۆ باخچەکەی سیاوش، نزیك بارەگاکەی ئەو، پیکەوە لەگەلْ ئەندامانی کۆمەلە بیگانەکاندا بۆ بەستنی کۆبونەوەیەك سەبارەت

به تەسلیم بونی شارەکە. شیخ داوای لە منو میسیونیرە ئەمریکاییەکان کردوە کە ئامادەی ئەم کۆبونەوەیە ببین.

لە چەند دەقیقەیەکی کەمدا، خەلیفە سەعید موحەمد (زاواکەی شیخ)، چەند ئەفسەریکی کورد، لەگەڵ مەترانی نۆچیە هاتن بۆ کۆلیجەکەو وتیان هاووڵاتیانو مەلاکان پیشنیاری ئەو ریکخستنەی سەرەوەیان کردوە، کە ئیقبال الدولە سوپاکەی خۆی دەکیشیتە دەرەوەی دیوارەکانو، کۆبونەوەکەش دانراوە بۆ کاتژمیری ٢ی پاش نیوەرۆ. ئیمە تا ٣ی پاش نیوەرۆ چاوەروانمان کرد، بەلام لەبەر ئەوەی وەفدەکە لەشار نەهاتبوە دەر، پەیامنیرەکەی شیخ رۆیشتەوە بۆ بارەگای کوردەکان.

لەم دیدارەدا، خەلیفە سەعید محمد بۆی رونکردمەوە کە شیخ چیتر ئیبتزازی حکومەتی ئیرانی لە تەحەمولدا نەماوە، بەوەی کە هیچ شتیکی نەکردوە بۆ راگرتنی تالانی بەردەوامی خیلەکانی هەرکیو شکاکو بەشیوەیەکی خراپو توندوتیژ مامەلەی لەگەڵ کوردەکاندا کردوەو، لەریگەی رەوشی دامرکەرینەرانەی کۆنە شازادە حاکمی ورمێوە، گورزیکی توندی وەشاندوە لەسەربەخۆیی کوردستانو، ولایەتیکی جیای لی پیکهیناوە. شیخ ئەوە دەگریتە ئەستۆی خۆی کە دزو جەردەی خیلە هەمە جۆرەکان کە ببونە درکیکی هەمیشەیی لە کەلەکەی (جنب) تورکیاو ئیراندا سەرکوت بکات، چونکە ئەو دو زلهیزە نەیانئەتوانی بیانگرن، نیزام لە هەردو بەشی سنورەکەدا بگیریتەوە، مەسیحیو موسولمانەکان لەسەر ئەساسیکی یەکسانی دابنێ، پشتگیری لە خویندن بکاتو، ریگەی دروستکردنی کلیسەو قوتابخانە بدات. هەمو ئەوەی کەشیخ دەیویست، پشتیوانی مەعنەوی زلهیزە ئەوروپاییەکان بو، بە تایبەتی ئینگلستان، کە ریزو سۆزیکی (مودە) زۆری بۆ هەبو. شیخ داوای دەکرد دادگایی بکریت. ئەگەر نەتوانێ کوردستان ریك بخاتو، حکومەتیکی سەقامگیر پیکبهینیت، ئەو کاتە ئامادەیە لەلایەن مەحکەمەیەکی ئەوروپاییەوە دادگایی بکریت، وە ئاکامەکانیشی بگریتە ئەستۆ.

وەلامی خەلیفەم دایەوە، بەوەی کە من لە مەرکەزیکی وادا نیم کە بلیم ئینگلستان یان زلهیزەکانی تر لە چ رۆشناییەکەوە دەروانن پرۆژەکەی شیخ. بەلام، توانیم دلنیای بکەم کە، حکومەتی خاوەن شکۆ بەهیچ جۆریك پەیوەندی نیە بەو تەنگوچەلەمەیەی لەنیوان شیخو ئیراندا سەری هەلداوە، کە مەسەلەیەك بو پیویست بو مشتو مری لەسەر نەکەم، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا، ئینگلستان زۆر پەرۆش بو بۆ ئەوەی ئاسایشو ئارامی لەهەردو سنورەکەدا بپاریزریت، بەشیوەیەك مەسیحیو موسولمانەکان سەربەستی تەواوی ئاینیو سیڤیل یان هەبیتو، لەم ململانییەی ئیستاشدا ژیانو مالی هەمو شەرنەکەران بپاریزن. بەلام لەلایەکی ترەوە، بۆ من وا

دەرنەئەكەوت كە ئەو روداوە پر پەژارانەی كە لە میاندواو سەری هەلدابو سەرەتایەكی گونجاو بیت بۆ چەسپاندنی ئەو نیزامە كە شیخ پەرۆشی بۆ دەربریبو دایمەزرینێ. هەوالی كۆمەڵ كوژیەكەی میاندواو لەرزیتیكی پر ئەندیشە بۆهەمو ئەوروپا دەنیریتو، بەپەژارەو نارەزاییەكی زۆرەوە لەلایەن حكومەتی خاوەن شكۆوە وەردەگیریت. بەهەرحاڵ، من لەو باوەرەدا بوم كە لەوانەیە ریگەیەك بۆ گفتوگۆ لەنیوان حكومەتی ئیرانو شیخدا لەسەر بنچینەی دادوەری (عدالەت) بۆ هەردولا، بكریتەوە.

خەلیفە، پیش ئەوەی بروات، گوتی شیخ عوبەیدوالله ئامادە بوە كە یاوەریك بۆ من تەرخان بكات، بۆ ئەوەی لە گەلما بیت لە مەرگەوەر، شنۆو، سولدوزەوە بۆ سابلاخ، كە ئیستا بارەگای عەبدوالقادری كوریتیو، ئەمیش (عەبدوالقادر) بە سەلامەتی دەمگەیەنیتە مەسافەیەكی نزیكی بارەگەكانی ئیرانی.

لە ٢٨ی تشرینی یەكدا، بەرەو بارەگای كوردەكان كەوتمە رێ، لەوێ دیداریكم لەگەڵ شیخدا كردو، نامەیەكی بۆ عەبدوالقادری كوری دامێ. پاشان گەشتەكەم لەگەڵ یاوەرە كوردەكەمدا دەست پیكرد.

هاوپیچی ٢ی ژمارە: ٥٦

لە ئابۆت ی كۆنسۆلی گشتیەوە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز، تەوریز، ٧ی تشرینی دوەم، ١٨٨٠.

نیشانە بەو نامەیەم كە لە ٧ی مانگدا لە ورمیێوە ئاراستەی بەریزتانم كرد، ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە كە راپۆرتی زیاتر بگەیەنم بەوەی كە، لە ١٦ی ت١دا ئیقبال الدولە كامپەكەی گواستۆتەوە بۆ بادیلبو، بۆ ئەوەی چاودیری جموجولەكانی هیزیكی گەورەی كوردەكان كە لە سۆمای برادۆست دامەزراون، بكات. پاش ئەوە، كوردەكان قەڵای سمایل ئاغا كە كەوتۆتە نیوان برادۆستو دەشتی ورمیێوە، داگیر كرد. ئیرانیەكان، لەهەولیكی ناسەركەوتویاندا بۆ دەرپەراندنیان لەو شوینە، دو تۆپیان لەدەستدا.

لە ٢٠ی تشرینی یەكدا، شیخ كە لە نۆچیەو مەرگەوەرەوە دەهاتەوە، بارەگایەكی بەسوپایەكی گەورەوە لەسەر چیای سیر لیدا. هیزەكەیو ئەوەكەی سادقی كوری كە شوینی خۆی لە حەیدەرلو گرتبو، وەك باسدەكرا ٨.٠٠٠ كەس بون.

رۆژی دواتر، شیخ دو نیردراوی بۆ ورمیێ ناردو داوای تەسلیم بونی شارەكەی كرد. ئیقبال الدولە، كە لە بادیلبو گەرابۆوە، بریاری بەرگریكردنی داو، خۆی بەسێ فەوجەوە لەنیو دیوارەكاندا قایم كرد.

هیرشـەکە لـە ٢٢ی تشـرینی یـەکدا دەسـتی پیکـرد، دوژمـن لەهـەمو لایەکـەوە گەمارۆی شارەکەی دابو، بەلاّم تا ٢٨ی مانگیش هیچ شتیکی ئەوتۆیان نەکرد بۆ سەر دیوارەکان، کوردەکان تەنها یەك جار تا ناو دەروازەکەی چەرباش هاتن، بەلاّم بەزیانەوە پاشەکشیّیان پیکرا.

لەهەمان کاتدا، دانیشتوانەکە ویستیان تەسلیم بن، بەلاّم ئیقبال الدولە بریاریدا کە بەرگری لەشارەکە بکات.

هـەلیکم بـە دەسـت هینـا بـۆ بـەهاناچونی دانیشـتوانە مەسـیحیو خەلکـە شەرنەکەرەکانەوە لای شیخ کە بەلینیدا ریز لەژیانو مالیان بگریت، بەلاّم چەندین گوندی دەشتی ورمیّ تالاّنکرا، کە لەوە دەچو شیخ دەسەلاّتی نەبیّ سەرکوتیان کات.

لـە ٢٨ی ت١دا وە بەپاسـەوانی کوردەکـان کـە شـیخ بـۆی دانـابوم، ورمـیّم جیهیشتو، بەمەرگەوەر، شنۆ، سولدوزو سابلاّخدا رۆیشتم بۆ تەوریز. شیخ دلنیای کردم کە نائەمین دەبیّ گەر بەریگای سەلماسدا برۆم، چونکە سادقی کوری خەریك بو لەو قۆلەوە هیرش بکاتە سەر لەشکرەکەی تەیمور پاشا خان.

کاتیّ ورمیّم جیهیشت، شیخ بە ٦,٠٠٠ کەسـەوە بارگـەی لـەخوار چیـای سیر لیدابو. نامەیەکی دامیّ بۆ کورەکەی، کە زۆر بەریزو لوتفەوە پیشوازی لیکردم.

لەشکری کوردەکان لە سابلاّخ لە ١,٥٠٠ کەس زیاتر نەبون، چونکە زۆرایـەتی خیلەکان رۆیشـتبونەوە بـۆ مالـەکانیان بـەو تالاّنیـەی لەدەشـتی میـاندواو دەسـتیان کەوتبو.

ناوچەکەی نیوان روبارو تاتاو و یاغیتو کە من پییدا تیپەربوم، بە تەواوی لەلایەن کوردەکانـەوە کـاولکراوە سـەرو ٢,٠٠٠ گونـد سـوتینراوەو، ١٠,٠٠٠ کەسـیش بـیّ لانەن.

لیکمداوەتـەوە، ئەوەندەی ٢,٠٠٠ ئیرانیـەك لـە میـاندواو کۆمـەل کـوژ کرابـونو، لەنیو قوربانیەکاندا ژنو منالیان تیدابو. هەروەها لاشەی ٣٠ ئەرمەنیو ٥٠ جولەکە لە ویّ بینرابو. لەلایـەکی تریشـەوە، ٩٠ ئەرمـەنی کـە توانیبویـان دەربـازبن لـە گونـدی تاجرباشیەکانی روس، نزیك سابلاّخ سەرپەرشتی دەکران. لە ٣٣٠ لـە دانیشـتوانی جولەکە، تا ئیستا تەنها ١٣ کەسیان بـەزیندوویی بینـراونو، ژمارەیـەکی زۆری ژنـو منالی جولەکە لای کوردەکان بەدیل گیراون.

لەبەر ئەوەی بە تەواوی لەژیر رەحمەتی شیخ عەبدوالقادر بوم، ناچار بوم رازی بم بە هـەر ریکخسـتنیك کـە دەیکـرد بـۆ گەیاندنـەوەم بـۆ نـاو خـەتی ئیرانیـەکان. پیـی راگەیاندم کە ٣٠٠ سوارەی کورد بەپاسەوانی دین لەگەلم بۆ مەسافەیەکی نزیك بە کامپی ئیرانیەکانو، بەو جۆرە منیش لەگەلّ ئەو هیزە گەورەیەدا سابلاّخم جیهیشت.

هەمزاغای سەرخیلی مەنگور، عەبدوالله خان زەرزی، ئیبراهیم خانی برایو، زۆر سەرخیلی ناوداری تر لەگەڵ هێزەکەدا بون. بە گەیشتنمان بۆ چلیك، سەرخیلەکان لەپر شیوە مولەتیکیان لەمن وەرگرتو، سوارە کوردەکانم لەبەر چاو ونبو؛ بەلام بەهۆی ئەو دوکەلە چرەی کە دوای ئەوە لە هەموو لایەکی دەشتەکەوە بە دەرکەوت، ئاشکرا بو کە خەریکی ئاگربەردانی گوندەکانی ئەو نزیکانە بون.

بەسواری ولاخەوە بەناو زۆر لەو گوندانەدا تیپەریم کە بە جزئی ویرانکرابونو، هەمو ئەو دانیشتوانەی مابون، کۆکردەوە، ئاگاداری (حذر) ئەو مەترسیەم کردن کە لییان نزیك دەبۆوە. بەم ریگەیە، توانیم ژیانی نزیکەی ٣٠ ئیرانی بێدەسەلات (بائس- عاجز) رزگار بکەمو، لەگەڵ خۆمدا بیانهینم بۆ بناب.

لە ٣ی ئەم مانگەدا گەیشتمە کامپی ئیرانیەکان لە بناب.

لە ٤ی ئەم مانگەدا لەشسکرەکەی تاران بەفەرماندەیی حشمە الدولە گەیشتە سەینکەلەچ. ژمارەی هیزە بەیەك گەیشتوەکانی ئیران ٢٠,٠٠٠ سەربازو ٢٠ پارچە تۆپخانەو ١٢یان تۆپی کرۆپ ن.

لەکامپی ئیرانیەکاندا، زانیم کە تەیمور پاشا خان لە پیکدادانیکدا لەنیوان سەلماسو ورمێدا، شیخ سادقی تیکشکاندبو. سوپاسالاریش هەروەها، هەمان هەوالی دامێ.

مار یوسفی مەترانی نەستۆری، لە نۆچێوە لەگەڵ شیخدا رۆیشتبو بۆ جەنگو، لە کامپی کوردەکان بو لە ورمێ. شیخ هەروەها ٣٠٠ کەس لە نەستۆریەکانی ناو چیای خستبوە ناو هیزەکەیەوە. تەواوی تیمی موسیقاژەنەکانی لەم خەلکانە پیکهاتبون.

پیشنیار دەکەم کە لە پۆستی داهاتودا هەلبژاردەی یادوەری رۆژانەکەم کە لە ورمێ دامناون. بۆ بەریزتان بنیرم، چونکە لەم فرسەتەی ئیستادا ئەوەندە کاتم نیە بۆت بنیرم.

ئیمرۆ سوپاسالارم بینیو، وەکو دەیگوت، ئەو لەو باوەرەدا بوە کە تەیمور پاشا خان توانیویتی گەمارۆکەی سەر ورمێ هەلگرێ (لابەرێ). پایەبلندی پیی راگەیاندم کە نیازی وایە، چەندیك زو بتوانێ بۆ خۆی بچیت بۆ سابلاخ.

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

ژمارە: ٥٧

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(بە بروسکە لە ٧ی کانونی دووەمدا وەرگیروە)

گەورەم، **تاران، ٧ ك ١، ١٨٨٠.**

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە بە جەنابتان رابگەیەنم کە زانیاری بە حکومەتی ئیرانی گەیشتوە کە شیخ عوبەیدوالله، لەگەڵ کورەکانیو هەمزاغای سەرەك خیلی ئیرانی، ئیستا بۆ ئەو دیو سنوری ئیران کشاونەتەوەو پەنایان بردوە بۆ خاکی تورکیا.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژمارە: ٥٨

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(بە بروسکە لە ٩ی کانونی یەکەمدا گەیشتوە)

گەورەم، **تاران، ٩ ك ١، ١٨٨٠.**

هەر ئیستا بروسکەیەکم لە کۆنسوڵی گشتی حکومەتی خاوەن شکۆوە لە تەوریز بە بەرواری ئیمرۆ پیگەیشت، تیایدا دەلیت کە میرزا حسین خانی سوپاسالار مل دانەواندنی تەواوی مەرگەوەری بە پایەبلند وەلیعەهد راگەیاندوەو، دەشلیت ئیستا نیزام زۆر ریكو پیکەو سەقامگیریش بە تەواوی گیردراوەتەوە بەبێ لە دەست دانی کات لە سنوری کوردستاندا.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژمارە: ٥٩

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل- (لە ٩ کانونی یەکەمدا گەیشتوە)

گەورەم، **تاران، ١٧ی ت١، ١٨٨٠.**

نیشانە بەنامەکەم لە ١١ی ئەم مانگەدا،* ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە رایبگەیەنم کە لە سەفیری تورکم بیستوە، بروسکەیەکی لە سامت پاشاوە کە فەرماندەی هیزەکانە لە وان، پیگەیشتوە، دەلیت ئەو هەمو ئەو ریگایانەی گرتوە کە کوردەکان لیوەی دەپەرنەوە بۆ ناو خاکی تورکیاو، هەروەها دەلیت، لەوانەیە کەسانی کورد هەبن

---

* بروانە ژمارە:١١

چوبیتنە ناو خاکی ئیرانەوە بۆ دانە پالی بزوتنەوەکە، بەڵام هیچ سەرخیلیك یان تەواوی خیلەکە بەشداری نەکردوە تیایدا. فەخری بەگ ئەم زانیاریەی داوە بەشا، کە پیی راگەیاندوە، ئامۆژگاری ئیعتماد الدولەو پاشا خانی کردوە، کە بەدوای یەکتریدا لە پیشەوە چوندان، یەکەم لە رۆژهەڵاتو ئەوەی دواوە بەدریژایی کەنارەکانی دەریاچەی ورمێ، لە پەیوەندیکردندا بن لەگەڵ سامت پاشادا بۆ پشتیوانی چاکتری هیزەکان کە لەبەر چاویاندایە.

سەفیری تورکیا لۆمەی هەمو ئەم پشیویانەی سنور دەخاتە ئەستۆی حکومەتی ئیرانەوەو، دەلیت ئەو بە بەردەوامی، بەڵام بێ هودە جەختی کردوە لەسەر دورخستنەوەی سەردارە کوردەکان کە، بەهۆی ئەوەی لەناو تورکیادا تاوانیان کردوە، خۆیان دەکەن بەناو ئیرانداو، ئەمانەن سەرکردەو هاندەری بزوتنەوەکانی وەك ئەمەی ئیستا. لەلایەکی تریشەوە، حکومەتی ئیرانی بەتوندی هەمو بەرپرسیاریەکی ناوەتە لاوەو، تورکیا تاوانبار دەکات بە "پاککردنەوەی ناوچەکانی" لەسەر سنوری ئیران.

بیگومان، شتیکی باش لە ئەنجامی ئەم تاوانبارکردنی بەرامبەرەو، تەنها نەخشەش بۆ ریگەگرتن لە رودانەوەی پشیوی سنورەکان، ئەوەیە هەردو حکومەتەکە ریککەوتنیك ئەنجام بدەن، کە لەریگەیەوە هەردولایان خواستیان دەربڕن، کاتیك لەبارەی مەسەلەکەوە بۆ لایەنیکی سیهەم قسە دەکەن، بەڵام لەوە دەچێ سەبارەت بەجیبەجیکردنی نەتوانن بریار بدەن.

(ئیمزا) رۆنالد. ف تۆمسن

ژمارە: ٦٠

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل- (لە ٩ی کانونی یەکەمدا گەیشتوە)

گەورەم، تاران، ٢٩ی ت١، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کە هاوپیچ تەرجەمەی بڵاوکراوەیەك (اعلان دوری) بۆ رەوانە بکەم، کە لە وەزیری کاروباری دەرەوە ئاراستەی نیردراوە بیگانەکان کراوە، سەبارەت بەسەرهەلدانی کوردەکان لە ئازەربایجانو، هەروەها کورتەیەکی خالە بنچینەییەکانیو یاداشتیکو، بروسکەیەك کە میرزا سەعید خان بۆ منی ناردوە، سەبارەت بەو ریوشوینانەی کە بکریت بۆ دامرکاندنەوەی بزوتنەوەکە. سەرەرای ئەوەش، شەرەفی ئەوەم هەیە کە هاوپیچ تەرجەمەی دو نامەی مونشیی (Moonshee) کۆنسۆلی گشتی بەریتانیا لە تەوریز بۆ بنیرم، باسی ئەو جەردەییو تالانیە دەکات

کە کوردەکان پاش جیهیشتنی سابڵاخ کردویانەو، دەشلیت هیزیکی گەورەی کوردەکان لە نزیك ورمێ وەدەرکەوتون.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

هاوپیچی ١ی ژمارە: ٦٠

نامەیەك لە میرزا سەعید خان وە

تەرجەمە، ١١ی ت١، ١٨٨٠.

هەروەك بەریزان نوینەرانی زلهیزە بیگانەکان لە کۆشکی (بلاط- قصر) ئیراندا ئاگادارن، (هەندێ) کوردی درندەو شارستانی، وەکو عەبدوالقادرو سادقەی کورانی شیخ عوبەیدوالڵەو، هەمزاغای مەنگور کە ناوی بە کردەوە خراپەکانی پیشوی دەرکردوە، لەگەڵ کەسایەتی خراپدا کە ئەوەندەی خۆیان شەرانیو خراپن، تاوانکاریان لیدەرچوە بەهۆی کرداری تەعەدا کردنەوە کە شتیکی سروشتیە بۆیان، لەسەر سنوری تورکی- ئیرانیو لە سابڵاخو مەراغەشدا.

حکومەتی ئیرانی، لە سۆنگەی ئەرکەکانیەوە بۆ پاراستنی ناوچەکانی ناوەوە، وە هەروەها سنورەکانی، وە بۆ مسۆگەرکردنی سەلامەتی مرۆڤ بەگشتی، پەیمانی ئەوەی داوە کە کۆتایی بهینیت بەم کردەوە زەرەربەخشانە بەریگەی سەربازیو خۆپاراستنی ترەوە (بۆ ئەو کۆتاییە). سەرەرای ناردنی هیزی پیادە، سوارەو، تۆپخانەش کە دەبو لە تەوریزو دەوروبەرەکەی بن، بۆ لەناوبردنی هەر نیازیکی تاڵانی لەلایەن ئەم خەلکانەوە، کەمەبەستیان تەنها تاڵانیو جەردەییە؛ وە گریمانەکانیش ئەوەیە کە ئەم هیزە بەش دەکات (کافیە)، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا خوا نەکردە- گەر ئەم کارە بەو شیوەیە بە ئەنجام نەگەیەندرا وەك حکومەت دلسۆزانە دەیخوازێ، وا کامپیکی تەواوی پیادە، سوارە، لەگەڵ تۆپخانەدا بە فەرمانو فەرماندەیی پایە بلندی شاهی حشمەت الدولەدا ریکخراوەو فەرمانو ئامۆژگاری تەواویشی (پێ دراوە). دەبێ بەبێ دو دلیو دواکەوتن، بەهەمو خیراییەکەوە بۆ ناوچە پر (پشیویەکان) بروات، (لەویش) وەك لەسەر هەمو حاکمیك پیویستە، هەنگاوی پیویست بنیت بۆ ئارامیی سنورەکەو، هەروەها ئاسایشی دانیشتوانی ناوچە (پەلاماردراوەکان)؛ وە لەجیبەجیکردنی فەرمانە بەجیکانی گەورەی خاوەن شکۆدا، دەبێ هیچ ئاساریکی ئەم کوردانە نەهیلیت.

بەپیی شیوازو مامەلەکردن (عرف- معاملە) لەنیوان کارمەندەکانی دەولەتە زلهیزە دۆستەکاندا کە هەمیشە بابەتی هەواڵو روداوی (گرنگ) بۆ یەکتری دەنیرن،

وەزیــری کاروبــاری دەرەوە، وەك نوینــەری هــیزیکی گــەورەی دۆســت بــە بــەریزت دەگەیـەنیتو بە پیویستیشـی دەزانیـت پیـت رابگەیـەنیت کـە، بـەپیی ئـەو زانیاریـە نهینییانـەی بـەوەزیرە ئیرانیـەکان گەیشـتوە هـەندیّ خـەلك کـە هیـچ زانیاریـەکیان دەربارەی رەفتاری باندو خیلە درندەکان نیەو، بیّ ئاگاشن لـەو شیوازە سروشتیەیان بـۆ تـالانیو جـەردەیی- وایــان بـاوەر کـردوە کـە ئـەم لەشکرکیشـیـەی کوردەکـان سەرچاوەیەکی زیانە بۆ دەولەتەکەو ئەم میللەتە- وا دەردەکەویت کە هیچ گومانیك نەبیت لەوانەی ئەو خەلکانە بیری لیدەکەنەوە کە لەسەرەوە- ئاماژەیـان بـۆ کـراوە-، چونکـە (هـۆی) جولانەوەکـە سـنوردارە بـە خۆشەویسـتی نـەریتی ئـەم کوردانـە بـۆ راووروتو جەردەیی، هەروەك زۆر جار کردویانەو، بەهۆشیەوە سەرجەم سزا دراون.

بـەلام ئیسـتا، بـەدانانی ریوشـوینی خـیرا، بـەناردنی لەشـکر، وە بـە هـەنگاوی کاریگەرانـە بـۆ نەهیشـتنی شـوینەواریان زۆر بـەزویی ئـەم خەلکانـە بـە تـەواوی لەناودەبرینو رەگی ئەم زیانو خراپەکاریەشیان لە ریشە دەردەهینریّ.

بیگومان ئەو حکومەتەی کە بەریزتان نوینەرین، لە سۆنگی دۆستایەتیەوەی (بۆ ئیران) بەهیچ جۆریك بەرهەلستی ناکات بۆ دانانی ریو شوینی پیویست (بۆ کۆمەکی) و پشتیوانی لیکردنی مەعنـەویمان بـۆ جیبـەجیکردنی گیرانـەوەی ئاشـتیو ئـارامی لەسەر سنور.

هاو پیچی ٢ی ژمارە:٦٠

کورتەی خالەکانی بیرخەرەوە (مذکرە) لە وەزارەتی کاروباری دەرەوەی ئیرانەوە بۆ نوینەری (موفد)

بەریتانیا، لە ٦ی زو القعدە، ١٢٩٧ (١٢ی ت١، ١٨٨٠.

لە حکومەتی ئازەربایجانەوە، بە بروسکە زانیاری گەیشتوە، کە هـەمو ئـەو کـەلو پەلو تفاقانەی پیویست بون بۆ لەشکرەکان بۆ دامرکاندنـەوەی یـاخیبونی کوردەکـان لەسەر سنورو، رۆژانە لەلایەن وەلیعەهدی پایە بلندەوە دەنیردریت بـۆ ئاسـانکردنی جموجولی ئەو لەشکرانەی کـە ناسـراون بـە "فەوجـەکانی جەنـەرالّ"، لـە مەراغـەوە بـە نامەیەکـەوە گەرابونـەوە دەیگـوت، هـەر ئـەوەندەی دو فەوجەکـە گەیشـتبون ئـارامی گیردرابۆوە نیو دانیشتوانەکانی ئەو ناوچەیە.

نامەیەکی تریش لە بناب وە گەیشتبو، هـەوالی ئـەوەی هینـابو کـە هـەمزاغاو ئـەو یاخیبوانەی لە میاندواو لەگەلیدا بون، ناوچەکەیان چۆلکردوەو کشاونەتەوە.

بەجۆریك حكومەتی ئێرانی هەولی بەردەوامی داوەو ئیجرائاتی كاریگەریشی كردوە بۆ دامركاندنەوەی یاخیبونەكە، كە پێشبینی دەكریت كە زۆر بەو زوانە هەمو زەمینەو هۆی نارازیبون لاببریتو ناوچەكەش بگێردریتەوە بۆ دۆخی ئارامی.

ئەو تەفاسیلەی خوارەوە لە تەوریزەوە گەیشتوە، بیگومان سەرنجی نیردراوەكە رادەكیشێ:

بەگوێ رایەلی بۆ فەرمانەكانی شا، ئامۆژگاری تایبەتی بۆ ئیعتماد السلطنە نیردرابو كە چەندیك خیرا بتوانرێ تەقەمەنی بۆ فەوجەكەی گیرۆس بنیردریتو، تەنانەت كەتیبەیەكی سوارەش بنیرن بۆ پاسەوانیكردنیان بۆ كامپەكە.

٣٠٠ باری تەقەمەنی كە لە تەوریزەوە رەوانەكرابو، گەیشتبونە كامپەكەو، ١٥٠ی تریش لەگەڵ خیوەت، ئەسپ، تۆپخانەو، شتی پیویستی تردا، هەشت یا نۆ رۆژ لەوەپیش لەخۆیەوە نیردرابون.

بەو حۆرە، هەر ئەوەندەی تەقەمەنی لە كامپەكەوە گەیشت، زو دەدریتە فەوجەكانی ئەو نزیكانە.

ئەو خیوەتانەی پیویست بو لە ئامادەكردندان؛ ئیستا بەشی چوار یان پینج فەوج نیردراوەو، ئەوەشی ماوە بەدوایدا دیت.

لەدو قۆلی جیاوازەوە تۆپ بۆ ئیقبال الدولە نیردراوەو، بروسكەیەكی دواتر پیمان رادەگەیەنێ كە ئەو هیزە زیادو تەقەمەنیانەی بۆ بەریزی نیردراوە، گەیشتویتێ.

ئەوەندە نابیت كە ئیعتماد السلطنە، كامپەكەی خۆی لەگەڵ ئەوەكەی سەرتیپ ئاغا خاندا یەكخستوەو، هەردوكیان بەهیوان كە لەرۆژیك یا دو رۆژدا لە بناب وە روەو سابلاخ بكەونە رێ.

بەدریژایی ریگاكە لە تەوریزەوە بۆ كامپەكە، بازگەی پۆست دانراوەو، هەمو ریكخستنیكمان كردوە بۆ ئەوەی بە بەردەوامی زانیاریمان دەربارەی هەمو ئەوەی تیدەپەرێ بدەنێ.

هاوپیچی ٣ی ژمارە: ٦٠

نامەیەك لە مونشی (Moonshee) كۆنسۆلی گشتی بەریتانیاوە لە تەوریز.

(تەرجەمە) ٨ی ت١، ١٨٨٠.

شیخ عەبدوالقادری كوری عوبەیدواللەو، هەمزاغای سەرخیلی مەنگور، لەگەڵ ژمارەیەكی زۆر هاتن بۆ ئودولتو و لەویشەوە رۆیشتن بۆ سولدوزو، بەبێ هیچ بەرەنگاری بونەوەیەك چونە ناوچەی سابلاخەوە.

حاکمەکە سابڵاخی جیهیشتوەو ڕۆیشتوە بۆ موشمیت ئابود، کە دو فرسخیك لە مەراغەوە دورەو، بەدواب ناسراوە.
عەلی خانی حاکمی مەراغە، دەسوپیوەندەکەی خۆی لەگەڵ تۆپیکدا بردوە بۆ پاراستنی دواب. حاجی میرزا عەبدوالقاسمی حاکمی دواب، کە لەویوە هەڵاتبو دەلیت، بە گەیشتنی عەلی خان بۆ دواب، پاش نیوەڕۆی ٢ی تشرینی یەکەم لەلایەن شیخ عەبدوالقادرو هەمزاغا لەگەڵ ١٠,٠٠٠ کەسدا پەلاماریان درابو. هیرشەکە سێ سەعات پیش ڕۆژ ئاوابون کرابو و تا چوار سەعات دوای ئەوەی خایاندبو. سەلیم خان، چهار دەولەت، عەلی خان، حاکمی مەراغە لەگەڵ موحەمەد حسین خانی بەختیاری، تا تەقەمەنیان تەواو بوبو لەناو قەڵاکەی دوابدا خۆیان گرتبو، دوای ئەوە ناچار بون هەلبین.
هەمان ئەو شەوە، کوردەکان دەستیان کرد بە کۆمەڵ کوشتنی دانیشتوانەکەی دواب، لاوو پیر، نیرو مێ. هەندیکیان هەلدانە ناو ئاگرەکەوە، ورگی هەندێ لەژنەکانیان هەلدریو، مەمکی ژنی تریشیان لیکردەوە. سەری شیخ الاسلام، مەلا جەعفەریان بریو کردیان بەسەر نیزەیەکەوە. باقی ژنو منالەکانیان بەدیلی برد. خوا دەزانێ لەوێ چ کاریکی تریان ئەنجامداوە.
پاش بردنو، تالاْنو بەکۆمەل کوشتنی دواب، سوارەی کوردەکان پیشرەویان کرد بۆ مەراغەو، گەمارۆی بورجەکەی مەراغەو گوندی دواب یاندا. حاجی ئاغا عەلی نازی بوابی خستبوە حالەتیکی بەرگریەوەو، سەرهەنگ قاسم خانی کوری حسین پاشا خان تا ئیستا شاری مەراغەی پاراستوە.
لە ڕاپۆرتیکدا کە دوینێ گەیشتوە، سەرهەنگ ئاغا خانی ئەفشار، کە چەند ڕۆژیك لەوەبەر لەگەڵ دو فەوجی پیادەو چوار تۆپدا تەوریزی جیهیشتوە، ریك لەکاتی خۆیدا گەیشتوە بۆ ڕزگارکردنی بواب، چونکە گەر دو یا سێ سەعات درەنگتر بگەیشتایە، کوردەکان شوینەکەیان دەگرت. ئاغا خان خۆی نوسیویتی دەلیت، بە گەیشتنی بۆ بواب، کەوتۆتە شەر لەگەڵ کوردەکانو شکاندونیو، ناچاری کردون نیو فرسەخیك پاشاکشێ بکەن.
دوینێ، ئیعتماد السلطنەش هەروەها لەگەڵ فەوجیکی تری پیادەو ١٠٠ بار تەقەمەنی، تەوریزی جیهیشتوەو چوە بۆ لای ئاغا خان.
کوردەکان، دوای ئەوەی دواب یان گرت، گوندەکانی دەوروبەری مەراغەیان کاولکردوەو هەمو بەرو بومەکانیان بەتالاْن بردوە. دانیشتوانەکان هەمو پەرشو بلاْو بونو هەڵاتون.

گوندەکەی م. مەنوهجی، حاجی بەهزاد، لەگەڵ ئەوەکەی قەرەچاپوك کە هی م. قەسە بۆیزەو، هەروەها خانوبەرەکەی خوالیخۆشبو، خیزانی دکتۆر کۆچران، تالانو کاولکراوە.

هاوپیچی ٤ی ژمارە: ٦٠

نامەیەك لە مونشی کۆنسۆلی گشتی بەریتانیاوە لە تەوریز

(تەرجەمە) ١٢ی تشرینی یەکەمی، ١٨٨٠.

لە هەوالیکەوە کە ئەوەندە نابیت گەیشتوە، شیخ عوبەیدوالله لەگەڵ ژمارەیەکی زۆر لە اتباعەکانی لەبەردەم شاری ورمیدایەو، بۆ مەسافەی سێ فرسەخیك لەشارەکەوە بارگەی خستوە.

ئیعتماد السلطنە، هیشتا لە بوابو مەراغەیە لەگەڵ سەرهەنگ ئاغا خان جەنەراڵ حەسەن عەلی خاندا. هیچ پیکادانیکی تر لەوێ روینەداوە. کوردەکان، کە لە دەوروبەری بوابو مەراغەبون، کشاونەتە دواوە بۆ دواب کە ٦ فرسەخ دورە، بەلام هیشتا هەر خەریکی تالانیڕو کاولکردنی ئاواییەکانی دەوروبەرن.

ژمارە: ٦١

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل (لە ٩ی کانونی یەکەمدا وەرگیراوە)

گەورەم، تاران، ٣١ی ت١، ١٨٨٠.

چنگ کەوتنی زانیاری تەواو لیرە زۆر گرانە، سەبارەت بەوەی کە لە ورمێوولایەتی ئازەربایجاندا چی رو ئەدات، بەشیوەیەکی گشتی لەبارەی یاخیبونی کوردەکانەوە. لە تەوریزیش هەمان گرفت مان بەرەنگار دەبیتەوە، م. زینوڤیڤ پیی راگەیاندوم کە، لەبەر ئەوەی نەیتوانیوە لەوێ هەوالیکی باوەرپیکراوی دەست بکەویت، ناچار بوە یەکێ لە کارمەندە هاوولاتیەکانی کۆنسۆلگاکەی بنیریت بۆ مەراغە، بۆ ئەوەی دەستبەجێ هەواڵ بزانیت.

مستەر ئابۆت، لە ٢ی تشرینی یەکەمدا گەیشتە ورمێو، لەو بەروارەشەوە دو جار (نامەی بۆ ناردوم). لە نامەیەکدا بە بەرواری ٧ی ئەم مانگە باسی دۆخی ئەو رۆژە دەکات لە ورمێو ئەو زانیاریە دەگەیەنیت کە پیی گەیشتبو، سەبارەت بە پیشرەوی کردنی کوردەکان لە سابلاخوەو ئەو راوو روتیەی لەناوچەی مەراغە کردویانە. لەنامەیەکی ١٤ی ئەم مانگەدا باس دەکات کە هەمو ئەو زانیاریانەی کۆکردۆتەوە کە پیویست بوە بۆ ئەوەی بتوانیت لەسەر دوخێ نەستۆریەکان راپۆرت

بداتو، پیشنیاری کردوە کە لە ١٨ی مانگدا تەوریز جیهیلیت، بەڵام میسیونیرە ئەمریکاییەکان بەپەرۆش بون بۆ ئەوەی حەفتەیەکی تر بمینیتەوە. تەنها زانیاری کە پیم گەیشتوە سەبارەت بە جموجولەکانی هەوالە بڵاوەکەی ئیرەیە لەناو ئیرانیەکاندا، کە لە ورمێ دەرچوە پیش ئەوەی شارەکە گەمارۆ بدریت، بەڵام ناچار کرابو کە بگەریتەوە چونکە ریگاکانی تەوریز لەلایەن کوردەکانەوە داگیر کرابون.

مستەر ئابۆت کۆپی دو لەو نامانەی کە شیخ لەم دواییانەدا ئاراستەی یەکی لە میسیونیرە ئەمریکاییەکانی ورمێی کردبو، بۆ ناردوم، تیایدا بەکورتی دوپاتی ئەو بابەتە گازەندانە دەکاتەوە کە دژ بە ئیرانیەکان هەیەتیو، دەلیت عەبدوالقادری کوری نیردراوە بۆ ئەم وڵاتە بۆ مەبەستی وە دەستهینانی ریگەچارەیەك بۆ ئەم زولمو گازەندانە.

شیخ هەروەها دەلیت، ئیستا خۆیو هەمو سەرخیلە کوردەکان ریکەوتون لەسەر دامەزراندنی کوردوستانیکی یەکگرتو، بۆ ئەوەی لە دۆخیکدا بن بتوانن خۆیان کاروباری خۆیان بەریوە ببەن بەبێ دەستیوەردانی دەسەڵاتدارانی تورك یان ئیرانی. رونکردنەوەی شیوەی ئاوا لەو نامانەشدا هەن کە بۆ حاکمی ورمێی نوسیون. گومان لەوەدا نیە کە ئامانجی شیخ لەمانەو لە وتارو ئەو نامانەی کە بەم دواییانە ناردونی بۆ سەرخیلە جۆراوجۆرەکان بەدریژایی سنوری ئیران، جیاکردنەوەی هەمو دانیشتوانە کوردەکان لە تورکیاو ئیرانو، پیکهینانی ئەمارەتیکی ئۆتۆنۆمی جیا بوە لەژیر قەلەمرەوی خۆیدا، وە بۆ گەیشتنیش بەم ئامانجە، هەولئەدا بە هەرەشەو گفت هانی هەمو خیلە کوردەکان بدات تا لەم ململانێ کراوەدا لەگەڵ ئەم وڵاتەدا بدەنە پالی.

لە ٢٩ی ئەم مانگەدا، دو کەس لە پیاوەکانی شیخ عوبەیدوالله گەیشتنە تاران، بەنامەو پەیامی نهینی لە شیخەوە بۆ شازادە عەباس میرزای برای شا، پیی رادەگەیەنێ کە ئیستا هیزیکی گەورەی کوردەکان چونەتە ناو ئازربایجانو، داوا لە پایە بلندی شاهانەی دەکەن کە هیچ کات بەفیرۆ نەدات بۆ دانەپاڵ یاخیبوەکانەوە. عەباس میرزا بەشی زۆری ژیانی لە نەفیگە لە تورکیادا بەسەر بردوە؛ سەرەرای ئەوەش، خۆی کە نیو کوردە، چونکە دایکی کچی یەکیك لەسەرداره کوردەکانی نزیك ورمێ بوەو، ئەگەر نامەکەی شیخ بگیرایە پیش ئەوەی بگاتە دەستی، وا پایە بلندی شاهانەی دەکەوتە مەترسیەوە. ئەوەی رویدا، نیردراوەکانی بەگرتداو، دەستبەجیش مەسەلەکەی بەشا گەیاند.

دوا زانیاری باوەرپیکراو کە دەربارەی دۆخی ئیستای کاروبارەکانی ورمێ بەمن گەیشتوە ئەوەیە کە، بەگەیشتنی لەشکرەکانی ئیران بۆ مەراغە، کە بە فەرماندەیی

ئیعتماد السلطنه له تەوریزەوە نیردرابون، بەشیکی هیزەکەی عەبدوالقادر لەناوچەکە بەرەو لای سابلاخ کشایەوە، لەویشەوە بەلای رۆژئاوای دەریاچەکەدا پیشرەویان کرد بۆ سەر ورمێ. ژمارەیەك لە کوردەکان، نزیکەی ٥,٠٠٠ کەس بە فەرماندەیی خەلیفە محمد سەعیدی زاوای شیخ عوبەیدوالله، دو حەفتەیەك لەمەوبەر بەماوەی ٢٤ میل لەو شارەوە بارگەیان خستبو. تومای برادۆستو، شیخ سادقی کوری شیخ عوبەیدوالله، لەگەڵ ١٠٠٠ کوردا، هەروەها لە نیرغی دەشتی مەرگەوەردا بارگەیان خستوە. هەواڵ واگەیەندراوە کە ئەم کوردانە هەمو باش بە مارتینی چەکدار کراون، ئەم چەکانەش بە تالانی، دو ساڵ لەمەوبەر لە بایەزید چنگیان کەوتوە.

وا باسدەکریت، هیزەکەی بەردەستی ئیقبال الدولەی حاکمی ورمێ، تەنها لە سێ فەوج پیکهاتوە، کە لەوانەیە هەر یەکەی لە ٥٠٠ کەس زیاتر نەبیت.

بە هەرحاڵ، لەوەتای سەرهەلدانی کوردەکان دەستی پیکردوە ئەم هیزە زیادانەی خوارەوە بۆ ناوچەکانی مەراغەو ورمێ رەوانەکراون:

*هیزیکی نیزامیو سوارەی غەیرە نیزامی، مەزەننە دەکریت بە ٣,٠٠٠ کەس. لە تەوریزەوە بە فەرماندەیی ئیعتماد السلطنەنیردراوەو، ١٠ رۆژ لەمەوبەر گەیشتوتە مەراغە.

*تەیمور پاشاخانی حاکمی خوی، لەگەڵ ٥,٠٠٠ سەربازو ٦ تۆپدا، لە تەوریزەوە نیردراون بۆ ماکۆ، لە ٢٤ی ئەم مانگەدا گەیشتونەتە سەلماسو، وا چاوەروان دەکرێ دوینێ گەیشتبنە ورمێ.

*هیزیکی مەزەننەکراو بە ٤,٠٠٠ کەس بە فەرماندەیی حەمزە میرزا، حشمة الدولە کەمامیکی شایە، لە تارانەوە بەریگای بیجارەوە نیردراوەو، چاوەروان دەکرێ کە لە چەند رۆژیکی کەمدا بگاتە ناوچەی سابلاخ. حەمزە میرزا پینج ئەفسەری نەمسایيو ١٢٠٠ سەربازی ئیرانی کە فیرکەرە نەمساییەکان رایانهیناون لەگەلدایە، چەکدارن بە تفەنگی داگیراو، کەتیبەیەکی تفەنگچیەوە.

*کەتیبەیەکی تر لە هەمەدانو گیرۆسەوە، بە فەرماندەی حەسەن عەلی خان نیردراوە، بریتیە لە دو فەوجو ٧٠٠ کەس غەیرە نیزامی. واباسدەکریت کە گەیشتبیتنە مەراغەو پەیوەندیان بەهیزەکەی ئیعتماد السلطنە وە کردبیت.

لەبەر ئەوەی سوپاسالار رایگەیاندبو کە دو فەوجی ترو ژمارەیەك لە سوارەی غەیرە نیزامی ئەردەبیل کە وایدانابو بیاننیریت بۆ مەراغە، ئامادە کردبو، پیشنیارم کرد کە ئەمانە لە تەوریزەوە راستەوخۆ بنیردرین بۆ ورمێو، ئەوەش کە هەروەها فەرمان بە ئیعتماد السلطنە بکریت بەبێ لەدەست دانی کات لە مەراغەوە پیشرەویی بکات بەلای باشوری دەریاچەکەدا بۆ ناوچەی ورمێ، چونکە هیزی زیادە بۆ ئەوێ

زۆر بە پەلەو پیویست بوو، لەبەر ئەوەش کە لەوانەیە لەم کاتەدا مەراغە تارادەیەك سەلامەت بوبێ، چونکە کوردەکان لەو قۆلەوە دەستیانکردبو بە کشانەوەو، حشمە الدولە خەریك بو دەگەیشتە ئەو نزیکانەو؛ ئەم پیشنیارەش بە فەرمانی شا بە بروسکە دراوە بە سوپاسالار.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە بۆ زانیاری جەنابتان، کۆپی نامەکەی مستەر ئابۆت لە ٧ی تشرینی یەکەمدا، لەگەڵ تەرجەمەی نامەکانی شیخ عوبەیدوالله بۆ میسیونیرە ئەمریکاییەکانو عەباس میرزا، بنیرم. هەروەها کورتەیەکی خالەکانی نامەکەی شیخ بۆ حاکمی ورمێ، پیکەوە لەگەڵ تەرجەمەی راپۆرتیك کە عەباس میرزا ئاراستەی وەزیری کاروباری دەرەوە کردوەو، بروسکەیەکی سوپاسالاریش، کە حکومەتی ئیرانیئەم پاش نیوەرۆیە بۆ منی رەوانە کردوە، دەنیرم.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

هاوپیچی ١ی ژمارە: ٦١

لە ئابۆتی کۆنسۆلی گشتیەوە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز، ورمێ، ٧ی ت١، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە رایبگەیەنم کە، بە گەیشتنم بۆ ورمێ لە ٢ی ئەم مانگەدا، یەکەم هەواڵ کە پیم گەیشت ئەوە بو کە لەشکریکی گەورەی کوردەکان بە فەرماندەیی شیخ عەبدوالقادر کە یەکیکە لە کورەکانی شیخ عوبەیدوالله، لە شنۆوە پیشرەوی کردوە بۆ سەر سولدوزو، لەوێ بەرەنگاری هیزیکی قەرەپاپەکانو کوردەکانی مامش بونو، ئەمانیش کاتیك بینیان بەرگریکردن بێ هودەیە، تەسلیم بە شیخ بونو، دایانە پاڵ لەشکرەکەی. حاکمی سولدوز زەخیرەی پیویستی بە شیخدا بۆ لەشکرەکەیو، ئینجا روەو سابلاخ کەوتنە رێ. کە شازادە حاکمی ئەو شارە نزیکبونەوەی هوروژم هینەرەکانی بیست، هەر ئەوساتە دەرچو بۆ تەوریز. بەو جۆرە، کوردەکان بەبێ بەرەنگاری کردنی دانیشتوانەکەوە، چونە ناو سابلاخ وەو، هەروەها زەخیرەشیان درایە پاشان شیخ لەگەڵ لەشکرەکەیدا کشان بۆ میاندواو مەسیحیەکانی دانیشتوی سولدوز لەلایەن کوردەکانەوە سەغلەت نەکرانو، لەو کاتەشەوە دەستیان لەخراپ مامەلەکردنی دانیشتوانە شیعەکانی سەر ریگاکەیان دەپاراست، بەلام

واباسدەکریت کە دو نەستۆری روتکراونەتەوەو کوژراون لەلایەن هەندێ لەو کوردە جەردانەی لە پاشاندا بەدوای لەشکرەکەدا هاتبون.

دوینێ، لیرە راگەیەندراوە کە چەندین پایەمبەر لەلایەن شیخ عەبدوالقادرەوە نیردراون بۆ میاندواو داوای زەخیرەو کەلوپەلیان کردوەو، واشباسدەکریت کە دانیشتوانەکان تەنانەت گوییان لە پەیامەکەشیان نەگرتوەو، سەربردراون، شیخیش کەللەیی بوەو بە پەلە لەگەڵ لەشکرەکەیدا چوە بۆ میاندواو، شارەکەی تالانکردوەو دانیشتوانەکەشی بەکۆمەڵ کوشتوە. لەلایەکی تریشەوە، واتەواتیك بوە کە سولەیمان خانی ئەفشار بەهیزیکی چار دەولەوە (Tchar dowlehs) کەوتۆتە شەر لەگەڵ کوردەکاندا لە میاندواوو هەردولا زیانی گەورەیان لیکەوتوە، بەلام لەئاکامدا، عەبدوالقادر لەگەڵ لەشکرەکەیدا کشاوەتەوە دواوە بۆ سەر سابلاخ.

بەم دواییانە نەستۆریەکی پروتستانت لە گەوەرەوە هاتۆتە ئیرە، دەیگەیەنیت ژمارەیەکی زۆر لە سەردارو خیلی کورد لەو ناوچەیەدا کۆبونەتەوە. ئەمانە لەهەمو بەشەکانی کوردستانەوە بەدەوری بەیداخەکەی شیخ عوبەیدوللەدا کۆمەلەیان کردوە، چونکە شیخ لە ریگەی یەکیك لە ئەفسەرە ئەساسیەکانیەوە کە نامەکانی بۆ ئەو مەبەستە بلاوو دابەش دەکات، بانگهیش کردبون.

دوابەدوای گرتنی سابلاخ، قەلاکەی لاهیجان تەسلیم بە کوردەکان بو، لە ئەنجامدا تۆپەکانیان لەکارخستو پادگا ئیرانیەکەشیان بە ٢٠٠ دیلەوە گرت.

راگەیەندراوە کە نەخشەکەی شیخ عوبەیدوللە، پەلاماردانی ئیرانە بەسێ لەشکری جیاوە. یەکەم لەشکر دەنیردریتە سەر خۆیو سەلماس، دوهەم بۆ سەر مەرگەوەرو ورمێ، سیهەم بۆ سەر سابلاخو تەوریز.

حالی حازر، ورمێ لەژیر هەرەشەی لەشکریکی کوردەکاندایە، کە وەك دەلین ١,٠٠٠ کەسن، بە فەرماندەیی شیخ سادقی کوری شیخ عوبەیدوللە. ئەم هیزە بارگەی خۆی لە نیرغی، کە لە ئەتراقی دەشتی مەرگەوەر، بەدوری ٢٤ میل لەم شارەوە، لیداوە.

هیچ شتیك نیە ری لە شیخ سادق بگرێ بۆ کشانو داگیرکردنی ورمێ. ئەو هیزانەی کە لەبەر دەستی (تحت تصرف) ئیقبال الدولەدان، بەناو دو فەوجن، بەلام لەناوچەکەدا پەرشو بلاوبونەتەوەو، گەر کوردەکان لەپر پەلاماری ورمێ بدەن، زۆر زەحمەتە حاکمەکە بتوانیت بەرگری بکات. ناتوانیت بەهەموی زیاتر لە ٧٠٠ کەس کۆبکاتەوەو، ورمێش بیگومان هەمان چارەنوسی سابلاخی دەبێ.

دیداریکم لەگەڵ ئیقبال الدولە، کە بارگەی لەدەرەوەی شار لیداوە، کردوە. بیگومان، وەلیعەهد ئەم دۆخە پر مەترسیەی کە هەرەشە لە سەلامەتی دەسەلاتی

حكومەتەكەی دەكات، بەشا گەیاندوە؛ چونكە ئەگەر حكومەتی ئیران ئامادە نەبیت هیزی تەواو بهینیتە ناو مەیدانەكەوە بۆ بەرەنگاریكردنی لەشكری كوردەكان لە میاندواو، وا شیخ عەبدوالقادر بەردەوام دەبیت لەكشان بەرەو تەوریز.

دوینێ پیم راگەیەندرا كە ئیعتماد السلطنە بەچوار فەوجەوە بەریگەوە بوە بۆ ورمێ؛ هەروەها هیزی تریش بەپەلە روەو میاندواو دەگوازریتەوە بۆ بەرپەرچ دانەوەی (رد) شیخ عەبدوالقادرو، لەشكریكیش لەخۆی مۆڵ دراوە.

لەنامەكاریەكانی پیشومدا لەگەڵ بەریزتانو وەزارەتی دەرەوەی حكومەتی خاوەن شكۆدا، بە بەردەوامی ئەو مەترسیەم رونكردۆتەوە كە بۆ حكومەتی ئیرانو دانیشتوانە مەسیحیەكانی ئەم ناوچانە پەیدا دەبیت ئەگەر ریگە بە شیخ عوبەیدوالله بدریت ببیتە خاوەن نفوزی بێ سنور لەناو هۆزە كوردەكانی نیو سنوری ئیراندا؛ بەڵام لەوە نەدەچو حكومەتی ئیرانی دركی بەوە كردبیت كە مەترسیەكە نزیكە. ئیستا شیخ هیچ نهینیەكی نەهیشتوە لە نیازەكانیدا. پرۆژەكەی ئەوەیە كە خۆی بەسەرۆكی ئەمارەتیكی كوردی دابنیت و، هەمو كوردستانیش لە توركیاو ئیراندا، بلكینیت بەیەكەوە.

میسیونیرە ئەمریكاییەكان پیم رادەگەیەنن كە پەیوەندی دۆستایەتی باشیان لەگەڵ شیخ عوبەیدوالله‌دا هەیەو لەوە ناترسن كە تەنگ بە مەسیحیەكانی ورمێ هەلچنێ گەر ناچار بون تەسلیم بە لەشكرەكانی ببن. میسیونیرەكان نامەیان بۆ نوسیوە، داوای لیدەكەن ریز لە ژیانو ماڵو مولكی دانیشتوانە مەسیحیەكان بگریت لەم شاڵاوەی ئیستایداو، پیشنیاریان كردوە كە هەمان ریگە بگرم؛ بەڵام نەمویستوە ئەوە بكەم، چونكە وام بیركردۆتەوە كە شتیكی باش نابیت بۆ من نامەكاری، ئەو نامانە هەرچیەكیش بن، لەگەڵ سەرۆكیكی كوردا بكەم، كە هیرش دەكاتە سەر دەسەڵاتو خاكی شا. من وای بەباشتر دەزانم كە چاوەروانی رەوتی روداوەكان بم و، باوەرت هەبیت كە بەخیرایی گەیشتنی هیزە زیادەكان بۆ ئیرە، ئیقبال الدولە لەم دۆخە نارەحەتەی ئیستای رزگار دەكات.

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

هاوپیچی ۲ی ژمارە: ٦١

لە شیخ عوبەیدوالله‌وە بۆ دكتۆر كۆچران

(تەرجەمە) ۲٥ی ئەیلول، ۱۸۸۰.

بیگومـان تـۆ بیسـتوته کـه چـۆن لەسـالانی پیشـودا شـوجاع الدولـه بـوه هـۆی سەربرینی ٥٠ کەس لە لایەنگرەکانم، بەبێ هیچ خەتاو تاوانیك و، زیاتر لە ١٠٠,٠٠٠ تومەنیشی زەرەر لیدام.

عوسمانیەکان و حکومەتی ئیران، هیچ کامیان نیازیان پاك نیە. هەرگیز خۆیان لەقەرەی مافەکانمان نادەن. سەرەرای ئەمەش، بەجۆریکی وا لـه فـەرەج الله خـانی، کوری حاجی غەفور خان کە یەکیك بوە لەسەرۆك خیلەکانی شنۆ داوە، کە یەکسەر مردوە. دیسان، سالی پاریش موعین الدولە عەبدوالله خان‌و ئیبراهیم خانی خەلکی شنۆی بردو ٢٠,٠٠٠ تومەنی غەرامە لیسەندون، بەو شیوەیە، بەتەواوی مالەکانیانی کاولکردوە. هەروەها ١٠ ژنیشی بە دیلی بردوە. ئیمسالَ، حاکمی ناوچەی موکری عەبدوالله بەگی برد، هەروەها کەوتە سزادانی، وە هەرچەندە بێخەتاش بو ١,٥٠٠ تومەنی غەرامە کرد. دیسان هەندێ ژنی خیلی تونکوی بەزۆر لەمیردەکانیان سەند. لەو ماوە کورتەی دواییدا، حاکمی سابلاخ بەناوی پیشاندانی باوەرو متمانەوە؛ هەمزاغای مەنگوری کە سەرۆك خیلی چەندین خیلی ئەو ناوچانەیە دەعوەت کردبو بۆ سابلاخ، بەلام لەراستیدا بەمەبەستی گرتنو زیندانکردنیان بوە. هەمزاغا توانیبوی لە ژورەکە دەرباز بێ، لەریگەکەیدا دوکەس بکوژێو، بەنارەحەتیەکی زۆرەوە خۆی رزگار بکات. ناتوانرێ ئەنجامی ئەم جۆرە روداوە پر لە زەبرو زەنگو چەوساندنەوانە باس بکریت. بەهۆی ئەم جۆرە کردەوانەوە بوە کە کوردستان ناچار بوەو، ناچاریشە بەپیویستی یەکبونو، (لەوەش زیاتر) ناتوانێ خراپەکاریو مالویرانی هەلگرێ. لەبەر ئەوە، ئیمە زۆر تکاتان لیدەکەین کە ئەو مەسەلەی دواوە ئاگادارو، رون بکەنەوە بۆ کۆنسولی بەریتانی لەتەوریز، بۆ ئەوەی، خوایاربێ، دوای وردبونەوە لەسەر مەسەلەی کوردستان، بکەویتە بەر باسو لیکۆلینەوەوە. بۆ ئەوە، مەلا سمایلم ناردوە بۆ رونکردنەوەی ئەو مەسەلەیەی ئاماژەی بۆ کراوە.

هاوپیچی ٣ی ژمارە: ٦١

لە شیخ عوبەیدوللەوە بۆ دکتۆر کۆچران

(تەرجەمە) ٥ی ت١، ١٨٨٠.

مـەلا سمـایلم نـاردوە بـۆ ئـەوەی بەنـهینی وەك بەسـەرزارەکی (شـەفەهی) رام سپاردوە، دۆخی ئیرەتان بۆ رون بکاتەوەو، بەتایبەتی تکاتان لیدەکەم راستیەکانی مەسەلەی کوردستان و چونی کورەکەم بۆ سابلاخ، بە حکومەتی ئینگلستان رابگەیەنن‌و رون بکەنەوە.

گەلی کورد کە لە زیاتر لە ٥٠٠ هەزار بنەمالە پیکهاتوە، میللەتیکی تایبەتیە. ئاینەکەیان (دیارە مەبەستی مەزەبە) لە ئاینی (ئەوانی تر) جیاوازەو، یاساو نەریتو خو ورەوشتی تایبەتیان هەیە. لەناو هەمو میللەتاندا بە نەتەوەیەکی زیان بەخشو کەللە رەق و در ناو دەبرین. بەو جۆرە باسی کوردستان کراوە. گەر یەکیك (لەناویاندا) کردەوەیەکی نارەواو ناشیرینی لیبوەشیتەوە، ناوی هەزارەها پیاو چاكو بیوەیی پیوە لەکەدار دەکریّ. بالاتان ئاشکرا بیت ئەم هەمو سیفەتە خراپانە لەلایەن کاربەدەستانی عوسمانیو ئیرانیەوە بەخۆرایی بۆ کورد دروستکراون و هەلبەستراون، چونکە کوردستان لەنیوان ئەم دو دەولەتەدایەو، هەردو حکومەتەکەش ئەوەندەیان لەباردا نیە چاك و خراپ لەیەك جیا بکەنەوە. بەم جۆرە کەسە خراپەکان دەمیننەوەو خەلکە چاکەکانیش لەکەداردەبنو تیا دەچن. بیگومان لەنیو شتە دردونگەکانی تردا، ناوی خیلی عەلی ئاغای شکاکت بیستوە، کە بەکردەوەی خراپ و نارەوا ناویان دەرکردوە چۆن ئەزیەتی هاوولاتیو بیگانەیان ئەدا، بەهەمان شیوەش دەسدریژیان دەکردە سەر موسولمانان و خەلکانی تریش. هەردو دەولەتەکە ئاگایان لەکردەوە خراپەکانیان بوە. جا لەبەر گویّ پینەدان و هەولدانی ئیران بۆ قایمکردنی دەسەلاتی، ئەم خەلك و خوایە هەمیشە دور دەبن لە شارستانیەت و بەدواکەوتوییو درندەیی دەمیننەوە. کردەوە خراپەکانی خیلی هەرکی کە رەعیەتی تورکیان، دیارو ئاشکرایە. حکومەتی عوسمانی دیسان وەك ئیران یان خۆی لە پیشخستنی ئەم میللەتە گیل دەکات، وە یان بەچاویکی نزمەوە، سەیری دەکات. هەمیشە کوردستان بەخراپی ناوبراوەو بەسوکی سەیر کراوە. جیاوازی ناکریت لەنیوان خەلکانی بیوەییو شەرانیدا. سەرۆك و بەریوەبەرەکانی کوردستان، جا لە رەعیەتەکانی عوسمانی یا ئیرانیو هەر هەمو دانیشتوانی کوردستان خۆیان یەکخستوەو گەیشتونەتە ئەو بریارە کە چیتر لە تواناد‌ا نەماوە لەژیر سایەی ئەو دو دەولەتەدا بژینو، پیویستە شتیّ بکەن دەولەتە ئەوروپیەکان والیبکات لە مەسەلە کە ورد ببنەوەو لە دۆخەکەمان تیبگەن و بپرسنەوە. ئیمەش میللەتیکی دابەشکراوین. ئیمە دەمانەویت بەریوەبردنی کاروباری خۆمان بەدەست خۆمانەوە بیت، بۆ ئەوەی لە سزادانی تاوانکارانی خۆماندا بەهیزو سەربەخۆ بین و، ئەو مافانەمان هەبیت کە میللەتانی تر هەیانەو؛ سەبارەت بە خەتابارەکانیش، ئیمە ئامادەین ئەوە بگرینە ئەستۆی خۆمان (بەلین ئەدەین) کە ئازارو زیان لە هیچ میللەتیك نەکەویت. ئەمەیە ئامانجی ئیمەو، هۆی چونی کورەکەم بۆ سابلاخ، بۆ ئەوەی لەدۆخی کوردستان وردببنەوەو بپرسنەوەو، هیچ خراپەیەك رونەدات، دەنا سەرتاپای کوردستان

مەسەلەکان دەخەنە دەستی خۆیانەوە، چونکە میللەت لە توانایدا نەماوە خراپەو چەوساندنەوەی بێوچانی ئەو دو دەولەتە هەلبگرێ.

هاوپێچی ٤ی ژمارە: ٦١

لە شیخ عوبەیدوالله‌وە بۆ عەباس میرزا (مولك ئاوا)

(تەرجەمە) ٥ی ت١، ١٨٨٠.

ئەو چاکەو هەستە پاکەی کە خاوەن شکۆ شای خوالیخۆشبو لە سۆنگەی بەرژەوەندی گشتیو خیرو پیاوەتیەوە پیشانی باوکمی ئەداو، خۆشەویستیو دلسۆزی باوکی خوا لیخۆشبوشم بۆ خاوەن شکۆ، کە شەوو رۆژ باوکم بە بەردەوامیو دلسۆزانە دوعای بۆ حکومەتەکەی دەکرد، پیویستە لە هەمو شوینیك و هەمو کەسیك بیزانیت. دیسان پایەبلندی شاهانەتان باش ئاگادارە لەو دۆستایەتیەی کە لەنیوان شای خوالیخۆشبوو باوکمدا هەبو. ئیستاش، هەروەك پەندیك دەلیت "کور دەچیتەوە سەر بابی" (گیا لەسەر بنجی خۆی دەرویت) هەروەها پەندیکی تریش هەیە کە دەلیت "خۆشەویستی بەرامبەر وراثیە". ئیستا من بەش بەحالی خۆم و، وەك ئیلتیزامیکی ئەخلاقی، هەرگیز کەمتەرخەمیم لەو ئەرکە نەکردوە کە پیم سپیردراوەو، بەو پییەش پیویستە پایەبلندی شاهانەتان بەهەمان هەستی خوالیخۆشبو خاوەن شکۆوە کار بکەن و، ئەوەش بەروحیکی شاهانەوە ئەنجام بدەن، هەروەك باوکت دەیکرد، چونکە بەهەمان شیوەی سالانی رابوردو، من شاد دەبوم بەسۆزو چاکەی شای خوالیخۆشبو، لەبەر ئەوە ئیستا دلم بەلوتف و سۆزی پایە بلندی شاهانەتان خۆش دەبیت. بزانە ئەو وتەیە چەند جوانە، "کاتێ گوڵ سیس دەبێو، گولی باخچە دەوەرێ، مرۆڤ ئەتوانێ لەکوێ جوانی گولەکە بگەریت، تەنها لە گوڵاوەکە نەبیت؟

لە کۆتایدا، ئەورەحیم بەگ کە شوینی متمانەی ئیمەیە، پەیامەکانمنتان بەحەرفی پیدەگەیەنیت.

من هیچ رونکردنەوەیەکی ترم نیە.

هاوپێچی ٥ی ژمارە: ٦١

کورتەی خالەکانی نامەیەکی شیخ عوبەیدوالله بۆ ئیقبال الدولەی حاکمی ورمێ لە ١٥ی ئەیلول ١٨٨٠دا.

پاش ریزو سلاو پیگەیاندن، دەلیت حاج مەلا سمایلی ناردوە بۆ ئەوەی بە شەفەوی پیوەندی بە حاکمەوە بکات. ئەو بێ ئاگانیە لە ئیلتیزاماتەکانی پیشوو،

هەمیشە وای بۆ چوە کە شتیکی راست بیت، ئەوەی بەبیریا دەهات بەسود بیت بۆ حکومەتی ئیران، بەراشکاوی باسی بکات، حکومەتیش سەربەست بو لەوەی بەو شیوەیەی پیی خۆش بو، بۆچونەکانی قوبولّ بکات یا نەیکات.

بیگومان حکومەت ئاگادارە لەوەی کە ٥٠٠,٠٠٠ بنەمالە لە کوردستاندا هەن، بە رەعیەتە تورك و ئیرانیەکانیشەوە.

لەبەر ئەوەی تا ئیستا هیچ لیکۆلینەوەو وردبونەوەیەکی جدی لەسەر دۆخی کوردستان نەکراوە، هەمیشە خەلکەکەی بە پیس ترین شیوە لەقەلەم دراون.

لەوانەیە کەسانی خراپ لەنیویاندا هەبیّ، بەلاّم بۆچی خەلکە بیّ گوناحەکە لەگەلّ تاوانکارەکاندا لەیەك ریزدا دابنرین؟.

هۆی ئەوەی کە بۆچی گلەیی گازندە لە کوردەکان دەکریت ئەوەیە کە، حکومەتی عوسمانیو ئیرانی هیچیان نە دەسەلاّتیان هەیە نە دەخوازن بەباشیو ریکوپیکی حوکمیان بکەن.

کوردمان لە هەمو ئەمانەوە لەکەدار کراون و، ئەوانیش بەش بەحالی خۆیان هیچ پەیوەندیو ریزیکیان نیە بۆ فەرمانرەواکانیان.

بەهۆی ئەم بارو دۆخەوە، کوردەکانی ئیران و تورکیا بریاریان داوە کە یەکبگرنو دەولەتیك پیکبهینن و، لەنیو خۆیاندا نیزام بپاریزنو، بە نوسینیش بەلینی ئەوە بدەن کە هیچ هەلاّو بیّ نیزامیەك لە ولاّتەکەیاندا رونەدات.

مەحالە بتوانریّ ئەم جولاّنەوەیەی ئیستا بەهیز دابمرکینریتەوە. خۆ ئەگەر حکومەت پەنای بۆ برد (بۆ هیز)، ئەوا دەیدۆرینن و، زیانیکی گەورەتر لە هەردو لا دەکەویت.

لەبەر ئەوە، شتیکی باش دەبیت کە حکومەت ریو شوینی هیمنانە بگریت، گەر واش نەبیت، هیچ وەلاّمیك نیە بۆ ئەنجامەکانی.

شیخ دەگاتە ئەو ئاکامەی کە بلیت، ئەو، ئەو وتارەی لای سەرەوەی بەنیازیکی پاکەوە داوەو، حاکمیش بۆی هەیە چی بەباش ئەزانیت بیکات.

هاوپیچی ٦ی ژمارە ٦١:

لە عەباس میرزاوە بۆ وەزیری کاروباری دەرەوە

(تەرجەمە)　　　　　　　　　　　　　　　　　　٣٠ی ت١، ١٨٨٠.

دریژەی (تفاصیل) مەسەلەکە وەلای ئەوەی لای خوارەوەیە:

دوینیّ، هەینی، ٢٩ی ت١، دو کورد کە بران و جاران خزمەتی منیان دەکرد، یەکیکیان بەناوی عەبدورەحیم (دەبیت عەبدوالرحیم بیت) و ئەویتریان حوسین نولی،

هاتنه ناو ماڵەکەمەوە. گوتیان، کاتێ موچەی حکومەتیان هەبوەو، لەریگەی ئایزخان سەردارەوە پییان دراوە، بەڵام ئیستا ئەو موچەیە برداروەو، داوایان لیکردم بکەومە بەینەوەو هەولیان بۆ بدەم. پاشان، بەو بەهانەیەی (عذر- حجە) کە دەیانویست فرمانیکم پیشان بدەن، یەکیکیان نامەیەکی دەرهینا، دای بەمن و لەهەمان کاتدا بەچرپە پیی گوتم کە لە شیخ عوبەیدوڵڵەوەیە.

نامەکەم خویندەوەو، هەروەکو دەلیت عەبدورەحیم زانیاری سەرزارەکی تریشم پێ دەگەیەنێ. بانگم کردە ژوریکی تایبەتیەوە. گوتی ئەو لەلای شیخەوە نیردراوەو پەیامەکەش ئەوە بو کە هیزیکی گەورە ئامادەیەو، پیویستە چەند زو دەتوانم خیرا بکەم و بدەمە پاڵ کامپەکەی (هی شیخ)و، ئەویش بۆ ئەوە نیردراوە کە بمبات بۆ بارگەکەی.

لەبەر ئەوەی خاوەن شکۆ شا رۆحم بە قوربانی بیت! نازی بەمن داوەو پیی گەیاندوم و منیش هەرگیز ناتوانم هیچ شیوە خیانەتکاریەك بکەم، ئەو دو کوردەم گرت و تەسلیمم کرد.

هاوپیچی ٧ی ژمارە: ٦١

لە سوپاسالارەوە بۆ وەزیری تەلەگراف

(تەرجەمە) تەورین، ٣٠ت١، ١٨٨٠.

(بەبروسکە)

من ئەو نامەیەم خویندەوە کە بەریز وەزیری بەریتانی ئاراستەی بەریز وەزیری کاروباری دەرەوەی کردبو و، تۆش وەك خۆی لەسەر فەرمانی شاهانە بە بروسکە بۆ منت ناردبو.

دەبیت ئیمرۆ تەیمور پاشا بەهیزیکی ١٠,٠٠٠ کەس و ٦ تۆپەوە گەیشتبیتە ورمێ. سبەینێ، هیزیکی زیادە، کە بریتیە لە فەوجیکی پیادە، ٣٠٠ سوارەو، تۆپیکی ٩ رەتلی، لەگەڵ ٥٠٠ گوللە تۆپدا، هەروەها دەردەچن بۆ ورمێ.

بیگومان، بێوچان هیزی پیادە، سوارە لەگەڵ تەقەمەنیدا بەریوەیە بۆ بارگەکەی ئیعتماد السلطنە. هەر ئیستاش پیشاندانیکی سەربازی ٣٠٠ سوارەی شا سیڤانم کرد، کە بەراستی کۆمەلیکی باش راهینراون و، سبەینێ بەیانی زو لەگەڵ کاروانیکی تەقەمەنیدا دەردەچن بۆ بارگەکەی ئیعتماد السلطنە. ئەگەر فەوجەکەی گیروس و سوارەکانی دەڤیران یش هەروەها بچنە کامپەکەی، وا بیگومان بەرەو سابلاخ دەکشێ؛ کاتیکیش حشمە الدولە دەگاتە سابلاخ، یانزیکی، ئەوسا کامپەکەی ئیعتماد السلطنەش دەرۆن بۆ ورمێ.

تکایە ئەمە بخەرە بەردەم خاوەن شکۆ شا. ئەگەر هەنگاوی تری چاك و بەسودو گونجاو تر لەوانەی مـن پیشـانم دا دەزانیـت، ئاگـادارم بکـەرەوە لیَ‌و، منیـش جیَ‌بەجییان دەکەم.

ژمارە: ٦٢

لە مستەر گۆشن وە بۆ ئیرل گرانڤیل- (لە ٩ی کانونی یەکەمدا گەیشتوە)

گەورەم، ئەستەمولّ، ٢٩ی ت٢، ١٨٨٠.

گفتوگۆیـەکی تـری دورو دریـژم لەگـەلّ وەزیـری دەرەوە، دەربـارەی روداوەکـانی کوردستان کردوە. هەروەها سەرم لەسەفیری ئیرانیش داوە، بۆ ئەوەی بەراوردی ئەو بۆچونانە (انطباعات) بکەم کە نامەکاریەکانی وەزیرەکانی ئیرە لەسـەریان کـردوە، لەگەلّ ئەوانەی (ئەو انطباعاتانەی) کە خۆم لەدیدارەکەم لەگەلیدا هەلم هینجاوە.

لەوە ناچیَ جەنابی عاسم پاشا هیچ جۆرە زانیاریەکی دیاریکراوی لابیت؛ چونکە هـەر وەك ئـەندامیکی تـری وەزارەتەکـە، کـە رۆژی پیشـوتر سـەردانی کـردم، گوتـی زۆرترین زانیاری لەیەك نەچویان (متناقض) پیگەشتوە ئەوەندەی کە لەوان، لە تاران، یان لە شوینەکانی تـرەوە هـاتون و، نەشـیتوانی پیـم بلیـت گـەر شـیخ عوبەیدواللـە هیشتا لە ئیرانە یا گەراوەتـەوە بۆ ناو خاکی تورکیا. لەلایەکی تریشەوە، سەفیری ئیران پیی راگەیاندم کـە سـولتان دەربـارەی ئـەو پەیامـەی پیـی راگـەیاندوە کـە لـە شیخەوە پیی گەیشتبو و ئاراستەی خۆی کرابو، وە تیادا هاتوەکە، بەگویَ رایەلی بۆ فەرمانەکانی خاوەن شکۆ، گەراوەتەوە بۆناو سنوری تورکیا.

من سەرم سورما کە بینیم وەزیری دەرەوە تا چ رادەیەك کاری کوردەکانی تورکیا لەو بەسەرهاتانەی رویدا بەکەم دەگرت. دانی بەوەدا نە ئەنا کە شتیکی زانـراو بـو کـە هیچ، بەلکو باندی زۆر بچوك لە سنور پەریبونـەوە. ئەو رۆلـەی کـە شیخ عوبەیدواللـە خۆی پیی هەلسا، هیشتا تەمومژ دەوری دابو؛ بەلاّم سەبارەت بە کوردەکانی، لەناو خاکی ئیراندا نیشتەجیَ بون و، یەکیکیشیان، کە عەبدوالقادر بو، ئیرانیـەکان خۆیـان دەسەلاّتیان پیَ بەخشیبو.

کاتیَ کە من هانی پیویستی سزادانی شیخم داو، بۆم رون کردەوە کە ئیرانیـەکان بیگومان یان داوای تەسلیم بونـی وەیـان سـزادانی دەکـەن، وە یـاخود گرتنـی لەلایـەن خۆیانـەوە، بـەریزی وەلاّمـی دامـەوە کـە بـابی عـالی داوایـەکی زۆری هەیـە دژ بـە ئیرانیـەکان بۆ ئـەو تـالاّنیو راووروتیـەی کوردەکـانی ئیران دەیـانکرد لـە گوندەکـانی تورکیاو، لەزۆر بۆنەشدا بیَ‌هودە داوای سزادانی تاوانکارەکانیشـیان کـردوە. من زۆر بەتی‌بینیـەکەی کەللـەیی بوم وەك وەزیریکـی داد، کـە دەربـارەی شـیوازەکە گفتوگـۆم

لەگــەلدا کردبــو، ئــەویش لەروانگــەی خــۆلادان لــە تــەعقیدات لەگــەڵ ئــیراندا، بەمامەلــەکردنی توندوتیــژی ســەرکردەکانی هوروژمەکــە، وەلاّمیکــی وردو راســتی بەهەمان واتاو بە رستەیەکی ئاشکرا دامەوە بەوەی کە بابی عالی "حسابیکی جادی" بۆ ئەو جۆرە تاوانبارانە لەگەڵ ئیراندا دادەنێو، داوای سزادانی سەرۆکە کوردەکانو، رەعیەتەکانی ئیران دەکات کە تاوانیان لەسەر سنورەکانی تورکیا ئەنجام داوە.

لەبەر ئەوە، کاتیك داوایەکی رەسمی لەلایەن ئیرانەوە دەکریت، پیدەچێ وەزیرەکان بریاری پەیرەوکردنی ئەم شیوازە مشت و مریان دابیت. لەدیدی خۆمەوە، هەولم دا بۆ عاسم پاشای رون بکەمەوە کە چەند خەتەرناك دەبیت گەر بەرهەلستی لەمامەلەکردن لەگەڵ مەسەلەکەدا بەشیوەیەك بکریت کە یاسای نیودەولەتی بیخوازێ، یان اعتراضی ناراستەوخۆ زیادە بکریت. ئەوەی بەریزی لەسە رئەوە دوپاتی کردەوە، ئەوە بو کە لیرە پیی راگەیاندوم کە پیویستە کومیسونیك دابنریت لە هەلومەرجەکان بکۆلیتەوەو شیخ دادگایی بکات.

بەم بۆنەیەوە، بەریزی هەولیکی زۆریدا کە بۆم رون بکاتەوە کە کاریکی مەحاڵ بوە بەوە باوەر بکریت کە بابی عالی لەپەژارە بەولاوە، لە هیچ روناکیەکی ترەوە نەیروانیوەتە ئەو بەسەرهاتانەی رویاندابو.دەبی تورکەکان چ ئامانجیکیان لەهاندان، یان چەکداریکردنی کوردەکاندا هەبێ؟ ئەو، ئەو بیرۆکەیەی بەلاوەنا کە یارمەتیدانی کوردەکان پیویست بوە بۆیان، بۆ مامەلەکردن لەگەڵ ئەرمەنیەکاندا. دانیشتوانە موسولمانەکان، کوردەکانی لیدەرچیت، ئەوەندە بەهیز بون کە لەناوچە ئەرمەنی جێنشینەکاندا گەورەو بالاّدەست بن، گەر وانەبونایە، بابی عالی ئیعتمادی دەکردە سەر لەشکرەکانی سولتان. جەنابتان دەبینیت چ جیاوازیەکی سەرنج راکیشەر لەم زمانەدا هەیە، ئەویش بەهۆی ئەو هەستەی بەجەنابتانم راگەیاند، کە، بەگویرەی باسی تر، لەناو بازنە تورکیەکاندا باوە.

من جاریکی تریش نەمتوانی بگەمە ئەوەی کە بابی عالی تا چ مەودایەك باوەری بەنیازی شیخ عوبەیدوالله هەیە بۆ دامەزراندنی کوردستانیکی سەربەخۆ. انطباعی گشتی من ئەوەبو کە عاسم پاشا خۆی باوەری نەدەکرد بەبونی جدیی هیچ نەخشەیەکی طموحی لەوجۆرە.

(ئیمزا) جورج جەی. گۆشن

ژماره: ٦٣

لە ئیرل گرانڤیل وە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز،   وەزارەتی دەرەوە، ٩ کانونی یەکەم، ١٨٨٠.

وەزیـری ولایەتـە یـەکگرتوەکانی ئـەمریکا سـەرنجی بـۆ دۆخـی میسـیونیرە ئەمریکاییـەکان و خیزانـەکانیان لـە ورمـێ راکیشـام، کـە وا پیشـان ئـەدرین توشـی دەردەسـەری بـبن بەدەسـتی دانیشـوانە ئیرانیـەکان، لـە ئـەنجامی ئـەوەی کـە بـە درۆ تاوانبار کراون بە بەشداری کردن لەگەڵ شیخ عوبەیدوڵڵەی کورددا.

بەوپییە، ئیمرۆ بـە بروسـکە داوام لـەئیوە کـردوە، کـە ئۆفیسـە چاکـەکانتان بـۆ بەرژەوەندی ئەم خەلکانە بەکاربهینن، کە شایستەی ئەوپـەری ئاورلیدانـەوەن لەلایـەن حکومەتی ئیرانەوە.

(ئیمزا) گرانڤیل

ژماره: ٦٤

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(بەبروسکە، لە ١٠ کانونی یەکەمدا گەیشتوە)

گەورەم،   تاران، ١٠ی ك١، ١٨٨٠.

نیشانە بە بروسکەی جەنابتان بە بەرواری دوینـێ، ئـەز شـەرەفی ئـەوەم هەیـە بە جەنابتان رابگەیەنم کە هەستی خراپ بەرامبەر بە میسیونیرە ئەمریکاییەکان لە ورمێ خولقاوە، بەهۆی بەشداریکردنیکی هەلبەستراوەوە بۆیان لەگەڵ شیخ عوبەیدوڵڵەداو، بۆ چەند رۆژیکی کەمیش دوای هیرشەکەی شیخ بۆ سەر شارەکە بـەردەوام بـو، بـەلام لەو باوەرەدام کە ئیستا بە تەواوی دامرکابیتەوە.

حکومەتی ئیران خەریکی ناردنی ئامۆژگاریە بە بروسکە بۆ پایەبەرز سوپاسالار، فـەرمانی پیدەکـات هـەمو ئـەو ریـو شـوینانە بگـرێ کـە دەزانـێ پیویسـتە بـۆ مسۆگەرکردنی پاراستنی میسیونیرەکان.

پایەبەرزی، ئیستاکە کارەکەی جیهیشتوەو لە سابلاخ رۆیشتوەو، وا چاوەروان دەکریٚ سبەینێ بگاتە ورمێ.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژمارە: ٦٥

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(بە بروسکە لە ١١ی کانونی یەکەمدا گەیشتوە)

گەورەم، تاران، ١١ی ك١، ١٨٨٠.

هەر ئیستاکە بروسکەیەکم بە بەرواری دوینێ لە کۆنسوڵی گشتی حکومەتی خاوەن شکۆوە لە تەوریز پیگەیشتوە، پیم رادەگەیەنیت کە لەو دوا نامانەی لە میسیونیرە ئەمریکاییەکانی ورمێوە وەریگرتوە، دەلین، پەیوەندی لەنیوان خۆیانو کاربەدەستە ئیرانیە خۆجێییەکاندا دۆستانەو گەرمەو، ئەو راپۆرتە ساختانەی سەبارەت بە بەشداریکردنیان لەگەڵ شیخ عوبەیدوالڵەدا بەو دواییانە بلاوبوبۆوە، زۆر دامرکابونەوەو دەلێ،

مستەر ئابۆت لەسەری دەروات بەگەیشتنی ئەو بروسکەیەی لە رۆژی ١٠ی ئەم مانگەدا ئاراستەیم کردبو، لە ئەنجامی ئەو بروسکەیەی جەنابتان کە لە سەرەوە ئاماژەی بۆ کراوە، گەر هیچ راستیەك هەبوبێ لەو مەترسیە مەزعومەی بەروی میسیونیرە ئەمریکاییەکان دەبۆوە، وتی دیدەنیەکی لەگەڵ نیردراوی وەزارەتی دەرەوەی ئیرانی لە تەوریز کردوەو، ئەو فەرمانبەرەش گفتی دابویە کە راستیەکانی مەسەلەکە بگەیەنیتە پایە بلندی شاهانە، وەلیعەهدو، ئەوەشی گرتە ئەستۆ کە دەسبەجێ ئەو ئامۆژگاریانەی (تعلیمات) لایەتی بە پەیامنیری تایبەتیدا بۆ پایە بلند سوپاسالاری رەوانە بکات، کە لەوانەیە (سوپاسالار) لەم ساتەدا گەیشتبیتە ورمێ.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژمارە: ٦٦

لە ئابۆتی کونسۆلی گشتیەوە بۆ ئیرل گرانڤیل

(لە ١٣ی کانونی یەکەمدا گەیشتوە)

گەورەم، تەوریز، ٢٣ت١، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کە هاوپیچ سێ کۆپی نامە بۆ جەنابتان بنیرم، کە ئاراستەی وەزیری مفوض حکومەتی خاوەن شکۆ لە تارانم کردبو، دەربارەی کاروباری کوردەکان، خربونەوەی هیزیکی روسی لەسەر سنوری ئاراس، وە دیدەنیەکی نوێ کە بۆم رەخسابو لەگەڵ پایەبەرزی شاهانە وەلیعەهد.

ئاماژە بەهاوپیچی ژمارە:٢، لەو ساتانەوە زانیومە کە ئەو ژن و کچە نەستۆریانەی میسیونیرە ئەمریکاییەکان راپۆرتیان دابو، لەلایەن سەربازە ئیرانیەکانەوە لە گوندی ئەنهار فریندرابون، کەسوکارەکانیان دۆزیویاننەتەوە.

ئەوەندە بە تەواوی خۆیان جیاکردبۆوە کە وایان لە دۆستەکانیان کردبو تعود بکەن گیرابون.

میسیونیرەکان نامەیان بۆ من نوسیوەو ئەو هەوالەی پیشویان دەربارەی ئەم مەسەلەیە، راستکردۆتەوە.

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

هاوپیچی ا ی ژمارە: ٦٦

لە ئابۆت ی کۆنسۆلی گشتیەوە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز، تەوریز، ١٩ ت٢، ١٨٨٠.

ئیمرۆ، شەرەفی ئەوەم هەبو ئەم بروسکەیەی لای خوارەوە بۆ بەریزت بنیرم:

پۆستی ورمێ گەیشت؛ لە ١٢ی ئەم مانگەدا شیخ لەگەلّ هیزەکانیدا هەلاّتن. ئاماژە بە بروسکەی ١٨ی ئەم مانگە، تجاوزو خراپەکاریەکی زۆر لەئەنهارو بالۆ لەلایەن هیزە نیزامیو هاولاّتیانەوە، نەك کوردەکان، کراوەتە سەر دانیشتوانە سوننیو نەستۆریەکان. بە پۆستدا دریژەکەی رەوانە دەکەم.

نیشانە بەوەی سەرەوە، هەروەها شەرەفی ئەوەم هەیە رابگەیەنم کە، بە بەرواری ١٤ی ئەم مانگە، نامەیەك لە ورمێوە بۆمن هاتوە دەلیت، سەر لەبەیانی ١٢ی ئەم مانگەدا سەیریان کردوە شیخ و هەمو هیزەکانی دیار نەماون و، بەلگەی زۆریش هەبوە کە زۆر بەپەلە رۆشتون. هەوالّ هەبوە کە شیخ سادق لە مەرگەوەر بوبێو، واش بلاّوبوە کە لەشکرەکانی ورمێ بەدوی کوردەکاندا چوبن.

لەشکرە ئیرانیەکان راوروتو تالاّنیەکی زۆری مالّو مولکی گوندنشینەکانیان کردوە، بە تایبەتی هی مەسیحیەکان. دیگەلەو چەندین گوندی تریش نەهامەتیەکی زۆریان بەسەرهاتوە. خەلکەکەی گۆکتەپە چون بۆ لای تەیمور پاشا خان بۆ گازەندە کردن لەسەر ئەمە. یەکیك لە قەشە پروتستانتەکان بە تەیموری گوتوە، لەشکرەکانی شیخ رەفتاریان زۆر لەمانە باشتر بو، چونکە هیچ سوکایەتیەکیان بە ژنان نەدەکرد.

لەوەتی شیخ رۆیشتوە، ئیرانیەکان دەستیان کردۆتەوە بە تالاّنکردنی گوندی سوننیەکان. لە ١٣و ١٤ی ئەم مانگەدا، چەندین هەزار لەهیزی نیزامیو هاوولاّتیان رۆیشتن بۆ بالۆو تالاّنیان کردووەو، مالەکانیشیان ئاگر تیبەرداوە. وا باسدەکرێ کە ٥٠ کەس لە دانیشتوانە نیرینەکان سەربردرابیتن، هەندیکیان لەناو قەلاّکەی اسماعیل ئاغادا، کە هیزیکی ئیرانی چوبو بۆ گەران بەدوای شیخدا، دۆزرابونەوە. زۆر لەکابرایەکی حاجی کرابو کە کەللەسەری کورە کوژراوەکانی بکات بەدامینی

جلەكانیەوەو بەناو كامپەكەدا بیان گیریو پیشانی خەلكی بدات. پاشان سەربازە ئیرانیەكان تەجاوزو خراپەكاری لەزیادە بەریان لە گوندی تریشدا كرد. گوندی ئەنهاری نەستۆری، كە سەروەختیك شوینی بەیەك گەیشتنی شیخ بوە لەگەڵ خەلكیدا، تالان كرا، چەندین لە دانیشتوانە نیرینەكانی بریندار بونو، هەشت ژنو كچیش بەدیل لیگیرانو بران.

كاتیك میسیونیرە ئەمریكاییەكان، لەبری مەسیحیەكانی بالۆ گازەندەیان لای تەیمور كرد، ئەمیش پاسەوانی دانا بۆ ریگەگرتن لە ئازار ئازار پیگەیاندنیان لەكاتی بەتالانبردنی شوینەكەداو، گفتیدا كە نەیەلیت هیزەكانی خراپەكاری زیاتر بكەن.

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

هاوپیچی ٢ی ژمارە: ٦٦

لە ئابۆتی كۆنسۆلی گشتیەوە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز، تەوریز، ١٩ی ت٢، ١٨٨٠.

ئیمرۆ، ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە كە ئەو بروسكەیەی لای خوارەوە بۆ بەریزتان رەوانە بكەم:

"ژمارەیەكی زۆر لە قوزاقەكان گەیشتونەتە نەخچەوان؛ وا باسدەكریت كە فەوجیكی تەواوبن. دەستبەجێ بەرەو جەلفا دەرۆن. جموجولیكی زۆری لەشكر هەیە لەنیوان تفلیسو نەخچەواندا. بیستومە، كە چاوەرواندەكریت هیزیكی روسی بگاتە جەلفا."

ئامارژە بەوەی سەرەوە، ئەوەندەی من بتوانم تاوتۆی بكەم، پیدەچی روسیا تەعزیزاتی زۆر لەزەخیرەی جەنگ بۆ قارس بنیریت. ئەگەر یاخیبونی كوردەكان بە كوردستانی توركیاو ئیرانەوە سەربكەوتایەو ئەمارەتیكیان پیكبهینایە، روسیا دوژمنیكی ئیجگار گەورەی بۆ پەیدا دەبو كە لە نزیك قارسو بایەزیدەوە بەرەنگاری بوایەتەوەو، ئامادە بو دەوروبەری ئەلیكساندر پوڵو تفلیس كاولو ویران بكات. لەبەر ئەوە، لەوانەیە حكومەتی روسیا ریوشوینی خۆپاراستن دابنێ بەرامبەر هەر رووداویكی چاوەروان نەكراو.

وە سەبارەت بە خركردنەوەی هیزیكی روسیش لەسەر سنوری ئاراس، ئیمرۆ زانیاریم پیگەیشتوە كە ژمارەیەكی زۆر لە قوزاقەكان گەیشتونەتە نەخچەوانو دەستبەجێ دەرچون بۆ جەلفاو، دەبێ بەخیراییش لەشكری تریان بەدوادا دیت.

ئەو کاربەدەستە ئێرانیانەی ئێرە، کە من باسی بارو دۆخەکەم بۆ کردون، سەیری مەسەلەکە دەکەن وەك وریاییو خۆپاراستنێك لەلایەن روسیاوە، کە بەگرنگی دەزانن (روسەکان) لەماوەی ئەم هەلچونەی ئێستای کوردەکاندا سنورەکەی لای ئازەربایجانەوە بێ ئامرازی بەرگری کردن نەبێت.

وەك بیستومە، سێ فەوجی سوارەی تورکی گەیشتونەتە بایەزیدو، یەکێکیش لە قزل دزەیە.

دەربارەی ئەم مەسەلانە، بەردەوام دەبم لەناردنی راپۆرتدا.

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

هاوپێچی ٣ی ژمارە: ٦٦

لە ئابۆتی کۆنسۆلی گشتیەوە بۆ مستەر تۆمسن

بەرێز،　　　　　　　　　　　　　　　تەورێز، ٢٠ت٢، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە بە بەرێزت رابگەیەنم کە ئیمرۆ دیدەنیەکی وەلیعەهدم کرد. باسی تاقیکردنەوەکانی ئەم دواییانەم بۆ ورمێو، گەرانەوەم لە سەفەرەکەمدا بۆ تەورێز، بۆ پایەبەرزی شاهانەی کرد.

بۆ پایەبەرزی شاهانەیم رونکردەوە، کە کاتێك من لەورمێ بوم، بەئەرکی خۆمم زانیوە کە هەمو قورساییەکی نفوزم لەسەر شێخ عوبەیدوللە بەکاربهێنم بۆ ئەوەی خوێن رژانی ناپێویست رونەداتو، زامنی ئاسایش بۆ ژیانو ماڵو مولکی خەلکانی شەر نەکەری هەردو موسولمانو مەسیحیەکان بکەمو، لەزۆر نمونەشدا ئەو ئامانجانەم بەدەست هێناوە، ئەگەرچی مەترسیەکی زۆریش هەبوە لەسەر ژیانی خۆم.

هەروەها بەهەلم زانی کە ئاماژە بۆ ئەو بەرگریکردنە ئازایانە بکەم کە ئیقبال الدولە لە ورمێی کردو، ئەوشارەی بەرامبەر ململانیی گەورە راگرتو، پیرۆزبایی لە پایەبەرزی شاهانەشی بکەم بۆ دامرکاندنەوەی شۆرشی کوردستان، بە هەست کردن لەهەمان کاتدا بەو خزمەتو سودە بەهایانەی کە سوپاسالار لەماوەی ئەم کارەی دواییدا لە تەورێز، لە مەترسیدارترین دوریاندا، کردویەتی.

پایەبەرزی شاهانەی، زۆر بەگەرمی پیشوازی لیکردمو، دیار بو زۆر بایەخی بە قسەکانم ئەدا.

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

ژماره: ٦٧

له ئیرل گرانڤیل بۆ مستەر St جۆن.

بەریز،   وەزارەتی دەرەوە، ١٣ك ١، ١٨٨٠.

نامەکەی ١٦ی مانگی رابردوی مستەر گوشن م پیگەیشت، باسی گفتوگۆی بەریزی دەکات لەگەڵ عاسم پاشادا سەبارەت بە هوروژمەکەی ئیستا بۆ ناو ئیران.

من پیزانینی خۆم دەردەبرم بۆ ئەو شیوازەی مستەر گۆشن بەکاری هیناوە سەبارەت بەو سیاسەتەی کە تورکیا هەولئەدات لەم مەسەلەیەدا پیرەوی بکات.

(ئیمزا) گرانڤیل

ژ: ٦٨

له جیگری کۆنسۆل، کلایتن وە بۆ مەیجەر ترۆتەر– (لە ١٧ کانونی یەکەمدا گەیشتۆتە وەزارەتی دەرەوە)

هەلبژاردە،   وان، ت٢، ١٨٨٠.

زانیاری دیاریکراوی زۆر، دەربارەی جوڵانەوەی کوردەکان لە ئیراندا لەبەر دەستدا نیە. دەلین، عەبدوالقادر مەراغەی گرتوەو، باندەکانیشی لەنزیك دیوارەکانی تەوریز خۆیەوە بون. بەڵام بەشی زۆری هیزەکەی، کە بۆ راوو روتو تاڵانی داویانەتە پالی، لە هۆزەکان پیکهاتون، خراپ چەکدارنو کەلوپەلو تفاقی بیَ کەلکیان پییە، وە ئەگەر ژمارەیەکی زۆر بچوکیش لەهیزی نیزامی بەرەنگاریان ببنەوە دەستبەجیَ بڵاوەی بۆ دەکەن.

واتەواتی وا بڵاو بوە کە بۆ چەند رۆژیك شیخ عوبەیدوالله خۆی لە هەندیَ لە گوندەکانی نیوان ورمیَو سنوردا گەمارۆ دراوەو، تا ئیمرۆش ئەوە دەبیستم کە نامە بە ئەرمەنیەکانی باشقەڵا گەیشتوە، تەئکید لەسەر ئەم هەواڵانە دەکات.

شیخ زۆر هەولو تەقەللای داوە کە وا لە مەسیحیەکان بکات بدەنە پالی. نەستۆریەکانی شەمدینانی ناچار کردوە کە برۆن لەگەلیداو، هەروەها ناردویتیە لای مارشەمعون گوتویەتی کە سزای شیخەکان ئەدات بۆ ئەو راوو روتیەی کردویانەو داوای یارمەتی (مارشەمعون) لیکردوە. بەو جۆرە، نزیکەی ٤٠٠ یان ٥٠٠ نەستۆریەك داویانەتە پالی، بەڵام کاتیَ دەزانن مەسەلەکە بۆ کویَ دەچیَ، وتویانە، ئیمە شەرمان لەگەڵ ئیراندا نیەو گەراونەتەوە مالی خۆیان. هەروەها ئوهانس ڤارتابەدی سەرۆکی قەشەی ئەرمەنی لە باشقەڵا کە تازە گەیشتۆتە ئیرە، پیی راگەیاندم کە شیخ چەند دەعوەتنامەیەکی گەرمی بۆ ناردوە کە بیتو بیبینیَو

لەگەڵیدا دەربارەی دۆخی وڵاتەکە راویژ بکاتو چ هەنگاویش پیویستە بینین، بەڵام بۆ خۆی داوای لیبوردنی کردوەو نەچوە.

ژمارە: ٦٩

لە مستەر تۆمسنوە بۆ ئیرل گرانڤیل

(لە ٢٠ی کانونی یەکەمدا، بە بروسکە وەرگیراوە)

(هەلبژاردە) تاران، ٢٠ی ك١، ١٨٨٠.

حکومەتی ئیران بە بروسکە هەوالی گەیشتنی سوپاسالار بە فەرماندەیی لەشکریك بۆ ورمیٰ، پیگەیشتوە. پایەبەرزی لەسەرەتای تشرینی یەکەمدا لە تەوریز دەرچوە بۆ ئەوەی فەرماندەیی گشتی ئەو لەشکرانە بکات کە نیردراون بۆ دامرکاندنەوەی یاخیبونی کوردەکانو، لەماوەی مانگی رابوردودا سەردانی هەمو ناوچەکانی مەراغە، سابلاخ، سولدوز کە بەم دواییانە داگیرو تالانکرابون لەلایەن ئەو یاخیبوانەی شیخ عوبەیدواللەو کورەکانی سەرکردایەتیان دەکردن، کردوە.

لەشکرەکەی شیخ عوبەیدواللە، ئیستا بەتەواوی بلاوەی پیکردوەو، نیزامیش هیدی هیدی دەگەریتەوە سەرتاپای ناوچەکە.

سوپاسالار لیوەشاوەیو توانایەکی زۆری پیشانداوە لە مامەلە کردنیدا لەگەڵ ئەو سەرۆك کوردانەی کە لە شۆرشەکەدا بەشداریان کردبو. زۆربەی ئەمانە گەراونەتەوە بۆ دلسۆزیان بۆ حکومەتو، ئەو شیوازەش کە سوپاسالار بەکاری هیناوە بەسزادانی هەندیكو بەخشینی مەدالیاو دیاری بۆ هەندیکی تر، بەپیی بارودۆخەکان، بۆتە هۆی مسۆگەرکردنی ئاسایش کە لە رەفتاری باش داهاتوی هۆزەکانەوە دیتە دەستو، هەروەها لە رازیبونیان بۆ پیدانی ١٠,٠٠٠ تومان غەرامە بۆ حکومەتی ئیران وەك بژاردنیك (تعویض) بۆ تەعەداکردنەکانی رابوردویان.

بەلام حکومەتی ئیران کەوتۆتە مەوقفیکی گرانو ئالۆزەوە، چونکە شیخو کورەکانیو چەندین لەسەرۆکە سەرەکیەکانی شۆرشەکەی ئیران رایان کردوە بۆ تورکیاو ئیستاکە لەنزیك سنوری ئیرانەوە نیشتەجینو؛ مادام ریگەیان پیٰ ئەدریت لەویٰ بمیننەوە، ناتوانریت لەشکرەکانی ئیران لە ناوچەکانی سنور بکشینرینەوە ئەویش بەهۆی گریمانی سەرهەلدانیکی تازە، هەر ئەوەندەی کە زستان بەسەر دەچیٰ.

لەو گفتوگۆو قسانەی کە سەفیری تورك لیرە کردونی، شاو وەزیرەکانی گەیشتبونە ئەو باوەرەی کە لەشکرە عوسمانیەکانی سەر سنور، یا ریگەیان لەم سەرۆکانە دەگرت کە بچنە ناو خاکی تورکیاوە، وە یان لەحالەتی چونیاندا

دەیانگرتن‌و؛ رەفتاری (تەصوفی) حکومەتی تورکیش لە پشت گوێ‌خستنی جیبەجیکردنی ئەو گفتەی نوینەرەکەیان داویتی، لیرە انطباعیکی سەلبی دروست کردوە (خولقاندوە) هەم لەناو بازنە رەسمیەکان‌و هەم لەناو خەلکیشدا بەگشتی.

دوینێ دیدەنیەکی تایبەتیم لەگەڵ شادا هەبو، شا بە جدی دەربارەی ئەم مەسەلەیە دوا. گوتی، حکومەتی تورك سەبارەت بە سەرهەلدانی کوردەکان بەشیوازیکی دۆستانەو ئاشکرا نەجولایەوە وەك ئەو چاوەروان بو. ئەوان (تورکەکان) گفتی هاوکاریکردنیان بە ئیران دابو، بەلام باوەر وابوە کە لەهەندێ لایەنەوە هانی شیخیان دابیت لە فیلەکانیدا. بیگومان هیچ هەنگاویکی کاریگەریان نەنابو بۆ ریگەگرتن لی لە چونە ناو خاکی ئیران‌و دانانی خۆی بەسەرۆکی یاخیبوەکان‌و؛ کاتیکیش خۆی‌و کورەکانی لە ئاکامدا لەلایەن لەشکرەکانی ئیرانەوە تیکشکینرابون، هیچ هەولیك نەدرابو بۆ وەستاندنی پاشەکشەکردنەکەی یا ریگەگرتن لە شۆرشگیرەکان بۆ گەرانەوەیان بۆ ناو خاکی تورکیا، کە پەنا دران‌و لە راونانی زیاتر دەربازبون. هەروەها ریگە درابو بە چەندین سەرۆك کوردی ئیرانی کە رابکەن بۆ ناو تورکیا، لەگەڵ ئەوەشدا کە سەفیری تورك سویندو گفتی دابو کە ئەگەر شیخ‌و کورەکانی لەئیران دەرپەرینران، دەستبەجێ بیانگرن‌و، ئەگەر هەمزاغاش هەروەها هەروەها لەسنور پەریەوە، بگیریت‌و، جا یان کاربەدەستە تورکەکان ئیعدامی بکەن بۆ ئەو تاوانانەی پیشتر لە تورکیا کردبونی، وە یان تەسلیم بە ئیران بکریتەوەو حکومەتی ئیرانی خۆی چی بە گونجاو دەبینیت بەرامبەری بیکات.

خاوەن شکۆ گوتی، ئەوە راستە کە ئەو گفتانەی بابی عالی داویتی بە سەفیری ئیرانی لە ئەستەموڵ تارادەیەك نادیارو شوین رەزامەندی نەبون، بەلام قسەکانی فەخری بەگ زۆر ئاشکراو رون بون.

شا دەیگوت، هەولی داوە قەناعەت بە بابی عالی بکات، داواکەی بەجێ بهینیت بۆ گواستنەوەی شیخ لە سنورو تەسلیم کردنی سەرۆکە کوردە شۆرشگیرەکانی ئیران، بەلام ئیستا، تەنها وەلامی نادیاری چنگ کەوتوە. بابی عالی وایدانابو کە هەلاتوەکان چەك بکرین، بەلام ئەمە ناگونجاو ترین ریو شوین بوە کە پیشنیار کراوە، چونکە ئەگەر شیخ‌و کورەکانی لەنزیك سنور جێ بهیلرین، ئەوا شتیکی بەلگە نەویستە کە لەگەڵ هۆزەکانی ئەم دیوەی سنور پیلانەکانیان دەست پیدەکەنەوەو، شۆرشەکەش سەرلەنوێ لە بەهاردا دەست پیدەکاتەوە. بەگریمانی تازە بوونەوەی ئەو جۆرە شەرو شۆرە، ئیران ناتوانێ موجازەفەی ئەوە بکات، ئەو هیزە سەربازیە گەورەیەی کە ئیستا لە ورمێ کۆبۆتەوە بکیشیتەوە، وەخەرجی‌و بەریوەبردنی لەشکریکی ئاوها لەناوچەیەکدا کە هەمو سەرچاوەی پول‌و پارەی وشکی کردبو بەهۆی ئەو قاتوقریەی

کە سالی پار لەو بەشەی ئیراندا بڵاوبوبۆوەو، ئەو راوروتو تاڵانیەی دواییش کە کوردەکان دەیانکرد، لاوازیو کۆسپیکی گەورە بۆ ئیران پەیدا دەکاتو، دەشبیتە سەرچاوەی نەهامەتی زیاتر بۆ دانیشتوانەکان، کە لەم کاتەدا وەرزیکی تری نەداری خراپتر لەوەی پیشو، هەرەشەی لیدەکردن.

شا لەسەری رۆیشتو گوتی، ئامۆژگاری نیردرابو بۆ سەفیرەکەی لە ئەستەمبوڵ، بۆ ئەوەی رونکردنەوەی زیاتر بۆ بابی عالی بکاتو، داوای گواستنەوەی شیخو کورەکانی لەسنوری ئیران بکات، وە هەروەها تەسلیم کردنی هەمزاغا، ئەمین ئاغا، لەگەڵ فتح اللە ئاغا، کە سێ سەرۆك کوردی ئیران بونو رۆلیکی لەبەرچاویان لە یاخیبونە تازەکەدا دیوە. زۆر بەجدیەوە هیواخواز بو کە حکومەتی خاوەن شکۆ پشتگیری لەداواکەی بکات، کە بەباوەری ئەو داوایەکی نامەعقول نەبو، وە ئەوەی کە بابی عالیش هان بدریت تا بەزویی بریار بدات لەسەر ئەوەی مەبەستی بۆ بۆ بەدوکەوتن، بۆ ئەوەی ئیرانیش بەخیرایی بزانیت ئایا رازی بون بە داواکەی یان لەدواییدا رەفزکراوە. بە بۆچونی من، ئەگەر رەتکردنەوەی داواکانی ئیران دوا بریاری بابی عالی بیت، وا جۆرە هەستیك دەخولقینێ کە نارەحەتیەکی زۆر بۆ چارەسەرکردنی ململانیەکانی سنور، کە ئیستا لەنیوان دو وڵاتەکەدا بە هەلواسراوی ماوەتەوە، زیاد دەکاتو، گەرواش نەبێ ئەوە دەتوانرێ بە دانانی کۆمیسیونیك ریك بخریت بۆ بۆقلەمەکردنو بژاردنو چاککردنی ئەو زولمو گازەندانەی کە هەردولا ئیدعای دەکەن.

سەرباری ئەوەش، کاریگەری خیرای رەتکردنەوەکەیان، بیگومان دەبیتە هۆی ئەوەی کە پەیوەندیەکانی ئیران لەگەڵ روسیادا زیاتر لە هەمو کاتیك قولترو گەرمتر بیت؛ لوتکەی ئەنجامەکەشی، بەهەمو گریمانیك، لە قەناعەت پیکردنی شادا دەبیت بۆ هاوپەیمانی کردن لەگەڵ روسیادا، هەر کاتیك رودانی شەرو شۆر لەنیوان ئەو هیزەو تورکیا هەلیکی بۆ برەخسینێ بۆ تۆلە سەندنەوە.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کە ناوەرۆکی بەشیکی ئەم نامەیە بە بروسکە بۆ جەنابتان بنیرم.

ژمارە: ٧٠

لە ئابۆت ی کۆنسۆلی گشتیەوە بۆ ئیرل گرانڤیل- (لە ٢٠ی کانونی یەکەمدا وەرگیراوە)

گەورەم، **تەوریز، ٣٠ ت٢، ١٨٨٠.**

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کە هاوپیچ کۆپی ئەو نامانە بۆ جەنابتان بنیرم، کە ئاراستەی وەزیری مفوض حکومەتی خاوەن شکۆم کردوە لەتاران، سەبارەت بە ناردنی لەشکری روس بۆ سنوری ئاراسو، ئەو شالاوەش کە سوپاسالار دژ بە کوردە یاخیبوەکان فەرمانده‌یی دەکات.

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

هاوپیچی ١ی ژمارە: ٧٠

لە کۆنسۆلی گشتی، ئابۆت وە بۆ مستەر تۆمسن

(هەلبژاردە) **تەوریز، ٢٥ ت٢، ١٨٨٠.**

راگەیەندراوە کە ئەو هیزە روسیەی وا چاوەروان کراوە لە شەش رۆژدا لە جەلفا بیتو، ٢٠٠ کەسیان گەیشتونەتە نەخچەوان، پیکهاتوە لە فەوجیکی قوزاقو هەندێ پارچە تۆپخانە.

هاوپیچی ٢ی ژمارە: ٧٠

لە کۆنسۆلی گشتی، ئابۆت وە بۆ مستەر تۆمسن

(هەلبژاردە) **تەوریز، ٢٥ی ت٢، ١٨٨٠.**

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە رایبگەیەنم کە نامەیەك کە لە ١٧ی ئەم مانگەدا لە ورمێوە ئاراستەی من کراوە دەلیت، دواجار تەیمور پاشا خان رۆیشتوە بەدوی شیخداو تا بەلۆی راو ناوە؛ ئیقبال الدولەش بەریگەی بیندا کەوتۆتە رێو ئاغا خان سەرتیپیش دوی شیخ عەبدوالقادر، کە لە مەرگەوەر سەنگەری لیدابو، کەوتوە.

میسیونیرە ئەمریکاییەکان نامەیان بۆ نوسیوم، گوتەکانی پیشویان سەبارەت بە گرتنی ژنە نەستۆریەکان لەلایەن سەربازە ئیرانیەکانەوە لە ئەنهار، راستکردۆتەوە، ئەوانەی (ژنەکان) وا دەردەکەوێ، بەشیوەیەکی وا چاك خۆیان شاردبۆوە، کەوا لە هاوریکانیان بکات، وابزانن گیرابون.

خراپەکاریو تەجاوزی زۆری هیزەکانی ئیران لە ورمێو سابلاخدا، بۆتە هۆی نارەزایی سەفیری تورك لە تاران بەرامبەر حکومەتی ئیرانو، ئەو هاوکارە تورکەم

نامەیەکی دەربارەی ئەو مەسەلەیە ئاراستە کردوم، منیش هاوپیچ کۆپیەکت بۆ دەنێرم. وا دەردەکەویت کە حکومەتی ئیرانی سەفیرەکەی دلنیا کردبیت کە ئامۆژگاری فەرماندەی لەشکرەکانیان دەکەن لە شالاوەکەدا مبادئی مرۆڤایەتی پیرەو بکەن. بەریزی ئامارژە دەکات بۆ گوندە مەسیحیەکانو موسولمانەکانیش، بەلام شتیکی ئاشکرایە کە بەتایبەتی (ممین) لەناوبردنی ئەو خەلکانەی دواوە (موسولمانەکان) لەلایەن سونییەکانەوە، کە هاو دینیانن، بەجۆریك حسابی بۆ دەکریت کە انطباعیکی سەلبی لای بابی عالی پەیدا دەکات.

لە هەوالدا هاتوە کە لەشکرەکانی ئیرانی نزیکەی بیست گوندی کوردەکانیان لەناوچەی چەهریوادان ویرانکردوەو، لەوەش ناچێ هیچ دیسپلنیکیان پیرەو کردبیت، هەرچەندە لەو باوەرەدام کە لە هەندێ حالەتدا دانیشتوەکان توانیویانە دەرباز بن، بەلام ترسی ئەوە هەیە کە ژمارەیەکی زۆر لەکەسانی بێ گوناح کوژرابیتن.

ئیستا من دەزانم کە گوندەکانی مەجید خان هەمان چارەنوسیان هاتۆتە رێ، بەلام ئەوەی کە زۆریان بە بارمتە لەلایەن گلدراونەتەوە، ئەوە حالەتیکە لەوانەیە فەرمانبەرە روسەکانی ناو ئیران راپۆرتی لەسەر بدەنو بیگەیەنن.

خان بابا خانی کوری مەجید خان کوژراوە. لەسەر داوای خۆی، لەشکری ئیرانی نیردرابو بۆ پاراستنی ئەو گوندەی داگیری دەکرد، بەلام کە دەبینێ قایم کراوە، گەرابۆوە بۆ کامپەکە. دوا بەدوای ئەوە، لەهەمان گوندەوە تەقە کرابو و هەندێ سەربازی ئیرانی کوژرابون، لە ئەنجامی ئەمەش ئیعتماد السلطنە بۆمبارانی گوندەکەی کردو خانیشی سەربری.

ئیرانیەکان، هەروەها نیازیان وایە کیندەرگاچ ی گوندەکەی قادر ئاغاش بۆردومان بکەن. لەبەر ئەوەی مینەخانی کوری گوندەکەی قایمو پر لە چەکدار کردوە، هەمو هەولەکانیان (ئیرانیەکان) بۆ هینانەوەی سەربار بی هودە بو.

ژمارەی زۆر لەیاخیبوەکان، وە هەروەها لە خەلکانی شەرنەکەر، کە مەیال نەبون بۆ ئیران، رایانکردوە بۆ سەردەشتو ناوچەکانی تری کوردستان کە گەیشتنیان ئاسان نیە، لەنزیك لەشکرەکەی ئیرانەوە.

عوسمان ئاغا گەوریك کە سەرۆکیکی بەدەسەلاتە، خۆی لە شۆرشەکە بەدور گرتوە. لەبەر ئەوە پیویستە حکومەتی ئیرانی بە عەقلەوە مامەلەی لەگەلدا بکات. هەمان تیروانین بەکار دەبیت بۆ سەرۆكو خیلەکانی دەوروبەری سنەو سەقز، کە تا ئیستا بەبێ لایەنیی ماونەتەوە. رازی کردنو راکیشانیان دەیانکاتە هاوپەیمانی بەکەلك، سەرانە وە توندوتیژیش دەیانکاتە نەیاری کەللەرەق. هەمو لیوەشاوەییو توانایەکی سوپاسالار پیویستە بۆ سەرکەوتن بەسەر ئەو گیرو گرفتانەی لەدۆخەکەی

ئیستا ئالاَون؛ بەلاَم بیگومان، ئاگاداری پیویستی بەهیزکردنی دادوەری دەبیت بە بەزەییو دلنەرمیو، تیکەلنەکردنی بێ گوناحیش لەگەلْ گوناحباردا شیوازی کاری توندی نابەجێ لەلایەن ئیرانەوە پالْ بەوەوە دەنێ کە لە بەهاردا یاخیبونیکی تازە وە یان جەنگیکی ئایینی لەنیوان سوننە مەزەبەکانو شیعەکاندا بەرپا ببیت.

لەوانەیە خراپەکاریو پەلاماردانی زۆرتری هیزەکانی ئیران بۆ سەر خەلکانی سوننی بێ خەتا، ئیش کردنو چالاکیەکانی بابی عالی سارد بکاتەوە، لەکاتیکدا ئەو هیزی ناردوە بۆ سنوری تورکیا، بۆ ئەوەی رێ لەپاشەکشەکردنی شۆرشگیرەکان بگریت.

وا راگەیەندراوە کە تەیمور پاشا خان ١٦٠ بارە حوشتری تفەنگو فیشەکی گرتوە، کە بۆ شیخ دەچو؛ وە گرتنەکەش لەناوچەی برادۆست رویداوە (بوە)و، کاروانچیەکەش گوتویەتی، ئەو ویستویەتی ئەو کەلوپەلانە بگەیەنیتە نوچیو بە واندا تیپەریوە.

پیشرەویی کردنی لەشکری ئیران لە بنابوە بۆ سابلاَخ زۆر بە خیرایی نەئەچوە پیشەوە. شیخ عەبدوالقادر، هەمزاغا، سەرۆکەکانی زەرزی، هەمویان ئەوەندەیان کات بەدەستەوە بو کە بتوانن بەباشی لەشارەکەی دواییەوە (مەبەستی سابلاَخە) هەلبین. لەویوە، بەو بەشە کەمەی لەشکرەکەی پیشویانەوە رۆیشتن بۆ خیوەتەکانی مەرگەوەر، هیزی زیادەیان کۆکردەوە، بە لاهیجاندا تیپەرین بۆ شنۆ، هەولی پەلاماردانیکی سنوری لای سولدوزیشیان دا، کە لەئاکامەکەیدا لەلایەن قەرەپاپاکانەوە دامرکیندرایەوە. لەکۆتاییدا، شیخ عەبدوالقادر کشایەوە بۆ مەرگەوەر شتیکی گران نیە لەوە بگەین کە بۆچی روسیا زۆر بە مەبەستەوە دەروانیتە ئەم کیشەیەی ئیستاو داهاتوی ئیرانداو، ناشتوانیت گوێ نەداتە ئەنجامی جولاَنەوەیەك کە فراوان دەبو بۆ سنورەکانی لای ئازەربایجانەوە.

هاوپیچی ٣ی ژمارە: ٧٠

لە کۆنسۆلی گشتی، ئابۆت وە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز، تەوریز، ٢٩ ت٢، ١٨٨٠.

لەریگەی هەوالەکانی دواییەوە زانیومە کە سوپاسالار ٥ فەوج، ٨ تۆپ، لەگەلْ ١٥٠٠ سوارەی بۆ مەرگەوەر ناردوە؛ ٤ فەوجیش بۆ مل پیدانی مەنگورەکانو ئەوەیش کەماوە لە لەشکرەکەی، کامپەکەی گواستۆتەوە بۆ سولدوز.

دانیشتوانە کوردەکانی سابلاَخ کە هەلاَتبون بۆ سەردەشتو ناوچە شاخاویەکانی تر، لەریگەی ئەحمەد بەگی سەرۆکی خیلی بایەزیدەوە، گەراونەتەوە مالەکانیان.

ئەحمەد بەگ هەمیشە دلسۆز بوە بۆ ئیرانو، لەگەڵ سوپاسالاریشدا رۆیشتبو بۆ سابلاخ، کە سەردار الدولە فەرمانرەوای بو.فەرمان بە بیوك قەرە پەپاك دراوە کە سەرۆکەکەی مامش کە لەسەرەتای قۆناغیکی شۆرشەکەدا لای یاخیبوەکانی گرتبو بهینیت بۆ بارگەکە، بەڵام هەر زو دوای ئەوە خۆیدا بەدەستەوەو چوە لای ئیرانیەکان. لەمامەلە کردنیدا لەگەڵ سەرۆکە کوردەکاندا سوپاسالار لیوەشاوەییو توانایەکی زۆر دەخاتە رو. هەلبژاردنی ئەو بۆ عوسمان ئاغا کیورك ی سەردەشتی بۆ فەرماندەیی ئەو هیزەی کە نیردرابوە سەر هەمزاغاو مەنگوریەکان، هەنگاویکی زۆر عاقلانەیە، چونکە ئەو سەرخیلانە لەگەڵ یەکتریدا ناکۆکن. پایەبەرزی هیچ گرفتیکی نەداوە بۆ لیبوردنی شاهانە بۆ هەمزاغا، بەڵام تەلمیحیکی ساکاری داوە کە ئەگەر راستگۆو دلسۆز بیت، باشتر وایە بیت بۆ کامپەکەو دلسۆزی خۆی بخاتە روو مل دانەوینێ.

لەو باوەرەدام، کە سوپاسالار، بەگەیشتنی بۆ سابلاخ، ریوشوینی بەپەلەی داناوە بۆ ریگەگرتن لە ئەنجامدانی کاری نابەجێو توندوتیژی زیاتر لەلایەن لەشکرەکانی ئیرانەوەو، ئەو ریو شوینانەش دەریان خستوە کاریگەر بون؛ وە پیش رۆیشتنیشی لە تەوریز، فەرمانی توندی ناردوە بۆ ئەو ئەفسەرانەی فەرماندەیی لەشکرەکانیان دەکرد، کە پاسەوان بۆ هەمو ئەو گوندانەی کە بیگانەکان رەهنیان کردبون دابنێو لە تەنگپیهەلچنینو نارەحەتی بیانپاریزیت. گەر وەك ئیستا تەئکید کراوە ئەو گوندانە کاولکرابیتن، پیویستە ئەم پیش بونی سوپاسالار بە فەرماندەی گشتی، رویدابیت. ئەو ئەفسەرانەیش کە ریگەیان داوە ئەو کاولکاریانە بکرینو بەردەوام بن، بەرپرسیارن لییانو، هەروەها لەپشت گوێ خستنی (تجاهل- اهمال) ئەو ئامۆژگاریانەی بەریزی دەری کردون.

شیخ عوبەیدوالله خاوەنی چەندین گوندە لەمەرگەوەرو لە بەرزاییەکانی لیواری (حافە) ئەو ریزە چیایانەدا کە سنوری نیوان تورکیاو ئیران پیکدینن. هیچ دور نیە کە بۆ ئەو لایە کشابیتەوەو، لیرەش هەوالیك بلاوە کە هیزیکی تورکی پەکی هەولیکی شیخی خستوە کە کردویەتی بۆ پەرینەوەی لەسنور.

ئیچریك بارەگای عەلی خانی سەرخیلی شکاکە، بەناراستەوخۆ لە بروسکەکەدا ئامارەی بۆ کراوەو، دەکەویتە لای راستی دەربەندی چیاکەوە، کە سەلماس لە ورمێ جیادەکاتەوە.

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

ژمارە: ٧١

لە مستەر پلەنکیت وە بۆ ئیرل گرانڤیل– (لە ٢٠ی کانونی یەکەمدا گەیشتوە)

گەورەم، **سانت پیتەرسبورگ، ١٤ی ك١، ١٨٨٠.**

دوێنێ لەماوەی گفتوگۆیەکدا لەگەڵ M. de Giers، پرسی دوا هەواڵەکانم لیکرد سەبارەت بە کوردستان.

بەڕیزی وەڵامی دامەوە کە بەو دواییانە هیچی پینەگەیشتوە، بەڵام باوەری وابو کە شۆڕشەکە دامرکینراوەتەوە.

منیش گوتم، لەم حالەتەدا، من وایبۆ دەچم کە سازدانی زیاتری روس لەسەر سنوری ئیران پیویست نەکات. بۆئەمە، M. de Giers تەنها ئەوەندەی وەڵام دایەوە، کە بایەخیکی زیاد لەپیویست بەو دو فەوجە دراوە کە روسیا بەراستی زانیبو بۆ نەخچەوانی بگویزیتەوە.

(ئیمزا) ف. ر. پلەنکیت

ژمارە: ٧٢

لە کاپتن کلایتن وە بۆ مەیجەر ترۆتەر– (لە ٢٢ی کانونی یەکەمدا گەیشتۆتە وەزارەتی دەرەوە)

بەڕیز، **وان، ٩ ت٢، ١٨٨٠.**

لە ٦ی ئەم مانگەدا بروسکەیەکم بۆ سەفیر نارد، تیادا هاتبو کە شیخ عوبەیدوالله ورمێی گرتوەو، هەروەها لە ٧ی ئەم مانگەشدا بەبروسکەیەکی تر رامگەیاندبو کە لەشکرەکانی ئیران جاریکی تر دەریان پەراندوە. ئیمرۆش، سەمیح ئاغا پیی راگەیاندم کە شیخ لە راستیدا هەرگیز نەچۆتە ورمێوە، ئەگەرچی نیو سەعاتیك دور بوە لەشارەکەوەو، پاشەکشە کردنەکەش بەهۆی پیشرەویی لەشکرەکانی ئیرانەوە بوە بەڵام لەسەر ئەو داواو هاندانو ئامۆژگاریەی حکومەتی تورکیا داویتی. جیاوازی هەیە لەو بۆچونانەدا سەبارەت بەوەی کە چ هاندەریك بەشیوەیەکی سەرەکی تەئسیری لەشیخ کردوە؛ لەوانەیە نزیکی ئیرانیەکانو کەسایەتی رارایی‌و بە گومانی هیزەکانی خۆی وای لەشیخ کردبیت حەزبکات گوێ لەراویژی دۆستانەی کاربەدەستە تورکەکان بگریت. هەروەها هەوال هەیە کە عەبدوالقادریش کشابیتەوەو، دوینێ لیرە واتەواتی ئەوە هەبو کە کوژرابیت، بەڵام ئەم واتەواتە تا ئیستا تەئکید نەکراوە. بەهەر حال، بەشیوەیەکی گشتی وا دەردەکەویت کە جوڵانەوەی کوردەکان تەواو بوبێ.

سەبارەت بەدۆخی گشتیش لەم ولایەتەدا، بە بەردەوامی هەوالی تازە دەگەیەندریت دەربارەی تالانیو راووروتی کوردەکانو، رەوکردنیش لەهەکاریەوە هیشتا بەردەوامە. هەروەها گازندەی زۆریش هەر بەردەوامە، سەبارەت بەرەفتاری لەشکرەکان لەکشانیاندا، بەلام ئیمرۆ سەمیح پاشا دلنیای کردم کە ئەوەی لەتوانایدا بیت بیکات بۆ کۆتایی هینان بەوکارە. هەروەها گوتیشی، بەشیك لەو مامەلەکردنە خراپە، گوندنشینەکان خۆیان بەسەرخۆیاندا دینن بەهۆی ئەو کەللەرەقیو خیرا تورە بونو مەزاجە خراپەوە بەرامبەر بەلەشکرەکانو، نەویستیشیان بۆ کردنی هیچ شتیك بۆیان. ئەمەی کە من تارادەیەك ناوی دەبەم بە تصرفی وەزعیکی دیاریکراو ئەوەیە، کە من هیچ گومانیکم نیە، هەندێ جاریش پیشان دەدریت، بەلام تارادەیەکی زۆر لە ئەنجامی مامەلەکردنی خراپی پیشوو، وە هەروەها بەشیکیشی بەهۆی وەزعە نەداریەکەی (فقر) ژمارەیەکی زۆر لەگوندەکانە.

(ئمیزا) ئیمیلیەس، کلایتن

ژمارە: ٧٣

لەسیر .ئیلیەت وە بۆ ئیرل گرانڤیل- (لە ٢٧ کانونی یەکەمدا گەیشتوە)

گەورەم، ڤیینا، ٢٣ کانونی یەکەم، ١٨٨٠.

لەسەر داوای وەزیری ئیرانی، بارۆن هایمەرلی بەلینی داوە کە پشتگیری لە داوایەك بۆ بابی عالی بکات کە هەندێ لەو سەرۆکە کوردانەی لەئاژاوە تازەکاندا بەشدار بون بگیرینو نەهیلرین ئاژاوەی نوێ بنینەوە.

(ئیمزا) هیزی ئیلیەت

ژمارە: ٧٤

لە مستەر St جۆن وە بۆ ئیرل گرانڤیل- (لە ٣١کانونی یەکەمدا گەیشتوە)

گەورەم، ئەستەمولّ، ٢٢ك١، ١٨٨٠.

لەسەر داوای جەنابی موحسن پاشای سەفیری ئیران لیرە، حەز دەکەم یاداشتیك، لەگەلّ چەند هاوپیچیکدا کە زۆر بەتواناوە قوتابیە وەرگیرەکان تەرجەمەیان کردونو، لەسەر مەسەلەی ئەو هوروژمو تالانیە تازانەیە کە کوردە عوسمانیەکان لەناو ئیراندا کردویانە، بەسەرپەرشتی سەرۆك عوبەیدوالله، کە بەتیشکانیك بەدەستی لەشکریکی

ئیرانی سەر لەنوێ پەریوەتەوە بۆ ناو خاکی عوسمانی، ئەمانە وەك باسدەکریت پاش ئەنجامدانی هەمو جۆرە کاریکی درندانەو خراپەکاری.

سەفیرەکە پیی راگەیاندوم، کە بەردەوام نزیکیی ئەم سەرۆکە لە شوینی شاکارە بێ شورەییەکانیەوە، ئەگەرچی شوینی نیشتەجیشی بیت لەخاکی عوسمانیدا، شا ناچار دەکات کە هیزیکی ٣٠,٠٠٠ کەسی تەرخان بکات بۆ چاودیریکردنی سنورەکەو، وە بەهۆی ئەو نارەحەتیە مەترسیدارانەش کە روبەروی ئەم لەشکرانە دەبیتەوە لەزستانداو و لەناو هەوایەکی لەو جۆرەدا، جەنابی وای بۆدەچیت کە هەزاران کەس لەناو بچن.

لەبەر ئەوە، جەنابی ئومیدەوارە، کە حکومەتی خاون شکۆ نفوزی خۆی بەکاربهینیت بۆ قەناعەت پیکردنی حکومەتی عوسمانی کە شیخ بگویزیتەوە بۆ مەسافەیەکی ئەوتۆ لە سنورەوە، کە شا بتوانیت لەشکرەکانی بکیشیتەوە.

(ئیمزا) ف. ر St. جۆن

هاوپیچی ١ی ژمارە: ٧٤

یاداشت

(تەرجەمە)

ئەو روداوە گرنگانەی کە لەم دواییانەدا بەتەواوی یەکیك لەناوچەکانی ئیرانی ویرانکردوەو، ئەو شیوازەش کە حکومەتی عوسمانی بە گونجاوی زانیوە پیرەوی بکات لەپیش، لەماوەی (ئاستانەی) وە پاش ئەم روداوانەدا، ئەرکی راگەیاندنی هەمو ئەم راستیانە دەخاتە سەرشانی سەفیری ئیرانی، بە نوینەرەکانی هیزە ناوبژیکەرەکان لەنیوان ئیرانو تورکیاداو، داواکردنی تەدەخولی جدی حکومەتەکانیان لەپیناوی گازندە عادلەکانی حکومەتی ئیمپراتۆری خاوەن شکۆ شادا.

بێچونە ناوەوەی دریژە زۆرەکانی ئەم مەسەلەیەوە، سەفیری ئیران شەرەفی ئەوەی هەیە، لەشیوەی مسوەدەیەکی (مخطط- مسودە) خیرادا دیارترین خالەکانی ئەم روداوانە بخاتە بەردەم قائم باللاعمالی بریتانیەوەو، کۆپی ئەو نامانەش کە بەم بۆنەیەوە ئالوگۆر کراوە لەنیوان سەفارەتی ئیمپراتۆریو بابی عالیدا، بەنامەکاریەکەیەوە بلکینیت.

نزیکەی دو ساڵ لەمەوبەر، بۆ یەکەم جار سەفیری ئیران ناچار کرا کە سەرنجی حکومەتی عوسمانی رابکیشیت بۆ رەفتاری پر هەرەشەی شیخ عوبەیدوللە، کە سەرۆك کوردیکی عوسمانیو، باش ناسراوە بەکارەریگریو جەردەییەکانی لەسەر

دانیشتوانە ئەرمەنیەکانی ئاسیا. ئەم پیاوە، کە خاوەنی کارگەیەکی گرنگی فیشەکە، تەنانەت تا ئەو ساتەوەختە، نزیکەی یەك لەشکری تەواوی لەسەر سنوری ئیرانو تورکیادا بە بەردەوامی هیشتبۆوە.

هیچ شتیك بەرامبەر ئەم هەنگاوەی سەفیری ئیرانی نەکرا؛ ئەویش نەك هەر تەنها بە ئەنقەست یان لەروی ئیهمالیەوە هیچ هەنگاویك نەنرا بۆ دورخستنەوەی مەترسیەکە، بەلکو تەنانەت مەترسیەکە لەلایەن هەمزاغاوە زیادی کردبو، کە سەرۆك کوردیکی تری ئیرانو ئازادکرابو: پەنای بردبوە تورکیاو، بەهۆی چەند تاوانیکەوە کە لەناوخاکی تورکیادا کردبوی، گیرابوو، نیردرابو بۆ ئەستەموڵ، لەویش بۆ نزیکەی پینج ساڵ لەژیر چاودیری پۆلیسدا بو. ئەوەندەی نەبرد بو کە هەمزاغا ئازادکرابو کاتیك گەرایەوە بۆ ئیرانو پەیوەندی بەشیخ عوبەیدوالله‌وە کرد. بە تەشجیعی ئەوەی دواوە (شیخ)، هانی خیلی مەنگور، کە خۆی سەرۆکی بو، وە هەروەها خیلەکانی تری ئەو نزیکانەیدا کە شۆرش بکەن. لەبەر ئەوەی ئەم پەیوەندیانەی کوردەکان، ئیرانیەکانو، تورکەکان رۆژانە لەپیشەوە چوندا بو، نزیکەیپینج مانگ لەمەوبەر سەفیری ئیران رونکردنەوەیەکی زیاتری بۆ بابی عالی کرد، سەرنجی بۆ خر بونەوەی نزیکەی ٥٠٠٠ کورد، کە ئامادەبون پەلاماری خاکی ئیران بدەن، راکیشا.

سەفیری ئیران رەسمی ترین دلنیایی (تطمینات) لەبابی عالیوە پیگەیشت، کە ئەو کوردانەی کەلەسەر سنوری هەردو دەولەتەکە کۆبونەتەوە، بلاوە پیدەکرین، بەلام هەر وەك پیشو، ئەم دلنیا پیکردنانە بە ئەنجام نەگەیەندرا.

لەم هەلو مەرجانەدا، هەمزاغا، بە بەهانەیەکی زۆر بیَ هودە ئیشارەتی شۆرشی دا، لەسنور پەریەوەو رۆیشت بۆ لای شیخ عوبەیدوالله، کە بەسەرۆکایەتی چەندین هەزار کەسەوە، کە چەکدار بون بەتفەنگی مارتینی- هینری، چاوەروانی دەکرد. هەمزاغاو دو کورەکەی شیخ عوبەیدوالله فەرماندەیی ئەم کۆمەلە کۆچەرە ناشارستانیانەیان وەرگرتو، خۆیان کرد بەناو ناوچەی ئازەربایجانداو بەشیوەیەك کە ناتوانریَ وەسف بکریت تالانو کاولیان کرد. نزیکەی ٦,٠٠٠ کەس بە کۆمەڵ کوژرا، پاش ئەوەی خراپترین شیوەی ئەشکەنجەو تەعەدا لیکردنیان چیشتبو: تەعەدای ناموس لەژنان کرا، مەمکیان بردرایەوە، بەشەکانی تری لەشیان پارچە پارچە کراو تیکدرا؛ پیرەمیردو منالان سوتینران؛ دانەویلە یا بردراوە یا لەناو برا. بەکورتی، هەمو دانیشتوانە موسولمانو مەسیحیەکان بەبیَ هیچ لیبوردنو بەزەییەك، بەدژوارترین ئیشو ئازارەوە لەناوچون. مرۆڤ میشکی تیك دەچیت لەبەردەم ئەو هەمو خراپەکاریەدا.

لەرۆشنایی ئەو ئامۆژگاریانەی لە حکومەتەکەیەوە پێی گەیشتبو، سەفیری ئێرانی داوای لە بابی عالی کرد کە هەمو پەیوەندیەك لەنیوان عوسمانیەکانو کوردەکانی ئێراندا بوەستێنێت. ئەم هەنگاوە تازەیەی سەفیری ئێرانی، هەمان چارەنوسی ئەوەکانی پێشوتری هەبو. لەراستیدا، ماوەیەکی کەم دوای ئەوە، شێخ عوبەیدوالله خۆی بەسەرۆکایەتی چەندین هەزار کەس لەسنور پەریەوەو ناوچەی ورمێی تالآنو کاولکرد.

پاشان لەشکر نێردرایە سەر ئەم هەمەجیانە؛ تێکشکاندنیان؛ هەم خێراو هەم تەواویش بو.

بەناریكو پێکترین شێوە لەسنور پەرینەوە، دوای ئەوەی ژمارەیەکی زۆر لەشەرکەرەکانیان کوژران. ئینجا سەفیری ئێران داوای کرد کە ریگە نەدرێت راکردوەکان بچنە ناو خاکی تورکیاوە. ئەم جارەش بابی عالی دیسان گفتیداو، گفتەکەشی بە ئەنجام نەگەیاند. شێخ عوبەیدوللەو دور کورەکەی توانیان بەکۆمەلە خەلکە کۆچەرەکانیانەوە، لەسنور بپەرنەوە. کاتێك کوردەکان چونە ناو خاکی عوسمانیەوە، گەرانەوە ناو مالەکانیان، دوای ئەوەی تالآنیەکانیان بەشکردبو بەبێ ئەوەی بەهیچ شێوەیەك تەنگیان پێ هەلچنرێت.

ئەو راستیانەی باسکران، هیچ رونکردنەوەیەکیان پێویست نیە.

ئیمرۆ، بەرپرسیاریتی زۆر دەکەویتە سەر هەم ئەو کەسانەی کە لەکاتێکدا ئەیانتوانی ریگە لەو بەدبەختیە بگرن، بەلآم ریگەیان دا روبدات، وە هەم ئەو کەسانەی بە مەبەست یان لەروی ئیهمالەوە دوچاری تاوانکاران بونەتەوە، کە توندترین سزا بەس نیە بۆیان گەر بێ سزادان بۆی دەرچن.

حکومەتی خاوەن شکۆی شا داوا دەکات کە دادوەری پیرەو بکرێت؛ کە شێخ عوبەیدوللەو کورەکانی لەو وڵاتانە بەدەر نرێنو بدرینە مەحکەمە؛ کە کوردەکانی ئەم ناوچانە چەك بکرین؛ کە ریگە لەپەیوەندی نیوان کوردەکانی عوسمانیو ئێراندا بگیرێت؛ کە ئەو کوردانەی پەنایان بردوە بۆ خاکی عوسمانی، بەپێی بەندی ٥ی دوا پەیماننامەی ئەرزرۆم تەسلیم بە حکومەتی ئێران بکرینەوە.

سەفیری ئێرانی بەباشی دەزانێت ئەوەش بلێت کە، بەهۆی ئەو زانیاریە تایبەتیانەی پێی گەیشتوە، کاربەدەستە عوسمانیەکان، دور لە دانانی ریو شوێنی خۆپاراستن بۆ کۆتایی پێهێنانی ئەم روداوانە، تەنانەت هانی خولقێنەرەکانیشی داوەو، ئیستاش هیچ شتێك ناکەن بۆ ریگەگرتن لە دوبارە بونەوەیان. سەرباری ئەوەش، لەگەڵ گازندە یەك لەدوای یەکەکانی ئێرانیشدا، زمان حالی رۆژنامەگەریی

تورکیا لەسەر ئەم مەسەلەیە، کە رای گشتی پیشان نادات، بەلکو رای بازنەکانی حکومەت دەخاتەرو، بەشیوەیەکی کافی تەئکید لەم زانیاریە دەکات.

هاوپیچی ٢ی ژمارە: ٧٤

نامەیەك لەبابی عالیەوە بۆ سەفارەتی ئیرانی، لە ٢٥ی تشرینی دوەمی ١٨٨٠دا. (تەرجەمە)

لەدوا نامەمدا بۆ بەریزتان، رونم کردەوە کە هۆزە ئیرانیەکان لە قازاو کوڤاردا بەنیازی خراپەوە یەکیان گرتوەو، لەلایەن فەرمانبەرە ئیرانیەکانەوە هاندراونو، لەهەوالیشدا هاتوە کە پر چەکیان کردون.

ئیستا، نامەکەی بەریزتان بە بەرواری ١٦ی تشرینی یەکەم وەرگرت، کە تیایدا وەلام دەدەیتەوە بەوەی کە هیچ جۆرە بنچینەیەك نیە بۆ تەئکید لەسەر ئەوەی کە فەرمانبەرە ئیرانیەکان چەکیان بەو خیلانەی لای سەرەوە باسکراون، دابیتەوەو، بەپیچەوانەوەشەوە، هەمو تەگبیریکی خۆپاراستن کراوە بۆ ریگەگرتن لەو جۆرە رەفتارە ناقانونیە. سەرباری ئەوەش، بەریزتان تەئکید لەسەر ئەوە دەکەن کە هەمزاغا، کە پەنای بردوە بۆ ناو خاکی تورکیا، لایەنگریکی شیخ عوبەیدوالاللەیەو، دوای کۆکردنەوەی چەند هەزار کەسیك بۆ مەبەستی راوورووتو تالانی، ئیستا خەریکی تالانکردنی ناوچەی سابلاخە؛ ئەو راستیەش کەکورو کورەزاکانی شیخ عوبەیدوالالە خەریکی ئەم ئاژاوانەن، بەلگەیەکە کە عوبەیدوالالە خۆی بەشدارە لەگەلیانداو، گەر ئیمە ریو شوین دانەنین بۆ تیکشکاندنی ئەم یاخیبونە، ئەوسا بەرپرسیاریەکە دەکەویتە سەر ئەوانەی کە بەهۆیانەوە پەیدا بوە. لەبەر ئەوەی کە بەریزتان لە پەنجەرەیەکی جیاواز لەوەی ئیمە دەروانن یاخیبونەکەی هەمزاغاو، بۆ ئەوەش دەخوازن بەرپرسیاریەکە بخەنە سەر خەلکی تر، بەئەرکی خۆمی دەزانم چەند رونکردنەوەیەك لەسەر مەسەلەکە بکەم. ماوەیەکی زۆر نابیت لەمەوبەر کە ئەو هەمزاغایەی لەسەرەوە باسکرا، دوای ئەوەی کاربەدەستە عوسمانیەکان بۆ ماوەیەك لەسەر کاری ناقانونی کە لەناوچەی کەرکوکدا کردبوی، دەیگرن، پاش ئەوە بە مەرجی نیشتەجێ بون لە موسڵدا، ئازادی دەکەنو، لەویشەوە هەلدێ بۆ سابلاخو، کاربەدەستە ئیرانیەکانیش مامەلەی باش دەکەنو، بەرگیکی شەرەفی پێ ئەبەخشنو، دەیکەن بەسەرۆکی ئەو هۆزانەی لەسەرەوە باسکرانو، تا ئەم ساتەش هەر لە ئیران نیشتەجێیەو، ئیستاش بەیداخی شۆرشی بەرز کردۆتەوە. سەبارەت بە عەبدوالقادری کورەکەی شیخ عوبەیدوالالەش، چەند سالیکی کەم لەمەوبەر، خاکی تورکیای جیهیشتوەو لەئیران نیشتەجێ بوەو، لەو ساوە داویتیە پاڵ

شۆرشگێرەکان. بەڕێزتان تەئکید لەسەر ئەوە دەکەن کە هەندێ لە دانیشتوە کوردەکانی خاکی عوسمانی، لەگەڵ ئەوانەی لەژێر سەرکردایەتیی هەمزاغادان یەکیان گرتوە. ئیستا حکومەتی ئیمپراتۆری خاوەن شکۆی سولتان ئەوەندە بەپەرۆشە کە بەرژەوەندیەکانی ئیسلام بپارێزێت و، لەهەمان کاتیشکدا ئاگاداری ئەوانە بکات (رعایە) کە دەولەتیکی سنور هاوبەشو دۆستانەن، هەرگیز بۆ ساتیکیش ریگەی نەداوە هیچ هاندانیك بۆ جوڵانەوەیەکی شۆرشگێرانە بکریت.

بەو پێیە، بەهۆی سەرهەلدانی یاخیبونەکەی ئیستاوە، بەپەلە فەرمان درابو بۆ زیادکردنی ئەو هێزە سەربازیانەی لەسەر سنوری هەردو دەولەتەکە دانرابون، بەتایبەتی لەلای رەواندز، هەکاری، کۆڤارو واندا، وە تەنها نەك هەر ریگە لە کوردەکانی تورکیا گیرابو کە بدەنە پاڵ ئەوانەی ئیران، بەلکو لەریگەی سەرۆکەکانەوە، کە ئامۆژگاری بۆ بەنفوز ترینیان ناردبو، زۆر لەو خێلانەی لە زەویە پر لەوەرگاکانی خاکی ئیراندا نیشتەجین و، لەگەڵ ئەوەشدا بە بنچینە عوسمانین، رازی کرابون لە سنورەکان بپەرنەوەو بگەرینەوە ناو خاکی تورکیا. بەم هەنگاوانە، ئیمە بەلگەی دۆستایەتیمان بەدەولەتی ئیران داوەو، ئەو پەیوەندیانەمان بەهێز کردوە کە دو وڵاتەکە بەیەکەوە هاوکاری بکەن. لەبەر ئەوە، کاتێ دەبینین کوردە عوسمانیەکان بەشداریان لەم شۆرشەدا نەکردوە، حکومەتی عوسمانی بەهەمو شێوەیەك تەقەللای داوە ئاژاوەکە دابمرکێنێ، ناتوانریت عوبەیدوالله بەرپرسیار بکریت بۆ ئەو شۆرشەی کورەکەی لە ئیراندا بەرپای کردوە، چونکە هیچ بەلگەیەك نیە کە جوڵاندنەوەکەی ئەم دو سەرۆکە بەیەکەوە گرێدراون، سەرباری ئەوەش، دەبینین حکومەتی عوسمانی لە ئاستیکدا نەبوە بتوانێ ریگە لەخێلە عوسمانیەکانی دانیشتوی زەویە پر لە وەرگاکانی ناو خودی خاکی ئیراندا بگریت لە بەشداربونیان لە شۆرشەکەدا، گەر لەراستیدا وایان کردبیت. (بەشداریان کردبیت). دەخوازم بە بەریزت رابگەیەنم کە دلسۆزانە پەژارەی خۆم دەردەبرم بەوەی کە نەئەبوایە بەرپرسیاریتی بخرایەتە ئەستۆی دەولەتیك کە هەمیشە گەورەترین حەماسەتی پیشان داوە بۆ ئەم بە ئەنجامگەیاندنی ئەرکەکانی بەرامبەر ئیران وەك وڵاتیکی هاوسنورو دۆست، بەرپرسیاریەك کە قبوڵ کردنی بەتەواوی رەت دەکەینەوە.

هاوپیچی ۳ی ژمارە: ٧٤

نامەیەك لەسەفارەتی ئیرانیەوە نیردراوە بۆ بابی عالی، ١٥ی تشرینی دوەم، ١٨٨٠

(تەرجەمە) (١٢ی زی الحجە، ١٢٩٧)

سەفارەتی ئیرانی لەوەڵامی نامەکاریەکانیدا، گەیشتنی نامەیەك بەبەرواری ٢٥ی تشرینی دوەمی ١٨٨٠ (٢١ زوالحجە، ١٢٩٧) دا رادەگەیەنیت، کە هەمزاغا، دوای زنجیرەیەك تاڵانی نارەوا لەئیراندا، هەڵاتبو بۆ ئەو دیو سنوری تورکیاو، لەویش دوای تجنید کردنی هەندێ لەلایەنگرەکانی شیخ عوبەیدواللەو چەند هەزار کوردیکی ناوچەکە، گەرابۆوەو، پالی دابوە شۆرشی کوردەکان لەئیرانو چەندین کاری توندو تیژیو داپلۆسینی دژ بە رەعیەتە دلسۆزەکانی سنجقی سابلاخ ئەنجام داوە؛ سەرباری ئەوەش، کورو کورەزاکەی شیخ لەگەڵ هەمزاغادا بونو، زانیاری باوەرپیکراو هەبو سەبارەت بە بەشداریکردنی شیخ لە یاخیبونەکەدا.

بابی عالی، لەوەڵامەکەیدا رونی دەکاتەوە کە، بێ گویدانە مافە نیو دەولەتیو پەیماننامەکان، سەبارەت بەیەکبونی رەگەزو نزیکیی خاکەوە، ئامۆژگاری پیویستیدابو بە فەرمانبەرەکانی کە ریگە لەهاوکاریکردنی کوردەکانی تورکیاو بڵاوبونەوەی یاخیبونەکە بگرن؛ هەروەها دۆستایەتی خۆی پیشانی حکومەتی ئیرانی دابو، بەناردنی هیزی تازە بۆ هەموو مەخفەرە گرنگەکانی سەر سنور، بەتایبەتی بۆناو ناوچەکانی رەواندز، هەکاری، کوڤارو، وان؛ بەو جۆرە، ئەوەندەی توانرابو، هەمو ئەو ریگەی پەیوەندیانەی نەهیشتبو، کە بە هۆیەوە کوردەکانی تورکیا ئەیاندایە پاڵ یاخیبوەکان، بەڵام نەیتوانی شیخ عوبەیدوالله بەرپرسیار بکات بەرامبەر کردارەکانی کورەکەی، وە یان بەشداربویەك لەیاخیبونەکەی کورەکەیدا لەو دیو سنورەوە.

سەفارەتی ئیرانی سوپاسو پیزانینی خۆی پیشکەش بەبابی عالی دەکات بۆ ئەو ئیجارائاتە دۆستانەیەی لەبری کراوە. سەرەرای ئەوەش، لەسەرچاوەی باوەرپیکراوەوە بیستویەتی کە کوردەکانی تورکیا خیڵ بەدوای خیڵدا، بەم دواییانە لەسنور پەریونەتەوە، کەلوپەلو تفاقی سەربازیان بۆ یاخیبوەکان گواستۆتەوە بۆ ناو ئیرانو، بەهەمو شیوەیەكو بەئاشکرا یارمەتیان داون؛ شیخ عوبەیدواللە خۆیشی، بەهیزیکی گەورەوە پەریوەتەوەو، کاری هەمە جیانەی لە ورمێو ناوچەکانی نزیکیدا ئەنجام داوە؛ لەگەڵ وریابونو ئاگاداریکردنی بابی عالیشدا، ریگە لە کوردەکانی تورکیا بەهیچ شیوەیەك نەگیراوە کە هەمو جۆرە یارمەتیەك بە شۆرشگیرەکان بگەیەننو، ریگەی پەیوەندیەکانیشیان لێ نەگیراوە بەهۆی گوێ پێنەدانی فەرمانبەرە تورکەکانی سەر سنورەوە؛ ئەمەیش شیوازیکە کە زۆر زەرەرمەند دەبیت بۆ بەرژەوەندیەکانی ئیسلامو هەردو ئیمپراتۆریەتەکەو، کە ناشتوانریت لەلایەن حکومەتی ئیرانەوە قبوڵ بکریت.

سەفارەتی ئیرانی زۆر بەداخە کە دەبینێ بابی عالی بەردەوامە لەسەر پشت گوێ خستنی بەشداركردنی شیخ، ئەگەرچی سەفارەتی ئیرانی ژمارەیەكی زۆر دۆكیومینتی بەدەستوخەتی شیخ لەلایەن دەیسەلمینن كە ئەو (شیخ) هۆی راستەقینەی شۆرشەكەیە؛ لەماوەی ئەو دو سالەی دواییدا، زانیاری سەرزارەكیو نوسراو بە بابی عالی دراوە سەبارەت بەوەی كە شیخ لەماوەی سێ سالی رابوردودا تۆوی یاخیبونی چاندوە.

دەرئەنجام، سەفارەتی ئیرانی دەخوازێ ئەوە رونبكاتەوە كە ئەگەر بەهۆی بەشداریكردنی لە هوروژمەكە بۆ ناوخاكی ئیرانو لەبەشداریكردنی لە شۆرشەكەدا گوشار بخریتە سەر شیخ، شتیكی ئاشكرایە كە سەر لەنوێ خۆی دەكاتەوە بەناو خاكی توركیادا؛ خۆ ئەگەر ریگەی پیبدرێ بەبێ هیچ كۆسپیك بپەریتەوەو تەسلیم بە فەرمانبەرە ئیرانیەكان نەكریتەوە، وە بەپیچەوانەشەوە، پیشوازی باشی لیبكریتو تەنانەت بخریتە ژیر سایەو پاراستنی ئیمپراتۆریەتەوە، ئەوا ئەو شیوازە پیچەوانەی دۆستایەتی تەواو و نیەت پاكی دەبیت كە لەنیوان دو ولاتدا هەن؛ خەلكو مالو مولكیكی زۆر لەدەست دەچنو؛ دەبیت بەرپرسیاریتی دەرئەنجامی وا خراپ بخریتە ئەستۆی ئەوانەی كە بە شیوەیەكی ئاشكرا سەبەب كاری بون.

هاو پیچی ٤ی ژمارە: ٧٤

نامەیەك كە لە بابی عالیوە بۆ سەفارەتی ئیرانی نیردراوە،

٢٨ی تشرینی دوەم، ١٨٨٠.

(٢٥ی زی الحجە، ١٢٩٧)

(تەرجەمە)

بابی عالی بە پەژارەوە ئەو نامەیەی بەرواری ١٥ی ت١، ١٨٨٠ (١٢زی الحجەی، ١٢٩٧) كە لە سەفارەتی ئیرانیەوە پیی گەیشتوە، خویندەوە، لەوەلامی نامەكەی خۆیدا، كە ئەو ئیجرائاتە دۆستانانەی رونكردبۆوە كە حكومەتی توركیا لەسەر سنور كردبونی، لەگەل جیاكردنەوەی خیلەكانی توركیا لە كوردەكانی ئیران. (دیارە مەبەستی خیلە كوردەكانە، وەرگیر)

پیویستە سەفارەتی ئیرانی لەوە باش ئاگاداربیت كە حكومەتی توركیا، وەك شیوازیكی دۆستانە، هەمو ئەوەی لەتوانایدا بوە كردویەتی بۆ دامركاندنەوەی شۆرشەكە، هەم بە پاسەوانكردنی سنورەكەو هەم لە پیش وەخت گیراندنەوەی ئەو خیلە توركیانەی كە لەهاویندا لەبەرزاییەكانی ئیراندا دادەنیشن.

بەهۆی ئەم ریو شوینە کاریگەرانەوە، یاخیبوەکان نەیانتوانیوە ژمارەکانیان زیادکەن؛ دوبەرەکیو کیشە لەنیوانیاندا پەیدا بوەو، جموجولی لەشکرەکانی ئیرانیش ئاسان بوە.

بە لە بەرچاوگرتنی ئەم راستیە خراپانە (بەدناوانە) کە بەباشی سەلمیندراون، بابی عالی بەسەرسورمانو داخەوە دەنواریتە ئەوەی کە سەفارەتی ئیرانی لەنامەکەیدا حکومەتی تورکیا بەرپرسیار دەکات بەرامبەر بە هوروژم بۆناو ئیران لەلایەن کوردەکانی تورکیاوە، بۆ یارمەتی کە تورکیا دابیتی بە یاخیبوەکان، وە بۆ ئەو خۆ گیل کردنەی فەرمانبەرە سیڤیلو سەربازیەکانی لەسەر سنور.

لەو ئیجرائاتانەی کراون، حکومەتی تورکیا تەنها دۆستایەتی دلسۆزانەو هەستی پاك هاندەری بون بەرامبەر حکومەتی ئیرانی. ئەم ئیجرائاتانەش یاریدەدەریکی مادیی بون بۆ دامرکاندنی شۆرشەکەو، زیاتریش لەوە رەزامەندیو پیزانینی حکومەتی ئیرانی پیشانداوە؛ لەبەر ئەوە، شوینی سەرسورمانەکە کە سەفارەتی ئیرانی لەنامەکەیدا بەرامبەر وەستاوەو تەئکید لەسەر پیچەوانەی ئەو شتە دەکات.

ناتوانریت شیخ عوبەیدوالله بەرپرسیار بکریت لە یاخیبونەکە چونکە گەر بیلایانانە لە مەسەلەکە بکۆلدریتەوە، دەردەکەویت کە هۆ سەرەکیەکان ئەو توندوتیژییە کە بەرامبەر هەمزاغا پیشان دراوەو ئە و چەوساندنەوەی چەند خەلکانیك لەلایەن کاربەدەستە ئازەربایجانیەکانەوە، وە هەروەها ئە و راوو روتو تالانیە هەمیشەییەی کە خیلەکانی سەر سنوری ئیران دەیکەن.

بەو جۆرە، هەر ئەوەندەی پال بە هەمزاغاوە نرا بۆ یاخیبون، لەسەر داوای حکومەتی تورکی شیخ لەمەیدانی شەر کشایەوە، کەچی خیلە ئیرانیەکان هەر بەردەوام بون لەسەر پەلاماردانو ئەوەیش خەلکی ناوچەکەی هاندا تۆلە بکەنەوە.

ئەنجامی باشی ئەو ئیجرائاتانەی حکومەتی تورکیا کردبونی، ئەوکاتە ئاشکرا بونو، بیجگە لەو کەسانەی کە لە بەرزاییەکانی ئیراندا مابونەوە، یەك خیلی تورکی لەهیچ کاتیك وە یان لەهیچ شوینیکدا نەیانداوەتە پال یاخیبوەکان.

بەهەر حال، شتیکی پیویستە کە حکومەتی ئیرانی وەلامی هەولی دۆستانە بداتەوە وەك ئەوەی تورکیا لەو دیو سنوری خۆی کردویەتی. ئە وە راستیەکی پر داخو پەژارەیە کە خیلەکانی ئیرانی بەردەوامن لە جەردەییو تالانی لە ولایەتەکانی بەغدا، موسلو، واندا. پیدەچێ ئەو نامە یەك لەدوای یەکانەی بابی عالی ناردونی بێ هودەبن (غیر مجدی)و، تالانچیەکانیش تەواو سەربەستیان لەخاکی ئیراندا هەبێ.

بەو جۆرە ، لەو دریژەیەی پیشکەش کرا، دەبینریت کە، لەکاتیکدا حکومەتی تورکی هەمو تەقەللایەکی داوە بۆ پاراستنی بەرژە وەندیەکانی ئیران، بناغەیەکی

چاکی هەیە بۆ گازندەکردن بۆ ئەو زەرەرو زیانو ئازارانەی بەدەستی خیلە ئیرانیەکان دوچاری خەلکی تورکیا بۆتەوە.

لەبەر ئەوە، بابی عالی ئە و بەرپرسیاریەتیە رەفز دەکات کە پیدەچی سەفارەتی ئیرانی بخوازێ بیخاتە ئەستۆی.

هاوپیچی ٥ی ژمارە: ٧٤

نامەیەکی سەفارەتی ئیرانی بۆ بابی عالی، ٥ی کانونی دوەمی ١٨٨٠.

(تەرجەمە)

بەداخیکی زۆرەوە، دوانامەتان بە بەرواری ٢٨ تشرینی یەکەمی ١٨٨٠، لە وەڵامی نامەکەی پیشوماندا وەرگرت. لەو نامەیەدا پیمان راگەیاندبون کە شیخ عوبەیدوالله، لە سێ ساڵ لەوەبەرەوە هانی کوردەکانی ئیران ئەدات بۆ شۆرشو، بەباشترین بەلگەو نامەی نوسراو بەدەستی خۆی سەلماندویەتی کە بزوینەری فتنەو یاخیبونە، بەم دواییانە لەگەڵ هیزیکی گەورەدا پەریوەتەوە بۆ ئەم دیو سنوری ئیمەو خۆیشی بەشداری لەکارە نارەواکاندا کردوە. ئیمە هەروەها پیمان راگەیاندن کە خیلە کوردە عوسمانیەکان، یەك لەدوای یەك، بە پیشیلکردنی هەمو پەیماننامەو ریکەوتنیك لە سنور پەریونەتەوەو، بەئاشکرا یارمەتی یاخیبوەکانیان داوە بۆ گواستنەوەی تەقەمەنیو کەلو پەلو پیویستی تردا. ئیمە گوتمان کە، لەبەر ئەوەی سوپای عوسمانیو فەرمانبەرە سیڤیلەکانی سەر سنور بەهیچ شیوەیەك ریگە لەم کارانە ناگرن، وا ئاکامە خەمناکەکانی دەکەویتە ئەستۆی ئەو کەسانەی کە هانیان داون یاخیبن.

لەوەلامەکەتاندا، تێبینی دەکەین دەلین، هەرچەندە حکومەتی ئیرانی رەزامەندی دەردەبرێ بۆ ئە و هەنگاوانەی کە حکومەتی عوسمانی ناویتی بۆ پاسەوانی کردنی سنورەکەو، ریگەگرتن لە خیلە کوردە جۆراو جۆرەکانی عوسمانی کە نەدەنە پاڵ شۆرشەکە، کەچی هیشتا ئیمە (سەفارەتی ئیران لە ئەستەموڵ) هەمیشە تیروانینیکی پیچە وانەمان هەبوە بۆ مەسەلەکە. ئیوە دەلین، لەسەر ئامۆژگاری حکومەتی تورکیا، عوبەیدوالله لە مەیدانی شۆرشەکە کشاوەتەوەو، برینی بەردەوامی سنور لەلایەن هۆزە ئیرانیەکانەوە، رۆحی تۆلەسەندنەوەی لەناو دانیشتوانە تورکەکاندا بەرزکردۆتەوە؛ دیسان، ئەوەی کە ویرای ئەو خیلانەی ئیستا لە مەیدانەکەدان، هیچ خیلیکی عوسمانی تر هەرگیز نەیداوەتە پاڵ یاخیبوەکان؛ بەو جۆرە خواستی خۆتان پیشان ئەدەن بۆ دەربازبون لە بەرپرسیاریتی. زۆر لامان سەیرە، دەبێ بۆچونی ئیمە لە چ بەشیکی مەسەلەکە جیاواز بوبێ لەوەی حکومەتەکەمان. یەکەم شت، ئیمە سوپاسمان کردن، هەم لەلایەن جیگیرەکەمان. وە هەم خۆم بەشەخسی بۆ ئەو

دلنیاییکردنانە کە ئێوە داتان بە ئێمە بۆ پاسەوانی کردنی خالە گرنگەکانی سـەر سـنور. زۆر بەداخـەوە دەلێـین کـە ئـەو ئیجرائاتـەی ئێـوە کردتـان هیـچ جـۆرە کاریگەریەکی نەبو، چونکە ریگەیان لەهیچ کەسیك نەگرت کە لە سنور دەپەریەوەو، هەمو ئەو کەسانەش کە تا ئیستا نەپەریونەتەوە، خەریکن دەپەرنەوە.

دوەم شت، سەبارەت بەعوبەیدوالله کە لە مەسەلەکەوە گلاوە، هەرچەندە ئیمە زۆر جار ئاگاداری ئیوەمان کردوە کە ئەو (شیخ) هۆی هەمو ئاژاوەکانو هاندەری شۆرشە، بەلام ئیوە هەمیشە هەولتان داوە خۆشناوی بکەنو، سوربن لەسەر وتنی ئەوەی کە هیچ پەیوەندیەکی بەیاخیبونەکەوە نەبوە. بەلام ئیستا هەرچۆنیك بیت، بەسە کە ریگا ئەدەنو دان بە وە دا دەنین کە لە سنور پەریوەتەوەو جاریکی تریش گەراوەتەوە.

بەهەرحال مەسەلەکە تەواو بە تیشکیکی جیاواز پیشـان ئەدریت. راسـتەکەش ئەوەیە، کە لەسەر ئامۆژگاری حکومەتی عوسمانی نەبو، کە یاخیبوەکان لە مەیدانەکە کشـانەوە. حکومـەتی ئـیرانی، کـە دەیبینـی ژمـارەی یاخیبوەکـان رۆژ بـە رۆژ لـە زیادبوندایە، کەوتە ئامۆژگاریکردنیان تا بلاوەی پیبکەن؛ بەلام بـەهۆی ئـەوەی کـە ئەمانە (کوردەکان) ئەو جۆرە پیاوانە نەبون کە ئامۆژگاری قوبول بکەنو، ئەم روداوە دل تـەزینو پر مەینەتیە بـەدوای یەکانـەدا، بـوە شـتیکی پیویسـت کـە زەبروزەنـگ بەکاربهینن بۆ سزادانیان. بەو پییە، یاخیبوەکـان نـەیانتوانی بـەرگری هیرشـەکانی سـەربازەکانمان بەسەرپەرشـتی شـای مـەلیکمانو، عوبەیدواللـەش خـۆی گوشـاری خرابوە سـەرو خـەریك بـو بگـیریت، بـەلام بەهـەرچی ریگەیـەك بـێ، دەربـازبو. ئیمـە راماوین، ئایا ئەمە ئەو مەسەلەیەیە، کە وەك ئیوە دەلین، تیروانینمان جیاوازی هەیە تیایدا لەگەل ئەوەکەی حکومەتەکەدا؟

سیهەم شتیش ئەوەیە کە، جگە لە وانەی کە لەمیرگەکانی ئیراندا مابونەوە، ئیوە دەتانگوت، هـەرگیز هیچ خیلیکی عوسمانی بەکۆمـەل نەیانداوەتە پال یاخیبونەکە. هیچ پیویستی بە سەرسورمان ناکات گەر بە تاکەکەسی بیاندایەتە پال یاخیبونەکە. بـەلام ئایا ئـەو خیلانـەی کـە بـە هـەزاران لەگـەل شـیخدا پەرینـەوە ئـەو دیـو، ئەگـەر عوسمانی نەبون، چی بون؟ کەواتـە، لەبـەر ئـەوەی حکومـەتی ئیرانی ناتوانێ قوبولـی ئەو پاراستنە بکات کە دراوە بەم عوبەیدواللەیە، کە ١٥,٠٠٠ کەسـیکی بەدبـەختی کوشتوەو گوندەکانیشی کـاولکردون، دەگەینـە ئـەو دەرئەنجامـەی دوپـاتی بکەینـەوە کـە، ئەگـەر سـزا نـەدریت بـە دورخسـتنەوەیان حـەپس کردنـی هـەتا هەتایـە، وا بەرپرسیاریتی ئەو ئاکامانە (عواقب) دەکەویتـە ئەسـتۆی ئـەو کەسـانەی کـە ببونـە هۆی.

هاوپێچی ٦ی ژمارە: ٧٤

نامەیەك لەبابی عالیوە بۆ سەفارەتی ئیرانی، ٢٩ تشرینی دووەمی ١٨٨٠ (٢٦ی زی الحجە ١٢٩٧)و
١٨ی تشرینی دووەمی ١٨٧٩ (١٢٩٦)

(تەرجەمە)

بابی عالی گەیشتنی نامەکەی سەفارەتی ئیرانی دەگەیەنیت، کە تیایدا داواکراوە سزای ئەو سەرۆکانە بدرین کە لەشکرەکانی ئیران دەریان دەپەرینن بۆ ئەو دیو سنوری تورکیا، وە لە وەلامدا دەخوازیت ئەوە بخاتەرو کە پیویستە ئەو پەناهەندانە وەك کەسانیك دابنریت کە داوای پەناهەندەیی دەکەن لەژیر حمایەی حکومەتی تورکیاداو، کاتیك کە چەکەکانیان لی وەرگیرا، ئەوسا دەبیتە شتیکی سروشتی کە وەربگیرین. سەرباری ئەوەش، لەوان وە بەبابی عالی راگەیەندراوە کە حکومەتی ئیرانی سەرکەوتنەکەی بەجۆریکی وا نهینی بەکارهیناوە کە، بەهۆی کۆمەل کوژیەکەی بەشیك لە دانیشتوانی ورمێ، نزیکەی ٦٠,٠٠٠ یا ٧٠,٠٠٠ کەس کۆچیان کردوە بۆ ناو تورکیاو، ٢٠٠٠ کەسیکیش لەمانە هاتون بۆ هەکاری.

سەرنجی حکومەتی ئیرانی بۆ ئەو راستیە رادەکیشیت کە باشترین ریگەی گیرانەوەی ئاشتیو ئارامی ئەوەیە کە رازی بیت بە بەرهەمەکانی سەرکەوتنەکەی، ئەو ریگەیەی کە لە هەمان کاتدا لەگەل بەرژەوەندیەکانی خودی خۆیدا ریکدەکەویت. ئەنجامی سوربون لەسەر ریو شوینی توندوتیژ، تەنها ئەوە دەبێ کە خەلکانی ئیرانی بە کۆمەل دەرژینە ناو خاکی عوسمانیەوەو، لەویش ناچار دەبن پارەو دراویکی زۆر بۆ خواردنو حەوانەوە خەرج کەنو، سەرباری ئەوەش، دەبێ خاکە ئەسلیەکەی خۆیان جیبهیلن وەك بەباشی دەزانریت، زۆرایەتی ئەمانە سەر بەخیلی هەمە جۆرن، کە بەپیی خوو نەریتیان، هەر ئەوەندەی هەلیکیان بۆ هەلکەوتبی بۆ تۆلەسەندن، لەسنور پەریونەتەوەو دەستیان کردۆتەوە بەکاری توندوتیژیو تالانی لە ئیراندا.

لیرەوە، چەندین گیروگرفتو سەرهەلدانی میللی روئەداتو، حکومەتی تورکیش ناچار دەبیت هیزیکی سەربازی گەورەو هەمیشەیی لەو ناوچانەدا بهیلیتەوە بۆ ریگەگرتن لە ئاژاوەی ناوەوەو هوروژوم بۆ ناو خاکی ئیران.

لەبەر ئەوە، بابی عالی داوای پیویستی کۆتایی هینان بەم کۆچکردنە دەکات بە بانگهیشتنی سیاسەتیکی ریکەوتن، کە بۆ کەرامەتی شیاوتر دەبێو، هەروەها باشتریش دەبێ بۆ ئەو خەلکە.

سەبارەت بە هوروژم کردن بۆ ناو خاکی ئیران لەلایەن رەعیەتەکانی تورکیاوە، یا ئەو زەرەرو زیانەی خیلە تورکەکان لەناو خاکی ئیراندا ئەیدەنو، ریگەگرتنیش لە

دوبارە بونەوەی ئەو کارە نارەوایانە، زۆر پیویستە لەسەر سەفارەتی ئیران داواکەی بابی عالی قوبوڵ بکاتو، کۆمیسیونیکی تایبەت بۆ ئەو ناوچانە بنیریت، بۆ ئەوەی چی دەتوانیٚ بیکا بۆ ریگەگرتن لەو زەرەرو زیانو ئازارەی تورکەکان بەدەست خیلە ئیرانیەکانەوە، دەیچیژنو، دلنیاییش لەو بارەوە بدات.

هاوپیچی ٧ی ژمارە: ٧٤

نامەیەك لە سەفارەتی ئیرانەوە بۆ بابی عالی، لە بەرواری ١١ی موحەرەم ی ١٢٩٨ (١٣ی کانونی دوهەم، ١٨٨٠)

(تەرجەمە)

نامەکەتان بە بەرواری ٢٦ی زو الحجە، ١٢٩٧ (٣٠ی ت ٢ی ١٨٨٠) گەیشت، کە نیشانە ئەدات بە "داوایەك کە ئاراستەی بابی عالی کراوە بۆ گرتنو سزادانی چەند سەرۆکو ناودارانی ئیران کە، کاتیك لەشکرەکانی ئیران گوشاری توندی خستونەتە سەر، پەنایان بردوە بۆ ناو خاکی تورکیا." لەم نامەیەدا، ئیوە دەلین، لەولایەتی وان وە هەواڵ وا گەیشتبو کە ئەو خەلکانەی لە سنور پەریبونەوە پەناهەندەنو داوای پەناهەندەییان کردوە، بەشتیکی سروشتی زانراوە کە پاش چەك لی سەندن لییان، وەربگیرینو؛ وەکە ٦٠,٠٠٠ یان ٧٠,٠٠٠ لە دانیشتوانی ورمیٚ کۆچیان کردوەو، ٢٠٠ خیزانیشیان گەیشتونەتە نزیك هەکاری. ئیوە هەروەها دەلین، کە لە ئەنجامی ئەم هەوالەدا فەرمان دەرکرابو تا بەخیرایی بچن بەهانای ئەم خەلکانەوە، کەچی لەهەمان کاتدا ریگە لە کۆچکردنی زیاتر گیرابو؛ بریاردراوە کە کۆمیسیونیکی تایبەت بۆ شوینەکە بنیردریت تا بزانیت گەر هیچ لە خیلە تورکەکان خەریکی نانەوەی ئاژاوەن لە ناو خاکی ئیرانداو، گەر واش بیت، هەنگاوی پیویست بنیت بۆ ریگەگرتن لەدۆخیکی بەردەوامی لەو جۆرە. ئیوە گەیشتونەتە ئەو ئاکامەی داوای ریگەگرتن لەو زولمو ئازارو زیانەی گازەندە دەکەن کە رەعیەتە تورکەکان لە خیلە ئیرانیەکانیان دابیٚ. لەبەر ئەوەی ئیوە ناوی ئەو کەسانەی کە بە ناودارو سەرۆکە ئیرانیەکان ئاماژەیان بۆ دەکەنو ناچار کراون پەنا بەرنە بەر خاکی عوسمانی نەداوینەتیٚ، کاریکی مەحالە بزانین کینو، سزای هیچ کەسیکیش بەو ئاماژە کردنە داوا نەکراوە. ئەگەر ئەو درندانەی بەو ناوە ئاماژەیان بۆ کراوە کوردی ئیران بن کە ئیستا لە گەلیاندا لە جەنگداینو، بە دوژمنیان دادەنیین، وە ئەگەر دوای ئەو دلنیاکردنەوانەی لەسەر ئەو مەسەلەیە کراونو، دوای ئەوەیش کە ئەو جۆرە خراپەکاریانەیان ئەنجام دابیت، ئیوە هیشتا پیشوازیان لیبکەنو دالدەیان بدەن، دەتوانین تەنها ئەوە وەڵامە بدەینەوە کە ئیمە زۆر بەداخین.

ئەو خەلکانەی کە لە ئیراندا ریگەی یاخیبونیان گرتوە، دو جۆرن: جۆریکیان لەو رەعیەتە ئیرانیانە پیکهاتون کە شیخ عوبەیدوڵلەی بەدناو سەری لیشیواندونو، پاش ئەوەی لە یاخیبونەکەدا هەزاران خەلکی بەدبەختیان کوشتو، چەندین شارو گوندی ئاوەدانو پر سامانیان کاولکرد، هەڵاتون بۆ ئەو دیو سنور، تا لەو سزایە دەربازبن کە بە قانون دەیانگریتەوە. ئەمانە ئەو درندانەن کە ئیمە بە توندی داوا دەکەین پەنایان نەدەن، بەلکو بیاندەنەوە دەست کاربەدەستەکانی سەر سنور، بەپیی ئەو پەیماننامانەی کە هەن.

جۆرەکەی تر، لە کورەکانی شیخو باندیکی ١٠,٠٠٠ یا ١٥,٠٠٠ لە رەعیەتەکانی تورکیا پیکهاتوە. دلنیاکردنەوەی بەردەوام پیشکەش کرابو کە ریگە نەدرین لە سنور بپەرنەوەو، سەربازیش کۆکرابونەوە بۆ ئەوەی بوەستینرین، کەچی نەیانتوانی ریگە لە چونیان بگرن. چونە ناو خاکی ئیرانەوەو هەمو جۆرە خراپیو کاری نارەوایان کرد، بەلام هیچ هەولیك نەدرا بۆ گرتنیان کاتیك گەرانەوە، وە تەنانەت شیخیش هەروەك لەنامەکەی پیشودا ئاگاردار کرابون ئیستا خەریکی نانەوەی ئاژاوەو گرفت دروستکردنە لەناو وڵاتەکەماندا، چونکە بە بەردەوامی هەولی چەکدارکردنی خەلكو ناردنیانە بۆ زیاد کردنی هیزەکانی تالانی. دەخوازم بۆ جاریکی تریش بەتوندی ئەوەت بخەمەوە یاد کە، ئەگەر شیخ، کە سەرچاوەیەکی بەپیتی ئاژاوەو فتنەیە، نەگویزریتەوە بۆ شوینیکی دورو، بەیەکجارەکی حەپس نەکریت، بەرپرسیاریتیەکە دەکەویتە ئەستۆی سەبەبکارە راستەقینەکەی ئەم دۆخە.

ئینجا دیینە سەر ئەو خەلکانەی لە ورمیۆوە کۆچیان کردوە. ئیوە چاك دەزانن کە ئەو کەسانەی کە بەشداریان نیە (مشارکە) لەگەڵ خراپەکاراندا، هەرگیز هەست بەنارەحەتی ناکەنو ناترسنو، هیچ هۆیەکیش کە مالەکانیان جیهیلن. ئەم کۆچکەرانە، پیویستە هەندێ بن لەجۆری یەکەم، مەبەست لەوە هەندێ لەو کەسانەیە کە بە پیلانەکانی شیخ فریودرابون؛ ئەو کۆمەلە کافرە ناپەسەندانەی (وغد- لئيم) کە هەمو دانیشتوانە نیرینەکانی زیاتر لەسەر گوندیان کوشتو سەربری، کە مەمکی ئافرەتە بە تەمەنەکانیان بریەوە، منالیان لەباوەشی دایکیاندا دەرهیناو هەلیاندانە ناو ئاگرەوە، زیاتر لە حەفتا کچیان کون کردو، هەمو جۆرە کاریکی خراپو نارەوایان ئەنجامدا.

پاراستنی ئەم پیاوانە، دەبیتە هاندانی کاری نارەواو خراپەکاری، بە بەردەوامیو بێ سنورو، دەبیتە پیچەوانەی ئەو ئاشتیە دۆستانەیەی کە ئیستا لەنیوان دو دەولەتەکەدا هەیە (کە پیویستە بۆ خیرو خۆشی ئیسلامی یەکگرتو)و، وە هەروەها دژ بەو یاسایانەشن کە پەیوەندی بە دەولەتی زلهیزی هاو سنورەوە هەیە. من هۆی

تەواوم هەیە کە داوای ئەوە بکەم فەرمانی بەپەلەو چارەنوس ساز بۆ کاربەدەستە خۆجییەکان بنێردریت تا پەنای ئەم خەلکانە نەدەن‌و، ریگەشیان نەدەن لە سنور بپەرنەوە. سەبارەت بە دەرکردنی لیبوردنیکی گشتی‌یشەوە، ئەوە مەسەلەیەکە حکومەتەکەم بریاری لەسەر ئەدات. بیگومان، شتیکی ئاشکرایە کە حکومەتەکەی من بەزەیی‌و رأفە بەلادا نانیت. پیکادان‌و بەرەنگاربونەوەی کەم چەندین جار لەنیوان خیلەکانی هەردو دیوی سنوردا رویداوەو، شتیکیش نیە کە یەکەم جار بیت کە حکومەتەکەم چاو لە خراپەکاری‌وا دەپۆشیَ؛ وە پیویستە ئەوەشتان پیَ رابگەیەنم کە لەلایەن ئیمەوە هەروەها بریار دراوە کومیسیونیکی تایبەت بۆ شوینەکە بنیردریت تا لیکۆلینەوە لەسەر مەسەلەکە بکات.

هاوپیچی ٨ی ژمارە: ٧٤

نامەیەك لە سەفارەتی ئیرانیەوە بۆ بابی عالی، لە ١٢ی موحەرەمی ١٢٩٨دا (١٥ی کانونی یەکەمی ١٨٨٠)

(تەرجەمە)

ئاشکرایە کە، بەگویرەی مەرجەکانی یاسا کەتایبەتن بە رۆژنامەگەریەوە (صحافة)، ئەو رۆژنامانەی لە ئەستەمولّ چاپ دەکرین‌و بلاودەکرینەوە، روبەروی سزادان دەبنەوە گەر زمانی نابەجیَ بەکاربهینن، تەنانەت بەرامبەر تاکە کەسانی تایبەتیش. بەداخەوە، لەماوەیەك لەمەو بەرەوە تی‌بینی ئەوەمان کردوە کە رۆژنامەی "Vakit" بەواتا "Terdjimani- Hakikat" (ترجمانی حەقیقەت)و "Djerede-i- Havadis" (جەریدەی حوادس"، لە نوسینیاندا لەسەر ئەو یاخیبوە کوردانەی لە سنوری ئیراندا دەرکەوتون، هەندیَ وتاری زۆر زیانبەخشیان بلاّوکردۆتەوە، کە دنەو هانی خیلە کوردەکان ئەدەن‌و، تۆوی ناکۆکی لەنیوان رەعیەتەکانی هەردو دەولەتە موسولمانە گەورەکەدا دەچینن؛ بەلاّم لەگەلّ ئەوەشدا کە ئیمە داوامان کردوە کە هەندیَ زەوابتیان لەسەر دابنریت، کەچی بیرۆی رۆژنامەگەری (Bureau de la presse) هیچ جۆرە کاریکی بۆ ئەو مەسەلەیە نەکردوەو، ئەم خۆگیل کردنەی کاربەدەستانیش بیَ ئابرویی (وقاحە) ئەو رۆژنامانەی دو ئەوەندە زیاد کردوەو، وای لیکردون زمانی توندوتیژ بەشیوەیەکی نائاسایی بەکاربهینن، سوکایەتی بە ئاینی میللەتی ئیران بکەن، حکومەتەکەیان بەکەم بزانن گالتەی پیَ بکەن‌و، ناوی فەرمانبەرە سیڤیل‌و سەربازییەکانیان بەخراپ بهینن‌و جنیویان پیَ بدەن. ئەم رۆژنامانە، لەریگەی پۆستەوە خۆیان دەکەن بە هەمو قوژبنیکی خاکی ئیمپراتۆریەتداو، شتیکی ئاشکراشە کە ئەو وتارە زیانبەخشانەی تیایاندایە، دەبنە هۆی هاندانی یاخیبوە

کوردەکان، چونکە ئەوان وەك ئەو هیمایە لیکی دەدەنەوە کە جولانەوەکانیان لە پایتەختدا پشتیوانی بۆ پەیدا دەبیت. هەروەها لە ئیرانیشدا، ئەو رۆژنامانە لە هەر شوینیك بخویندرینەوە، هەمان واتاو بایەخیان دەبیت.

لەمیژەوە هەردو دەولەتەکە بەپەرۆشن کە سەرچاوەکانی ئەم ترسە دور بخەنەوە، چونکە پیویست ناکات ئەوە بخەینە رو کە ئەو زمانەی لەم رۆژنامانەدا بەگەر دەخرین، دەبنە هۆی خوین رشتنیکی زۆر لەنیو خیلە کوردەکاندا. خەلکەکە، هەریەك لەم رۆژنامانە بە لیکدەرەوەی بیرو بۆچونو رای بەشیك لە کۆمەل دادەنینو، لەبەر ئەوە شیوازیان لە سوکایەتی پیکردنی کردارەکانو سیاسەتی دەولەتیکدا کە لە دەمیکەوە دۆستی تورکیایەو، قسە وتن (جنیودان) بە فەرمانبەرەکانی؛ پیشیلی (خرق- انتهاك) یاسای دەولەتان دەکاتو، ناچارمان دەکات داوای سزادانیان بکەین. لەبەر ئەوە من بەشیوەیەکی رەسمی داوا لە وەزارەتی دەرەوە دەکەم کە ئەو ریوشوینانە بگریت کە بەهەمان شیوە لە یاساکانی خۆیاندا پیرەو دەکریت، ئەویش بەو تەبایی‌و ئاشتی‌و ریککەوتنە تەواوەی لەنیوان دو زلهیزەکەدا هەیەو، هەروەها ئەو یاسایانەی پەیوەستن بە سنوری هاوبەشی دەولەتانەوە.

ژمارە: ٧٥

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل (لە ٦ی کانونی دوەمدا گەیشتوە)

گەورەم، تاران، ٢٩ی ت٢، ١٨٨٠.

مستەر ئابۆت پیی راگەیاندم کە کۆپییەك لە راپۆرتەکەی خۆی لەسەر دۆخی نەستۆریەکانی ورمێ، بۆ جەنابتانی راستەو خۆ بەپۆستدا رەوانە کردوە.

سەردانەکەی بۆ ئەو ناوچەیە، لە ساتیکی ناگونجاودا بوە. یاخیبونی کوردەکان، هەر دەمودەست پاش گەیشتنی دەستی پیکردوەو، پیش ئەوەیش کە بتوانیت خۆی ئامادە بکات لەو شوینە دەرچیت، کوردەکان پیشرەوییان کردو هەمو ئاواییاکانی ئەو دەورو بەرەیان داگیر کردو، شارەکەش دوای ئەوە لەلایەن شیخ عوبەیدوالل‌وە گەمارۆ درا. وەزعی مستەر ئابۆت لەم بارو دۆخانەدا، زۆر دژوار بو. بەلام پیدەچێ ئەو لیکۆلینەوەیەی کە خۆی پیوە خەریك کردبو، بەشیوازیکی باش‌و پر رەزامەندی (مرض) ئەنجام دابیت، هەروەها سەبارەت بە مامەلە کردنی لەگەل کاربەدەستە خۆجێییە ئیرانیەکانو، سەرۆکە یاخیبوەکانیشدا، کە پیویست بو پەیوەندیان لەگەل ببەستیتو، لەو باوەرەشدام کە لیوەشاوەیی‌و بیروبۆچونیکی زۆری پیشان دابو.

لیکۆلینەوەکانی مستەر ئابۆت ئەوە پیشان ئەدات کە، تەنانەت بەر لە کاولکردنی ولاتەکە لەلایەن کوردەکانەوە، دانیشتوانەکانی ورمێ، هەم موسولمانو هەم

مەسیحیەکانیش، بەلام بەتایبەتی ئەوانەی پیشەوە (موسولمانەکان)، چەرمەسەریەکی زۆریان بینی بو بەدەست پەلامارو جەردەیی کوردەکانەوەو، لەو روەشەوە، بینینی دۆخەکانی ئەم بەشەی ئیران زۆر دلتەزین بو.

بەلام سەبارەت بە نەستۆریەکان، بەشیوەیەکی گشتی وا دەردەکەوت کە کاربەدەستە ئیرانیەکان بەباشی هەلسو کەوتیان لەگەلدا بکەنو، هیچ گازەندەو سکالایەکی تازەیان نەبو، ئەگەرچی هەندێ لەگازەندە کۆنەکانیان هیشتا مابۆوە.

نەستۆریەکانی ئیران لە گوندە نزیکەکانی لای ورمێدا هەمو بەپیشەی کشتوکالیەوە خەریکن، کە یان هی سەرۆکە موسولمانەکانە، وە یان لەژیر کۆنترۆلیاندایە. ئەمانەش زۆربەیان خیلی ئەفشارن، کە وەك یاسا چەندیك زۆر بتوانن باج لە جوتیارە موسولمانەکانو مەسیحیەکان بەبێ جیاوازی دەستینن.

ئەو کاری چەوساندنەوەیەی کە ئەوانەی دواوە (مەسیحیەکان) سکالای لێ دەکەن ئەمانەی لای خوارەوەیە:

١-بری باجی خانو کە لە مەسیحیەکان بەزۆر دەستینرێو، لەوانەش زیاترە کە لە موسولمانەکان دەستینرێ.

٢-سەپاندنی کاری بەزۆر لەلایەن خاوەن مولکەکانەوە بۆ کیلانی زەویەکانیان؛ ئەمەش زولمیکە کە هەم موسولمانەکانو هەم مەسیحیەکانیش دوچاری دەبنەوە.

٣-راوو روتی فەرمانبەرە ئیرانیە ناونجیەکان کە لە نەستۆریەکانیان دەکەن کاتیك کە لە روسیا دەگەرینەوە بەو رەنجەی لەکارەکانیان لە ولاتە لەماوەی مانگەکانی هاویندا دەستیان دەکەویت.

٤-فراندنی بەزۆری کچە مەسیحیەکان لەلایەن موسولمانەکانەوە؛ وا باسدەکریت کە ئیستا لەجاران کەمتر روبدات، چاککردنو بژاردنیش لەلایەن کاربەدەستە ناوچەییەکانەوە دەکریت، کاتیك حالەتی لەو جۆرانە دەهینریتە بەردەمیان.

٥-نادادوەری (ناعەدالەتی) ریگەدان بەهەر ئەندامیکی خیزانیکی مەسیحی کە بوە بە ئیسلام کاتێ داوای مولكو مالی هەمو خیزانەکە دەکات.

٦-رەفزکردنی شایەتی مەسیحیەك دژ بە موسولمانیك لەدادگادا.

ئەم زولمانە هەمان ئەوانەن کە چەندین سالە ئیمە تەقەللای بۆ دەدەین کە کاربەدەستە ئیرانیەکان چاکیان بکەن. شوینی رەزامەندیە کە لە قسەکانی مستەر ئابۆتو ئەوانەی میسیونیرە ئەمریکاییەکانو نەستۆریەکان خۆشیان وا دەزانن کە، ئەگەر ئەمانە بە تەواویش نەگویزرینەوە لە هەمو حالەتیکدا نارەحەتیو ئازاریان کەم بۆتەوە، هەر وەك ئەوەیش کە دان بەوەدا نراوە کە دۆخی نەستۆریەکان لەم سالانەی دواییدا زۆر چاك بوە.

لەسەر فەرمانەکانی شا، وەزیری کاروباری دەرەوە پرۆژەیەکی ئامادەکردوە بۆ زیاتر چاککردنی دۆخی مەسیحیەکانی ورمێ، ئەوەیش هەر ئەوەندەی نیزام لە سەرتاپای ئەو ناوچەیەدا دەگیردریتەوەو کاربەدەستەکانیش لە وەزعیکدا دەبن کە بتوانن ئەو ریو شوینانە پیشنیار کراون بە شیوەیەکی کاریگەر جیبەجێی بکەن. ئەو هیشتا ئەم نوسراوەی بۆ نەناردوم، ئەویش بەهۆی ئەوەی تا ئەم ماوەیە سەرقال بوە بەمەسەلەی بە پەلەی ترەوە کە پەیوەندیان هەیە بە دامرکاندنەوەی سەرهەلدانی کوردەکانەوە. بەلاّم گفتی داوە کە لەم حەفتەیەدا باسی مەسەلەکەم لەگەلدا بکاتو؛ منیش هەولئەدەم لە بەرنامەو ریو شوینەکانیدا بۆ چاککردنو لابردنی ئەو زولمو گازندانەی لەسەرەوە باسکرا، بەشداریم هەبێ.

من چاوەروان ناکەم کە دەربارەی ئەمانە هیچ گرفتیك دروست ببیت، بیجگە لە دوانەکەی دواوەو، بۆ ئەمانەش، پیشنیار دەکەم کە وەك حالەتی تاك کە لەوانەیە روبدەن، مامەلەیان لەگەلدا بکریت. من پیشنیار دەکەم کە مستەر ئابۆت داوا لە میسیۆنیرە ئەمریکاییەکان بکات کە راپۆرت لەسەر هەر حالەتیکی دردۆنگ (فاضح- شنیع) بدەن، لەوانەی کەبەشیوەیەکی ناعادلی لە مامەلەکردن لەگەلّ مەسیحیەکاندا رو ئەدات بەهۆی ئەوەی مولکو مالیان لەلایەن ئەو کەسانەوە داوا دەکریت کە ئاینیان گۆریوە بۆ ئیسلام، وە یان بەهۆی شایەتی مەسیحیەك دژی موسولمانیك کە رەفز دەکریت؛ وە لەحالەتی چاککردنیك لەکاربەدەستەکانی تەوریز جیبەجیی ناکەن، ئەوسا روداوەکان لەریگەی وەفدی حکومەتی خاوەن شکۆوە دەخریتە بەردەمی شا، کە لەو باوەرەدام دلسۆزانە دەخوازیت رەعیەتە مەسیحیەکان لە بەرامبەر هەمو کاریکی چەوساندنەوە بپاریزریت.

مستەر ئابۆت دەلیت نفوزی میسیونیرە ئەمریکاییەکان ئەوەندە دەبیت کە نەستۆریەکان لە حالاّتی چەوساندنەوەی ئاسایی بپاریزیتو، کاتیکیش حالەتی زۆر خراپ روئەدات، مسیۆنیرە ئەمریکاییەکان دەیگەیەننە تەوریزو، حالەتەکەش یان لەریگەی کاربەدەستەکانی ئازەربایجانەوە، وەیان لەوانەی لە تارانن، چاك دەکریت. تێبینی ئەوەش دەکریت کە ئەو (مستەر ئابۆت) هەروەها رای خۆی دەردەبریت بەوەی کە فەرمانبەرە ئیرانیەکان، وەك یاسایەك، ئیجگار لەخۆبوردو بە تەحەمولنو، هەرگیزیش لە مەسەلەی ئاینییدا تەنگ بە مەسیحیەکان هەلناچنن.

من بە تەواوی لەگەلّ ئەو بۆچونەی کە مستەر ئابۆت دەریبری یەك دەگرمەوە، کە دانانی ئەفسەریکی کۆنسۆلخانەی بریتانی کە لە ورمێ نیشتەجێ بێ، کاریکی گونجاو نیە.

(ئیزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژمارە: ٧٦

لە ئابۆت ی کۆنسۆلی گشتیەوە بۆ ئیرل گرانڤیل– (لە ٦ی کانونی دوەمی ١٨٨١دا گەیشتوە)

گەورەم،   تەوریز، ٤ی ك١، ١٨٨٠.

ئاماژە بەنامەکانم لە ٢٣و ٣٠ی مانگی رابوردودا، دیسان شەرەفی ئەوەم هەیە کە کۆپی چوار نامە کە ئاراستەی وەزیری مفوض حکومەتی خاوەن شکۆ لە تارانم کردبو، بۆ جەنابتان بنیرم، دەربارەی شالاوی دژ بە یاخیبوە کوردەکان، مولدانی هیزیکی روسی لە نەخچەوان لەسەر سنوری ئاراس، وە هەلاتنی شیخ عوبەیدوالله بۆ ناو خاکی تورکیا.

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

هاوپیچی ١ی ژمارە: ٧٦

لە ئابۆت ی کۆنسۆلی گشتیەوە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز،   تەوریز، ١ ك١، ١٨٨٠.

بەم دواییانە، لیرە هەوالیك بلاو بوە کە عوبەیدوالله لەگەل هیزیکی اسماعیل ئاغا کلیسیدا گەراونەتەوە بۆ ناوچەی برادۆست، بەلام ئەو دوا نامانەی کە لەورمێوە بە بەرواری ٢٥ی مانگی رابوردو گەیشتونەتە ئیرە، لەسەر ئەم مەسەلەیە بێ دەنگن، تەنیا ئەوە دەلین کە شیخ هەلاتوەو لەشکرەکەشی بلاوەی پیکراوە، دو کورەکەی بەهیزیکی گەورەوە لە مەرگەوەر بونو، دو فەوجیش لە ٢٣ی مانگی رابوردودا لە ورمێ لە دەرچون بۆ ئەو شوینە.

هەروەها هەوالی رۆشتنی تەیمور پاشا خان لەگەل هیزیکی ٦٠٠٠ کەسیدا بۆ برادۆست گەیەندراوە. ئیقبال الدولە هیشتا لەگەل ٢٠٠٠ کەسدا لە ورمێیە.

وا پیدەچێ ئەو لەشکرەی کە بابی عالی ناردبوی بۆ سنور، بەشیوەیەکی کاریگەریی ریگەی پاشەکشەکردنی یاخیبوەکانی بۆ ناو خاکی تورکیا بری بیت.

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

هاوپیچی ٢ی ژمارە: ٧٦

لە ئابۆت ی کۆنسۆلی گشتیەوە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز، تەوریز، ٣ی ك١، ١٨٨٠.

پیم گەیشتوە (زانیومە) کە تا ئیستا هیچ هیزیکی روسی نەگەیشتۆتە جەلفا، وە دوا شوینی (وجهە) ئەوانە، ئیستاکە نەخچەوانەو، ژمارەی گەیشتنیان رۆژانە بۆ ئەویٚ، نەزانراوە.

هاوپیچی ٣ی ژمارە: ٧٦

لە ئابۆت ی کونسۆلی گشتیەوە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز، تەوریز، ٤ی ك١، ١٨٨٠.

دوینیٚ، نامەکانی بارگەکەی (کامپ) سوپاسالار لە سولدوز بە پایەبلندی شاهانەی راگەیاندوە کە شیخ لەگەڵ نۆ کەس لەلایەنگرەکانی (اتباع) هەڵاتون بۆ نۆچیٚی جیگەی نیشتەجیٚی لەناو تورکیادا. من ئەم هەوالەم تەنیا ئەمرۆ بیستوەو، ماوەیەکی کەمیش دوای ئەوە نامە لە ورمیٚوە گەیشتوەو تەئکید لەسەر ئەو هەوالە دەکاتو دەلیت کە "شیخو دو کورەکەی دەبیٚ لە نەهری بن". ئامارژە بۆ ماڵو بارەگاکەی شیخ بۆ ئەویٚ دەکریٚ. ئەم شوینە کە بە نەیری تەلەفوز دەکریٚ، پایتەختی نۆچیەیە. لە نەخشەکاندا بەنیرجی دەکیشریت، بەڵام پیویستە لەگەڵ ئەو گوندەی کە بەهەمان ناوەوەیە لەسەر سنوری مەرگەوەر، تیکەلی نەکەین (لیمان تیك نەچیت).

نامەکە لەسەری دەرواتو دەلیت "لەکۆتاییدا شیخ لەگەڵ پانزەکەس لەلایەنگرەکانی بەناوچیاکاندا هەلهاتنو رۆیشتەوە بۆ مالەکەی.

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

هاوپیچی ٤ی ژمارە: ٧٦

لە ئابۆت ی کۆنسۆلی گشتیەوە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز، تەوریز، ٤ی ك١، ١٨٨٠.

حالی حازر، هیزەکەی روس لە نەخچەوان، لە ١٠٠٠ کەسو عەرادەیەکی تۆپخانە پیکهاتوە.

هەروەها پیم گەیشتوە، کە ئەم هیزانە بەشیکن لە شەش بەتالیۆن، ئەوەیش کە ماوە بەهۆی بەسەرچونی کاتەوە، گەراونەتەوە؛ لەوەش ناچیت کە ئەمانە لە نەخچەوان بگۆردرین، بەڵام ئەگەر تەواوکردنیك بکریت (هەمو بەیەکەوە دابنرین)، وا

سەرجەمەکەی دەگاتە نزیکەی ٦,٠٠٠ کەس. ئەفسەرە فەرماندەکانی ئەم هێزە وای بۆ دەچن کە وەك پاراستن‌و پاسەوانیکی زیادە بەهۆی یاخیبونەکەی کوردستانەوە نێردراونەتە سەر سنورەکەو، بۆ ریگەگرتنیش لە کوردەکانی تورکیا، لە تیپەربونیان بە روسیادا بۆ ناو خاکی ئیران.

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

ژمارە: ٧٧

لە ئابۆت ی کۆنسۆلی گشتی‌وە بۆ ئیرل گرانڤیل- (لە ٦ کانونی دوەمی ١٨٨١دا گەیشتوە)

گەورەم، **تەوریز، ٧ك١، ١٨٨٠.**

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کۆپی هەلبژاردەی ئەو نامانە بۆ جەنابتان بنیرم- پیکهاتون لە پینج هاوپیچ- کە لە قۆناغیکی زوی یاخیبونی کوردەکاندا ئاراستەی وەزیری مفوض حکومەتی خاوەن شکۆ لە تارانم کردوە.

نامەکەی بەرواری ٢٧ی کانونی یەکەم، لەکاتیکدا نوسراوە، کە خەریکی رۆیشتن بوم بۆ ورمێ.

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

هاوپیچی ١ی ژمارە: ٧٧

لە ئابۆت ی کۆنسۆلی گشتی‌وە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز، **تەوریز، ١١ی ئەیلول، ١٨٨٠.**

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە رایبگەیەنم کە هەمزاغای بلباسی خیلی مەنگور، کە چەند سالیك لەمەوبەر هەلاتبو بۆ تورکیا، لەو کاتەوە رەفزی کردوە بگەریتەوە بۆ ئیران‌و باج‌و خەراج بە شا بدات؛ بەلام بەم دواییانە، هاتوە بۆ سابلاخ‌و فیلیکی کردوە بەوەی کە تەسلیم دەبێ‌و ملیش بۆ حکومەتی ئیران دادەنەوینێ.

شازادەی حاکمی سابلاخ هەولی‌دا بیگریت؛ بەلام توانی بەسەر پەلاماردەرەکانیدا زالّ بیت‌و، چەند کەسیکی لێ کوشتن، دواییش خۆی‌و چەند سوارەیەکی کورد، کەنزیکەی سەد کە ئەبون، بەباشی دەرباز بون.

وا باوەر دەكريت كە هەمزاغا ئيستا لەگەڵ خيلەكەيدا لە بارەگاكەياندا بن لەنيوان سابلاخو لاهيجان داو، حكومەتى ئيرانيش هيزيكى سەربازى نزيكەى ٢,٠٠٠ كەس دەنيريتە سەر بۆ بەزۆر مل پى دانەواندنى.

حكومەتى ئيرانى نيازى نيە ريوشوينى توندو تيژ دژى هەمزاغا بگريتە بەر، ئەگەر بگاتە تيگەيشتن لەگەليان‌دا، بەلام بە پەرۆشيشن دەربارەى ئەوەى كە دور بخريتەوە لەگەرانەوە بۆ توركيا، چونكە دور نيە كە لە ئاكامدا نەرواتو نەداتە پاڵ شيخ عوبەيدوالله (دلسۆزى خۆى پيشكەش بكات)

(ئيمزا) وليام جى. ئابۆت

هاوپيچى ٢ى ژمارە: ٧٧

لە ئابۆت ى كۆنسۆلى گشتيەوە بۆ مستەر تۆمسن

(هەلبژاردە) تەوريز، ١٦ ك١، ١٨٨٠.

ئەم دواى نيوەرۆيە، نيردراوى (عميل– وكيل) وەزارەتى دەرەوە سەردانى كردم. گوتى، وەليعەهد لەسەرچاوەى هەمە جۆرەوە هەوالى پيگەيشتوە كە، هەمزاغاى سەرۆكى كوردى، كە لە نامەكەى ١١ى ئەم مانگەمدا ئامارژەم بۆ كردبو، داويتيە پاڵ شيخ عوبەيدواللەو، ئەمەى دوايشەوە (شيخ) هەلويستيكى پر مەترسى هەبوە بەرامبەر بە ئيران. نيردراوە كە هەروەها گوتى، ئەو زۆر باوەرى بەو واتەواتانە نەكردوە، بەلام كاتيك كە پايە بلندى دەبيستێ سنورەكانى ورمێ لە دۆخيكى زۆر پر ئاشوبەدان، نيردراويكى خيرا بۆ لاى ئيقبال الدولە دەنيريت بۆ دلنيابون لە راستى وەزعى دۆخەكە.

هاوپيچى ٣ى ژمارە: ٧٧

لە ئابۆت ى كۆنسۆلى گشتيەوە بۆ مستەر تۆمسن

(هەلبژاردە) تەوريز، ٢٢ك ١، ١٨٨٠.

ليرە، واتەواتيك لەناو خەلكدا بلاوە كە هەمزاغاو شيخ عوبەيدوالله بەلەشكريكى گەورەوە پيشرەوى دەكەن بۆ سەر شنۆ. ئەحمەد ئاغاى ماميش كە لايەنگريكى گوێ رايەلى شايە، هەروەها لەگەڵ هەمو خيلەكەيدا داويانەتە پاڵ شيخو، ئەوەكەى دواوە داوا لە ئيران دەكات كە واز لەو ناوچەيە بهينيت كە تا روبارى جاغەتو دەگات لاى باشورى مەراغەوە. هەروەها دەركەوتوە كە لەشكرەكەى شيخ ٣٠,٠٠٠ كەسن، بەشيكى زۆريان تفەنگى مارتينى‌يان پييە، بەلام هەمو ئەو گوندانەى كەوتونەتە ريى

پیشـرەویەکەیان دەسـت لینـەدراون‌و تـەنگیان پیهەلنـەچنراوە، هـەمو ئـەو زەخــیرەو کەلوپەلەی پیویستیش بوبیّ، شیخ بەپارە کریونی.

نیردراوەکەی وەزارەتی دەرەوە باوەری نیە بەم هەواله ئاگادارکەرەوانەو، دەلیت، وەلیعەهد زانیاری تازەی پیگەیشتوە کە هـەمزاغا لەبارەگاکـەی خۆیـەتی لەیـەکیك لـە گوندەکانی خۆیدا لەناوچەی مەرگەوەر، وە شیخیش لەمالی خۆی لەنۆچێ نەجولاوە، نیردراوەکە بەهیوایە کە پایەبلندی شاهانە بەو زوانە لـەورمیّ‌و سابلاخەوە زانیاری شوین باوەری پیّ بگات، سەبارەت بە جموجول‌و نەخشـەکانی هـەمزاغاو شیخ، پاش گەرانەوەی ئەو پەیامبەرە خیرایەی ئیقبال الدوله ناردبوی بۆ تەوریز.

حکومەتی ئازەربایجان خەریکی خۆسازکردنن بۆ شالاویکی سەربازی لە حالـەتی پەلەداو، جەنەرالی ئەمشاری، ئاغاخان هەلبژیردراوە بۆ فەرماندەیی کردنـی؛ بـەلام تـا ئیمـرۆش، تـەنیا ژمارەیـەکی بچـوك لەسـوارەی نـانیزامی لـە قـەرەدەوە بـۆ سـابلاخ نیردراون. هـەروەها پیم گەیشتوە کە، ئیسـتا چـوار پارچـە تۆپخانـە بـەریگاوەن بـۆ ناوچەکەو، هیزەکانی ئەم شارە، هی مەراغە، وە شوینی تریش بۆ هـەمان ئـەرك لـەژیر فەرماندان.

من ئاگادارم کە ئیقبال الدولە بۆ وەلیعەهدی رونکردۆتـەوە کە نـاتوانریت هـیز لەورمیّ کۆبکریتـەوەو، شتیکی باشیش نابیت مەرکـەزیکی سنوری ئاوها گرنگ لـە ئـامرازی بـەرگریکردن بەرامبـەر هوروژمـی کوردەکـان روتبکریتـەوە. بیگومـان، ئـەو هەوالانـەی سـەرەوە سـەبارەت بە هەولویستی دوشمنکارانەی شیخ بەرامبـەر ئـیران، پیویستە چەند بتوانریّ بە وریایی‌و تحفظ وە وەربگیریت. من لەو باوەرەدام کە زۆری پیوەنراوە، گـەر هەموشی دروست نـەکرابیت؛ بـەلام ئـەو بۆچونـەی مـن لەنامـەکانی پیشـومدا دەرم بریبـو سـەبارەت بـە پیویسـتیی پوچـەلّ کردنـەوەی ئـەو نفـوزە خەتەرناکەی شیخ هەیەتی بەسەر لایەنگرە کوردەکانی شادا کە، هاو ئاییین (دیارە مەبەستی مەزەبە)، نەگۆر دەمینیتەوە؛ وە واشی بۆ دەچم کە حکومەتـەکانی ئیران‌و تورکیا نـاتوانن چاویـان لـەو دۆخـەی ئیسـتا بنوقینـن، کـە پیدەچـیّ داوای گرتنـی ریوشـوینیکی تـەواو راسـت بکـات بـۆ دور کەوتنـەوە لـە تعقیـدات (گرفـت‌و کیشـە) جدیەکانی داهاتو.

بۆ ئـەوەی، ئـەوەی سـەرەوە بنوسـم، چاوم بەهاوکارە تورکیەکـەم کـەوتوەو، پیـی راگــەیاندوم کــە ئــەو هەوالانــەی لــیرە دیــن‌و دەچــن ســەبارەت بــە جولانــەوە دوشمنکارانەکەی شیخ عوبەیدوالله، هیچ بناغەیەکیان نیـە، بـەلام ئـەوە راسـتە کـە هەمزاغا، دوای ئەوەی لە سابلاخەوە هات، ریی کرد بۆ نوچیّ‌و، لەوانەیە هیشتا لەگەلّ شیخ دا بیت. کۆنسۆلە گشتیەکەی تورکیا هـەروەها گوتـی، ئەحمەداغای مامش بەو

دواییانە سەردانی شیخی کردوە، بەڵام دوای ئەوەی گەڕاوەتەوە بۆ سنوری ئیرانیو، لەو باوەڕەشدا بو کە شیخ عوبەیدوالله کە عەبدوالقادری کوری تا ئەو دواییانەش لە ورمێ بوە، پەیوەندیەکانی لەگەڵ حکومەتی ئیراندا، هیشتا دۆستانەو باشە.

هاوپیچی ٤ی ژمارە: ٧٧

لە ئابۆت ی کۆنسۆلی گشتیەوە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز، تەوریز، ٢٧ك١، ١٨٨٠.

کە ٢٤ی ئەم مانگە لە سابلاخوە گەیشتە ئیرە دەلیت، کورەکەی شیخ عوبەیدوالله لە شنۆ بوەو، کۆمەلیك لەسەرۆکە کوردەکانیشی لی بوە، بە هەمزاغاو ١٥٠ کەسی تریشەوە لە هەمو بەشەکانی کوردستانەوە، هەموشیان سویندی دلسۆزیان (ولاء) بۆ شیخ خواردوە.

هەواڵ هاتوە کە بنەماڵە ئەرمەنیو روسیەکان سابلاخ جی دیلن، بۆ ئەوەی لە حالەتی هوروژمیکی کورداندا لە مەترسیەوە دوربن. باوەر ناکریت شیخ بەراستی نیازی پیشرەویکردنی هەبیت بۆ سەر سنوری ئیرانی، لەوانەیە بابی عالی بەشتیکی گونجاوو بەسودی بزانیت کە دان بە شیخدا وەك سەرۆکی میللەتی کورد بنیت، بە مەرجیك بتوانیت زەمانەتی راگرتنی نیزام لەناو خیلەکاندا بکاتو باجو خەراجی سالانەی تەواویش بە سولتان بدات. لەلایەکی تریشەوە، لەوانە نیە بە تەواوی پیش بینیەکی ناراست بیت کە شیخ لە ئاکامدا بخوازیت خۆی لە فەرمانرەوایی تورکی لابدات، یان ئەو گوشارەی لە ئەوروپا خراوەتە سەر بابی عالی، دۆخیکی وای هیناوەتە کایەوە، کە بەهۆیەوە تەرەفەکەی بەرامبەر بخوازیت گۆرانکاریەك بخولقینیت.

هاوپیچی ٥ی ژمارە: ٧٧

لە ئابۆت ی کۆنسۆلی گشتیەوە بۆمستەر تۆمسن

(هەلبژاردە) ورمێ، ٧ی ت١، ١٨٨٠.

بە گەیشتنم بۆ ورمێ لە ٢ی ئەم مانگەدا، یەکەم هەواڵ کە پیم گەیشت ئەوەبو کە لەشکریکی گەورەی کوردەکان، بە فەرماندەیی شیخ عەبدوالقادر، یەکیکە لە کورەکانی شیخ عوبەیدوالله– لەشنۆوە پیشرەویی کردوە بۆ سولدوز، لەوێ هیزیکی قەرەپاپەکانو کوردەکانی مامش بەرەنگاریان بونەتەوە، بەڵام کە دەبینن بەرگریکردن بێ هودەیە، مل بۆ شیخ دادەنەوینو دەدەنە پاڵ لەشکرەکەی. حاکمی سولدوز زەخیرەی پیویستی بە لەشکرەکەی شیخ داو، ئینجا روەو سابلاخ کەوتنەرێ. کاتیك شازادە (میر)– حاکمی شارەکە، نزیکبونەوەی هوروژم هینەرەکانی بیست، هەر ئەو

ساتە دەرچو بۆ تەوریز. بەو جۆرە کوردەکان بەبێ بەرەنگاریکردنی دانیشتوانەکان، چونە ناو سابلاخو هەروەها زەخیرەشیان درایە. پاشان شیخ لەگەڵ لەشکرەکەیدا، کشان بۆ میاندواو.

مەسیحیەکانی دانیشتوی سولدوز، لەلایەن کوردەکانەوە سەغلەت نەکرانو، لەو کاتەشەوە دەستیان لە خراپ مامەلەکردنی دانیشتوانە شیعەکانی سەر ریگاکەیان دەپاراست.

دوینێ لیرە هەوالی ئەوە هەبو کە چەند پەیامبەریك کە شیخ عەبدوالقادر ناردبونی بۆ زەخیرەو پرسین لە نیازی دانیشتوانەکان، سەربردراون لەلایەن ئەمانەی دواوە (دانیشتوان)، شیخیش بەمە کەللەیی بوەو بەپەلە لەگەڵ لەشکرەکەیدا هەلی کوتاوەتە سەر میاندواو، شارەکەی تالان کردوەو دانیشتوانەکەشی بەکۆمەڵ کوشتوە. لەلایەکی تریشەوە، واتەواتیك بوە کە سولەیمان خانی ئەفشار بەهیزیکی چار دەولەوە لە میاندواو لەگەڵ کوردەکاندا کەوتۆتە شەرو، هەردولا زیانی گەورەیان لیکەوتوە، بەلام لە ئاکامدا عەبدوالقادر لەگەڵ لەشکرەکەیدا کشاونەتەوە بۆ سەر سابلاخ.

بەم دواییانە، نەستۆریەکی پروتستانت لە گەورەوە هاتۆتە ئیرە، دەیگەیەنیت کە ژمارەیەکی زۆر لەسەردارو خیلی کورد لەو ناوچەیەدا کۆبونەتەوە. ئەمانە لە هەمو بەشیکی کوردستانەوە بەدەوری بەیداخەکەی شیخ عوبەیدوالللەدا کۆمەلەیان کردوە، چونکە شیخ لەریگەی یەکیك لە ئەفسەرە ئەساسیەکانیوە کە نامەکانی بۆ ئەو مەبەستە بلاوو دابەش دەکات، بانگهیش کردبون.

دوابەدوای گرتنی سابلاخ، قەلاکەی لاهیجان تەسلیم بە کوردەکان بو، لە ئەنجامدا تۆپەکانیان لەکارخستو پادگا ئیرانیەکەشیان بە ٢٠٠ دیلەوە گرت.

راگەیەندراوە کە نەخشەکەی شیخ عوبەیدوالله پەلاماردانی ئیرانە بە سێ لەشکری جیاوە. یەکەم لەشکر دەنیردریتە سەر خۆیو سەلماس؛ دوەم بۆ سەر مەرگەوەرو ورمێ؛ سییەم یش بۆ سەر سابلاخو تەوریز.

حالی حازر، ورمێ لەژیر هەرەشەی لەشکریکی کوردەکاندایە بە فەرماندەیی شیخ سادق. ئەم هیزە، لەنیرگی، لەنزیك دەشتی مەرگەوەر، بەدوری ٢٤ میل لەم شارەوە بارگەی لیداوە. هیچ شتیك نیە رێ لە شیخ سادق بگرێ بۆ کشانو داگیرکردنی ورمێ. ئەو هیزانەی کە لەبەر دەستی ئیقبال الدولەدان بەناو دو فەوجن، بەلام لەناوچەکەدا پەرشو بلاوبونەتەوەو، گەر کوردەکان لەپر پەلاماری ورمێ بدەن، زۆر زەحمەتە حاکمەکە بتوانیت بەرگری بکات. ناتوانیت بەهەموی، زیاتر لە ٧٠٠ کەس کۆبکاتەوەو، ورمێ یش بیگومان هەمان چارەنوسی سابلاخی دەبیت.

لەگەڵ ئیقبال الدولەدا، کە لە دەرەوەی شار بارگەی لیداوە، دیداریکم کردوەو، داوای پیویستی ناردنی بروسکەم لیکرد بۆ تەوریز، بۆ سازدانی هیزی تازە.

بیگومان وەلیعەهد ئەم دۆخە پر مەترسیەی کە هەرەشە لە سەلامەتی دەسەلاتی حکومەتەکەی دەکات، بەشا گەیاندوە؛ چونکە ئەگەر حکومەتی ئیران ئامادە نەبیت هیزی تەواو بهینیتە ناو مەیدانەکەوە بۆ بەرەنگاریکردنی لەشکری کوردەکان لە میاندواو، وا شیخ عەبدوالقادر بەردەوام دەبیت لەکشان بەرەو تەوریز.

لە نامەکاریەکانی پیشومدا لەگەڵ بەریزتانو وەزارەتی دەرەوەی حکومەتی خاوە شکۆدا، بە بەردەوامی ئەو مەترسیەم رونکردۆتەوە کە بۆ حکومەتی ئیرانو دانیشتوە مەسیحیەکانی ئەم ناوچانە پەیدا دەبیت، ئەگەر ریگە بەشیخ عوبەیدوالله بدریت ببیتە خاوەن نفوزی بێ سنور لەناو هۆزە کوردەکانی نیو سنوری ئیراندا؛ بەلام لەوە نەدەچو حکومەتی ئیران بەوەی زانیبیت کە مەترسیەکە نزیکە. ئیستا شیخ هیچ نهینیەکی لە نیازەکانیدا نەهیشتوە. پرۆژەکەی ئەوەیە کە خۆی بەسەرۆکی ئەمارەتیکی کوردی دابنیتو، هەمو کوردستانیش لە تورکیاو ئیراندا، بلکینیت بەیەکەوە.

ژمارە: ٧٨

لە ئیرل گرانڤیل وە بۆ مستەر St جۆن

بەریز، وەزارەتی دەرەوە، ٧ی ك٢، ١٨٨١.

نامەی ٢٢ی مانگی رابوردوتانم پێ گەیشت، بە تەرجەمەی یاداشتیكو هاوپیچەکانیەوە، کە موحسین خانی سەفیری ئیرانی لە ئەستەموڵ، ئاراستەی هیزە ناوبژیکەرەکانی کردبوو، داوای بەگەرخستنی نفوزیانی کردبو بۆ تەئسیرکردن لە بابی عالی، تا هەنگاو بنیت بۆ ریگەگرتن لە شیخ عوبەیدوالله، کە ئیستاکە لە ناو خاکی تورکیادایە، سنوری ئیران نەبەزینیت.

پیش گەیشتنی هیچ وەلامیك بۆ ئەم داواکاریە، حکومەتی خاوەن شکۆ پیخۆشحاڵ دەبیت بزانیت، گەر سەفیری روسی هیچ کاریکی کردبیت بۆ پشتیوانی لیکردن لەو گازەندانەی سەفیری ئیرانی دەربارەی ئەم مەسەلەیە بۆی کردوە.

(ئیمزا) گرانڤیل

بە بروسکە نیردراوە

ژمارە: ٧٩

لە مستەر. St جۆن وە بۆ ئیرل گرانڤیل– (لە ١٤ی کانونی دوەمدا گەیشتوە)

(بە بروسکە) ئەستەموڵ، کاتژمیری ٨,١٠ دوای نیوەرۆی ٨ی ك٢، ١٨٨١.

ئاماژە بە بروسکەکەی دوینێی جەنابتان، سەفیری روسی پیی راگەیاندم کە، لە چەندین بۆنەدا پشتگیری لەسەفیری ئیرانی کردوە لە گازەندەکانیدا سەبارەت بە پەلاماردانی کوردەکان. هەروەها دەیگوت، کە پیویستە لەو پشتگیریکردنەی بەردەوام بیت.

ژمارە: ٨٠

لە مستەر St جۆن وە بۆ ئیرل گرانڤیل– (لە ١٤ی ك٢دا گەیشتوە)

گەورەم، ئەستەمولّ، ٤ ك٢، ١٨٨١.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کە هاوپیچ کۆپی نامەکانی جیگری کۆنسۆلی گشتی حکومەتی خاوەن شکۆ لەوان، دەربارەی مەسەلەی هوروژمی کوردەکان بۆ ئیرانو، واتەواتی پیکهاتنی کۆمەلەیەکی کوردی، بۆ جەنابتان رەوانە بکەم.

(ئیمزا) ف. ر. St جۆن

هاوپیچی ١ی ژمارە: ٨٠

لە کاپتن کلایتن وە بۆ مەیجەر ترۆتەر

بەریز، وان، ٢٣ی ت٢، ١٨٨٠.

هەوالی باوەرپیکراو گەیشتوە، ئەوە رادەگەیەنیت کە هوروژمی کوردەکان بۆ ئیران، ئیستا بە تەواوەتی لەناوچوە. کوردەکان زۆر خراپ لەلایەن هیزەکانی ئیرانەوە تیکشکینراونو بەهەمو لایەکدا بلاوەیان لیکردوە، بە تەنها چەند سەد کەسیکیان لەگەلّ شیخ عوبەیدوالله، عەبدوالقادری کوری ماون. هەردو ئەمانە، پیدەچێ لە دۆخیکی زۆر وریایی دابن. چەند رۆژیکی کەم لەمەوبەر هەوالّ هەبو، کە شیخ عوبەیدوالله گەراوەتەوە بۆ مالەکەی خۆی لە شەمدینان، بەلام پاشان هەوالّ گەیشتو هەندێ گومانی هاویشتە سەر ئەمە.

واباسدەکریت کە تورکەکان ریگەی پێ نادەن بگەریتەوە ناو ولاتەکەیان لە ترسی ئەوەی توشی فەزیحەو مەترسی نەبن. بەهەرحالّ، ئەو (شیخ) لە شوینیکە، نزیك سنورو، عەبدوالقادریش لە شوینیکە لەنیو عەشایەرەکانی باشوری دەریاچەی ورمێ. ئیمرۆ، نامەیەکم پیشاندرا، میسیونیرە ئەمریکاییەکانی ئیرە لەیەکیك هاوریکانیان لە ورمێوە پییان گەیشتوە، دەلیت، بۆ حەفتەیەك ورمێ لەلایەن شیخەوە گەمارۆ درابو و، لەو ماوەیەدا شەر هەر بەردەوام بوەو بەنزیك بونەوەی هیزە تازەکانی ئیران دۆخەکە باش بوە. پیدەچێ یاخیبونەکە بوبیتە جەنگیکی ئایینی (دیارە

مەبەستی مەزەبییە- وەرگێر) نێوان سوننیو شیعەو کاری نارەواو خراپەکاریو کۆمەڵ کوژی لەلایەن هەردو لاوە ئەنجام دراوە. من وای بۆ دەچم کە مەسیحیەکانیش لێی بەدەر نەبون.

هەواڵ لە باشقەڵاوە هاتوە کە هێزەکانی تورك بەخێرایی دەگوێزرێنەوە بۆ گەوەر، بۆ پاراستنی سنور هەم لە کوردەکانو هەم لە ئێرانیەکان کە راویان دەنێن. بەڵام واباسدەکرێ کە ژمارەیەکی زۆر لەکوردی هەڵاتو کە زۆر گوندی مەسیحیەکانی گەوەریان تاڵان کردوە، هاتبێتنە سەر سنور، لەبەر ئەوە دانیشتوانەکان هەڵاتون بۆ باشقەڵاو؛ گازندەو سکاڵای ئەوەش هەیە کە هێزەکانی تورکیا ئەوەندەی کوردەکان خراپن.

بەگشتی، من لەو باوەڕەدا نیم جاریکی تر وا زو لە داهاتودا، شتیکی چاوەڕوانکراو بێت کە شیخ ئەوەندە بەهێزو شوین مەترسی بێت.

(ئیمزا) ئیمیلیەس کلایتن

هاوپێچی ٢ی ژمارە: ٨٠

لە کاپتن کلایتن وە بۆ مەیجەر ترۆتەر

(هەلبژاردە) وان، ٢٧ی ت٢، ١٨٨٠.

ئاماژە بەداواکەت بۆ زانیاری زیاتر کە بتوانریت وەدەست بکەوێ، سەبارەت بە واتەواتی پیکهینانی کۆمەلەیەکی کوردی، من لەو باوەڕەدانیم شتیکی لەو جۆرە وەك کۆمەلەیەکی کوردی بتوانرێ باس لە بونی بکریت، گەر مەبەست لەوە یەکیتیەکی تاوتویکراوی سەرۆکەکانو هۆزەکان بیت بۆ ئامانجیك کە لای هەموان درك پیکراوو مەبەستە. من وای بۆ دەچم کە ئەوەی رویداوە، ئەمەبوە. شیخ عوبەیدوالله، بەهۆی ناو شۆرەتی لەروی پاکیو لەخواترسیەوە، بەهۆی توانای شەخسیەوە، وە بەهۆی حەماسەتی لایەنگرەکانیەوە، توانی نفوزیکی زۆر فراوانو بەرین بەسەر کوردەکاندا وەدەست بهینیت.

لەبەر ئەوە، سەرخیڵو هۆزە جۆراو جۆرەکان ئامادەبون گوێ رایەلی فەرمانەکانی بکەن، هەرچیەك بوبیتن، لەلایەکەوە بەهۆی ئەم نفوزەوە رایکیشابون، وە لەلایەکی تریشەوە بەهیوای تاڵانی.

بەباوەری من، بەم جۆرە، لەکاتیکدا شیخ خۆی، ئامانجو نەخشەی زۆر سنوردارو ئاشکرای هەبو، کوردەکان بەشیوەیەکی گشتی، زۆر کەم دەیانزانی بەچ پرۆژەو کاریکەوە خەریکن، هەرچەندە گومان لەوەدا نیە کە وروژاندنو هەستیکی زۆر

لەناویاندا بەگشتی خولقیندرا بەو واتەواتانەی کە لەئارادابون سەبارەت بەو امتیازاتانەی درابو بە ئەرمەنیەکان؛ وە گریمانیکی زۆریش هەیە کە شیخ سودی لەمە وەرگرتبیتو، دەستنیشانی پیویستی یەکیتی نیو کوردەکانی کردبیت بۆ پاراستنی بەرژەوەندیەکانی خودی خۆیان.

من تەواو دلنیام کە ئامانجو نیازی شیخ یەکگرتنی هەمو کورد بوە لە هەردو خاکی تورکیاو ئیراندا، بۆ ئەمارەتیکی سەربەخۆ یا نیمچە سەربەخۆ بەسەرۆکایەتی خۆی. هەلومەرجەکان وایان لیکرد کە یەکەم جار بایەخ بە دیوی ئیران بدات، لەوانەیە بەزۆری بەهۆی ئەو سەرنەکەوتنە زۆرەی تەقەللاکەی دژی حوکمی عوسمانی لە سالی پاردا، بوبیّو، هەروەها بەهۆی ئەو بۆچونەی بلاوبو دەربارەی لاوازیی ئیران. ئەو هەروەها لەوانەیشە، لە دەستپیکردنیدا، لەگەلّ ئیراندا، وای بۆچوبیت کە گریمانی هەراسانکردنو تورەکردنی دەولەتە ئەوروپاییەکان کەمتر بوە. بیگومان ئەو بەهیوابو کە پیشەکی ئەو دەسەلاتی نیمچە سەربەخۆییە لە حکومەتی ئیرانی بستینیت کە عەبدوالقادری کوری ئیستاکە هەیەتی بەسەر خیلە کوردەکانی باشوری دەریاچەی ورمیّدا. من لەو باوەرەدام، ئەگەر ئەو لەمەدا سەرکەوتو بوایە، ئەوا دوای جیگیر کردنی دەسەلاتی بەسەر دیوی ئیراندا، لای ئەکردەوە بۆ وەدەستهینانی هەمان شت سەبارەت بە کوردەکانی تورکیا لە حکومەتی عوسمانی. شتیکی بەلگەنەویستە کە نیردراوەکانی لە هەمو لاکاندا سەرقالّ بون، هەولی راکیشانی نەك تەنیا هەمو خیلە کوردەکان، بەلکو هەروەها نەستۆریو ئەرمەنیەکانیشیان ئەدا. لەنامەکانی پیشومدا، باسی دەست پیشخەریەکانیم کردوە بۆ نەستۆریو ئەرمەنیەکان؛ وە سەمیح پاشاش دوینیّ پیی راگەیاندم کە نامەی شیخ عوبەیدوللەی دەستکەوتوە، کە نوسیونی بۆ زۆر لە خیلە کوردەکان، داوایان لیدەکات بدەنە پالیو، دەشلیت حکومەتی تورکی گفتی چەكو تەقەمەنی پیداوە. بەلام سروشتی سەربازگیریەکەی لەیەك ترازانیکی کوشندەی بۆ دروست کرد. لە هەوەلّ کۆدا، بیگومان ژمارەیەکی زۆر لە خەلکی دایانە پالی بۆ ئەوەی شتیّ زیاتر تالانی بکەنو، کاتیکیش ئەوەندەیان دەسکەوت کە ویستیان، جیابونەوەو رۆیشتن، وە ریزو هەیبەتو نفوزیش بەس نەبون بۆ هیشتنەوەی ئەوانەی کە مابون بەیەکەوە، کاتیك پیشرەویە سەرکەوتوانەکەی وەستینرا– چونکە کورد وەك خەسلەتیکی گشتی، رەگەزیکی زۆر ئازاو کەللە رەق نین، بەلام چۆن بەئاسانی تەفرە ئەدرین، هەر ئاواش بەئاسانی دەترسینرینو، سەرباری ئەوەیش ئەو شتانەیان نیە کە پیویستن بۆ بەردەوام بونی شالاویکی پر کیشەو ململانیّو دریژخایەن.

لەبەر ئەوە، من لەو باوەڕەدام کەمەترسیەکی کەم هەیە کە جوڵانەوەیەکی گرنگی یەکگرتوی تر لەناو کوردەکاندا جاریکی تر تا ماوەیەك روبدات، چونکە تەنها کەسیك کە توانی یەکیان بخات، بەم شیوەیە بە ئاشکراو رون فەشەلی هینا. بەڵام، بیگومان، خیلە زۆرو جۆراوجۆرەکان دەتوانن ئازارو زیانیکی زۆر گەورە بە دانیشتوانە نیشتەجیٚو بیٚوەیەکانی وڵاتەکە بگەیەنن، لە نەبونی ریو شوینی تەواوو گونجاودا لەلایەن حکومەتەوە بۆ دابین کردنی ئارامی.

کاربەدەستە تورکەکان پییان راگەیاندم کە شیخ گەراوەتەوە شەمدینان، هیزەکەی بە تەواوی بڵاوەی کردوەو، ژمارەیەکی زۆریش لە راکردو لەو دیو سنورەوە هاتون بۆ ئەوەی لە دەست هیزەکانی ئیران کە کاری نارەواو تەجاوزی زۆر خراپ دەکەن، دەربازبن. کاربەدەستە تورکەکان دالدەی ئەم کوردە هەڵتوانە دەدەنو، وەك سەمیح پاشاش پیی راگەیاندوم، بەنیازن بەشیوەیەك بروانن حەملەکەی شیخ، کە هاوشیوەیە لەگەڵ ئەو پەلامارە بەردەوامانەی خیلە ئیرانیەکان دەیکەن بۆ سەر ئەم دیوی سنورو، هەمیشەش کە دەگەرینەوە خاکی ئیران دەپاریزرین، ئەگەرچی ئەم سەرکیشیەی ئیستا وەك پاشا خۆیشی تیبینی کردوە، لەسەر مەودایەکی زۆر گەورەتر بوە. لەوە ناچیت، وەك چاوەروان دەکرا، هیچ نیازیك هەبیٚ بۆ رەخساندنی هەلو هەنگاو نان بۆ دابین کردنی ئارامی خودی خۆیان لە داهاتودا.

ژمارە: ٨١

لە ئیرل گرانڤیل وە بۆ ئیرل دەفەرین

گەورەم، وەزارەتی دەرەوە، ٢٨ك٢، ١٨٨١.

لەنامەیەکی M. de Giers دا کە سەفیری روسیا لە ٢٥ی ئەم مانگەدا بۆ منی خویندەوە، بەریزی تیٚبینی لەسەر هوروژمی کوردەکان بۆ ناو ئیراندا. دەیگوت، پیویستە حکومەتی خاوەن شکۆ لەم کاتەدا، لە مەترسی دەست تیوەردانی روسیا لە ململانیکە، دلنیا بکریتەوە. بەوەی کە روسیا نەگەراوە بەدوای هەلەکەدا بەلکو بەوەی گەر ئینگلستان بخوازیت لەداهاتودا خۆی لی بپاریزیت، پیویستە لەگەڵ روسیادا ریگە لە دوبارە بونەوەو گەرانەوەی ئەم پشیویانە لەسەر سنور بگرن، کە لەوانەیە دەرئەنجامی ترسناکی لی بکەویتەوە. هەلویستی گوماناوی بابی عالی سەبارەت بە جوڵانەوەی کوردەکان کاریگەریەکی خراپی لەتاران پەیدا کردوە. لەسەردەمی پیشودا، ناوبژیکردنی بەیەکەوەی روسیاو ئینگلستان سەرکەوتو بوە لەریگەگرتن لە کیشەو ململانیٚی نیوان تورکیاو ئیراندا. رەنگ ئیستایش هەمان ئەنجامی هەبیتو

نیزامو ئاشتی بگەڕیتەوە ناو وڵاتە پڕ ئاژاوەکان. حکومەتی روسیا، بەش بەحالی خۆی، هیچ ئامانجیکی تری نیە.

بەمیر لۆبا نۆڤ م راگەیاند، کە ناتوانم هیچ وەڵامیك لەسەر ئەم مەسەلەیە بدەمەوە، گەر لەگەڵ هاوریکانمدا راویژ نەکەم، بەڵام لەو باوەڕەدام کە ئەو فیکرەیەیان بەچاك زانیبیت کە، ئینگلستانو روسیا لە تەقەللایاندا بۆ ئارامو ئاسایی کردنەوەی دۆخی ئەم وڵاتانە، بەیەکەوە کاربکەن وەك لەوەی دژ بەیەك بن.

(ئیمزا) گرانڤیل

ژمارە: ۸۲

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(لە ۳۱ی کانونی دوەمدا، بە بروسکە وەرگیراوە)

گەورەم، تاران، ۳۱ی ك۲، ۱۸۸۱.

دوینێ وەزیری کاروباری دەرەوە، دو بروسکەی بۆ خویندمەوە، کە هەر ئەوساتە گەیشتبوە دەست حکومەتی ئیران لە کاربەدەستەکانی سنور، لەخۆیەوە، دەیگەیەنن کە جاریکی تریش شیخ عوبەیدواللە بەفعلییو چالاکانە خەریکی خۆ ئامادەکردنو سازدان بوە بۆ دەستپیکردنەوەی کاری دوشمنکارانە لەگەڵ ئەم وڵاتە، وە حکومەتی تورکیش هیچ هەنگاویکی نەناوە بۆ ریگەگرتن لی لە کۆکردنەوەو سازدانی لەشکرو کرینی چەك بۆ ئەو مەبەستە.

میرزا سەعید خان دەیگوت، شا خواستویەتی کە داوا بکەم ئەم هەوالە بگەیەنمە جەنابتانو، بلیم ئەگەر بابی عالی رازی نەکریت ریو شوینی کاریگەر بگریت بۆ وەستاندنی (کبح) شیخو کورەکانی، ئەوا گریمانیگی زۆر دەبیت کە لە بەرهاردا هوروژمیکی نوێ لە تورکیاوە بۆ ناو ئیران روبدات.

ئیران، تاکو ئیستا نەیتوانیوە رەزامەندی بۆ داواکاریە مام ناونجیەکانی (معتدل) سەبارەت بە گواستنەوەی شیخ عوبەیدواللە لە سنور، وە بۆ تەسلیم کردنەوەی ئەو سەرۆکە ئیرانیانەی کە لە سەرهەلدانەکەی دواییدا بەشداریان کردبو، بەدەست بهینیت، لەبەر ئەوە شا رونی کردەوە کە بەردەوام بون لەسەر جەخت کردن بۆ ئەم داواکاریانە لەحالی حازردا، کات بەفیرۆ دانە. تەنها دوپات کردنەوەی ئەو بەلینە نادیارانەی لی دەبیتەوە کە تورکیا تا ئیستا داویتیو هیچ ئەنجامیکی عەمەلی لی پەیدا نابیتو، شیخ عوبەیدوللەش لەم کاتەدا خۆ ئامادەکردنو سازدانی تەواو کردوەو شەرو دوشمنکاریەکانی دەستپیکردۆتەوە.

رای شا ئەوە بو کە مادام هیشتا وەخت ماوە، کاری ژیرانە تر لەوەدایە هەولی وەدەستهینانی ئەو زەمانەتە بدریت کە بابی عالی هەندێ ریوشوینی کاریگەر بگریت بۆ ریگەگرتن لە شیخ عوبەیدوالله، جاریکی تر بەهیزیکی چەکدارەوە نەچیتەوە ناو خاکی ئیران. لەم روانگەیەشەوە بە بروسکە ئامۆژگاری نیردرا بۆ سەفیری ئیران لە ئەستەمولّ تاواز لە داواکاریەکان بهینیتو، ئیستاش هانی حکومەتی تورکیا بدات بۆ ئەوەی بە نوسین تعهدیکی رەسمی بداتو، ئەوە بخاتە ئەستۆی کە ریگە بەهیچ هیزیکی چەکدار نەدریت لەهیچ بەشیکی خاکی تورکیا بچیتە ناو ئیرانەوە.

وەزیری کاروباری دەرەوە هەروەها وتی، شا زۆر بەجدی داوایکردوە کە حکومەتی خاوەن شکۆ لەریگەی کۆنسۆلە خۆش مەعشەرەکەیانەوە لە ئەستەمولّ، پشتگیری لەو داوایە بکات کە ئامۆژگاری حاجی موحسین خان کرابو بۆ وەدەستهینانی ئەم تەعهدە، ئاراستەی بابی عالی بکات.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

ژمارە: ٨٣

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل

(لە ٢١ی شباط دا، بە بروسکە گەیشتوە)

(هەلبژاردە) تاران، ٢ی شباط، ١٨٨١.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کە بۆ زانیاری جەنابتان ئەوە رابگەیەنم کە لە دیداریکی تایبەتیدا کە دوینێ کردم، گفتوگۆیەکی دورو دریژم لەگەلّ شادا کرد، سەبارەت بە نەستۆریەکانی ورمێو ئەو هەلویستە دوشمنکاریانەی شیخ بۆ جاریکی تریش لەم دواییانەدا لەسەر سنوری ئیران پیشانی داوە.

بۆ قسەکردن لەسەر مەسەلەکەی دواوە، شا دەیگوت لە بروسکەکانی میرزا رەزا خان- ئەفسەریك بوە سوپاسالار ناردویەتی بۆ وان، کە گەیشتونەتە حکومەتی ئیران، وا دەرکەوتوە کە شیخ عوبەیدوالله لەشکری کۆکردۆتەوەو بە ئەفسەری کەم دەرەجەوە (صغیر- ثانوی) کەهەتا ئەو دواییانەش خزمەتی حکومەتی تورکیان کردوە، راهینراون؛ چەکو تەقەمەنی لەو فەرمانبەرە ناونجیە تورکانە کریوە، کە گوایە بەشیوەیەکی نهینی لە ئەمبارەکانی حکومەتەوە دەستیان کەوتوە؛ ئەم خۆسازدانو ئامادەکردنانەش بە ئاشکراو بەدان نان بە نیازی پەلاماردانیکی نوێ بۆ خاکی ئیران، ئەنجام دراون؛ وە حکومەتی تورکیاش بە تەواوی بەکردارەکانی شیخ عوبەیدوالّلەی زانیوە، کە سەرباری ئەوەش هیچ هەنگاویکی نەناوە بۆ ریگەگرتن لییان، یان

وەستاندنیان. ئیران بی هودە هەولیداوە زەمانەتیکی لەبابی عالیوە دەستکەویت، کە بتوانیت بەهۆیەوە دلنیا بیت لەوەی هوروژمیکی نویٚ لە تورکیاوە ناکریتەوە ناو خاکەکەی. داواکاریەکەی بۆ دورخستنەوەی شیخ عوبەیدواللەو کورەکانی لەسنورو بەدەستەوەدانی سەرۆکە یاخیبوە ئیرانیەکان جیبەجی نەکرا، وە ئیستاش حکومەتی ئیرانی بریاری داوە کە داوای تعهدیکی نوسراو بکات، بۆ ئەوەی لە داهاتودا ریگە نەدریت بەهیچ هیزیکی چەکدار لە تورکیاوە بچیتە ناو خاکی ئیرانەوە. خاوەن شکۆ دەیگوت، ئەگەر ئەمانە رەفز کران، ئەوا شتیکی ئاشکرایە کە بابی عالی کردارەکانی شیخ عوبەیدواللە پیٚ باشەو هانی ئەدا، وە ئیرانیش لە راستیدا مامەلەی لەگەڵ یاخیبوە کوردەکاندا نەکردوە، بەلکو لەگەڵ حکومەتی تورکیادا، کە فەرمانبەرەکانی خەریکی ریکخستنو هاندانی عملیاتی دوشمنکارانەن دژی ئەم ولاتە.

هیوای وابو کە حکومەتی خاوەن شکۆ هانی بابی عالی بدات تا پیشنیازەکەی قوبوڵ بکاتو، لەو باوەرەشدا بو کە سولتان ناتوانیٚ داواکەی رەفز بکات گەر ئینگلستانو روسیا فشاری بخەنەسەر، چونکە هیزی ناو بژیکەرنو لەم کاتەشدا ئۆفیسە چاکەکانیان بەشیوەیەکی نەگۆر بەکارهیناوە بۆ چارەسەرکردنی هەمو کیشەو گرفتەکانی سنور لەنیوان دو دەولەتە موسولمانەکەدا.

بەخاوەن شکۆیم راگەیاند کە پیشتر داواکەیم لەسەر ئەم مەسەلەیە بە بروسکە بە حکومەتی خاوەن شکۆ گەیاندوە، بەلاّم من لەو باوەرەدابوم کە، لەکاتیکدا حکومەتی ئیرانی هەولی ئەدا سەبارەت بە کردارەکانی شیخ عوبەیدواللە بگاتە تیگەیشتنیك لەگەڵ بابی عالیدا، پیویست بو ئاگاداری ئەوەش بن، کە بە جۆریك خۆیان ئامادە بکەن کە بتوانن بەرپەرچی هەر هیرشیك بدەنەوە کە لەوانەیە بیکاتە سەریان.

ژمارە: ٨٤

لە مستەر تۆمسن وە بۆ ئیرل گرانڤیل- (لە ٤ی شباط ی١٨٨١ وەرگیراوە)

گەورەم،   تاران، ٢٣ی ك١، ١٨٨٠.

لە دیدارەکەمدا لەگەڵ شا، لە ١٩ی ئەم مانگەدا، خاوەن شکۆی بە تایبەتی داوای لیکردم کە چەند دۆکیومینتیکی دیاریکراو لەوانەی کەوتبونە ناو دەستی لەشکرەکانی ئیرانەوە کە خەریکی دامرکاندنەوەی سەرهەلدانی کوردەکان بون، بۆ جەنابتان بنیرمو، بەهۆی ئەوەی سوپاسالار ئەم دۆکیومینتانەی رەوانەی تاران کردبو، وەزارەتی کاروباری دەرەوە بۆ هەمو وەفدە (بعثە- وفد- منتدب) جۆراوجۆر بیگانەکانی ناردبو. (دیارە مەبەستی سەفارەتەکانە)

ئەم دۆكیومینتانە، كە ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە هاوپێچ تەرجەمەكانی بنێرم، ئەوە ئەمانەن كە ئاراستەی شێخ عوبەیدوالله كراون لەلایەن هەمزاغا، عەبدوالقادری كوری، وە كابرایەكی فەرەنسی بەناوی ئەلێكساندەر رەینارتوە. بێگومان، ئەو زانیاریانەی تیایاندایە چیتر شوین بایەخو گرنگی نین، بەڵام خاوەن شكۆی بەتایبەتی دەخوازیت كە جەنابتان سەرنجی شیوازو، ئەو ناونیشانە بدەن كە ئاراستەی شێخی پێ كراون، وە هەر ئەوانەن كە بەعادەتی لە ئێراندا بەكار دەهێنرین، كاتێ نامە بۆ شا خۆی دەنوسن. خاوەن شكۆ ئەمە وەك بەلگەیەك دەهێنیتەوە كە ئامانجەكانی شێخ چەند (گەورە) بون، وەكو ئیدعای ئەو لەقەبانە دەكات بۆ خۆی لەسەر خاكی ئێراندا كە تەنها هی فەرمانرەوای وڵاتەكەیە.

(ئیمزا) رۆنالد ف. تۆمسن

هاوپێچی ١ی ژمارە: ٨٤

نامەی ئاراستەكراو بۆ شێخ عوبەیدوالله

(تەرجەمە) لە هەمزاغای مەنگورەوە بۆ شێخ عوبەیدوالله

ماوەی دو رۆژە ئێمە لەشاری بنە شەر دەكەینو، بە تەواوی گەمارۆی شوینەكەمان داوە، بۆ ئەوەی هیچ كەسێك نەتوانێ لە قەلاكە دەرچێ. ئومیدەوارم خوای گەورە سەركەوتنمان مسۆگەرو لەشكری دوژمنیش وەك تۆوی خەشخاش بلاوە پێ بكات.

بە گەیشتنی ئەم نامەیە، لەپایەبەرزتان دەخوازم بە خیرایی ١,٠٠٠ كەسو ئەوەندەی دەتوانریت تفەنگی مارتینیو تەقەمەنیم بۆ بنێریت. من دلنیام لەوەی لە دوعاكانتا لەبیرم ناكەیت.

تێبینی– ئەو نازناوانەی لەو نامەیەی سەرەوەدا بەكارهێنراون، هەر وەك ئەوانەن كە ئاراستەی میریكی شاهانە دەكرین.

لە شێخ عەبدوالقادرەوە بۆ شێخ عوبەیدوالله

ئەز شەرەفی وەرگرتنی نامەكەی خاوەن شكۆتانم هەیە كە دابوتانە دەست مەلا حەسەنو، گەلیك خۆشحالْ بوم بە بیستنی ئەوەی كە ورمێ گەمارۆ دراوە، دو تۆپ گیراوە، وە لەشكری موسولمانەكان سەركەوتونو خەلكەكەی ورمێش زۆر لەنارەحەتیەكانیان كەم بۆتەوە. تكامان وایە خوا سەركەوتنی خیراو تەواومان پێ ببەخشێ. ٢٠٠٠ سوارە دەنێرم بۆ لای خاوەن شكۆتان، كە شەوو رۆژ لە خزمەتتدا بن؛ سەركردەكانیشیان تعهدی دلسۆزیان (اخلاص) داومەتێ. هێزەكەی من لێرە

بچوکە، چونکە بە تەنها لایەنگرەکانی (لیرەدا نوسراوە پیاوەکانی) خان بەهاخان، هەمزاغاو، چەند خیلیکی کەمی دیگوری لێیە. دوژمن لەبەر دەممماندایە. گوڵ عەلی ئاغا چۆتە سەریان، دەموچاوی رەش داگەراوە! پاش گرتنی ورمێ، تکایە ١,٠٠٠ کەسو تەقەمەنی پیویستم بۆ بنیرە. خۆشت بەخیرایی وەرە.

نامەیەك (ئیمزا نەکراوە) ئاراستەی شیخ عوبەیدوالله کراوە

ئەو فەرمانانەی کە خاوەن شکۆتان بە لوتفەوە فەرموبوتان، بە تەواوی ریكو پیکیو لەسەرخۆ جیبەجێ کران. بەهیمەتی شیخی خاوەن شکۆی پیرۆز، یەك کەس چیە لەناو گوندەکاندا نەماون لەترسی سەربازەکان (پەلاماردەرەکان- مغیر) خەلکەکە هەمو لە ترسا هەڵاتون. مەحالە هەستی بەرزی دادوەری خاوەن شکۆتان ریگە بەو جۆرە کارانە لەو شوینانەدا بدات. کیلگەکانی برنج بێ خاوەنن؛ دوکانەکانی شارەکە تالان کراون. من ترسی ئەوەم هەیە کە لەوانەیە لەشکرە سەرکەوتوەکەی خاوەن شکۆت بەم کردارەی بۆ پیویستی زەخیرە، لەکەدار بیت. لەخوا داواکارم خاوەن شکۆت سەرکەوتوبیت! تکا لە خاوەن شکۆت دەکەم ٢٠ یان ٣٠ کەسم بۆ بنیریت تا ماڵو مولکەکەم بپاریزن. لیرە، زۆر سوارە هەن لە خزمەتی خاوەن شکۆتدا، بەڵام گوێ رایەلی من ناکەن.

-تێبینی- ئەو نازناوانەی لە هەمو ئەم دو نامەیەدا بەکارهینراون، ئەوانەن کە ئاراستەی شا دەکرین.

لە عەبدوالقادرەوە بۆ شیخ عوبەیدوالله

سەبارەت بە تیکشاندنەکەم لە بناب، هۆی ئەوەی کە سەرکەوتو نەبوم ئەوە بوکە هەندێ لە خەلکەکە لەگەڵ دوژمندا ریککەوتن. شەرەکە دو شەوو دو رۆژ بەردەوام بوو، بریار درا کە بکشیینەوە بۆ میاندواو بۆ ئەوەی سزای خیلی چەهار دولی بدەین. خوا یاربێ، ئیمرۆ دەگەینە چەهار دولی.

لەوە دەچێ ئەوانەی لە گەلمدان بیانەوێ بڵاوەی لیبکەنو، منیش بۆ چەند رۆژیکە هەولئەدەم کارەکان ریکبخەمەوە. گەر نەترسن، بیگومان هەمو بڵاوەی لیدەکەن. پیویستە جەهال خان قەرەپەپاكو اسماعیل ئاغا حاجی خوش حەپس کەین بۆ ئەوەی ببنە پەند بۆ خەلکی تر. پیویستە لەبارەی منەوە نامە بۆ هەندێ لەوانە بنوسیت.

ئەو خیلانەی لەگەڵ مندان، کۆنترۆلکردنیان گرانە

لە ئەليكساندەر رەينارتى رەعيەتى فەرەنسيەوە بۆ شيخ عوبەيدوالله

چەند ساليك لەمەوبەر، خاوەن شكۆتان لوتفتان فەرمو كە من بەيەكيك لەلايەنگرەكانتان دابنيين‌و ئەو دۆكيومينتەش كە دەرتان كردبو لەبەردەستدايە. من ئيستا خاوەنى گونديكم، بەشيكى دانيشتوانەكەى‌موسولمان‌و بەشەكەى تريش مەسيحين؛ يەك شيعەيان لەناودا نيە. تكا بفەرمون خاوەن شكۆتان نامەيەكى ئيمزاكراو بۆ ئەو خەلكە بنوسن، بۆ ئەوەى لەشكرە سەركەوتوەكەتان ئازارو زەرەريان پێ نەگەيەنن، وە هەموشيان دەبنە رەعيەتى دلسۆزى ئيوە.

ژمارە: ٨٥

لە ئابۆت ى كۆنسۆلى گشتيەوە بۆ ئيرل گرانڤيل- (لە ٤ى شوباطى ١٨٨١دا گەيشتوە)

گەورەم، تەوريز، ٣٠ ك١، ١٨٨٠.

ئەز شەرەفى ئەوەم هەيە، كۆپى دو نامەو هاوپيچيك بۆ جەنابتان بنيرم، كە ئاراستەى وەزيرى مفوض حكومەتى خاوەن شكۆم كردوە لە تاران، دەربارەى ئەو هەوالە ناراستانەى لەسەر زەرەرو زيان گەياندن بە مسيونيرە ئەمريكاييەكان بلاوكرابونەوە، بەشداريكردنيان لەگەڵ شيخ عوبەيدوالله‌و ئەو ريو شوينانەش كە من دامنابون بۆ لابردنى ئەو بۆچونە نادروستەى پەيدابو، وە هەروەها بۆ پاراستنى ئەو پياوانەو خيزانەكانيان.

دلنيام كە جەنابتان ئەو كارەى من لەسەر ئەو مەسەلەيە كردومە، دەسەلمينن.

(ئيمزا) وليام جى. ئابۆت

هاوپيچى ١ى ژمارە: ٨٥

لە ئابۆت ى كۆنسۆلى گشتيەوە بۆ مستەر تۆمسن

(هەلبژاردە) تەوريز، ١٠ك١، ١٨٨٠.

لەماوەى گەمارۆدانى ورمێدا لەلايەن ياخيبوە كوردەكانەوە، ميسيونيرە ئەمريكاييەكان كەوتبونە دۆخيكى زۆر گرانەوە. شيخ عوبەيدوالله لەگەڵ لەشكرەكەيدا لە دەرەوەى شارەكە، ريك نزيك بەخانوەكانى كۆليجەكە بارگەى ليدابو، وە ئەوپەرى نازيرى دەبو گەر ميسيونيرەكان رەفتاريكى دوشمنانەى ئاشكرايان بەرامبەرى بنوانايە، يان نەيانتوانيايە سود لەو هەستە دۆستانەيە وەربگرن كە پيشانى ئەدان. بەلام لەهەمان كاتيشدا، ئاگادارى ئەوە بون كە بەلگەى وا قەناعەت

پیکەر بهیننەوە، بتوانن بیسەلمینن کە هەستیان بەرامبەر کاربەدەستە ئیرانیەکان زیاد لەهەمو کاتیك خۆشەویستانەو گەرمەو هەرگیز کەم ناکات. ئەوان هەردەم رەفتاریان بە دلسۆزیەکی بێ هاوتاوە دەکردو، کاتیکیش پەلاماردانیك بۆ سەر شارەکە نزیك دەبۆوە، چەندیك زۆر خانوەکانیان جێی بوایەتەوە، ئەوەندە دالدەی هاوسێ ئیرانیەکانیان ئەدا. ئەمەش بۆ ئەوە دەکرا، بۆ ئەوەی ئەو بۆچونە نادروستە نەهیلن کە ئەوان تەنها بەپەرۆش بون بۆ رزگارکردنی مەسیحیەکان.

لەبەر ئەوە مۆنسینور کلوزل ی گەورە قەشەی فەرەنسی، پەنای بۆ من هینابو کە خۆیو ئەندامەکانی ارسالیەی لازاری بپاریزم، لەبری ئەوان (لاجل) پەیامیکم بۆ شیخ ناردو، خوشکانی خیرخواز (Charity) لەلایەن ژنە ئەمریکاییەکانەوە داوەت کران کە لەگەلیاندا لە کۆلیجەکە نیشتەجێ بن تا مەترسیەکە کۆتایی دیت، بەلام داوەتەکەیان قوبوڵ نەکرد. بەیداخی Union Jack شان بەشانی بەیداخی ئەستیرەو خەتەکان (دیارە مەبەستی بەیداخی ئەمریکایە، وەرگیر) بەسەر بیناکانی کۆلیجەکەوە دەشەکانەوەو، نوسینیکی فارسیش لەسەر قاپیەکان هەلکەندرابو:

نشینگەی کۆنسۆلی ئینگلستانو میسیونیرە ئەمرکاییەکان.

سەرو ٣٠٠ نەستۆریو ژمارەیەکی زۆر لە ئیرانی پەنایان بردبوە بەر دەورو بەرو حەوشەی کۆلیجە ئەمریکاییەکە. خانوی ارسالیەکە لەناو شاردا بەریز قەشە مستەر ویپل ی تیادا بو بە مەترسیەکی زۆرەوە لەسەر ژیانی.

من ئەمە بەهەل دەزانم تا بەرەسمی رونی بکەمەوە کە ئەو راپۆرتانەی دەربارەی زەرەرو ئازاردانی میسیونیرە ئەمریکاییەکان بلاو کراونەتەوە، افتراو ناوشیواندنو زیانبەخشنو، بە تەواویش لەراستیەوە دورن. هۆ زۆرە بۆ ئەوەی ویلایەتە یەکگرتوەکان شانازی بەو پیاوانەوە بکات کە هەمیشە جوامیرو لەبەرچاون بۆ ئەو ئەرکو فرمانە ئایینیانەیان کە لە ورمێ، لەناو قاتوقری، تاعونو، جەنگدا عەزم ئازایەتیەکیان ئەنواند، کە هەرگیز لەبیر ئەو کەسانە ناچیتەوە کە لەو فەسلی مەینەتیانەدا لەوێ ئامادە بون.

سەبارەت بە سکالاو گازەندەکردن لەکاربەدەستەکانی ئازەربایجان، من لەبری میسیۆنیرەکان ئەو راستیانەی پیشەوەم خستۆتە بەرچاویانو، گوتوشمە کە هەر تەنگ پیهەلچنینیك کە بەو پیاوانە یا خیزانەکانیان بکریت، وا حکومەتی خاوەن شکۆ بەنارەزاییەکی زۆرەوە تێی ئەروانێ.

هاوپێچی ٢ی ژماره: ٨٥

لە ئابۆتی کۆنسۆلی گشتیەوە بۆ مستەر تۆمسن

بەرین، تەورین، ٢٩ی ك١، ١٨٨٠.

ئیمرۆ، شەرەفی ئەوەم هەبو کە ئەم بروسکەیەی لای خوارەوەتان بۆ رەوانە بکەم: نامەیەکی میسیۆنیرە ئەمریکاییەکان بە بەرواری ٢٣ی ئەم مانگە، پیم رادەگەیەنیت کە سوپاسالار زۆر بە لوتفەوە پیشوازی لیکردونو، دلنیای کردون لەویستو ئامادەیی بۆ پاراستنیان، وە حکومەتی ئیرانیش هیچ باوەری نەکردوە بەو سومعە شیواندنو لەکەدارکردنەی دژیان بلاوکراوەتەوە."

وا هاوپیچ هەلبژاردەیەکی ئەو نامەیەی لای سەرەوە ئاماژەی بۆ کراوە، دەنیرم

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

هاوپیچی ٣ی ژماره: ٨٥.

لە قەشە (کاهن) ب. لاباری وە بۆ کۆنسۆلی گشتی، ئابۆت

(هەلبژاردە) ورمێ، ٢٣ی ك١، ١٨٨١.

رۆژیك دوای گەیشتنی سوپاسالار بۆ ئیرە، سەردانمان کردو، بە لوتفیکی زۆرەوە پیشوازیمان لیکرا.

ئیمرۆ، سەردانی سوپاسالارمان کرد. تەئکیدی بۆ کردین کە حکومەت باوەری بەم سومعە شکاندنو لەکەدارکردنەی دژی ئیمە کراوە، نەکردوەو، تەقدیرو پیزانینی خۆی دەربری بۆ ریکخراوە (دەزگا) خیرخوازە گەورە، بەبەهاو، بەخشندە بێ لایەنەکەمان. ئەو (سوپاسالار) دەیگوت، کە ئیمرۆ لە تارانەوە پێی گەیشتوە کە لەسەر داوای حکومەتی ئەمریکا، ئیرل گرانڤیل بروسکەی بۆ مستەر تۆمسن کردوە بۆ ئەوەی لە شا داوابکات مسیۆنیرە ئەمریکاییەکان لە رقو دوشمنایەتی ئیرانیەکان لە ورمێ بپاریزیت. ویستو نیەتی چاکی دەربری بۆ جیبەجیکردنی ئەوکارە.

ژماره: ٨٦

لە کۆنسۆلی گشتی، ئابۆت وە بۆ ئیرل گرانڤیل- (لە ٤ی شوباطی ١٨٨١دا وەرگیراوە)

گەورەم، تەورین، ٣١ ك١، ١٨٨١.

ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە کە هەلبژاردەی ئەو نامە نوێیانەی (پیکهاتون لە شەش هاوپیچ) کە ئاراستەی وەزیری مفوض حکومەتی خاوەن شکۆم کردون لە تاران، دەربارەی بەرژەوەندی سیاسی بۆ جەنابتان بنیرم.

(ئیمزا) ولیام جی. ئابۆت

هاوپێچی ١ی ژمارە: ٨٦

لە کۆنسۆلی گشتی، ئابۆت وە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز، تەوریز، ٩ی ك١، ١٨٨٠.

وا دەردەکەویت کە کاری (مهمە) هیور کردنەوەی لەسەر سنوری کوردستان بەرینمایی سوپاسالار بەباشی بەرەو پیشەوە دەچیت؛ ژمارەیەکی زۆر لەدیل، کە کوردەکان لەمیاندواوو شوینی تر گرتویانن، تەسلیم بەپایەبەرزی کراون؛ وە ئیرانیش داوای بژاردنی ئەو زەرەرو زیانەی جەنگیان لە سەرۆکە کوردەکان کردوە، کە ژمارەیەکی زۆریان ئیستا وەلایان کردۆتەوە بۆ شا.

زانیاریەکی ئەوتۆ دەربارەی هەمزاغای سەرخیلی مەنگور نیە، وەنە دەربارەی ئەو لەشکرکیشیەش هەیە (واباسدەکریت، لەچوار فەوج و هەندێ سوارەی غەیرە نیزامی پیکهاتوە بە فەرماندەیی جەنەراڵ حەسەن عەلی خان ی ئەفشار) کە وەك من تێ ی گەیشتوم. کراوەتە سەری.

هەوالی ئەوە هەیە کە سوپاسالار بەم زوانە بۆ ورمێ دەچیتە پیش. لەو راپۆرتە هاوپیچەی یەکیك لە میسیۆنیرەکان بۆ منیان ناردوە، دەردەکەویت کە سوننی، شیعەو، مەسیحیەکان لەو ناوچەیەدا زۆریان چیشتوە. بیگومان، سوپاسالار لەم مەسەلانە دەپرسیتەوەو بەو شیوەیەی پیویست بیت ریو شوینی بۆ دادەنیت.

هاوپیچی ٢ی ژمارە: ٨٦

هەلبژاردەی نامەیەك کە ئاراستەی کۆنسۆلی گشتی، ئابۆت کراوە

ورمێ، ٣٠ ت٢، ١٨٨١.

پیاوەکانی تەیمور پاشا ئەوەندەی کوردەکان خراپ بون لەسەرجەم تالانی و کارە نارەواو خراپەکاریەکانیاندا. سوننیەکان دەلین، لە ورمێ ٥٠٠٠ بنەمالەن– چەند گوندیکی کەمیان نەبیت کە مەزەبیان گۆریوە بۆ شیعە، بەتەواوی لیکترازان. کەوتونەتە دۆڵ و گوندە بچوکەکانی ناو چیاکانەوەو، ئەوەندە نەبوەن، خەریکە لەبرساو لەسەرمادا دەمرن. ژمارەیەکی زۆر لە پیاوەکان کوژراون.

سەبارەت بە مەسیحیەکان، ئەو ئامارانەی تا ئیستا لەبەر دەستماندایە ئەوە دەردەخات کە ٢٧ گوند تالانکراوە، زۆربەیان لەلایەن کوردەکانی شکاك و، رەعیەتە سونییەکانی ئیرانەوە؛ هەندیکیشیان لەلایەن پیاوەکانی تەیمور پاشاو شیعەکانەوە.

خراپترین حالەت گاڤیلان ە: ٢٧ بنەمالە، چیان هەبوە تالان کراون و ٦ پیاویشیان کوژراوە.

ئـەوی تـر چارباشـە: زیـاد لـە ١٠٠ خـێزان تـاڵانکراونو ٤ کەسـیان کـوژراوە. بەگشتی، نزیکەی ٤٠٠ بنەماڵە، بەهۆی ئەوەی کە تاڵانکراون لە وەزعیکی زۆر نـەبو و هەژاریدان.

هاوپێچی ٣ی ژمارە: ٨٦

لە کۆنسوڵی گشتی، ئابۆت وە بۆ مستەر تۆمسن

(هەلبژاردە) تەوریز، ١٥ ك١، ١٨٨١.

وەلیعەهد لە سوپاسالارەوە هەواڵی پێگەیشتوە، کە بەهیوایە لە ١٢ی ئەم مانگەدا بگاتە ورمێ.

بەپێی قسەی کاتبی فەوجیك، ئەو لەشکرکیشیەی (حملە) کرابـوە سـەر خیلـی مەنگور، پاش ئەوەی گوندەکانی هەمزاغایان ویران کرد، گەرانەوە بارگەکەیان. هەمان ئەوکەسـە رایگـەیاند کـە ژمارەیـەکی زۆر لـە مەنگوریەکان کوژراون، هـی تریـان بـەدیل گیراون؛ هەزار حوشـترو تاڵانیـەکی زۆر بەشـی زۆری لەلایـەن خیلـەکانی لای مەراغـەو حوشترو دەوە بەتاڵان بران– لەلایەن هیزەکانی ئیرانەوە گیراونەتەوە، ئەو هیزانەی کە ماڵەکـەی هـەمزاغایان سـوتاندو ١٦ کـەس لەدانیشـتوەکانی بـەژنو منالـەوە بەکۆمـەڵ کوژران. واباسدەکریت، هەمزاغاو ژنەکەی توانیویانە دەربازبن.

بیگومان، ئەو هەواڵەی پیشەوە پیویستی بە تەئکید لی کردن هەیە.

هاوپێچی ٤ی ژمارە: ٨٦

لە کۆنسوڵی گشتی، ئابۆت وە بۆ مستەر تۆمسن

(هەلبژاردە) تەوریز، ١٦ ك١، ١٨٨٠.

لیرە هەواڵی ئەوە هەیە، بەڵام پیویستی بە تەئکید لی کردنیشە، کە بەهۆی ئەوەی هیزەکانی تورك ریگەیان لە هەمزاغا گرتوە لە سنور بپەریتەوە، ئیسـتا شـوینەکەی لـە نزیکـەوە لەلایـەن ئیرانیەکانـەوە گـەمارۆ دراوە، وە شـیخ عوبەیدوڵـڵـەش لـە خـاکی تورکیـادا گیراوە، بەڵام داوا دەکات ریگـە بدریّ لەبـەر دەم مەجلیسـیکدا بـەرگری لـە قەضیەکەی بکـات. ئەمـە گـەر راسـت بیـت، مانـای ئەوەیـە کـە لەبـەردەم نوینـەرانی تورکیاو ئیراندا بیت.

هاوپێچی ٥ی ژمارە: ٨٦

لە کۆنسۆلی گشتی، ئابۆت وە بۆ مستەر تۆمسن

(هەلبژاردە)   تەوریز، ٢٩ ك١، ١٨٨٠.

هەمزاغاو لایەنگرەکانی هەولیان داوە لە سنور بپەرنەوە بۆ ناو تورکیا، بەلاّم روبەروی باندیکی گەورە لە کوردە دوشمنکارەکانی تورکیا بونەتەوە. شەریکی خویناوی رویداوە. مەنگورو سەرۆکەکەیان بۆ ناو خاکی ئیران هەلبرراونەتەوە دواوەو، بۆ سەردەشت هەلاّتون.

نامەیەك لە دو قازی سابلاّخ وە گەیشتۆتە ئیرە، هەوالی ئەوەی گەیاندوە کە هەمزاغا بە هیزیکی گەورەوە گەمارۆی سەردەشتی داوە.

کاتیك وەزیر فاڤایت بەمە دەزانیت، کات بەفیرۆ نادات و فەوجیك لە هیزی نیزامی، هەندێ میلیشیاو، دو تۆپ لە سابلاّخ وە دەنیریت بۆ سەردەشت. هەروەها ئەو هەنگاوانەی کە نابوی بۆ بەرەنگاربونەوەی جموجولەکانی هەمزاغا، بە وەلیعەهدی راگەیاندو، لە ئەنجامی ئەمەشدا وای بەباش زانی (وەلیعەهد) کە بۆ حالی حازر سوارەی شاه سەڤەند، کە بەو دواییانە لە جەنگ گەرابونەوەو بەریگاوە بون بۆ تاران، لە تەوریز بهیلرینەوە.

هاوپێچی ٦ی ژمارە: ٨٦

لە کۆنسۆلی گشی، ئابۆت وە بۆ مستەر تۆمسن

(هەلبژاردە)   تەوریز، ٣٠ك ١، ١٨٨٠.

بەپیی ئەو هەوالەی گەیشتۆتە ئیرەو، پیویستی بە تەئکید کردنە، ئەو لەشکرانەی روسیا کە لە نەخچەوان خۆیان سازدابو (بارگەیان لیدابو)، لە ٢٤ی ئەم مانگەدا دەستیان کرد بە گەراندنەوە بۆ مەرکەزەکەی خۆیان.

ژمارە: ٨٧

لە مستەر. St جۆن وە بۆ ئیرل گرانڤیل– (لە کاتژمیری ٣,٤٥ پاش نیوەرۆی ٤ی شوباط دا گەیشتوە)

(بەبروسکە)   ئەستەمولّ، کات ژمیری ١,٤٥ پاش نیوەرۆی ٤ی شوباطی، ١٨٨١.

بروسکەیەکم لە کاپتن کلایتن وە پیگەیشتوە، رایدەگەیەنیت کە شیخ عوبەیدوالله خۆی ئامادە دەکات بۆ هوروژمی نوێ بۆ ناو ئیران، وە لەلایەن سولتانەوە یاریدەدەریکی کامپی (Aide- de- Camp) بۆ نیردراوە.

سەفیری ئیران لیرە، لەوە دەپرسێ گەر من دەسەڵاتم درابیتێ پشتگیری لە نارەزاییەکانی بکەم لای بابی عالی.

ژمارە: ٨٨

لە ئیرل گرانڤیل وە بۆ مستەر تۆمسن

بەریز، وەزارەتی دەرەوە، ٥ی شوباط، ١٨٨١.

بروسکەکەی ٤ی ئەم مانگەتانم وەرگرت کە دەلین زانیاریتان پیگەیشتوە کە شیخ عوبەیدوالله خەریکی خۆسازدانە بۆ هوروژمیکی نوێ بۆ ناو ئیرانو، سەفیری ئیرانیش پرسی ئەوەی کردوە گەر ئیوە تەخویل کرابن بۆ پشتگیری کردنی گازندەکانی لای بابی عالی.

بەوە دەزانم کە سەفیری روسیا رینمایی کراوە کە پشتگیری لەو جۆرە نارەزاییانە بکاتو، منیش هاوشان لەگەڵ مسیۆ دی ناڤیکوڤدا، پیویستە ئامۆژگاری تۆ بکەم کە پشتگیری لەو گازندانە بکەیت کە حکومەتی ئیرانی بەرامبەر بە بەزاندنی سنورەکەیان لەلایەن باندە کوردەکانەوە، دەیکات.

(ئیمزا) گرانڤیل

ژمارە: ٨٩

لە مستەر Stجۆن وە بۆ ئیرل گرانڤیل– (لە ١٧ی شوباتدا وەرگیراوە)

گەورەم، ئەستەموڵ، ٧ی شوبات، ١٨٨١.

ئاماژە بە بروسکەکەی ٥ی ئەم مانگەی جەنابتان، ئەز شەرەفی ئەوەم هەیە رایبگەیەنم کە ئیمرۆ، دەربارەی مەسەلەی بونی بەردەوامی شیخ عوبەیدوالله لەنزیك سنوری ئیرانەوە، قسەم لەگەڵ وەزیری کاروباری دەرەوەدا کرد. گوتم، حکومەتی خاوەن شکۆ ئیستا ئامۆژگاری کردم تا ئەو گازندانەی کە سەفیری حکومەتی خاوەن شکۆ دو مانگ لەمەوبەر کردبونی، بۆ بەریزی دوپات بکەمەوە، وە هەروەها گوتی، بەپیی ئەو زانیاریانەی پیی گەیشتوە، ئەم شیخە ئاژاوەچیە (بەئاشوبە) جاریکی تریش خەریکی خۆسازدان بوە بۆ هوروژمیکی تر بۆ ناو ئیران.

عاسم پاشا وەڵامی دایەوە کە من خراپ تیگەیەندراومو، ئیجرائات کراوە بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەکە بەشیوازیکی قەناعەت پیکەر، وە ئەو خراپەو مەترسیانەی سەفیری ئیران لە راپۆرتەکانیدا داویەتی بە حکومەتەکەی، زۆری پیوە نراوە.

عاسم پاشا لەسەری رۆیشتو گوتی، واتەواتی چەکدارکردنی کوردەکان بێ بنچینە بوە، ئەو جۆرە ریو شوینە هەرگیز لەلایەن حکومەتی تورکیاوە تەنانەت بیریشی لینەکراوەتەوە، باشترین هۆش ئەوەیە کە ئەوان (کوردەکان) رەگەزیکی سەرشیتو ئاشوبە چین، کە زۆر زەحمەتە کۆنترۆڵ بکرین گەر چەکیان بدریتێو فیری بەکارهینانیان بکرین.

بەکورتی، بەریزی وای لیکردم بگەمە ئەو دەرئەنجامەی کە، هەرچەندە لەنیو کوردەکاندا کەسانی ئەوتۆ هەن کە لەوانەیە چەکیان لەدەرەوەی ولات بۆ بەکارهینانی خودی خۆیان کریبیت، بەلام بیگومان حکومەت بایەخ بە ریگەگرتن لەو جۆرە ممارەسەیە دەدات وەك لەوەی هانی بدات. لەبەر ئەم هۆیە بو کە کوردەکان لەماوەی دوا جەنگ لەگەڵ روسیادا، چەکیان نەدرایە.

(ئیمزا) ف. ر. St جۆن

ژ	ناو	بەروار	بابەت	لاپەرە
١	مستەر تۆمسۆن	١٤ مایس ١٨٨٠	راووروتی کورد لەسەر سنوری تورکیا ئیران، ئارەزوی ئیران بۆ گەڵالەکردنی ریکەتننامەیەك لەگەڵ بابی عالیدا لەو بارەیەوە	١
٢	بۆ مستەر گۆشین	١ تەمموز	بابی عالی هان بدریت کات بەفیرۆ نەدات لە رەوانەکردنی رەشنووسی ریکەوتننانە بۆتاران (سەیری ژ. ١بکە)	١
٣	بۆ مستەر تۆمسۆن	١ تەمموز	زمانیکی پەسندکردن لەلایەن ئەوەوە بەکاردەهینریت وەك لەژمارە (١)دا راگەیەندراوەو ئەو ئاگادار دەکات لەرەوانەکردنی بۆ مستەر گۆشین (سەیری ژ. ٢ بکە)	١
٤	مستەر گۆشین	٣ ئاب	کۆپییەکی داخراوی پەیامیك ئاراستەی بابی عالی کردووە سەبارەت بەو راووروتەی لەلایەن کوردەکانەوە کراوە.	٢
٥	بۆ مستەر گۆشین	١٩ ئاب	پەسندکردنی مەرجەکانی پەیامەکەی ئاراستەی بابی عالی کراوە کەلە ژ. ٤دا بەنهینی هاوپیچ کراوە	٤
٦	مستەر گۆشین	١٧ ئاب	ناردنی پەیوەندییەکی پاتریارکی ئەرمەنستان سەبارەت بە پیکهینانی کۆمەلەیەکی کوردی	٥
٧	مستەر گۆشین	٢٣ ئاب	ناردنی کۆپی بەرقییەیەکی کلایتۆنی جیگری کۆنسوڵ سەبارەت بەریوشوینەکانی شیخ عوبەیدوڵای کوردەوەو هەلویستی مەسیحییە نەستۆرانییەکان	٧
٨	کۆنسوڵ ژەنەرال ئابۆت	٣١ تەمموز	ناردنی کۆپی سێ بروسکە بۆ وەزیری خاوەن شکۆ لەتاران سەبارەت بە ئالۆزیو گرژی لەسەر سنوری تورکیاو ئیرانو ئیمپراتانەکانی شیخ عوبەیدولا	٨
٩	مستەر تۆمسۆن	٢٤ ئاب	بەردەوام دەبیت لەهاندانی حکومەتی ئیران بۆ ئەوەی هاریکاری بکات لەپاراستنی نیزام لەسەر سنور وەزعی دانوستاندن سەبارەت بە رەشنوسی پیشنیارکراوی ریکەوتننامە	١٠

١٠	مستەر تۆمسۆن	٨ تشرینی یەکەم	دەستەی گەورەی کورد شارۆچکەو ناوچەی سووج- بۆلاك یان گرتووە. دەسەلاتدارانی ئیرانی رایان کردوە. ئەو هەنگاوانەی لەو بارەیەوە لەلایەن حکومەتەوە گیراونەتەبەر	١١
١١	مستەر تۆمسۆن	١١ تشرینی یەکەم	رەوانەکردنی دیداریك لەگەڵ شادا سەبارەت بە یاخیبوونی کورد لە ئازەربایجان. ئەو تکا لە حکومەتی خاوەن شکۆ دەکا لای ئەستانبوڵ تەدەخول بکات.	١١
١٢	ئەسیم پاشا بۆ موسوروس بیگ (بروسکە)	١٤ تشرینی یەکەم	بابی عالی بیستویەتی کە کوری شیخ عوبەیدولا بەسەرۆکایەتی باندیك بۆ مەبەستی راورووت خەریکە بپەریتەوە بۆ ناوچەکانی تورکیا	١٢
١٣	بۆ مستەر تۆمسۆن	١٦ تشرینی یەکەم	تەئکیدکردنی ژ. ١٢	١٣
١٤	مستەر گۆشین	١٢ تشرینی یەکەم	زانیاری لەلایەن مستەر تۆمسنەوە دراوە (سەیری ژ. ١٠ بکە) بە بروسکەش لە بەغداو وانەوە سەلمینراوە. وتوویژ لەگەڵ بالیۆزی ئیران سەبارەت بە ریکەوتننامەیەك لەنیوان ئیرانو تورکیادا.	١٣
١٥	بۆمستەر گۆشین	١٩ تشرینی یەکەم	ناردنی کۆپی ژ ٩٠ بۆ هاندانی بابی عالی بۆ خیراکردن لە گەلالەکردنی ریکەوتننامەیەك لەگەڵ ئیراندا.	١٣
١٦	مستەر گۆشین	١٩ تشرینی یەکەم	ناردنی کۆپی بروسکەیەك لەلایەن بالیۆزی ئیرانەوە نیردراوە سەبارەت بە داگیرکاری کوردان	١٤
١٧	مستەر تۆمسۆن	٢٧ تشرینی یەکەم	تەئکیدکردنی نامەیەك لە مستەر ئابۆتی حەوتەمینی خیراوە. ورمێ لەژیر هەرەشەی کوردان دایە. بەگویرەی راپۆرت مستەر ئابۆت ئەوێی جێ هیشتووە.	١٤
١٨	مستەر تۆمسۆن	٢٨ تشرینی یەکەم	بە گویرەی راپۆرت یەکیك لە کورەکانی شیخ عوبەیدولا کوژراوە لە شەریکدا لەنزیك مەراغە. پیشکەوتنی هیزەکانی ئیران	١٥

١٩	مستەر گۆشین (بروسکە)	٢٩ تشرینی یەکەم	هەواڵ دەدا کە حاکمی سورونیا رایکردووە، شیخ عوبەیدوڵا لەسنور پەڕیوەتەوە بۆ ناو ئیران	١٥
٢٠	مستەر تۆمسۆن	٣٠ تشرینی یەکەم	زانیاری کە لە ژ. ١٢دا دراوە. پیچەوانەیە لەگەڵ دیدو لیدوانەکانی شیخ عوبەیدولاّدا. سەرۆکە کوردەکان ئارەزوو دەکەن کوردستانیکی سەربەخۆ دابمەزرینن.	١٦
٢١	مستەر تۆمسۆن	١ نۆڤەمبەر	کوردان لەورمێ کشاونەتەوە	١٦
٢٢	مستەر گۆشین	٢٤ ئۆکتۆبەر	کۆپی بروسکەیەکی مەیجەر ترۆتەر سەبارەت بە پروپاگەندەی هەولی پیکهینانی کۆمەلەیەکی کوردی	١٦
٢٣	مستەر تۆمسن (بەبروسکە)	٢ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	شا زۆری پیخۆشە کە رونکردنەوەیەکی زیاتر بکریت بۆ بابی عالی، وە جەختیان لەسەر بکەن کە سنورەکە بەباش چاوەدیر بکەن.	١٧
٢٤	بۆ مستەر گۆشن	٢ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	ئەو پیشنیارەی پیباشە کە یەکیك لە کۆنسوڵەکانی خاوەن شکۆ لەگەڵ کۆمسیۆنەکەدا بیت ٠بروانە ژ: ١٤)..	١٨
٢٥	مستەر پلەنکیت (بەرووسکە)	٤ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	حکومەتی روسیا هیزی ئامادە کردوە بۆ یارمەتیدانی ئیرانیەکان بۆ مل ییکەجکردنی کوردە تالاّنکەرەکان.	١٨
٢٦	بۆ مستەر پلەنکیت	٦ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	پرسیار لە حکومەتی روسیا دەکات کە ئەگەر بەراستی ئاگادار کرابیت. (بروانە ژ: ٢٥)	١٨
٢٧	مستەر گۆشن (بەبروسکە)	٧ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	ئەو هەنگاوانەی کە بابی عالی ناویتی بۆ ریگەگرتن لە هۆزە کوردە گەرۆکەکان لە چونەوەیاندا بۆ ناو ناوچە تورکیەکان..	١٨
٢٨	مستەر پلەنکیت	٨ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	برگەیەك لە "بیریگ Bereg" ئەوە پیشان ئەدات کە شا بو داوای یارمەتی روسیای کردبو (بروانە ژ: ٢٦)	١٨
٢٩	مستەر پلەنکیت	٣ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	گفتوگۆ لەگەڵ بارون (نبیل) جۆمینیدا سەبارەت بە ئاشوبەی کوردەکانەوە. لەوانەیە روسیا بەشیوەیەکی راستەوخۆ تر گرنگی پێ بدا ..	١٩

٣٠	مستەر تۆمسن (بە بروسکە)	٨ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	ئیرانیەکان هیشتا ئورمیەیان بەدەستەوەیە، بەلأم کوردەکان نەکشاونەتەوە وەك باسکرابو..	٢٠
٣١	مستەر تۆمسن (بە بروسکە)	٨ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	لەم کاتەدا، حکومەتی ئیران بەهیوای ئەوەیە کە بتوانێ یەکیتی (یەکبون) کوردەکان بە وتوویژ تیك بشکینێ.	٢٠
٣٢	مستەر پلەنکیت	٨ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	بارون جۆمینی رونی دەکاتەوە کە شا بوە حەزی خۆی دەربریوە بۆ یارمەتی روسیا، وە رازیش بوە ٠بروانە ژ: ٢٦)	٢٠
٣٣	مستەر گۆشن	١ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	لەسەر ژمارە ١٥ کاری کردوە	٢١
٣٤	مستەر تۆمسن	٩ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	پاریزگاری ئوورمیە راپۆرتی داوە کە توانیویتی کوردەکان لە خەندەقەکانیان (سەنگەرەکانیان) بەدەرنێ.	٢١
٣٥	بۆ مستەر پلەنکیت	٩ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	گفتوگۆ لەگەڵ بالیۆزی روسیادا سەبارەت بە داوای شا کە هیزەکانی روسیا یارمەتی بدەن بۆ شکاندنی کوردەکان	٢١
٣٦	مستەر تۆمسن	١٢ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	سوپاسی شا بۆ ئوفیسە چاکەکانی ئینگلتەرە کە قەناعەتیان بەبابی عالی کردوە بۆ هاوکاریکردن لە دامرکاندنی یاخیبونی کوردەکاندا.	٢٢
ژ	ناو	بەروار	بابەت	لاپەرە
٣٧	مستەر تۆمسن (بە بروسکە)	١٢ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	راپۆرتی کوشتنی فەرماندەی هیزە قایم کراوەکان کە لە تارانەوە نیردراوە. بەهاناچونی سابلأخەوە لەلایەن ئیرانیەکانەوە	٢٢
٣٨	مستەر گۆشن (بەبروسکە)	١٣ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	ئایا هانی بابی عالی بدات بۆ گرتنی شیخ عوبەیدولأو کورەکانیو سزاشیان بدات بەشیوەیەك کە ببنە عیبرەت؟	٢٢
٣٩	بۆ مستەر گۆشن	١٣ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	رونکردنەوە بۆ بابی عالی سەبارەت بە شیخ عوبەیدولأ بۆ لیهاتویی (فطنە) خۆی بەجێ دەهیلری.. دەبێ بابی عالی ئاگادار بکریت کە پەناهەندەیی نەداتێ.	٢٢

٤٠	مستەر گۆشن	٩ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	ناردنی دوو بروسکە لەلایەن جیگیری کۆنسوڵ (کلایتۆن) سەبارەت بەکیشەی کوردەوە	
٤١	بۆ مستەر پلەنکیت	١٦ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	جەخت کردنی م. دێ گیرز لەریگەی بالیۆزی روسیاوە کە ئیمپراتۆر سوورە لەسەر ئەوەی کە ریگە بگریت لە هیزەکانی، ئەوەندەی کە لە توانادا بێ، کە سنور نەبەزینن	٢٤
٤٢	مستەر تۆمسن	١٩ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	کۆنسولی گشتی حکومەتی خاوەن شکۆ لە تەوریز راپۆرتی داوە کە هەمو هیزەکانی کوردەکان خەریکی هەڵاتنن.	
٤٣	مستەر تۆمسن	٢٠ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	کۆنسولی گشتی حکومەتی خاوە شکۆ لە تەوریز راپۆرتی گەیشتنی قوزاقەکانیان داوە لە نەخچەوان، نزیك بەسنوری روسیا.	٢٥
٤٤	مستەر پلەنکیت	١٧نۆڤەمبەر ١٨٨٠	بارون جۆمینی دەلیت راپۆرتەکانی ئەو دواییانەی کوردستان زۆرتر شوینی رەزامەندین	٢٥
٤٥	مستەر گۆشن	١٦ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	گفتوگۆ لەگەڵ وەزیرانی تورکدا دەربارەی هەلسانی کوردەکان. بۆچونی تورکەکان سەبارەت بە مەسەلەکە	٢٦
٤٦	مستەر تۆمسن	٢٣ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	گفتوگۆ لەگەڵ شادا سەبارەت بە یاخیبونە کوردیەکەوە خاوەن شکۆ وای بۆ دەچێ کە بابی عالی بەرپرسیارە لەهەمو ئەو شتانەی رویانداوە. بۆچونەکانی سەبارەت بەو هەنگاوانەی کە دەبیت بنرین بۆ سزادانی شیخ عوبەیدولا.	٢٧
٤٧	مستەر تۆمسن	٢٤ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	زانیاری سەبارەت بە جموجولی هیزەکانی روسیا لەسەر سنوری ئیران	٢٨
٤٨	بۆ مستەر گۆشین	٢٤ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	لەوانەیە ئامۆژگاری‌یەکی وای بابی عالی بکات وەك پێی وایە پیویستە بە گەرانەوە بۆ ژ. ٤٦.	
٤٩	مستەر پلەنکیت	٢٤ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	بارۆن جۆمینی رادەگەیەنیت دوا بەدواداچوونەکانی لە کوردستانەوە بەتەواوی قایلکەر نین بۆچوونەکانی سەبارەت بە ئامادەکاری سەربازیی روسیا	٢٩

٥٠	مستەر تۆمسۆن	٢٥ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	کۆنسۆلی گشتی خاوەن شکۆ لە تەبریز هەوالی گەیشتنی ٢٠٠ قەفقاسی روسیایی بۆ نەخچەوان رادەگەیەنیت	٢٩
٥١	مستەر گۆشین (بەبروسکە)	٢٥ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	وەزیری کاروباری دەرەوە رایدەگەیەنیت کۆمیسیۆنیك پیك دەهینریت بۆ ئەوەی شیخ، کورەکەی‌و یاخی‌بووەکانی دیکە دادگایی بکات‌و لە کاروبارەکان بکۆلیتەوە.	٣٠
٥٢	مستەر تۆمسۆن	٢٨ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	بەگویرەی راپۆرت زۆر لەسەرۆکە کوردەکان مل کەچی خۆیان بۆ حکومەتی ئیران راگەیاندووە و خۆیان به دەستەوە داوە	٣٠
٥٣	مستەر پلەنکیت	٢٩ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	بارۆن جۆمینی بیستویەتی کە شیخ عوبەیدولا پلانەکانی دەست پیکردۆتەوەو شانکا لە حکومەتی بەریتانیاو روسیا دەکات بابی عالی هان بدەن بۆ ئەوەی تاوانبار سزا بدات.	٣٠
٥٤	مستەر گۆشین	٢٦ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	ناردنی چەند بروسکەیەکی کلایتۆن جیگری کۆنسولّ سەبارەت بە داگیرکاری کوردو جموجولەکانی سوپاکە دەستی پیکردووە.	٣١
٥٥	کۆنسۆلی گشتی ئابۆت	١١ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	راپۆرتیك دەدات سەبارەت بە رەوشی مەسیحی‌یە نەستۆرانی‌یەکانی ورمێ	٣٤
٥٦	کۆنسۆلی گشتی ئابۆت	١٥ نۆڤەمبەر ١٨٨٠	رەوانەکردنی چەند برگەیەکی بیرەوەری رۆژانی مانەوەی لەورمێ لەکاتی داگیرکاری کورداو ناردنی کۆپی بروسکەیەك بۆ مستەر تۆمسۆن لەو بارەیەوە	٣٧
٥٧	مستەر تۆمسۆن	٧ دیسەمبەر	حکومەتی ئیرانی زانیویەتی کە شیخ عوبەیدولاّو کورەکانی ئیستا بەدریژایی سنوری ئیران کشاونەتەوە.	٤١
٥٨	مستەر تۆمسۆن	٩ دیسەمبەر	سیمای باشی گیرانەوەی نیزام لە سنوری کوردا	٤١
٥٩	مستەر تۆمسۆن	١٧ ئۆکتۆبەر	فەرماندەی تورك رایدەگەیەنیت ئەو ریرەوانەی داگیرکردوە کە لیّیانەوە کورد دەیەرینەوە ناوچەکانی تورکیا.	٤١

٦٠	مســــــتەر تۆمسۆن	٢٩ ئۆکتۆبەر	نـــاردنی کۆپـــی بـــەیانیکی وەزیـــری کاروباری دەرەوەی ئیران بـۆ نوینـەرانی بیانی لەتاران سەبارەت بە یاخی بوونی کورد، لەگەڵ هەندیك نامەی دیکەدا.	٤٢
٦١	مســــــتەر تۆمسۆن	٣١ ئۆکتۆبەر	پیشکەشکردنی بروسـکەیەك لـە مسـتەر ئابۆتـــەوە کـــە زانیـــاری ســـەبارەت بەیاخیبوونی کـوردو چـەند کۆپیـیـەکی چـــەند نامەیـــەك کـــە لەلایـــەن شـــیخ عوبـەیدوڵاوە نووسـراون بـۆ دەربرینـــی دیدو ئامانجەکانی.	٢٤
٦٢	مســــــتەر گۆشین	٢٩ نۆڤەمبەر	گفتۆگۆیەك لەگەڵ ئەیسم پاشا سەبارەت بـەرووداوەکانی کوردسـتان. ئـەو سـکاڵا لەدەســت حکومــەتی ئــیرانی دەکــاتو دەلیـت بـابی عـالی ریرەویکـی بـەدوادا چوون لەگەڵ ئیراندا لەو بارەیـەوە پیك دەهینیت.	٥٠
٦٣	بۆ مستەر تۆمسۆن	٩ دیسەمبەر	مژدەبەرانی ئەمریکی لە ورمێ بۆ ئـەوەی ئۆمنیـە چاکـەکانی لـە جیـاتی بـەکاری بهینیت.	٥١
٦٤	مســــــتەر تۆمسۆن	١٠ دیسەمبەر	نارەحـــەتی بەرامبـــەر مژدەبـــەرانی ئەمریکایی رۆلی خۆی بینیوە (سـەیری ژ. ٦٣ بکە).	٥١
٦٥	مســــــتەر تۆمسۆن	١١ دیسەمبەر	مژدەبـەرانی ئـەمریکا رایدەگـەینن کـە پەیوەندییـــــەکانیانی لەگـــــەڵ دەسەڵاتدارانی ئیرانیدا دۆستانەیە. لەو بارەیـەوە چـەند هـەنگاویك لەلایـەن حکومەتی ئیرانەوە نراون.	٥١
٦٦	کۆنسـۆلی گشــــتی ئابۆت	٢٣ نۆڤەمبەر	پیشکەشـکردنی کۆپـی سـێ بروسـکە سەبارەت بـەکاروباری کورد بـۆ وەزیـری خاوەن شکۆ لـەتاران. بـەگویرەی هـەواڵ ژنانیك کە لەلایـەن سـەربازانی ئیرانـەوە هـــەلگیراون لەلایـــەن خزمەکانیانـــەوە دۆزراونەتەوە.	٥٢
٦٧	بۆ مستەر ســـەینت جۆن	١٣ دیسەمبەر	زمـانی پەسـندکردن لەلایـەن مسـتەر گۆشـــینەوە بـــۆ ئەســـیم پاشـــا بـــــەکاردەهینریت لـــــە ژ. ٤٥ دا راگەیەندراوە.	٥٣

٦٨	كلايتـــون جيگـــري كونســـۆڵ. بۆ ميجـەر ترۆتەر	٢ نۆڤەمبەر	ريرەويكـــى پروپاگـــەندە ســـەبارەت بـــە جولاٌنـــەوەى كـــورد. هەولـــەكانى شـــيخ عوبەيدولاٌ بۆ قايل كردنى مەسيحىيەكان بۆ ئەوەى يەيوەندى ييوە بكەن.	٥٤
٦٩	مســـــتەر تۆمسۆن	٢٠ ديسەمبەر	گەيشتنى سوپاى ئيران بۆ ورمێ. ئيستا ســـوپاى شـــيخ عوبـــەيدولاٌ بەتـــەواوى پەرتەوازە بووە.	٥٤
٧٠	كۆنسۆڵ-گشــــتى ئابۆت	٣٠ نۆڤەمبەر	نـــاردنى كۆپـــى چـــەند بروســـكەيەك سەبارەت بە جموجولـى سـوپاى روسـيا بەرەو سنورى ئاراسو هەلمـەتى ئـيرانى دژى كـورد بـۆ وەزيـرى خـاوەن شـكۆ لـە تاران.	٥٥
٧١	مســـــتەر پلەنكيت	١٤ ديسەمبەر	گفتوگۆكـردن لەگـەڵ مســـتەر گيـبريس ســـەبارەت بـــە داگيركـــارى كـــوردو بلاٌوكردنـــەوەى هيزەكـــانى روســـيا تـــا نەخچەوان.	٥٨
٧٢	كـــــاپتن كلايتـــون بۆ ميجـەر ترۆتەر	٩ نۆڤەمبەر	وا دەردەكـەويت بزوتنـەوەى كـورد لـە روخاندابيت. وەزعى كاروبار لە ويلايەتى وان	٥٨
٧٣	سـير ئيـچ ئيليۆت	٢٣ ديسەمبەر	بارۆن هاريمـەرى بـەلين دەدات پشتگيرى داواى بابى عالى بكـات لـەوەى كـە دەبيت هـەنديك لـە سـەرۆكە كوردەكـان تەسـليم بكرينەوە.	٥٨
٧٤	مســـــتەر ســــەينت جۆن	٢٢ديسەمبەر	نـــاردنى دەقـــى تەرجەمـــەكراوى ياداشتنامەيەك كە لەلايەن باليۆزى ئيران سـەبارەت بـە بابـەتى داگيركـارى كـورد ئاراســـتەى نوينـــەرانى هـــيزە ناوبژىكەرەكان لە ئەستانبوڵ- كراوە.	٥٩
٧٥	مســـــتەر تۆمسۆن	٢٩ نۆڤەمبەر	بارودۆخى مەسيحىيە نەستۆرانىيەكانى ورمێ ئـەنجامى ليكۆلينـەوەكانى مسـتەر ئابۆت لەو بارەيەوە.	٦٧
٧٦	كۆســـنول ژەنـــەراڵ ئابۆت	٤ ديسەمبەر	كۆپـى چـەند بروسـكەيەك سـەبارەت بـە هەلمـــەت دژى كـــوردانو جيگـــيركردنى هـــيزيكى روســـيايى لـــە نەخچـــەوانو هـەلاٌتنى شيخ عوبـەيدولاٌ بـۆ ناوچـەكانى توركيا بۆ وەزيرى خاوەن شكۆ لە تاران	٦٩

٧٧	کۆنسوڵ ژەنەراڵ ئابۆت	٧ دیسەمبەر	پیشکەشکردنی کۆپی چەند بروسکەیەك لە قۆناغیکی سەرەتای داگیرکاری کوردا ئاراستەی مستەر تۆمسۆن کراون.	٧٠
٧٨	بۆ مستەر سەینت جۆن	٧جەنیوەری١٨٨١	بالیۆزی روسیا هیچ کاریکی ئەنجامداوە سەبارەت بە نوینەرایەتییەکانی ئیران (سەیری ژ. ٧٦ بکە).	٧٣
٧٩	مستەر سەینت جۆن (بروسکە)	٨جەنیوەری١٨٨١	لەچەند بۆنەیەکدا وا بالیۆزی روسیا پشتگیری نوینەرەکانی ئیرانی کردوە (سەیری ژمارە ٨١ بکە).	٧٣
٨٠	مستەر سەینت جۆن	٤ جەنیوەری١٨٨١	ناردنی کۆپی چەند بروسکەیەك بۆ جیگری کونسولی خاوەن شکۆ لەویلایەتی وان سەبارەت بە داگیرکردنی ئیران لەلایەن کوردەوەو پروپاگەندەی بلاوی پیکهینانی کۆمەلەیەکی کورد	٧٣
٨١	بۆ ئیرل دوفەرین	٢٨جەنیوەری ١٨٨١	گفتوگۆکردن لەگەڵ بالیۆزی روسیادا. حکومەتی روسیا دەیەویت هاریکاری ئینگلتەرا بکات لە بەرگرتن لەو بێنیزامییەی سنوری ئیران	٧٥
٨٢	مستەر تۆمسۆن	٣١جەنیوەری ١٨٨١	هەوالی ئەوەی کە شیخ عوبەیدولا خۆئامادە دەکات بۆ هیرشی نوێو تورکەکانیش هیچ ناکەن بۆ ریگەگرتن لێی	٧٥
٨٣	مستەر تۆمسۆن	٢فیبریوەری	گفتوگۆکردن لەگەڵ شادا سەبارەت بەو زانیارییەی لە ژ. ٨٢دا هەبووە. بۆچوونی حکومەتی خاوەن شکۆ لەو بارەیەوە.	٧٦
٨٤	مستەر تۆمسۆن	٢٣ دیسەمبەری ١٨٨٠	پیشکەشکردنی کۆپی چەند بەلگەنامەیەکی ساغو دلنیا ئاراستەی شیخ عوبەیدولا کراوە لەکاتی دوایین داگیرکاریدا.	٧٦
٨٥	کۆسوڵ- ژەنەراڵ ئابۆت	٣٠ دیسەمبەری ١٨٨٠	راپۆرتی ساختەی زیاتر دابەشکراوە لەو بارەیەوە کە بۆ ئاسانکردنی نیردەی ئەمریکایە لەگەڵ شیخ عوبەیدولا	٧٨
٨٦	کۆنسوڵ ژەنەراڵ ئابۆت	٣١ دیسەمبەری ١٨٨٠	ناردنی چەند برگەیەك لە بروسکەی ئەم دواییە بۆ وەزیری خاوەن شکۆ نیردراوە لەتاران لەبارەی چەند بابەتیکی جۆراو جۆری پەیوەست بە داگیرکاری	٧٩

			کوردەوە.	
٨٧	مستەر سەینت جۆن (بروسکە)	٤ فیبریوەری ١٨٨١	کاپتن کلایتون رایدەگەیەنیت کە شیخ عوبەیدولڵا خۆی ئامادە دەکات بۆ شاڵاوی نوێ بۆسەر ناوچەکانی ئیران	٨١
٨٨	بۆ مستەر سەینت جۆن	٥ فیبریوەری ١٨٨١	بۆ پشتگیری کردن لە نوینەرایەتی‌یەکانی ئیران دژی پیشیل کردنی سنورەکەیان لەلایەن کوردەوە. وەڵامی ژ.٨٧.	٨١
٨٩	مستەر سەینست جۆن	٧فیبریوەری	بەگویرەی رینمایی‌یەکانی ژمارە ٨٨ رەفتاری کردبیت. وەڵامی بابی عالی لەو بارەیەوە.	٨١